

โครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน

โดย

นางสาว ชุติมา สุรเชษฐพงษ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา

การวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมมหัพัต

สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม

ภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2554

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

โครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน

โดย

นางสาว ชุติมา สุรเชษฐพงษ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา

การวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมมหัพัต

สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม

ภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2554

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

**STRUCTURES AND ELEMENTS OF CHIANG KAN CITY'S CULTURAL
ENVIRONMENT IDENTITY**

By

Chutima Surachetthapong

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree

MASTER OF URBAN AND ENVIRONMENTAL PLANNING

Department of Urban Design and Planning

Graduate School

SILPAKORN UNIVERSITY

2011

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร อนุมัติให้วิทยานิพนธ์เรื่อง “โครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน” เสนอโดยนางสาวชุติมา สุรเชษฐพงษ์ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปานใจ ธารทัศน์วงศ์)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
วันที่.....เดือน..... พ.ศ.....

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
รองศาสตราจารย์สิทธิพร ภิรมย์รัตน์

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพัตรา สุทธสุภา)
...../...../.....

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.ชนนทร์ มั่นคง)
...../...../.....

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์สิทธิพร ภิรมย์รัตน์)
...../...../.....

52058304 : สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมมหานิติ

คำสำคัญ : สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม/ เอกลักษณ์/ โครงสร้างและองค์ประกอบ/ เมืองเชียงคาน

ชุดิมา สุรเชษฐพงษ์ : โครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน. อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : รศ.สิทธิพร ภิรมย์รัตน์. 251 หน้า.

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาโครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคานที่สามารถรับรู้ได้และเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป การออกแบบและเก็บรวบรวมข้อมูลทั่วไปที่ใช้ข้อมูลจากเอกสารและการสำรวจภาคสนาม การเก็บข้อมูลภาคสนามแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ การแจกแบบสอบถามกลุ่มประชากรเมือง ทั้งบุคคลในพื้นที่และนอกพื้นที่จำนวน 100 ชุด และ การสัมภาษณ์กลุ่มผู้ที่รู้จักเมืองเชียงคานจำนวน 11 คน หลังจากนั้นวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบโดยใช้สถิติพรรณนา สถิติความน่าจะเป็น และสถิติอนุมานหรือสถิติอ้างอิง รวมทั้งการวิเคราะห์เนื้อหาโดยไม่ใช้สถิติ ผลสรุปจากการวิจัยพบว่า กลุ่มคน 3 กลุ่ม ทั้งคนในท้องถิ่น คนนอกผู้มาทำงาน และนักท่องเที่ยวสามารถรับรู้และยอมรับความสำคัญกับโครงสร้างที่ครอบคลุมภาพเชิงกว้างของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมในระดับปานกลางถึงมาก คือ การที่เชียงคานเป็นเมืองที่สะท้อนความสำคัญทางพุทธศาสนา มีวัดเก่าแก่คู่เมือง และมีการดำรงชีวิตตามกรอบวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ส่วนการรับรู้องค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมได้ให้ความสำคัญระดับปานกลางถึงมากในด้านสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ และด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น คือ แม่น้ำโขง และทัศนียภาพความงามเมืองเชียงคานโดยรวม ในขณะที่มีการประเมินคุณค่าความสำคัญด้านนามธรรม คือ การดักบาตรข้าวเหนียว ที่อยู่ในระดับมากที่สุด

52058304: MAJOR : URBAN AND ENVIRONMENTAL PLANNING

KEYWORD: CULTURAL ENVIRONMENT/ IDENTITY/ STRUCTURES AND ELEMENTS/
CHIANG KAN CITY

CHUTIMA SURACHETTHAPONG: STRUCTURES AND ELEMENTS OF CHIANG
KAN CITY'S CULTURAL ENVIRONMENT IDENTITY. THESIS ADVISOR: ASSOC. PROF.
SITTHIPORN PIROMRUEN. 251 pp.

The objective of this study is to investigate structure and elements of Chiang Kan's cultural environment identity as perceived by local residents and visitors. In designing and conducting the research, methods had been employed were documentary research and site survey. The site survey research divided in 2 parts which were a sample of questionnaires consisted of 100 residents of Chiang Kan neighborhood inside and outside of the city and in-depth interview of 11 persons. Then, statistics of descriptive, probability, inferential statistics and others were utilized to analyze. From the finding, for the structure of the cultural environment category, all three groups' perception: local residents, entrepreneurs, and visitors, were cited the overall image of the town that attached to religious as reflected on old temples and cultural life as the outstanding feature and was given a moderate to a more significant. In the tangible cultural environment element type of natural environment and built environment elements categories, Mekong River and the town urban landscape features which were both rating from a moderate to a more significant. While in the intangible cultural environment element type, offering sticky rice to the monk was viewed as a more to the most significant.

Department of Urban Design and Planning Graduate School, Silpakorn University Academic Year 2011

Students' signatures

Thesis Advisor's signature

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง โครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงได้ดีด้วยได้รับความกรุณาอย่างสูงจาก รองศาสตราจารย์ สิทธิพร ภิรมย์รัตน์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ อาจารย์ ดร.ชเนนทร์ มั่นคง กรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพัตรา สุทธสุภา ประธานกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นเชิงวิชาการตลอดจนให้ความกรุณาตรวจสอบปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องอันเป็นประโยชน์แก่งานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจึงมีความซาบซึ้งในความกรุณาเป็นอย่างยิ่ง และขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณครอบครัวที่คอยสนับสนุนและให้กำลังใจ ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านและคณะทำงานในภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมืองที่ให้ความรู้และช่วยเหลือในด้านต่างๆ มาโดยตลอด ขอขอบพระคุณ อาจารย์ ดร.ชเนนทร์ มั่นคง รองศาสตราจารย์ ดร. รวี หาญเผชิญ และคุณพิชญ์ณัชชา ศรีหิรัญรัตน์ สำหรับข้อมูลความรู้ ข้อคิดและคำแนะนำที่เกี่ยวข้องกับวิทยานิพนธ์และชุมชนเชียงคาน ขอกราบขอบพระคุณชุมชนเชียงคานรวมทั้งผู้ที่สละเวลาตอบแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ โดยเฉพาะว่าที่ พ.ต.ดร.ณัฐพล ตันมิ่ง นักวิชาการและตัวแทนสถานศึกษาเมืองเชียงคาน คุณอมร ณรงค์ศักดิ์ ประธานชุมชนคุ้มวัดศรีคุณเมือง คุณสุพัตรา สุพรหมจักร ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอเชียงคาน สำหรับข้อมูลความรู้ ความกรุณาและมิตรภาพที่อบอุ่น ขอขอบคุณที่פקฟิง “เดิมสุขเชียงคานบานบุรี” “เพลินพรมแดน” “จำเลยรัก” “บ้านเมืองคาน” “ที่ทำการพัก” และที่อื่นๆ ใกล้เคียงกันสำหรับความช่วยเหลือและมิตรภาพที่ดี ขอขอบคุณคุณอรอำไพ สามขุนทด คุณชนกานต์ สิทธิ คุณสิวพร จันทรา คุณมรกต วรชัยรุ่งเรือง ด.ต. ยรรยง ศรีบุญย์และเพื่อน สำหรับความช่วยเหลือในความสำเร็จของวิทยานิพนธ์ ขอขอบคุณ เพื่อนๆ พี่ๆ น้องๆ หลักสูตรการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมมหาดบัณฑิตทุกท่าน รวมทั้งเพื่อนๆ พี่ๆ น้องๆ ชาวสตรีวิทยา ชาวสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทุกท่าน สำหรับกำลังใจที่ดีมาโดยตลอด ขอขอบคุณผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด รวมทั้งคุณกฤติพันธ์ อินต๊ะนอน คุณสมคิด แซ่ว่อง คุณธิดาทิพย์ เสริมพงษ์พันธ์ คุณปัทมา สุขสกุลชัย คุณอุษณีย์ อ่ำบุญ และคุณสมภพ วิสุทธิจิตติกุล สำหรับกำลังใจ ความกรุณาและความช่วยเหลือที่มีให้จนทำให้เกิดเป็นเล่มวิทยานิพนธ์นี้ขึ้นมา

ขอขอบคุณบรรดาท่านผู้แต่งตำราทุกเล่มที่ผู้ศึกษาได้ใช้ประกอบการทำงานวิจัย สุดท้ายผลสำเร็จของวิทยานิพนธ์เล่มนี้หากมีสิ่งใดเป็นประโยชน์ทางการศึกษา หรือการนำไปใช้จริง ผู้วิจัยขอมอบคุณค่าและประโยชน์ที่มาจากงานวิจัยฉบับนี้แด่ผู้มีพระคุณทุกท่าน แต่หากมีสิ่งใดผิดพลาด ขาดตกบกพร่อง หรือไม่ถูกต้องผู้วิจัยขออภัยไว้เอง

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ก
สารบัญตาราง	ฎ
สารบัญภาพ	ฑ
สารบัญแผนภูมิ	ด
บทที่	
1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
ขอบเขตของการวิจัย	3
กระบวนการวิจัย	8
วิธีการวิจัย	9
ข้อตกลงเบื้องต้น	11
นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	12
ผลที่คาดว่าจะได้รับ	13
การนำเสนอผลการวิจัย	13
2 การศึกษาทฤษฎี แนวคิด เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	14
ทฤษฎี และแนวคิด	14
ทฤษฎีและแนวคิดว่าด้วยการตั้งถิ่นฐานและที่ตั้งโดยธรรมชาติ	14
ทฤษฎีว่าด้วยการรับรู้และการจำสภาพแวดล้อม และระบบมโนทัศน์	20
แนวคิดของโครงสร้างและองค์ประกอบของเมือง	25
แนวคิดของลักษณะเฉพาะ และเอกลักษณ์ของเมือง	26
แนวคิดของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมและภูมิทัศน์วัฒนธรรม	29
แนวคิดของสภาพแวดล้อมเมืองและชุมชนที่ดี	31
เอกสารการศึกษา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	35

บทที่	หน้า
การประเมินคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม (cultural heritage) และ การศึกษาระบบเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม.....	35
การศึกษาโครงการแหล่งสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมริมคลองอ้อมนนท์ วิทยานิพนธ์หัวข้อ การศึกษาคุณค่าสภาพแวดล้อมเมืองและชุมชนกรุง ธนบุรีเพื่อการอนุรักษ์.....	37 39
การค้นคว้าอิสระหัวข้อ การศึกษาองค์ประกอบและกระบวนการจัดการ ภูมิทัศน์วัฒนธรรมเพื่อการวางแผนพัฒนาชุมชนตลาดคลองสวน จังหวัดฉะเชิงเทรา.....	41
กรณีศึกษา.....	43
ชุมชนอัมพวา ตำบลอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม.....	43
ชุมชนบ้านกลางน้ำเกาะปันหยี ตำบลเกาะปันหยี อำเภอเมือง จังหวัด พังงา.....	48
เมืองเก่าลี่เจียง (Lijiang) มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน.....	51
เมืองหลวงพระบาง แขวงหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาว.....	55
สรุปทฤษฎีและแนวคิด.....	60
3 การออกแบบการวิจัย.....	64
กรอบทฤษฎีและแนวคิดในการวิจัย.....	64
การออกแบบกระบวนการวิจัย.....	66
การออกแบบการวิจัย.....	66
การดำเนินการวิจัย.....	68
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	68
การสรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและเสนอแนะ.....	68
การเลือกพื้นที่กรณีศึกษา.....	69
การเก็บรวบรวมข้อมูลเมืองเชียงคาน.....	70
การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างการวิจัย.....	70
การกำหนดกลุ่มประชากร.....	70
การกำหนดกลุ่มตัวอย่าง.....	71
การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง.....	73

บทที่	หน้า
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	74
แบบสอบถาม.....	74
การสัมภาษณ์.....	75
การทดสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	76
การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม.....	76
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	77
สรุป.....	78
4 พื้นที่ศึกษาเมืองเชียงคาน.....	80
คุณค่าที่สำคัญในจังหวัดเลยและชุมชนเชียงคาน.....	80
คุณค่าทางประวัติศาสตร์ ความเป็นมา.....	80
คุณค่าทางธรรมชาติและภูมิทัศน์.....	81
คุณค่าทางการรวมกลุ่มชน การตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชน.....	82
คุณค่าทางศิลปกรรม และสถาปัตยกรรม.....	83
คุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรม.....	84
แหล่งสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน.....	87
กรอบโครงสร้างและองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม.....	88
สาระสำคัญของแหล่งสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน.....	88
ภาพลักษณ์แสดงแหล่งสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน.....	100
5 การดำเนินการวิจัย.....	121
การดำเนินการวิจัย และปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างการดำเนินการ.....	121
การจัดแบ่งแยกประเภทตามกรอบโครงสร้างและองค์ประกอบของ	
เอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน.....	121
การประเมินคุณค่าเพื่อจัดลำดับความสำคัญของคุณลักษณะสิ่งแวดล้อม	
ทางวัฒนธรรมเบื้องต้น.....	122
การสร้างเครื่องมือในการวิจัย.....	127
การทดสอบเครื่องมือในการวิจัย.....	128
การเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม และการสัมภาษณ์.....	128
การรวบรวมผล สรุปและนำเสนอข้อมูล.....	132
การสำรวจ เก็บข้อมูลภาคสนามและผลที่ได้.....	133

บทที่	หน้า
การเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม.....	133
การเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์.....	173
การวิเคราะห์ผลที่ได้.....	182
การวิเคราะห์ผลที่ได้ทางสถิติเชิงอ้างอิง.....	182
การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์.....	185
การสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	192
สรุป.....	194
6 สรุปผลการวิเคราะห์ อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	196
สรุปผลการวิเคราะห์.....	196
ผลการวิเคราะห์ ข้อมูลการประเมินคุณค่าคุณลักษณะสำคัญของ	
สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานจากแบบสอบถาม.....	196
ผลการวิเคราะห์ ข้อมูลการประเมินคุณค่าคุณลักษณะสำคัญของ	
สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานจากการสัมภาษณ์.....	200
สรุปสิ่งที่ค้นพบจากผลการวิเคราะห์.....	200
การอภิปรายผลที่ได้จากผลการวิเคราะห์.....	202
ข้อเสนอแนะด้านการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม.....	205
สรุป.....	207
7 บทสรุป.....	208
สรุปสาระสำคัญของการวิจัย.....	208
การศึกษาทฤษฎี แนวคิด เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ	
สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม ควบคู่กับการศึกษาประวัติศาสตร์	
เมืองเชียงคานเพื่อแสวงหาโครงสร้างและองค์ประกอบของ	
เอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน.....	208
การศึกษา วิเคราะห์ และประเมินคุณค่าของแหล่งสิ่งแวดล้อมทาง	
วัฒนธรรมเมืองเชียงคานเพื่อค้นหาคุณลักษณะสำคัญของ	
สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน.....	210
การค้นหาโครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อม	
วัฒนธรรมของเมืองเชียงคานทั้งที่เป็นทั้งรูปธรรมและนามธรรม	
ตามที่สามารถรับรู้และยอมรับได้โดยทั่วไปเพื่อนำไปสู่การ	
วางแผนอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเชียงคานอย่างยั่งยืนต่อไป.....	211

บทที่	หน้า
ข้อบกพร่องในการวิจัย	215
ข้อเสนอแนะในการวิจัย	216
บรรณานุกรม	218
ภาคผนวก	223
ภาคผนวก ก รหัสจากแบบสอบถามในส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับความ คิดเห็นของ “ความเป็นเมืองเชียงคาน”	224
ภาคผนวก ข แบบสอบถามวิทยานิพนธ์ สำหรับกลุ่มคนในท้องถิ่น (กลุ่มคนเชียงคานตามทะเบียนราษฎร์)	232
ภาคผนวก ค แบบสอบถามวิทยานิพนธ์ สำหรับกลุ่มคนนอกพื้นที่ (กลุ่มคนผู้เข้ามาทำงาน)	243
ภาคผนวก ง แบบสอบถามวิทยานิพนธ์ สำหรับกลุ่มคนนอกพื้นที่ (กลุ่มคนผู้มาเยือน)	245
ภาคผนวก จ แผ่นภาพแสดงคุณลักษณะสำคัญของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรม เมืองเชียงคานที่ใช้ประกอบแบบสอบถามและการ สัมภาษณ์	248
ประวัติผู้วิจัย	251

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1 การจัดแบ่งแยกประเภทแหล่งสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมตามกรอบโครงสร้าง และประเมินคุณค่าเพื่อจัดลำดับความสำคัญ.....	123
2 จำนวนความถี่ ร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน.....	137
3 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ข้อมูลความคิดเห็นโดยรวมเกี่ยวกับ โครงสร้างที่ครอบคลุมแสดงถึงลักษณะของสิ่งแวดล้อมทาง วัฒนธรรมเมืองเชียงคานในภาพเชิงกว้าง และองค์ประกอบของ สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในแต่ละด้านที่สามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจน.....	143
4 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงสร้าง ที่ครอบคลุมแสดงถึงลักษณะของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมือง เชียงคานในภาพเชิงกว้าง.....	149
5 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับ องค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในแต่ละด้านที่สามารถ รับรู้ได้อย่างชัดเจน ด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ.....	155
6 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับ องค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในแต่ละด้านที่สามารถ รับรู้ได้อย่างชัดเจน ด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น.....	161
7 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับ องค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในแต่ละด้านที่สามารถ รับรู้ได้อย่างชัดเจน ด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดก วัฒนธรรมทางนามธรรม.....	167
8 ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มตัวอย่างกับระดับการรับรู้ด้านความโดดเด่นหรือ ความสำคัญของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมือง เชียงคาน.....	175
9 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่าง กลุ่มตัวอย่างกับระดับการรับรู้ด้าน ความโดดเด่นหรือความสำคัญของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมือง เชียงคานโดยใช้ ไค-สแควร์ (Chi-Square test).....	180

ตารางที่		หน้า
10	สรุปผลของการวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบจากแบบสอบถาม.....	185
11	โครงสร้างที่ครอบคลุมแสดงถึงลักษณะของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมือง เชียงคานในภาพเชิงกว้างในระดับปานกลางถึงมาก.....	189
12	องค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมในด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นและด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม.....	190

สารบัญ

ภาพที่		หน้า
1	แสดงขอบเขตพื้นที่ศึกษาเมืองเชียงคาน ตำบลเชียงคาน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย.....	4
2	แสดงพื้นที่ศึกษาเมืองเชียงคาน.....	5
3	แสดงพื้นที่ย่านชุมชนเมืองเก่าเมืองเชียงคาน.....	5
4	แสดงการตั้งถิ่นฐานแบบแนวยาวตามแม่น้ำลำคลอง (river linear settlement)...	17
5	แสดงการตั้งถิ่นฐานแบบแนวยาวตามสองฝั่งถนน (road linear settlement).....	17
6	แสดงการตั้งถิ่นฐานรูปแบบใหม่ต่างๆ ที่ต่อเนื่องกัน.....	18
7	แสดงการตั้งถิ่นฐานแบบแนวยาวที่กระจุกตัว (cluster linear settlement).....	18
8	แสดงการตั้งถิ่นฐานแบบเป็นระเบียบ (uniform settlement).....	19
9	แสดงการตั้งถิ่นฐานแบบกระจายตัว (scatter settlement).....	19
10	แสดงแผนที่ขอบเขตคลองอ้อมนนท์.....	38
11	แสดงแผนที่และภาพชุมชนอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม.....	44
12	แสดงแผนที่เมืองหลวงพระบาง แขวงหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาว.....	55
13	แสดงการดักบาตรยามเช้า.....	59
14	แสดงน้ำตกตาดกวาสี.....	59
15	แสดงกลุ่มสิ่งแวดล้อมพืชพันธุ์ที่สำคัญในเมืองเชียงคาน.....	100
16	แสดงชีวิตสัตว์พื้นถิ่นและสัตว์เลี้ยงในเมืองเชียงคาน.....	101
17	แสดงชีวิตสัตว์น้ำในเมืองเชียงคาน.....	101
18	แสดงมุมมองจากภูทอก ภูควายเงิน ภูช้างน้อย และผาแบ่น.....	102
19	แสดงมุมมองจากภูเขากุดจี่.....	102
20	แสดงมุมมองสู่แม่น้ำโขงและแม่น้ำเลย.....	103
21	แสดงมุมมองสู่แม่น้ำเหือง.....	103
22	แสดงแก่งคุดคู้.....	104
23	แสดงเกาะแก่งอื่นๆ ในเมืองเชียงคาน.....	104
24	แสดงพระอาทิตย์ขึ้น พระอาทิตย์ตก และ skyline ทางธรรมชาติ.....	104
25	แสดงหมอกยามเช้าในอากาศหนาว.....	105
26	แสดงถนนชายโขง.....	105

ภาพที่		หน้า
27	แสดงถนนศรีเชียงคาน.....	105
28	แสดงถนนหรือเส้นทางในซอยต่างๆ.....	106
29	แสดงถนนนอกเมือง.....	106
30	แสดงทางเดินริมชายฝั่งโขง.....	106
31	แสดงบ้านไม้เก่า ได้แก่ บ้านไม้เอี้ยะ.....	106
32	แสดงบ้านไม้เรือนแถวต่างๆ.....	107
33	แสดงบ้านไม้ชายโขง.....	107
34	แสดงโรงแรมเก่า ได้แก่ โรงแรมเรือนลูกไม้ โรงแรมสุขสมบูรณ์.....	107
35	แสดงโรงภาพยนตร์เก่า ได้แก่ ราชอาณาจักร สุวรรณrama.....	107
36	แสดงตลาดสดเทศบาลเชียงคาน.....	108
37	แสดงสถานีตำรวจภูธรเชียงคาน.....	108
38	แสดงที่ว่าการอำเภอเชียงคาน.....	108
39	แสดงด่านตรวจคนเข้าเมืองเชียงคาน.....	109
40	แสดงสวนสาธารณะเมืองเชียงคาน.....	109
41	แสดงวัดท่าแขก.....	109
42	แสดงวัดท่าก.....	109
43	แสดงวัดมหาธาตุ.....	110
44	แสดงวัดภูซางน้อย.....	110
45	แสดงวัดศรีสองนาง.....	110
46	แสดงวัดพระพุทธรบาทภูควายเงิน.....	111
47	แสดงวัดใหญ่ภูคกงิ้ว.....	111
48	แสดงวัดป่าใต้และวัดสันติวนาราม.....	111
49	แสดงวัดพระธาตุศรีสัจจะ.....	112
50	แสดงวัดโพนชัย.....	112
51	แสดงวัดศรีพนมมาศ.....	112
52	แสดงวัดมณีมาราม.....	113
53	แสดงวัดศรีคุณเมือง.....	113
54	แสดงลักษณะของเนื้อเมืองเชียงคาน.....	113
55	แสดงคนไทดำ.....	114

ภาพที่		หน้า
56	แสดงลักษณะอาหารการกินพื้นเมือง ภาษาพูด รูปอักษร.....	114
57	แสดงเครื่องแต่งกายเชียงคาน.....	115
58	แสดงการดักบาตรข้าวเหนียวที่เชียงคาน.....	115
59	แสดงคนเชียงคาน นิสัยใจคอ ที่อยู่แบบพี่น้อง พี่พาทอาศัยกัน มีธรรมาศยัค ใจบุญ.....	116
60	แสดงวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ดำเนินชีวิตแบบช้า มีการพบปะกัน “การชุมนุม”.....	116
61	แสดงประวัติศาสตร์เมืองเชียงคานที่ยาวนานกว่า 100 ปี.....	116
62	แสดงประเพณีต่างๆ.....	117
63	แสดงเทศกาลต่างๆ.....	117
64	แสดงตำนาน นิทานพื้นบ้าน.....	117
65	แสดงเพลงพื้นบ้านและการละเล่น.....	118
66	แสดงการทำฝันาม.....	118
67	แสดงมะพร้าวแก้ว ฝัาทอ.....	118
68	แสดงแปลงปลูกผัก ประมง จักสาน และทอผ้า.....	119
69	แสดงการทำงาน การค้าและบริการต่างๆ.....	119
70	แสดงแผนผังตำแหน่งที่ตั้งของคุณลักษณะสำคัญของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรม เมืองเชียงคานที่เป็นรูปธรรม.....	134
71	แสดงการกำหนดสมมติฐานทางสถิติในการการประมาณค่าเฉลี่ยของ ประชากร (μ).....	184
72	แสดงแผนผังตำแหน่งที่ตั้งของโครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์ สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน.....	199

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่	หน้า
1 แสดงขอบเขตด้านเนื้อหาของการวิจัย.....	6
2 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย.....	7
3 แสดงองค์ประกอบในการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ (human settlements).....	16
4 แสดงโครงสร้างและองค์ประกอบของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และ สภาพแวดล้อมทางกายภาพ.....	21
5 แสดงโครงสร้างของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม.....	65
6 แสดงกระบวนการวิจัยค้นหาโครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์ สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน.....	67
7 แสดงโครงสร้างและองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม.....	88
8 แสดงการทดสอบความเชื่อหรือสิ่งที่คาดไว้ เรียกว่า การทดสอบสมมติฐาน ทางสถิติ.....	182
9 แสดงโครงสร้างและองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียง คาน.....	209

บทที่ 1

บทนำ

โครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในแต่ละเมืองมีคุณลักษณะสำคัญที่บ่งบอกถึงสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยแสดงให้เห็นเป็นรูปร่างหรือรูปทรงทางกายภาพ โครงสร้าง ขอบเขตและรูปทรงของเมืองที่มีลักษณะเฉพาะพิเศษแตกต่างกันในแต่ละเมือง ซึ่งเป็นผลมาจากรูปแบบของการตั้งถิ่นฐาน คติความเชื่อ วิถีชีวิต และวัฒนธรรมของตนเอง หรือแม้แต่ลักษณะเด่นทางภูมิประเทศและธรรมชาติก็มีส่วนทำให้การสร้างเมืองและองค์ประกอบทางกายภาพของเมืองมีความน่าสนใจและแตกต่างกันไป

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ย่านเมืองเก่าเมืองเชียงคานในจังหวัดเลยเป็นเมืองเล็กๆ ริมน้ำโขงที่มีการเจริญเติบโตมาหลายยุคสมัย เชียงคานเป็นเมืองวัดที่มีประเพณีวัฒนธรรมไทย – ลาวที่โดดเด่น และเป็นเมืองพาณิชย์กรรมศูนย์กลางการค้าขายเก่าแก่บริเวณชายแดนประเทศไทยกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว นอกจากนั้น เชียงคานยังมีเรือนไม้เก่าสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นปลูกเรียงขนานตามแนวชายริมน้ำโขงท่ามกลางธรรมชาติที่งดงาม มีเสน่ห์ บรรยากาศสงบ น่าอยู่ ด้วยประวัติศาสตร์เมืองเก่าที่ยาวนานประกอบกับสิ่งที่ยังคงเหลืออยู่ในปัจจุบัน ทำให้เมืองเชียงคานมีความสำคัญโดดเด่นสามารถดึงดูดและส่งเสริมการท่องเที่ยวได้ จนได้รับความสนใจเกิดเป็นกระแสนิยมเชิงการท่องเที่ยวเมืองเล็กๆ ซึ่งเป็นการหลบลีกแหล่งท่องเที่ยวแบบเดิมๆ และเพิ่มทางเลือกในการท่องเที่ยวแบบใหม่ขึ้น ด้วยเหตุนี้เมืองเชียงคานจึงได้รับความสนใจเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องและกลายเป็นเมืองที่มีบทบาททางการท่องเที่ยวเมืองหนึ่งในจังหวัดเลย แต่ผลกระทบที่ตามมา คือ การเปลี่ยนแปลงและตัดแปลงทางด้านสังคม วัฒนธรรม และสภาพทางกายภาพของเมือง ซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของเมือง โดยผลกระทบดังกล่าวอาจจะมีส่วนในการทำลายเอกลักษณ์ของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานไปอย่างที่ไม่ได้ตั้งใจ จนอาจก่อให้เกิดปัญหาสภาพแวดล้อมของเมืองและยังอาจเกิดการสูญเสียรากเหง้าทางวัฒนธรรมเดิมของชุมชนไปได้ กลุ่มประชากรที่เล็งเห็นคุณค่าดังกล่าวจึงพยายามที่จะดำรงรักษาไว้ถึงความเป็นเมืองเชียงคานจนอาจทำให้เกิดความขัดแย้งกับอีกหลายกลุ่มที่ต้องการเร่งพัฒนาเมืองให้ทันกับการเติบโตทางเศรษฐกิจ แสดงให้เห็นว่า การรับรู้และยอมรับใน “เอกลักษณ์ของสิ่งแวดล้อมทาง

วัฒนธรรมเมืองเชียงคาน” ยังมีความขัดแย้งกันว่าอะไรคือเอกลักษณ์ของเมืองเชียงคาน ซึ่งจะส่งผลต่อแนวคิดการอนุรักษ์ไปถึงการพัฒนาเมืองและหากปล่อยให้ความสงสัยเกิดเป็นข้อขัดแย้งต่อไปท่ามกลางความพยายามอนุรักษ์หรือพัฒนาเมืองนั้นยิ่งจะทำให้เมืองเชียงคานลดคุณค่าลง จิตสำนึกของคนรุ่นใหม่ที่จะพยายามรักษาเอกลักษณ์ของเมืองก็จะสลายลงไปด้วยตามลำดับ

ดังนั้น การศึกษาเพื่อค้นหาโครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมของเมืองเชียงคานนี้จะสามารถทำให้เกิดการรับรู้และยอมรับร่วมกันอันจะนำไปสู่การค้นหาแนวคิดเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาให้ย่านเมืองเก่าเชียงคานยังคงมีชีวิตและคงอยู่กับเมืองยุคใหม่ที่มีการใช้งานร่วมกันได้ โดยการดำรงรักษาโครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมของเมืองนี้จะเป็กรอบในการพัฒนาเมืองให้เติบโตอย่างเหมาะสม ไม่ทำลายคุณค่าดั้งเดิมของพื้นที่ประวัติศาสตร์ คุณค่าทางสถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อมของเมือง ด้วยเหตุนี้กระบวนการค้นคว้าหาเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมของเมืองเชียงคานที่สามารถรับรู้และยอมรับร่วมกันโดยทั่วไปจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง อีกทั้งจะเป็นการปลูกจิตสำนึกของชุมชนให้คำนึงถึงความสำคัญของเมืองซึ่งจะเป็นการสร้างความยั่งยืนให้กับเอกลักษณ์เหล่านี้ทางอ้อมเนื่องจากเอกลักษณ์ของชุมชนเมืองเชียงคานต้องมาจากการรับรู้และยอมรับของชุมชน หรือ “คนใน” เช่น คนท้องถิ่นในพื้นที่แต่ดั้งเดิม ไปจนถึง “คนนอก” หรือ คนนอกพื้นที่ที่มีประสบการณ์ในเมืองเชียงคาน เช่น นักท่องเที่ยว ผู้เข้ามาทำงาน เป็นต้น โดยใช้กระบวนการแสวงหาคำตอบของการรับรู้ และการยอมรับระหว่าง “คนใน” และ “คนนอก” ที่ไม่จำกัดว่าจะเป็นประชากรระดับใดเพื่อให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับคุณค่าและความสำคัญของเอกลักษณ์เมืองเชียงคานแท้จริงที่ได้รับการยอมรับโดยทั่วไป อันจะนำไปสู่การวางแผนการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเชียงคานอย่างยั่งยืนต่อไป

ดังนั้น จึงสมควรอย่างยิ่งที่จะทำการศึกษาเพื่อค้นหาโครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานที่สามารถรับรู้และยอมรับได้โดยตัวแทนจากบุคคลหลายกลุ่มเพื่อสร้างความเข้าใจที่ตรงกัน นอกจากนี้ การศึกษาดังกล่าวยังสามารถใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานให้กับประชาชนและองค์กรท้องถิ่นในการจัดทำแผนงานหรือโครงการอนุรักษ์ปรับปรุง พื้นฟูและพัฒนาเมือง หรือเป็นแนวทางในการดูแลดำรงรักษาอาคารที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรม ศิลปกรรม สถาปัตยกรรมดั้งเดิมต่อไปให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและเอกลักษณ์ของเมืองมากยิ่งขึ้น รวมทั้งยังสามารถเป็นแบบอย่างให้กับท้องถิ่นอื่นนำไปดำเนินการต่อไป ผู้วิจัยจึงมีความมุ่งหวังว่า การศึกษาเพื่อค้นหาโครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมที่เป็นทั้งรูปธรรมและนามธรรมของเมืองเชียงคานจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อชาวชุมชน ผู้นำ หน่วยงานท้องถิ่นต่างๆ ในการนำผลจากการวิจัยของโครงการนี้ไปพิจารณา เพื่อให้เกิดการวางแผนและการพัฒนาชุมชนเมืองอย่างสมดุลระหว่างการเจริญเติบโตที่เหมาะสมควบคู่ไปกับการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมทางกายภาพและวัฒนธรรมได้อย่างเป็นรูปธรรม

ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ความมุ่งหมาย เพื่อศึกษาและค้นหาโครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมของเมืองเชียงคาน จังหวัดเลย ที่เป็นที่ยอมรับและยอมรับโดยทั่วไป

2. วัตถุประสงค์

2.1 เพื่อศึกษาทฤษฎี แนวคิด เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการหาแบบรูปการหาคำอธิบายที่เกี่ยวกับโครงสร้างและองค์ประกอบของเมือง การตั้งถิ่นฐานของมนุษย์และการรับรู้ สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม คุณค่าของสภาพแวดล้อมเมืองและการอนุรักษ์เมือง ควบคู่กับการศึกษาประวัติศาสตร์เมืองเชียงคาน การตั้งถิ่นฐานและแหล่งสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในเมืองเชียงคานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเพื่อแสวงหาโครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน

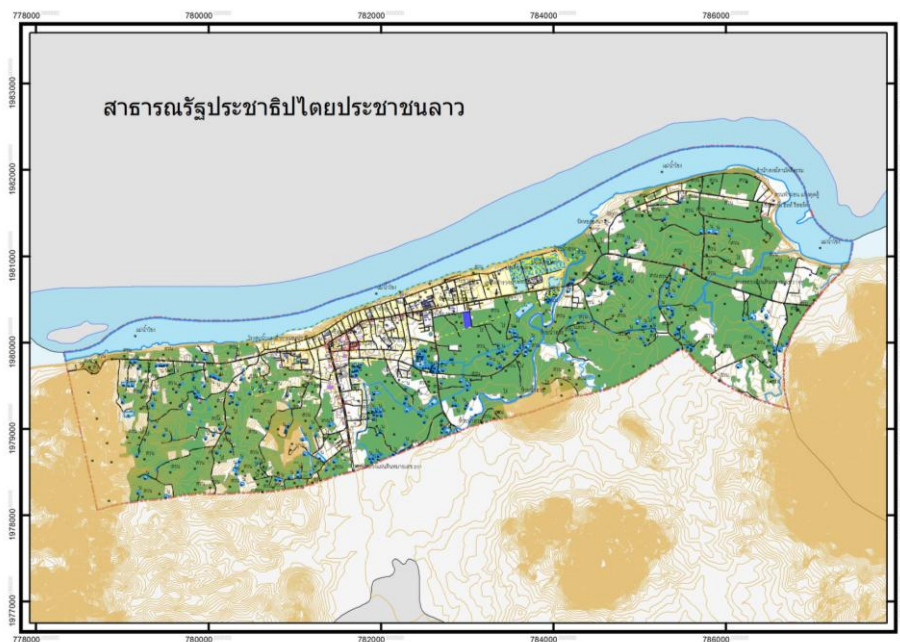
2.2 เพื่อศึกษา วิเคราะห์ และประเมินคุณค่าของแหล่งสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคานที่สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน เพื่อค้นหาคุณลักษณะสำคัญของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน

2.3 เพื่อค้นหาโครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมของเมืองเชียงคานทั้งที่เป็นทั้งรูปธรรมและนามธรรมตามที่สามารถรับรู้และยอมรับได้โดยทั่วไปเพื่อนำไปสู่การวางแผนการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเชียงคานอย่างยั่งยืนต่อไป

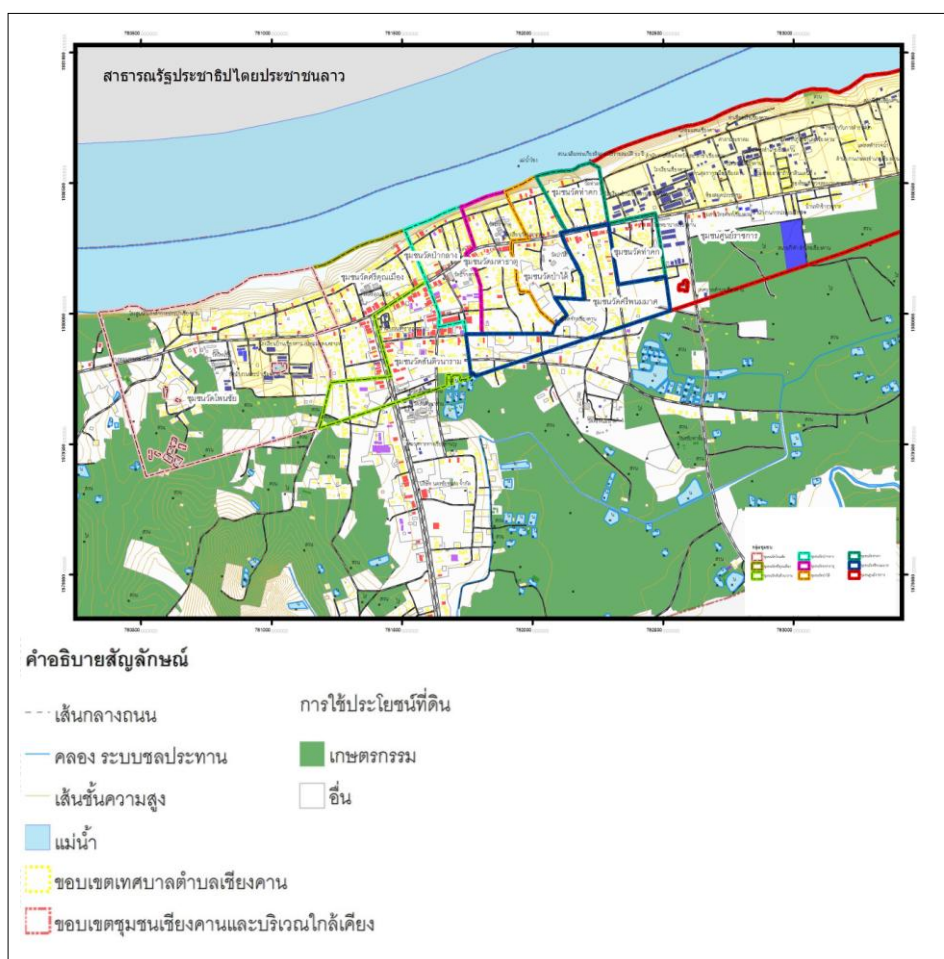
ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ศึกษาเพื่อค้นหาโครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมของเมืองเชียงคาน ตั้งอยู่บริเวณชุมชนเชียงคานริมฝั่งแม่น้ำโขง ตำบลเชียงคาน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ซึ่งเป็นย่านเมืองเก่าในเขตเทศบาลตำบลเชียงคานและรวมบางส่วนของตำบลเชียงคาน ประกอบด้วย ชุมชนเรือนไม้เก่า ถนนหลายเส้น วัดวาอาราม ครอบคลุมยังพื้นที่พาณิชยกรรม ศูนย์ราชการ ที่พักอาศัยอื่นๆ ด้านชายแดน รวมทั้งบริเวณโดยรอบที่มีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับชุมชนเมืองเชียงคาน ได้แก่ แม่น้ำโขง บ้านเมืองริมโขงในลาวซึ่งอยู่ฝั่งตรงข้ามกับเมืองเชียงคาน ภูทอก แก่งคุดคู้ ภูพระใหญ่ ภูควายเงิน แม่น้ำเลย เป็นต้น

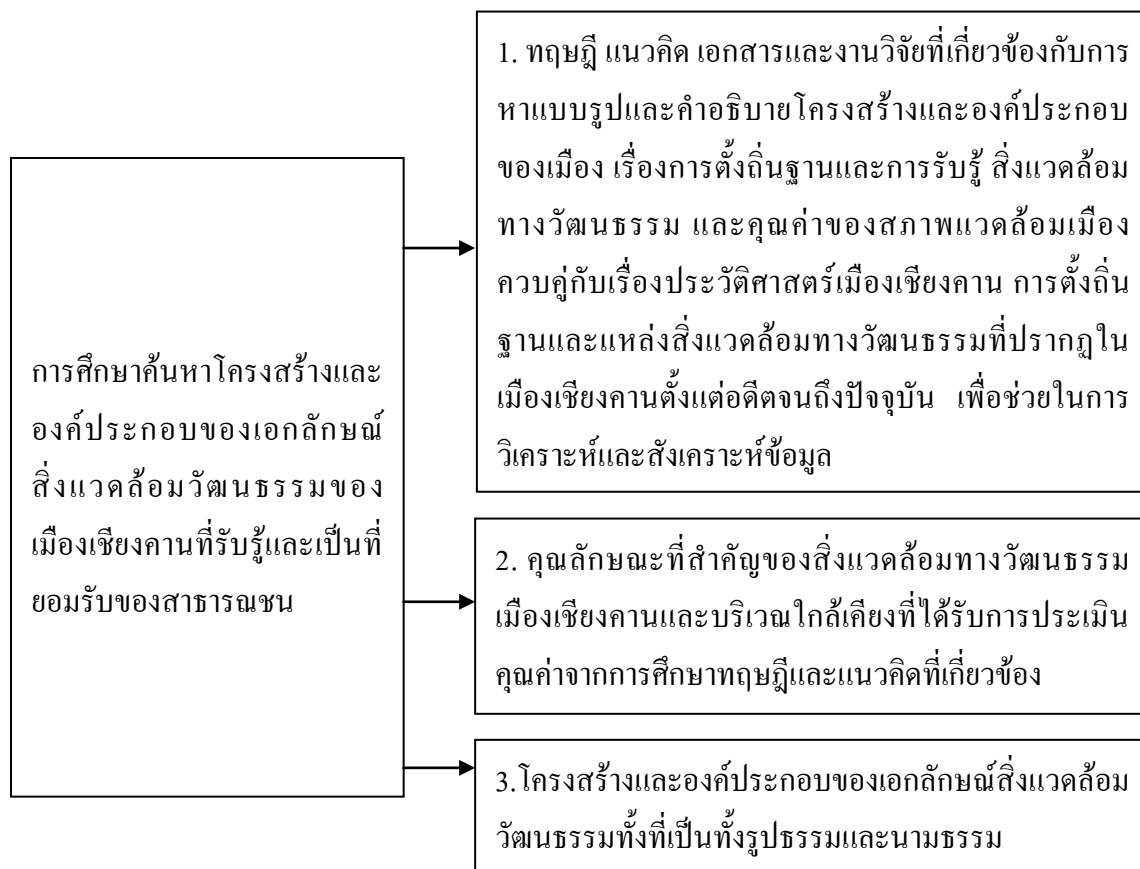

ภาพที่ 2 แสดงพื้นที่ศึกษาเมืองเชียงคาน

ภาพที่ 3 แสดงพื้นที่ย่านชุมชนเมืองเก่าเมืองเชียงคาน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

แผนภูมิที่ 1 แสดงขอบเขตด้านเนื้อหาของการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหาของการวิจัยที่แสดงในแผนภูมิที่ 1 ประกอบด้วย

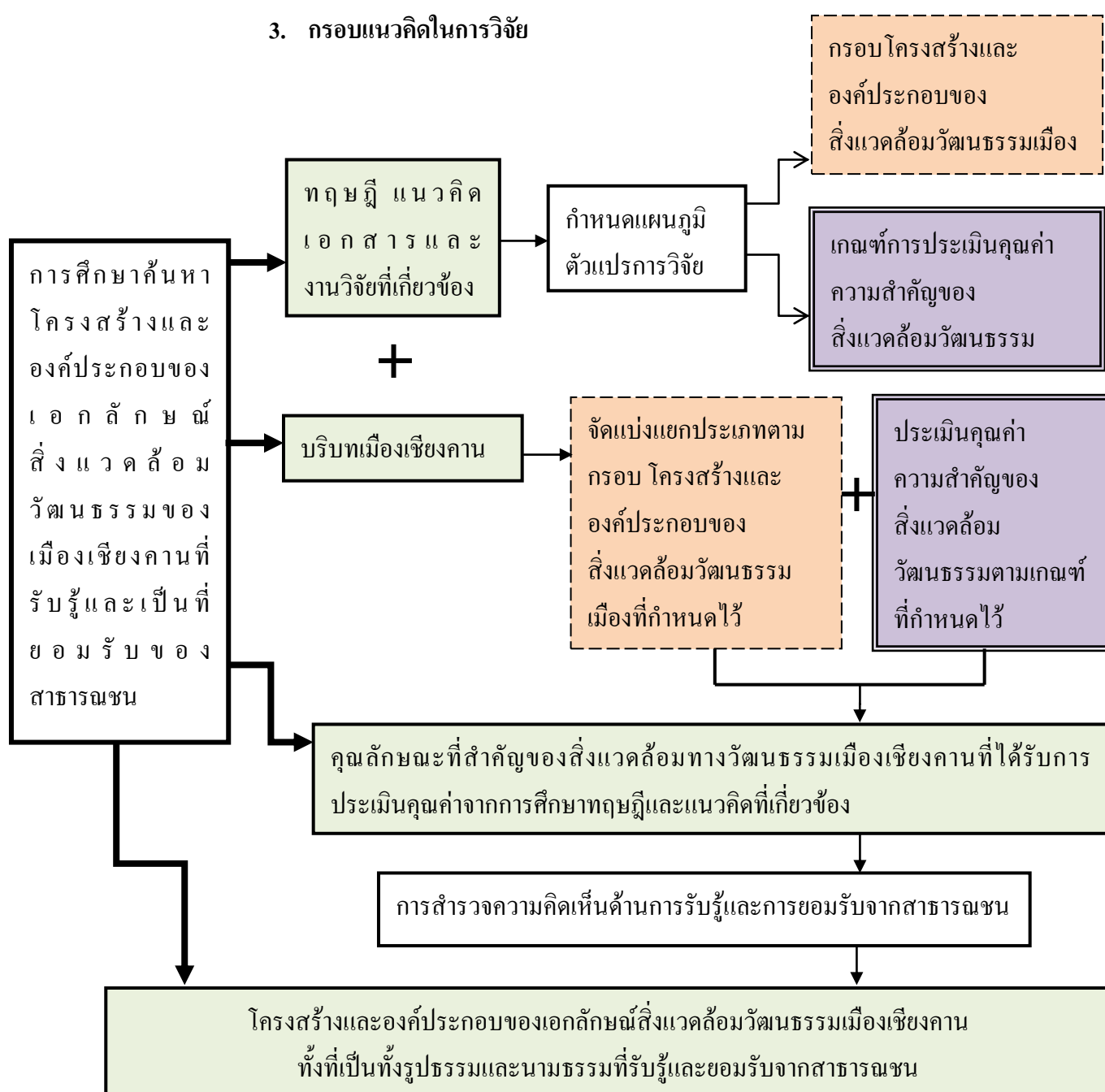
2.1 การศึกษาทฤษฎี แนวคิด เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการหาคำอธิบายเกี่ยวกับโครงสร้างและองค์ประกอบ แบบรูปของโครงสร้างและองค์ประกอบทั่วไปของเมือง การตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ความเป็นเมือง สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม คุณค่าของสภาพแวดล้อมเมืองและการอนุรักษ์เมือง ควบคู่กับการศึกษาประวัติศาสตร์เมืองเชียงคาน การตั้งถิ่นฐานชุมชน แหล่งสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมและคุณลักษณะพิเศษที่ปรากฏในเมืองเชียงคานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งประกอบด้วย เช่น รูปแบบของชุมชน สังคม วัฒนธรรม ความหลากหลายของชาติพันธุ์ ประเพณี ความเชื่อ ตำนาน นิทาน เรื่องเล่า ศิลปกรรม ภูมิทัศน์และสถาปัตยกรรมของเมืองเชียงคาน เป็นต้น เพื่อแสวงหาโครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน

2.2 การศึกษาวิเคราะห์ และประเมินคุณค่าของคุณลักษณะที่สำคัญของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคานที่สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ที่ได้จากการศึกษาทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การรับรู้ การยอมรับ การจดจำ พฤติกรรมมนุษย์กับสภาพแวดล้อม โครงสร้างและ

องค์ประกอบของเมือง เอกลักษณ์เมือง สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม สภาพแวดล้อมเมืองและชุมชนที่ดี และการอนุรักษ์เมือง รวมทั้งศึกษาตัวอย่างจากกรศึกษาชุมชนอื่นๆ ที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน

2.3 การศึกษาค้นหาโครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมที่มีรากฐานมาจากสภาพที่ตั้ง ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม สถาปัตยกรรมของท้องถิ่น และอื่นๆ ที่ผ่านการรับรู้และยอมรับจากสาธารณชน

3. กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภูมิที่ 2 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

กระบวนการวิจัย

กระบวนการวิจัย ประกอบด้วยการทำงาน 6 ขั้นตอน ดังนี้

1. การเสนอโครงการ โครงการวิจัย โครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์ สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคานที่จากการศึกษาข้อมูล ตำราภาคสนามและความสนใจเป็นพิเศษในการค้นหาโครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมือง

2. การศึกษาทฤษฎี แนวคิด งานวิจัย และการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเมืองเชียงคานทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ประวัติศาสตร์เมืองเชียงคาน การตั้งถิ่นฐานและการเจริญเติบโต การศึกษาเมืองเชียงคานในที่ตั้งในปัจจุบัน ทั้งนี้ มีเป้าหมายในการคัดเลือกคุณลักษณะที่สำคัญเพื่อการประเมินคุณค่าความสำคัญของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคานได้

3. การออกแบบการวิจัย เพื่อกำหนดกรอบการวิจัยและเป็นแนวทางในการรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ประกอบด้วย

3.1 กำหนดแผนภูมิตัวแปรการวิจัยเพื่อให้ได้มาซึ่งขอบเขตด้านเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับเอกลักษณ์ของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคานทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม

3.2 กำหนดตัวแปรและคำนิยามจากการศึกษาในองค์รวม เพื่อสรุปคุณลักษณะที่สำคัญของตัวแปรต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งกำหนดจากการวิเคราะห์ทฤษฎี แนวคิดต่างๆ รวมทั้งการประเมินคุณค่าและจัดลำดับความสำคัญของตัวแปรที่ได้ในเชิงเปรียบเทียบ

3.3 กำหนดกลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยจากกลุ่มประชากรที่มีประสบการณ์ในเมืองเชียงคาน ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ

3.3.1 กลุ่มประชากรทั่วไป ที่มีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multistage Sampling) โดยแบ่งได้เป็น “กลุ่มคนใน” หรือกลุ่มคนที่อยู่ในชุมชน “กลุ่มคนนอกผู้มาเยือน” หรือกลุ่มคนนอกชุมชนซึ่งเป็นผู้มาเยือน และ “กลุ่มคนนอกผู้มาทำงาน” หรือกลุ่มคนนอกชุมชนซึ่งเป็นผู้ประกอบการและนักลงทุน

3.3.2 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ หรือ กลุ่มผู้นำในท้องถิ่นที่รู้จักเมืองเชียงคานเป็นอย่างดี ได้แก่ ปราชญ์ท้องถิ่น ผู้นำชุมชนหรือตัวแทนคุ้มวัดต่างๆ รวมทั้งผู้นำทางศาสนาหรือความเชื่อ โดยกลุ่มประชากรนี้ใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling)

3.4 กำหนดเครื่องมือที่จะวัดและวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัย คือ การใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์

4. การดำเนินการวิจัยเพื่อรวบรวมข้อมูลภาคสนามมีขั้นตอน ดังนี้

4.1 จัดเตรียมแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่ได้รับการทดสอบแล้ว ซึ่งเป็นเครื่องมือวิจัยที่สร้างขึ้นโดยการวิเคราะห์ ประเมินคุณค่า และคัดเลือกคุณลักษณะที่สำคัญของ

สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคานจากข้อมูลภาคเอกสารและข้อมูลจากการสังเกตสถานการณ์ และพฤติกรรมด้วยสายตาในที่ตั้ง

4.2 ปฏิบัติการลงพื้นที่เพื่อแจกแบบสอบถาม และดำเนินการสัมภาษณ์

4.3 รวบรวมผล จัดระบบหมวดหมู่ สรุปและนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ ด้วยแบบสอบถาม และการสัมภาษณ์

5. การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลภาคสนามต่างๆ ได้แก่

5.1 วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม และการสัมภาษณ์ทั้งหมดร่วมกับ ข้อมูลที่รวบรวมจากการศึกษาทฤษฎี และแนวคิดในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ประวัติศาสตร์และชุมชน เมืองเชียงคาน นำมาประมวลผลร่วมกันเพื่อแสวงหาโครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์ สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมของเมืองเชียงคาน

5.2 สรุปผลการวิเคราะห์ขั้นสุดท้าย พร้อมการจัดทำแผนที่แสดงโครงสร้างและ องค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมของเมืองเชียงคาน

6. การสรุปผล อภิปรายผลและเสนอแนะ เพื่อนำผลการวิจัยไปเผยแพร่สู่สาธารณะ

6.1 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย และทำข้อเสนอแนะเพื่อนำผลไปใช้

6.2 จัดทำรายงานการวิจัยสรุปผลการวิจัย

6.3 จัดทำบทความทางวิชาการเพื่อการเผยแพร่สู่สาธารณะ

6.4 ดำเนินการนำเสนอผลงานเผยแพร่สู่สาธารณะผ่านการนำเสนอในเวทีการ ประชุมสัมมนาทางวิชาการ

วิธีการวิจัย

วิธีการวิจัยที่ใช้ทำงานในขั้นตอนที่สำคัญ มีดังนี้

1. วิธีการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น

1.1 การศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับเมืองเชียงคานทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลบริบทและสัญญาณย่านเมืองเก่าจากภาพถ่ายเก่า เอกสาร ประวัติศาสตร์และเอกสารการวิจัย จากห้องสมุด หน่วยงานราชการ หรือหน่วยงานเอกชน รวมทั้ง การค้นคว้าจากสื่อทางอิเล็กทรอนิกส์

1.2 การศึกษาข้อมูลทฤษฎี แนวคิด และหลักการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือทางด้านทฤษฎี แนวคิด เอกสารการวิจัยจากห้องสมุด รวมทั้ง การค้นคว้าจากสื่อทางอิเล็กทรอนิกส์

1.3 การศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับเมืองเชียงคานในที่ตั้งตามสภาพแวดล้อมทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม จากการสังเกตการณ์และพฤติกรรม

ด้วยสายตา และการเดินสำรวจร่วมกับคนในชุมชนเพื่อแลกเปลี่ยนแนวคิดและประสบการณ์ พร้อมทั้งจดบันทึกและบันทึกภาพนิ่ง ดังนี้

1.3.1 สำรวจองค์ประกอบของเมืองเพื่อเก็บข้อมูลสภาพแวดล้อมที่สำคัญที่เป็นทั้งรูปธรรมและนามธรรม ได้แก่ บ้านเรือนหรืออาคารที่สำคัญ กลุ่มบ้านเรือนแถวไม้ วัดวาอาราม ภูมิทัศน์เมือง การใช้พื้นที่และกิจกรรม ทัศนียภาพและมุมมองที่สำคัญ วิถีชีวิตที่เห็นได้ชัดเจนตั้งแต่ระดับชุมชนย่อยไปจนถึงระดับย่าน ฯลฯ

1.3.2 สำรวจโดยชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อเก็บข้อมูลโดยการเดินสำรวจร่วมกับคนท้องถิ่นเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์ ได้แก่ เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญ ฯลฯ

1.4 การศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการรับรู้ และการยอมรับคุณค่าความสำคัญของเมืองเชียงคาน ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์แบบเจาะจง โดยทำการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (multistage sampling) ผสมกับการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling)

2. วิธีการดำเนินการวิจัย

2.1 การจัดเตรียมสร้างเครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ ใช้วิธีการทบทวนข้อมูลเพื่อสรุปหาหลักเกณฑ์การคัดเลือกประเด็นในการตั้งคำถามและกลุ่มรูปภาพที่เกี่ยวข้องมาประกอบความเข้าใจ โดยผลสรุปที่ได้จะจัดทำเป็นมาตรวัดคุณค่าความสำคัญทั้งในแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์

2.2 การทดสอบเครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ ใช้วิธีทดสอบสำนวนภาษา การสื่อความหมายและความเข้าใจ กับกลุ่มตัวอย่างจำนวนน้อย โดยนำผลที่ได้ไปปรับปรุงเครื่องมือเพื่อลดปัญหาการสื่อความหมายที่นอกเหนือไปจากประเด็นในการวิจัย

2.3 การลงพื้นที่เพื่อสำรวจความคิดเห็นมีการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม คือ

2.3.1 การแจกแบบสอบถามโดยการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน ใช้วิธีสุ่มแจกแบบแบ่งชั้นตามที่ได้จำแนกกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ โดยสุ่มแจกทีละคนให้ผู้ตอบตอบเอง หรือแบบผู้สอบถามเป็นผู้กรอก และสุ่มแจกเป็นชุดไปตามกลุ่มตัวแทนที่รับผิดชอบ

2.3.2 การสัมภาษณ์โดยการเลือกแบบเจาะจง ใช้วิธีสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) แบบต่อหน้า (face to face)

2.4 การรวบรวมผล จัดระบบหมวดหมู่ สรุปและนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการสำรวจภาคสนาม ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) และสรุปปัญหาด้วยการพรรณนาเชิงอุปนัย (inductive) รวมทั้งวิเคราะห์เพื่อประมวลผลสรุปหลักการที่สามารถใช้ได้ทั่วไป ซึ่งมีการจัดหมวดหมู่โดยการลดทอนขนาดของข้อมูล จัดทำให้เป็นระบบ แสดงหลักฐานและตรวจสอบข้อมูลได้และสรุปออกมาด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์

3 วิธีการวิเคราะห์

3.1 การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ โดยมีวิธีการ ดังนี้

3.1.1 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยไม่ใช้สถิติ ได้แก่ ข้อมูลจากเอกสารและกลุ่มตัวอย่าง (opinion of public or interest group) การวิเคราะห์วิจารณ์ต่าง ๆ (subjective appraisal or judgment) จากการสัมภาษณ์หรือแบบสอบถามที่ตอบโดยเสรี และการวิเคราะห์ที่ต้องแปลความหมายเอง โดยใช้วิธีพรรณนาความและตีความพฤติกรรม

3.1.2 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ได้แก่ การประมวลผลตัวเลขหรือข้อมูลเชิงปริมาณเพื่อช่วยให้วิเคราะห์ แปลความหมายและสรุปผลที่ถูกต้องและแม่นยำขึ้น คือ

- 1) สถิติพรรณนา (descriptive statistic) ได้แก่ การหาค่าเฉลี่ย ฯลฯ
- 2) สถิติอนุมานหรือสถิติอ้างอิง (inferential statistics) ได้แก่ การวิเคราะห์สถิติอ้างอิงของกลุ่มตัวอย่างอ้างอิงไปยังกลุ่มประชากร การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มตัวอย่างกับระดับการรับรู้ด้านความสำคัญของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน
- 3) สถิติความน่าจะเป็น (probability in statistics)

3.2 การสรุปผลการวิเคราะห์ขั้นสุดท้าย พร้อมทั้งนำเสนอผลงาน ใช้วิธีการพรรณนาความสัมพันธ์เพื่อให้เห็นการค้นพบรูปแบบของปรากฏการณ์ในสังคมและพฤติกรรมมนุษย์

4. วิธีการสรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและเสนอแนะ ใช้วิธีการพรรณนาให้เกิดความเข้าใจพฤติกรรม ความรู้สึก และความคิดของคน และใช้วิธีการสังเคราะห์เพื่อสร้างแนวความคิดจากสรุปผลการวิจัย ซึ่งสามารถนำเสนอเผยแพร่สู่สาธารณะในรูปแบบของตาราง และรูปภาพ เป็นต้น

ข้อตกลงเบื้องต้น

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่มีคำตอบของการวิจัยที่เกิดจากการพิจารณาภาพรวม โดยมีพื้นที่ศึกษาอยู่ที่เมืองเชียงคาน ซึ่งหมายรวมชุมชนเชียงคานย่านเมืองเก่าริมฝั่งแม่น้ำโขง ตำบลเชียงคาน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ซึ่งรวมถึงบางส่วนของตำบลเชียงคานที่ครอบคลุมไปยังบริเวณโดยรอบที่มีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับชุมชนเมืองเชียงคาน ได้แก่ แม่น้ำโขง ภูทอก แก่งคุดคู้ ภูพระใหญ่ ภูควายเงิน แม่น้ำเลย เป็นต้น อีกทั้ง ข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญของเมืองเชียงคานนี้เป็นข้อมูลเชิงกว้างเพื่อให้ครอบคลุมปริมาณแหล่งสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่สำคัญ โดยผ่านการวิเคราะห์เนื้อหาจากผู้วิจัยเท่านั้น ซึ่งไม่ได้ครอบคลุมถึงเนื้อหาในรายละเอียดเชิงลึกที่จะแสดงถึงแนวคิดในประเด็นนั้นๆ เช่น รูปแบบสถาปัตยกรรมบ้านไม้เรือนแถว ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน เป็นต้น นอกจากนี้ การวิจัยนี้ได้ใช้กรอบแนวความคิดหลักในการรวบรวมข้อมูลขององค์ประกอบของเมืองจากระบบเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม (Cultural Environment

Conservation System) CECS และวัดคุณค่าความสำคัญ ณ ปัจจุบัน จากการรับรู้และการยอมรับ ตั้งแต่อดีตจนกระทั่งส่งต่อหรือหลงเหลือมาจนถึงปัจจุบันเพียงใด

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

นิยามศัพท์สำหรับการวิจัยครั้งนี้ มีดังนี้

“โครงสร้าง” หมายถึง ส่วนของสิ่งที่แสดงภาพรวมของเรื่องราวหลัก สร้างเค้าโครง และความสัมพันธ์เชื่อมต่อกันของส่วนย่อย เกิดความสัมพันธ์เชื่อมต่อกันทำให้เป็นรูปร่างเดียวกันที่แข็งแรงและคงอยู่ได้

“องค์ประกอบ” หมายถึง หน่วย ชิ้นส่วน หรือส่วนของสิ่งต่างๆ ใดๆ ที่ใช้ประกอบกัน เป็นสิ่งใหญ่ขึ้นทำให้เกิดเป็นรูปร่างขึ้นมาใหม่โดยเฉพาะ

“เอกลักษณ์” หมายถึง ลักษณะที่เหมือนกันมีร่วมกัน (identity) หรือ ลักษณะเฉพาะที่มีหนึ่งเดียว หรือ ลักษณะที่แสดงความเป็นอย่างเดียวกันของสิ่งหนึ่งสิ่งใดในสังคมนั้นๆ ที่มีความแตกต่างจากลักษณะร่วมในสังคมอื่นๆ โดยเน้นลักษณะที่เป็นหนึ่งเดียวหรือลักษณะที่โดดเด่นแยกออกมาในเชิงเปรียบเทียบของในประเด็นนั้นๆ และเห็นได้ชัดเจนจากภายนอกที่รับรู้ได้ว่าพิเศษ

“อัตลักษณ์” หมายถึง คุณลักษณะเฉพาะตัว หรือ ลักษณะภาพที่บ่งชี้ตัวตนของบุคคล หรือสิ่งหนึ่งสิ่งใดในสังคมนั้นๆ ที่มีคุณลักษณะเฉพาะตัวที่ไม่เหมือนกับคุณลักษณะเฉพาะตัวในสังคมอื่นๆ (character) ซึ่งเน้นคุณลักษณะเฉพาะตัวทั้งหมดโดยไม่ได้มีการเปรียบเทียบกับสิ่งใด

“สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม” (cultural environment) หมายถึง บริเวณทางภูมิศาสตร์ หรือพื้นที่โดยรวมที่สะท้อนบอกเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับธรรมชาติ พัฒนาการทางสังคมและวิถีชีวิตของผู้คนในทุกกระดับ ที่มีชุมชนเป็นผู้บอกเรื่องราวโดยให้ความสำคัญกับคุณค่าทั้งในอดีตและปัจจุบัน

“ภูมิทัศน์วัฒนธรรม” (cultural landscape) หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างทางรูปธรรมและนามธรรมที่คนในกลุ่มยึดถือร่วมกันนำมาแสดงออกด้วยการกระทำในการดำรงชีวิตต่อสภาพแวดล้อม โดยมีธรรมชาติเป็นสื่อกลางผสมผสานกับองค์ประกอบด้านอื่นอย่างกลมกลืนและไม่หยุดนิ่งจนเกิดเป็นภูมิทัศน์ธรรมชาติที่งดงามและเห็นการใช้งานของพื้นที่ที่สะท้อนสิ่งที่ยึดถือ

“การรับรู้และการยอมรับ” หมายถึง กระบวนการทางจิตใจที่เกิดขึ้นในแต่ละบุคคลที่แสดงออกถึงการยอมรับโดยเปิดเผย โดยเริ่มต้นจากการแปลความหรือตีความเป็นส่วนรวมต่อสิ่งเร้าที่มักอาศัยจากประสบการณ์เดิม แล้วจึงเริ่มเกิดความสนใจหารายละเอียดเพิ่มเติมในการเรียนรู้ ซึ่งขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพ ค่านิยม และบรรทัดฐานทางสังคม แล้วจึงนำมาสู่การไตร่ตรองหรือประเมินค่าโดยเทียบกับประสบการณ์ความรู้ของตน และทดลองทำบางส่วนเพื่อตรวจสอบผลตามการ

ประเมินซึ่งมีผลต่อการตัดสินใจที่จะปฏิเสธหรือยอมรับต่อไป โดยมีปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับ คือ แหล่งข้อมูลข่าวสาร ระดับการศึกษา อายุ ภูมิหลังในการประกอบอาชีพ

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. แนวคิด หรือคำอธิบายเกี่ยวข้องกับโครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเพื่อช่วยในการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล
2. เกณฑ์การประเมินคุณค่าคุณลักษณะสำคัญเพื่อคัดเลือกองค์ประกอบของที่ก่อให้เกิดเอกลักษณ์ของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม และคำอธิบายหรือภาพแสดงคุณลักษณะสำคัญของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานที่ได้รับการวิเคราะห์ และประเมินคุณค่าความสำคัญในองค์ประกอบของเอกลักษณ์ที่สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน
3. โครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมของเมืองเชียงคานด้านคุณลักษณะที่เด่นชัดและคุณค่าความสำคัญต่อการดำรงรักษาไว้ ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมที่สามารถรับรู้และยอมรับได้โดยทั่วไปที่สัมพันธ์กับความเข้าใจเรื่องผังเมือง เพื่อนำไปสู่การวางแผนการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเชียงคานอย่างยั่งยืนต่อไป

การนำเสนอผลการวิจัย

1. รายงานการวิจัยสรุปผลการศึกษารูปแบบของบัณฑิตวิทยาลัย และแผนบันทึกข้อมูลผลงานวิจัย
2. บทความทางวิชาการเพื่อการเผยแพร่ในสิ่งพิมพ์ทางวิชาการ
3. นำเสนอผลงานต่อที่ประชุมทางวิชาการที่มีรายงานการประชุมด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์

บทที่ 2

การศึกษาทฤษฎี แนวคิด เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทฤษฎี แนวคิด เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนี้ ใช้สำหรับเป็นแนวทางพื้นฐานในการเปรียบเทียบการศึกษา การวิเคราะห์ และสรุปในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวกับเรื่องการจัดถิ่นฐานของมนุษย์และการรับรู้ ความเป็นเมือง สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม คุณค่าของสภาพแวดล้อมเมืองและชุมชน รวมทั้งการอนุรักษ์เมืองเพื่อแสวงหา โครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์ สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน โดยเนื้อหาสำคัญแบ่งออกเป็น 4 ส่วน คือ การศึกษาทฤษฎี และแนวคิด เอกสารการศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กรณีศึกษา และสรุป

ทฤษฎี และแนวคิด

การศึกษาทฤษฎี และแนวคิดต่างที่เกี่ยวกับการจัดถิ่นฐานของมนุษย์ การรับรู้ การจดจำ สภาพแวดล้อม โครงสร้างเมือง เอกลักษณ์ของเมือง สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม ลักษณะของสภาพแวดล้อมเมืองและชุมชนที่ดี รวมทั้งการอนุรักษ์เมืองเพื่อใช้สำหรับกำหนดแนวทางพื้นฐานในการเปรียบเทียบการศึกษาและวิเคราะห์เพื่อนำไปสู่การศึกษาในบทต่อไป โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ทฤษฎีและแนวคิดว่าการจัดถิ่นฐานและที่ตั้งโดยธรรมชาติ

การจัดถิ่นฐานของมนุษย์เป็นส่วนที่สำคัญของการเกิดเมือง โดยเริ่มจากมนุษย์เล็งเห็นภูมิประเทศธรรมชาติที่เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตของตน โดยผสมผสานกับแนวคิดความเชื่อของสังคมนั้นๆ จึงทำให้เกิดการจับจองพื้นที่และกำหนดหรือสร้างสิ่งต่างๆ ในเมืองจากแนวคิดเบื้องต้นนั้นเพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของตนยิ่งขึ้น โดยมีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง คือ ธรรมชาติ และสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น จึงทำให้เกิดการตั้งชุมชนและการกลายเป็นเมือง

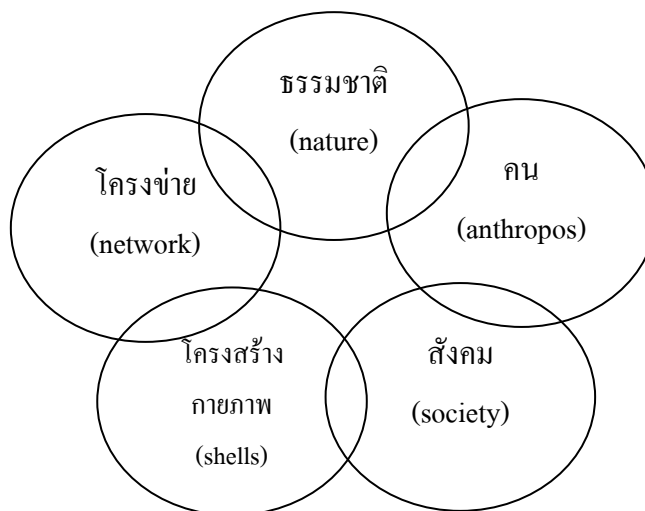
เช่นเดียวกับการการตั้งถิ่นฐานของสังคมไทย¹ โดยรวมจะมีความคล้ายคลึงกันโดยยึดทำเลชัยภูมิที่ดีเป็นที่ตั้ง ประกอบด้วย 1) แม่น้ำ สัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ 2) ที่ราบเพื่อการอยู่อาศัยและเกษตรกรรม 3) ภูเขาที่ได้รับอิทธิพลจากจีน 4) การระบายน้ำที่ดีป้องกันน้ำท่วมหรือกัดเซาะ โดยการตั้งถิ่นฐานมีความสอดคล้องกับความเชื่อและวิถีชีวิตของไทยจึงทำให้มีอิทธิพลต่อรูปทรงตำแหน่งที่ตั้งองค์ประกอบของเมือง และส่งผลไปยังสิ่งที่มนุษย์คัดแปลงธรรมชาติหรือสิ่งก่อสร้าง

ทฤษฎีว่าด้วยการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์² (Ekistic Model) ที่ คอนสแตนติโนส เอ. ด็อกซีเอดิส (Constantinos A. Doxiadis) ได้กล่าวถึงการเกิดเมืองที่มีความเกี่ยวข้องกับการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ การรวมตัวกันของมนุษย์ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทั้งโดยการปรับตัวหรือการสร้างขึ้นมาใหม่ของมนุษย์เพื่อสร้างความสมดุลกันในการเป็นอยู่ โดยพิจารณาถึงความสัมพันธ์อย่างเป็นระบบ (systematic way) เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจเมืองได้ดังแผนภูมิที่ 3 ซึ่งมีองค์ประกอบในการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ 5 ประการ (human settlements) ดังนี้

1. ธรรมชาติ (nature) ได้แก่ ภูมิประเทศ กายภาพ พืชพันธุ์ ชีวิตสัตว์ และภูมิอากาศ
2. มนุษย์ (human / anthropos) ได้แก่ ความต้องการด้านชีวภาพและการสนองตอบด้านอารมณ์ ความรู้สึกสัมผัส และการรับรู้ ค่านิยมทางจริยธรรม รูปแบบทางสังคม แบบแผนการดำรงชีวิต แบบแผนครอบครัวและวัฏจักรของชีวิตครอบครัว และโครงสร้างของมนุษย์
3. สังคม (social) ได้แก่ ประชากรและความหนาแน่น การปะทะสังสรรค์กัน แบบแผนทางวัฒนธรรม การพัฒนาทางเศรษฐกิจ การศึกษา สุขภาพและสวัสดิการ กฎหมายและการบริหาร
4. โครงสร้างทางกายภาพ (shells) ได้แก่ เกาะสถาน สถานบริการชุมชน ศูนย์การค้า และตลาด สถานที่สันตนาการ ศูนย์ราชการและธุรกิจ การอุตสาหกรรม ศูนย์คมนาคม และอื่นๆ
5. โครงข่าย (network) ทั้งที่เป็นระบบที่เกิดจากธรรมชาติและสร้างขึ้นโดยมนุษย์เพื่อช่วยการขนส่ง การติดต่อสื่อสาร การระบายน้ำและของเสีย และการวางผังทางกายภาพ

¹ ดวงจันทร์ อาภาวัชรุตม์ เจริญเมือง, เมืองในสังคมไทย: กำเนิด พัฒนาการ และแนวโน้ม (เชียงใหม่: โรงพิมพ์วิฑูริย์, 2542), 118-140, อ้างถึงใน ปฐมา ชูประเสริฐ, “โครงสร้างและองค์ประกอบทางกายภาพของเมืองแม่ฮ่องสอน” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550), 17.

² ดารณี ถวิลพิพัฒน์กุล, กระบวนการเป็นเมืองกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศไทยกำลังพัฒนา, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541), 37.

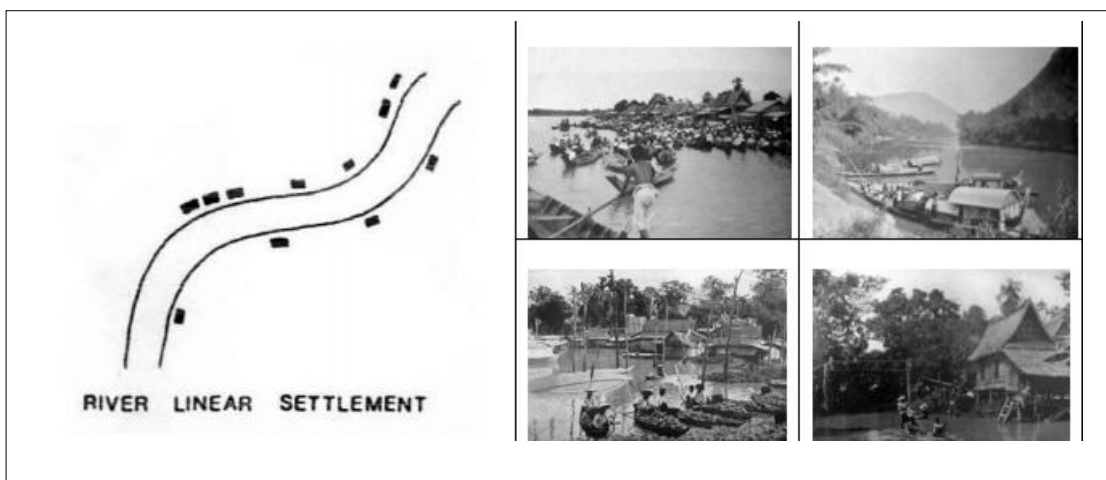
แผนภูมิที่ 3 แสดงองค์ประกอบในการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ (human settlements)

ที่มา: คารณี ถวิลพิพัฒน์กุล, กระบวนการเป็นเมืองกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศไทยกำลังพัฒนา, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541), 37-38.

นอกจากนั้น ยังมีแนวความคิดเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐาน³ ที่เริ่มจากการรวมตัวของมนุษย์ และเกิดการกลายเป็นเมืองเช่นเดียวกัน แต่แตกต่างกันตามวัตถุประสงค์ ทรัพยากรธรรมชาติ และ เกิดกิจกรรมของชุมชน ซึ่งส่งผลทำให้เกิดรูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่ต่างกัน ได้ 4 รูปแบบ คือ

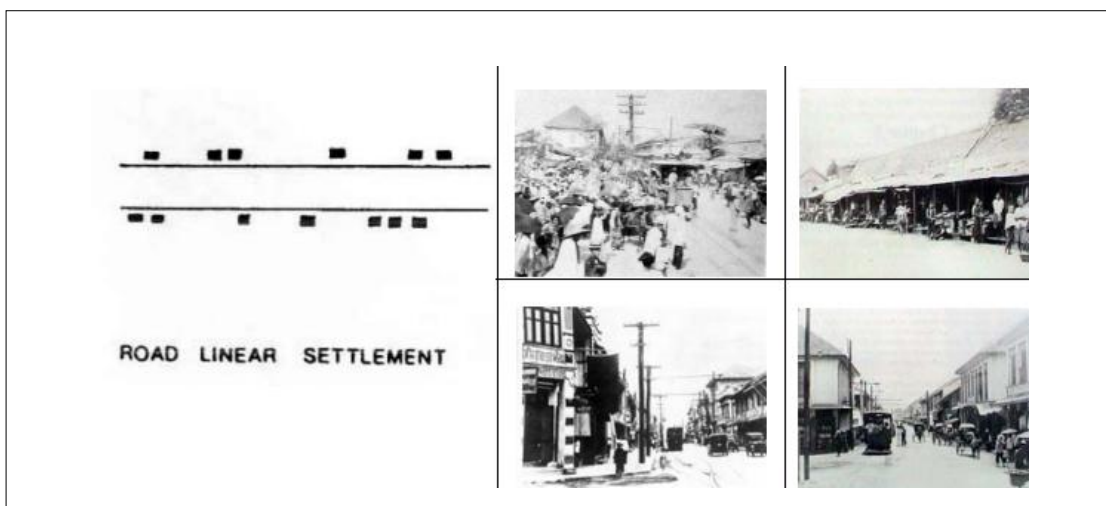
1. การตั้งถิ่นฐานแบบแนวยาว (linear settlement) เป็นการตั้งบ้านเรือนมีลักษณะเป็นแนวยาวตามเส้นทางคมนาคม เช่น แม่น้ำลำคลอง (river linear settlement) และอาจมีเป็นกลุ่มตามแหล่งการค้าหรือทางแยก การตั้งถิ่นฐานนี้เป็นการตั้งถิ่นฐานแบบดั้งเดิมของคนไทยที่อาศัยแหล่งน้ำในการประกอบอาชีพ ใช้น้ำและสัญจร โดยเฉพาะการตั้งถิ่นฐานริมแม่น้ำที่ช่วยในการติดต่อกับแหล่งอารยธรรม เผยแพร่วัฒนธรรมต่างๆ ได้ ความหนาแน่นของการตั้งถิ่นฐานส่วนมากจะอยู่ที่ราบลุ่มแม่น้ำตอนล่างหรือที่ราบลุ่มแม่น้ำท่วมถึง หรือที่ราบลุ่มปากแม่น้ำซึ่งขึ้นอยู่กับการขึ้นลงของแม่น้ำ ระดับของแม่น้ำที่สูงขึ้นและความลาดเอียงน้อยจะมีความหนาแน่นมากยิ่งขึ้น ต่อมา ได้เกิด การตั้งถิ่นฐานตามแนวยาวของสองฝั่งถนน (road linear settlement) ที่มีอิทธิพลต่อการอพยพของชุมชนเนื่องจากเป็นเส้นทางคมนาคมที่สะดวกและรวดเร็วกว่าทางน้ำ และเมื่อถนนมีอิทธิพลมากยิ่งขึ้นยังทำให้เกิดการตั้งถิ่นฐานรูปแบบใหม่ต่างๆ ที่ต่อเนื่องกัน

³ กิตติศักดิ์ วิทยาโกมลเลิศ, “การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานจากชุมชนน้ำสู่เมืองบกในพื้นที่เมืองฝั่งธนบุรี” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนภาค บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545), 9-14.

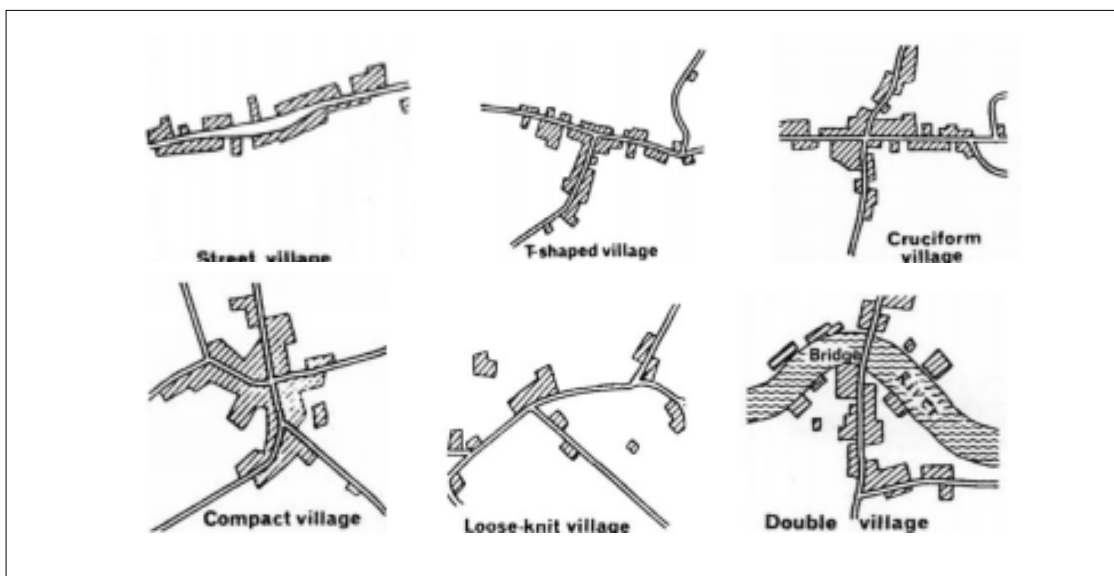
ภาพที่ 4 แสดงการตั้งถิ่นฐานแบบแนวยาวตามแม่น้ำลำคลอง (river linear settlement)

ที่มา: กิตติศักดิ์ วิทยาโกมลเลิศ, “การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานจากชุมชนน้ำสู่เมืองบกในพื้นที่เมืองฟุ้งธนบุรี” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาการวางแผนภาค บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545), 9-14.

ภาพที่ 5 แสดงการตั้งถิ่นฐานแบบแนวยาวตามสองฝั่งถนน (road linear settlement)

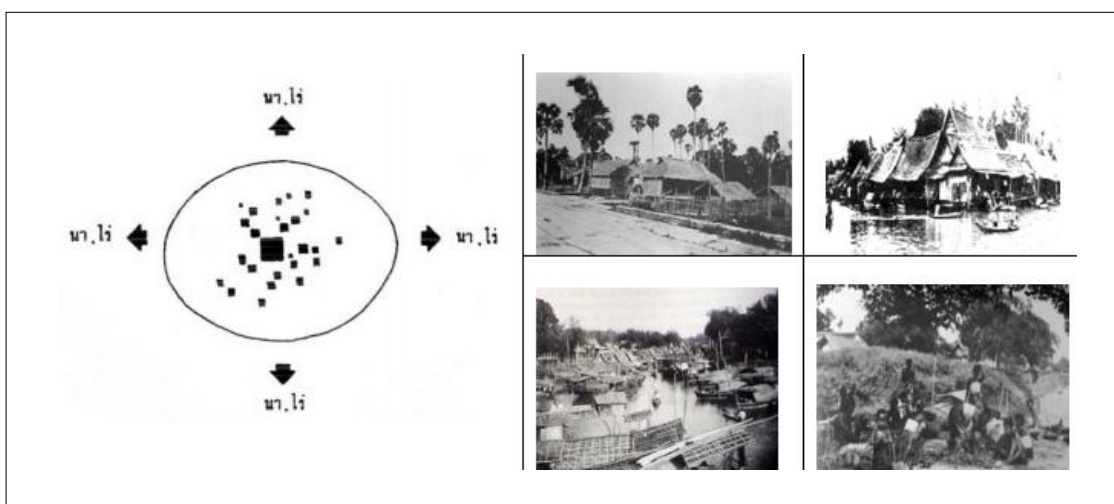
ที่มา: กิตติศักดิ์ วิทยาโกมลเลิศ, “การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานจากชุมชนน้ำสู่เมืองบกในพื้นที่เมืองฟุ้งธนบุรี” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาการวางแผนภาค บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545), 9-14.

ภาพที่ 6 แสดงการตั้งถิ่นฐานรูปแบบใหม่ต่างๆ ที่ต่อเนื่องกัน

ที่มา: กิตติศักดิ์ วิทยาโกมลเลิศ, “การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานจากชุมชนน้ำสู่เมืองบกในพื้นที่เมืองฝางธนบุรี” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาการวางแผนภาค บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545), 9-14.

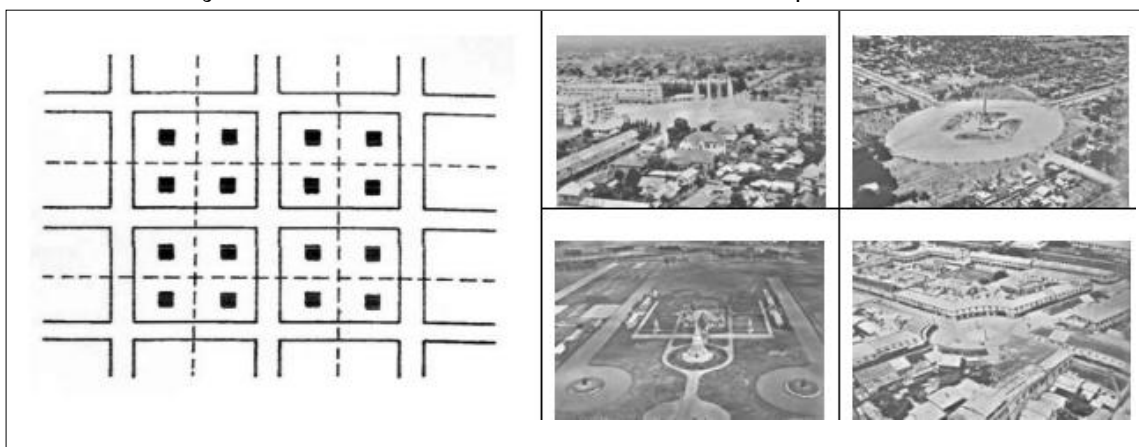
2. การตั้งถิ่นฐานแบบกระจุกตัว (cluster settlement) เป็นการตั้งบ้านเรือนที่อยู่บริเวณจุดตัดของเส้นทางคมนาคมโดยมีการรวมกลุ่มอย่างหนาแน่นรอบศูนย์กลางชุมชน เช่น วัด และการรวมกลุ่มนี้เกิดได้จากปัจจัยทางธรรมชาติที่จำกัดการขยายตัว และปัจจัยการประกอบอาชีพกิจกรรม

ภาพที่ 7 แสดงการตั้งถิ่นฐานแบบแนวยาวที่กระจุกตัว (cluster linear settlement)

ที่มา: กิตติศักดิ์ วิทยาโกมลเลิศ, “การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานจากชุมชนน้ำสู่เมืองบกในพื้นที่เมืองฝางธนบุรี” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาการวางแผนภาค บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545), 9-14.

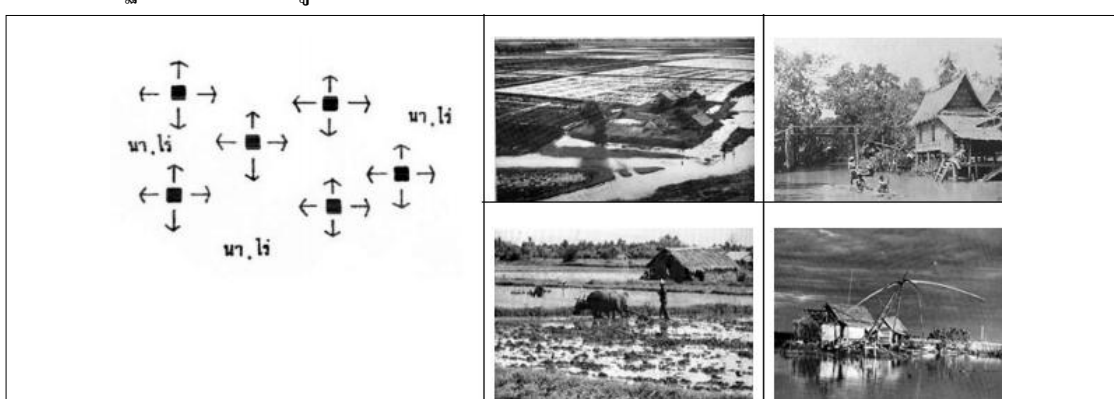
3. การตั้งถิ่นฐานแบบเป็นระเบียบ (uniform settlement) เป็นการตั้งบ้านเรือนที่มีความเป็นระเบียบมักเกิดขึ้นกับลักษณะพื้นที่ที่มีการกระจายตัวของทรัพยากรธรรมชาติทำให้มีความสะดวกในการสัญจรได้ไม่แตกต่างกันมาก จึงสามารถวางแผนจัดสรรชุมชนเองได้

ภาพที่ 8 แสดงการตั้งถิ่นฐานแบบเป็นระเบียบ (uniform settlement)

ที่มา: กิตติศักดิ์ วิทยาโกมลเลิศ, “การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานจากชุมชนน้ำสู่เมืองบกในพื้นที่เมืองฝางธนบุรี” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาการวางแผนภาค บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545), 9-14.

4. การตั้งถิ่นฐานแบบกระจายตัว (scatter settlement) เป็นการตั้งบ้านเรือนที่อยู่ห่างกันตามที่ทำมาหากินของตนเอง เป็นการกระจายในลักษณะโดดเดี่ยวขึ้นอยู่กับขนาดของที่ดินนั้นๆ แต่การตั้งถิ่นฐานแบบนี้จะมีศูนย์กลางรวมร่วมกัน

ภาพที่ 9 แสดงการตั้งถิ่นฐานแบบกระจายตัว (scatter settlement)

ที่มา: กิตติศักดิ์ วิทยาโกมลเลิศ, “การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานจากชุมชนน้ำสู่เมืองบกในพื้นที่เมืองฝางธนบุรี” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาการวางแผนภาค บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545), 9-14.

2. ทฤษฎีว่าด้วยการรับรู้และการจำสภาพแวดล้อม และระบบมโนทัศน์

ทฤษฎีการรับรู้⁴ เป็นกระบวนการรับรู้ซึ่งบุคคลได้รับจากสิ่งรอบตัวแล้วส่งผ่านไปยังสมอง และเกิดการตีความหมายของการรู้สึกสัมผัสที่ได้รับจากสิ่งใดสิ่งหนึ่งและแปลความหมายเป็นความเข้าใจในสาระที่แตกต่างกันได้ ขึ้นอยู่กับความรู้พื้นฐานและประสบการณ์เดิมของบุคคลนั้น สังคม ความเชื่อ เจตคติ ความคาดหวัง และสภาวะจิตใจของแต่ละบุคคลแตกต่างกันออกไป จึงทำให้การรับรู้และตีความหมายแตกต่างกันออกไป ซึ่งทฤษฎีการรับรู้แบ่งเป็น 2 กลุ่มหลัก คือ

1. ทฤษฎีการรับรู้ภาพด้วยการรู้สึก (Sensual Theories Of Visual Communication) คือ การรับรู้ภาพด้วยความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นจากการที่มีสิ่งเร้าต่างๆ ที่อยู่รอบตัวเราที่ได้เข้ามากระทบตัวเราจนเกิดเป็นการรับรู้ได้โดยปราศจากการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งเป็นการรับรู้ด้วยการรู้สึกโดยไม่จำเป็นที่จะต้องอาศัยความรู้และการเข้าใจในการตีความหมายก็สามารถรับรู้และเข้าใจได้

2. ทฤษฎีการรับรู้ภาพ (Perception Theories of Visual Communication) คือ การรับรู้ภาพที่หมายถึงการมองเห็นและรับรู้สิ่งที่เกิดขึ้นอยู่ทุกวันในชีวิตประจำวันด้วยความเข้าใจ และตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งต่าง ๆ การรับรู้จะเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้สิ่งใหม่เพราะถ้าเราสามารถจดจำสิ่งนั้นๆ ได้จะช่วยให้การเรียนรู้สิ่งใหม่ได้ และสามารถรับรู้ได้ด้วยการรู้สึกได้ รวมทั้งจะช่วยให้เราสามารถเลือกใช้เพื่อสื่อความหมายได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งออกได้เป็น 2 ส่วนหลัก คือ ทฤษฎีการศึกษาภาพสัญลักษณ์ (semiotics) และทฤษฎีการเข้าใจภาพ (cognitive) โดยทั้งสองทฤษฎีมีความแตกต่างกัน แต่มีความเชื่อมโยงกันและช่วยอธิบายถึงสิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏต่อสายตารเราแล้วไม่อาจอธิบายว่าทำไมเราจึงรู้สึกในสิ่งนั้น แตกต่างกันไป

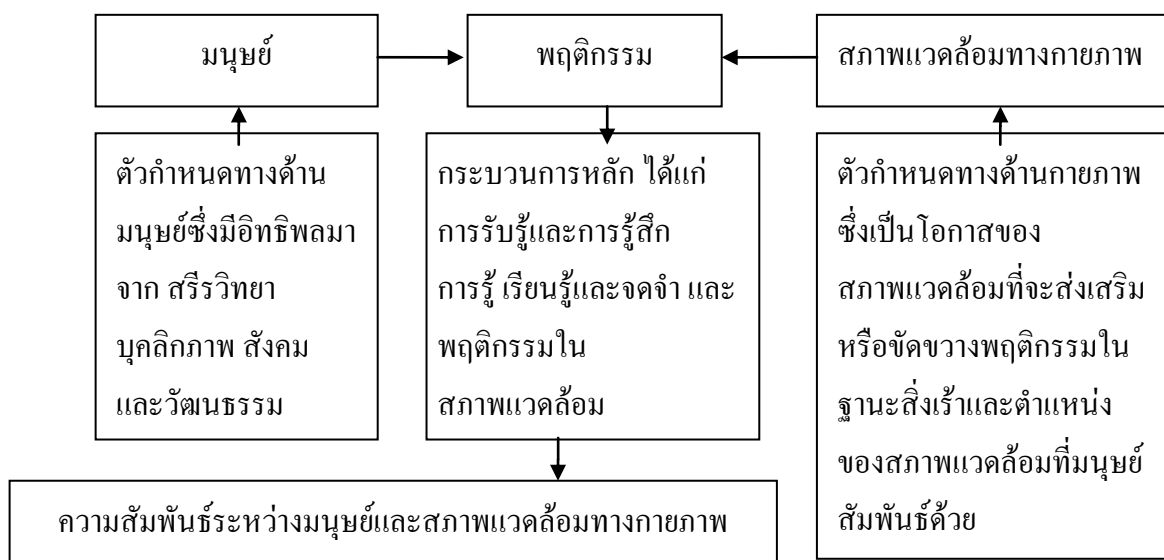
ส่วนการรับรู้สภาพแวดล้อมของมนุษย์⁵ เป็นแนวความคิดเชิงนามธรรมที่สัมพันธ์กับมนุษย์ พฤติกรรมและสภาพแวดล้อมทางกายภาพ การรับรู้เป็นตัวกำหนดที่ทำให้เกิดความแตกต่างกันและเกิดความเปลี่ยนแปลงไปโดยกระบวนการทางพฤติกรรมที่เกิดขึ้นได้ 3 แบบ คือ 1) กระบวนการรับรู้ (perception) เป็นกระบวนการรับข่าวสารผ่านทางประสาทสัมผัสทำให้เกิด

⁴ สุวิสาข์ เหล่าเกิด, รายงานทฤษฎีการรับรู้ [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 7 เมษายน 2554. เข้าถึงได้ จาก <http://images.numpuang30.multiply.multiplycontent.com/attachment/0/THUOGgooCyAAACkV441/1/%E0%B8%A3%E0%B8%B2%E0%B8%A2%E0%B8%87%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%97%E0%B8%A4%E0%B8%A9%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%A3%E0%B8%B1%E0%B8%9A%E0%B8%A3%E0%B8%B9%E0%B9%89.rar?key=numpuang30:journal:23&nmid=360584330>.

⁵ วิมลสิทธิ์ หรยางกูร, พฤติกรรมมนุษย์กับสภาพแวดล้อม (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541), 7-31.

ความรู้สึกรู้ 2) กระบวนการรู้ (cognition) เป็นกระบวนการที่ทางจิตได้เรียนรู้ จดจำและคิดพัฒนาการ เป็นกระบวนการทางปัญญา ที่มีการตอบสนองทางอารมณ์ 3) กระบวนการเกิดพฤติกรรมใน สภาพแวดล้อม (spatial behavior) เป็นกระบวนการที่คนมีการกระทำสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมซึ่งเป็นพฤติกรรมภายนอก ดังนั้น เมื่อมนุษย์มีการรับรู้ต่อสภาพแวดล้อมแล้ว มนุษย์ย่อมเกิด ความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมสามารถแบ่งได้ ดังนี้

1. ความสัมพันธ์ทางสภาวะแวดล้อม ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ทางกายภาพเพื่อให้สัมพันธ์ กับชีวภาพของมนุษย์ที่จำกัดและส่งผลกระทบต่อร่างกายและจิตใจของมนุษย์
2. ความสัมพันธ์ทางการรู้สึก ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ของระบบประสาทสัมผัสต่างๆ
3. ความสัมพันธ์ทางมิติ ที่เกี่ยวข้องกับขนาด ระยะห่างและสัดส่วนภายในวิภาคของ มนุษย์ก่อให้เกิดการกำหนดอาณาเขตครอบครอง และการเว้นว่างส่วนบุคคล
4. ความสัมพันธ์ทางทิศทาง เป็นการกำหนดสิ่งสัมพันธ์กับการเคลื่อนที่และความเชื่อ
5. ความสัมพันธ์ทางสัญลักษณ์ในการสื่อความหมายทั้งที่เป็นภาษาและสัญลักษณ์
6. ความสัมพันธ์ทางการกระทำระหว่างกันทางสังคม
7. ความสัมพันธ์ทางการผสมผสานรวมกันทางวัฒนธรรม ที่ก่อให้เกิดการรวมกันเป็นหนึ่ง เดียวของสังคมที่สะท้อนมาจากระบบคุณค่าของวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกัน โดยที่ระบบ คุณค่าที่ยึดถือกันนั้นไม่แตกต่างกันมาก

แผนภูมิที่ 4 แสดงโครงสร้างและองค์ประกอบของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และสภาพแวดล้อมทางกายภาพ

ที่มา: วิมลสิทธิ์ หรยางกูร, พฤติกรรมมนุษย์กับสภาพแวดล้อม (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541), 7-31.

โดยสรุปคุณลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกับสภาพแวดล้อมได้ดังนี้

1. สภาพแวดล้อมเป็นระบบเปิดไม่มีขอบเขตที่แน่นอน โดยมีความสัมพันธ์กับเวลาต่อเนื่องกันและมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาเพื่อรักษาสมดุล เนื่องจากกิจกรรมและองค์ประกอบจะเปลี่ยนไปตามสภาพจริงของเหตุการณ์และแตกต่างกับสภาพแวดล้อมที่คนอื่นรับรู้ที่ต่างเวลากัน
2. สภาพแวดล้อมทางกายภาพ สามารถสื่อความหมายในการกำหนดแนวทางพฤติกรรมที่เหมาะสมได้ เนื่องจากสภาพแวดล้อมมีคุณสมบัติสะท้อนการใช้สอยและความหมาย โดยความคงที่ของพฤติกรรมจะต้องมีความเหมาะสมกับบรรทัดฐานของสังคมที่สอดคล้องกัน ซึ่งจำเป็นต้องเกิดจากประสบการณ์ของแต่ละบุคคลในการใช้สอยสภาพแวดล้อมนั้น
3. มนุษย์มีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมในลักษณะกลางๆ จนกระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรืออยู่ในสภาพแวดล้อมใหม่ จึงเกิดการหาข่าวสารและวางแผนใหม่
4. สภาพแวดล้อมที่ไม่มีขอบเขตทำให้เกิดโอกาสในการกระทำหรือพฤติกรรมที่แตกต่างกันทั้งส่งเสริมและขัดขวางต่อการกระทำในสภาพแวดล้อมได้ เนื่องจากสภาพแวดล้อมที่ปรากฏจริงกับสภาพแวดล้อมที่เกิดจากการรับรู้ก็ยังมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมในสภาพแวดล้อมนั้น อีกทั้งยังสามารถปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้สอดคล้องกับพฤติกรรมและสภาพแวดล้อมที่ต้องการได้ โดยมนุษย์สามารถปรับตัวเองได้ทั้งทางสังคม วัฒนธรรม จิตวิทยาและสรีรวิทยา

การให้คุณค่าสภาพแวดล้อมต่อสิ่งที่รับรู้ทำให้เกิดความแตกต่างในการรับรู้ เนื่องจากแต่ละคนมีระบบคุณค่าที่ยึดถือแตกต่างกันไปตามสภาพธรรมชาติและวัฒนธรรมของสังคม ระบบคุณค่า (value system) จึงเกิดจากความสัมพันธ์ของคุณค่าต่างๆ ที่แต่ละคนยึดถือซึ่งเป็นเกณฑ์ทั่วไป คุณค่านี้จึงเป็นส่วนหนึ่งในการกำหนดทัศนคติที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึและความเชื่อต่างๆ ได้ เพราะทัศนคติและการรับรู้สามารถมีอิทธิพลซึ่งกันและกัน ดังนั้น การรับรู้สภาพแวดล้อมจึงขึ้นอยู่กับระบบคุณค่าที่แต่ละคนยึดถือและที่แต่ละคนมีต่อสภาพแวดล้อมได้โดยมีเป้าหมายของพฤติกรรมที่ทำให้เกิดความใส่ใจมุ่งไปยังเป้าหมายที่อาจจะตอบสนองต่อความคาดหวังส่วนบุคคลและละเอียดต่อข่าวสารอื่นๆ โดยอาจมีแรงจูงใจบางอย่างที่สามารถทำให้เกิดความใส่ใจการรับรู้ในสิ่งเร้าเฉพาะนั้นได้

นอกจากนั้น ยังมีทฤษฎีเกสตัลท์ (Gestalt Theory)⁶ ซึ่งกลุ่มเกสตัลท์ มีแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ว่าเกิดจากการจัดสิ่งเร้าต่าง ๆ มารวมกันเริ่มต้นด้วยการรับรู้โดยส่วนรวมก่อนแล้ว จึงจะสามารถวิเคราะห์เรื่องการเรียนรู้ส่วนย่อยทีละส่วนต่อไป ซึ่งเป็นการเรียนรู้ของบุคคลจะเป็นไปได้ด้วยดีและสร้างสรรค์ เมื่อได้มีโอกาสเห็นภาพรวม ทั้งหมดของสิ่งที่จะเรียนเสียก่อนเมื่อเกิด

⁶ นันทวัฒน์ บุญไชยสง, ทฤษฎีเกสตัลท์ (Gestalt Theory) [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 13

ภาพรวมทั้งหมดแล้วจึงเป็นการง่ายที่บุคคลนั้นจะเรียนสิ่งที่ละเอียดปลีกย่อยต่อไป นอกจากนั้น ยังได้กล่าวถึง การรับรู้ ว่าหมายถึง การแปลความหมายหรือการตีความต่อสิ่งเร้าของอวัยวะรับสัมผัส ส่วนใดส่วนหนึ่งหรือทั้งห้าส่วน ได้แก่ หู ตา จมูก ลิ้น และผิวหนัง และการตีความนี้มักอาศัยประสบการณ์เดิมดั่งนั้นของแต่ละคน ซึ่งอาจรับรู้ในสิ่งเร้าเดียวกันแตกต่างกันได้แล้วแต่ประสบการณ์ของแต่ละบุคคล โดยที่การเรียนรู้ของกลุ่มเกสตัลท์นั้นจะเน้นการรับรู้เป็นส่วนรวมมากกว่าส่วนย่อย รวมทั้งแนวคิดและทฤษฎีการยอมรับ⁷ ที่ Roger & Shoemaker กล่าวว่า การยอมรับเป็นกระบวนการทางจิตใจของแต่ละคน ที่เริ่มตั้งแต่การรับรู้ข่าวสารไปถึงการยอมรับอย่างเต็มที่ โดยเปิดเผย ซึ่งกระบวนการยอมรับว่ามีอยู่ 5 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นรับทราบ (Awareness stage) เป็นการเริ่มต้นที่บุคคลได้รับทราบแนวคิดใหม่ๆ 2) ขั้นสนใจ (Interest stage) เป็นขั้นที่บุคคลเกิดความสนใจในข้อมูลข่าวสารนั้นจึงมีการเสาะแสวงหาข่าวสารและรายละเอียดเพิ่มเติม 3) ขั้นไตร่ตรองและขั้นประเมิน (Evaluation stage) เป็นขั้นที่บุคคลเกิดความสนใจจนถึงระดับหนึ่ง ที่มักจะไตร่ตรองหรือประเมิน โดยเทียบกับประสบการณ์หรือความรู้ของตน 4) ขั้นลองทำ (Trial stage) โดยการลองทำตามว่าจะเกิดผลอย่างไร และ 5) ขั้นยอมรับหรือนำไปใช้ (Adoption) ขั้นนี้มักเกิดขึ้นหลังจากได้มีการลองทำและประสบผลดีเป็นที่ประจักษ์แล้ว

อีกทฤษฎีที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการรับรู้และจดจำ คือ ทฤษฎีว่าด้วยการจำสภาพแวดล้อมและระบบมโนทัศน์⁸ ของการจำความเป็นไปได้ต่างๆ ซึ่งมี 3 ขั้นตอน คือ การเก็บการทรงไว้และการเรียกกลับ โดยมีสิ่งที่ช่วยให้เกิดความทรงจำ คือ การปรากฏของสัญญาณชี้แนะที่ช่วยทำให้จำได้ การเกิดจินตภาพ (imagery) ที่เกิดทางถ้อยคำและการมองเห็น รวมถึงการจัดระเบียบเป็นโครงสร้างที่จะช่วยทำให้ง่ายต่อการจำ ดังเช่นการศึกษาของลินช์ (Lynch) ที่ใช้วิธีค้นหาองค์ประกอบด้วยการเขียนแผนที่จนเกิดเป็นโครงสร้างที่เป็นระบบของสิ่งที่เรียนรู้และจำได้จากสภาพแวดล้อมกายภาพ หรือระบบมโนทัศน์ (conceptual system) เพื่อประมวลประสบการณ์ในกระบวนการรับรู้โดยมีโครงสร้างของระบบมโนทัศน์ คือ จินตภาพ ระยะเวลาและขอบเขตที่สัมพันธ์กัน รวมทั้งความหมายที่ช่วยให้เกิดความเข้าใจสิ่งที่ปรากฏในจินตภาพ

นอกจากนั้นจึงได้ศึกษาต่อเนื่องไปยังทฤษฎีของ Kevin Lynch ที่เกี่ยวข้องกับการจินตภาพของเมือง ซึ่งมีส่วนประกอบที่สำคัญในระบบมโนทัศน์ที่เรียกรวมว่า image ได้แก่ เอกลักษณ์

⁷ ปัทมาพร ไกรวานิช, ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับของเกษตรกรพรหมพิรามต่อการรณรงค์งดเผาตอซังข้าว [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 13 พฤษภาคม 2555. เข้าถึงได้จาก http://archive.lib.cmu.ac.th/full/T/2551/agext0951pk_ch2.pdf

⁸ วิมลสิทธิ์ ทรายางกูร, พฤติกรรมมนุษย์กับสภาพแวดล้อม, 7-31.

(identity) โครงสร้าง (structure) และความหมาย (meaning) ผลของการศึกษานี้จึงทำให้เกิดเป็น ทฤษฎีในการรับรู้และจดจำเมืองของจินตภาพ ที่มีองค์ประกอบหลัก 5 อย่าง คือ

1. เส้นทางหรือช่องทาง (paths) คือ เส้นทางสัญจรหลักและรองที่ผู้คนใช้สัญจรไปมา ในแต่ละเมือง ที่ทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของเมืองและองค์ประกอบอื่นๆ ที่พาดผ่าน
2. เส้นขอบหรือขอบเขต (edges) คือ แนวหรือเส้นกำหนดขอบเขตของพื้นที่ แม้บาง แห่งไม่ได้มีขอบเขตที่ชัดเจนเนื่องจากการผสมผสานและการขยายตัวของย่าน
3. ย่านในเมืองหรือชุมชน (districts) คือ ส่วนของเมืองในแต่ละเมืองที่ประกอบขึ้น จากหลายย่าน ซึ่งอาจจะมีรูปทรงขอบเขตที่ชัดเจนและไม่ชัดเจนผสมผสานกันอยู่ตามลักษณะทาง กายภาพ กิจกรรมหลักของพื้นที่ รูปแบบการสัญจร และลักษณะทางสังคม
4. ชุมทางหรือจุดรวมกิจกรรม (nodes) คือ ลักษณะของจุดสังเกตที่เป็นจุดรวมของ กิจกรรมต่างๆ ที่มีการเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา มีความชัดเจนในการเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมเมือง
5. ภูมิทัศน์ หรือสัญลักษณ์ที่ช่วยในการจดจำและบ่งบอกทิศทางภายในเมือง (landmarks) คือ จุดสังเกตที่มีลักษณะเด่นภายในเมือง และ ปรากฏแก่สายตาทั่วไป

จากการศึกษาทฤษฎีที่ว่าด้วยการรับรู้ การจำสภาพแวดล้อมและระบบโนทัศน์เหล่านี้ สามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์ทำความเข้าใจองค์ประกอบที่มีหลักเกณฑ์ต่างๆ เพื่อเป็นแนวทาง การศึกษาสำคัญสำหรับพื้นที่ชุมชนเชิงงาน และทำให้ทราบถึงกระบวนการตีความหมายและ ความเข้าใจในสารของการรับรู้ภาพ รับรู้สภาพแวดล้อมของมนุษย์ เข้าใจความสัมพันธ์กันระหว่าง พฤติกรรมมนุษย์กับสภาพแวดล้อม การให้คุณค่าของสภาพแวดล้อมต่อสิ่งที่รับรู้ได้ เพื่อให้เกิดการ จำสภาพแวดล้อมและจัดโครงสร้างเป็นระบบโนทัศน์ได้ เห็นได้ว่าการรับรู้และจดจำ สภาพแวดล้อมได้นั้นมีความแตกต่างกันไปตามความรู้พื้นฐานและประสบการณ์เดิมของบุคคลนั้น สังคม ความเชื่อ เจตคติ ความคาดหวัง และสภาวะจิตใจของแต่ละบุคคล อันเกิดจากสิ่งเร้าทั้งที่เข้า มากระทบโดยตรงไม่ได้ผ่านการวิเคราะห์และเข้าใจ เพื่อให้เกิดความตระหนักรู้ถึงความสามารถใน การรับรู้ภาพสัญลักษณ์และการเข้าใจในภาพ โดยมีตัวกำหนดจากมนุษย์และสภาพแวดล้อมที่ทำให้ เกิดกระบวนการทางพฤติกรรมของมนุษย์และการให้คุณค่าสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน

เมื่อมนุษย์มีการรับรู้ต่อสภาพแวดล้อมแล้ว มนุษย์ย่อมเกิดความสัมพันธ์กับ สภาพแวดล้อมทางความรู้สึก ทางมิติ ทางทิศทาง ทางสัญลักษณ์ ทางการกระทำระหว่างสังคมและ ทางการผสมผสานรวมกันทางวัฒนธรรม รวมทั้งการให้คุณค่าต่อสิ่งที่รับรู้ตามระบบคุณค่าของแต่ละ กลุ่มสังคมที่ยึดถือ เนื่องจากลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกับสภาพแวดล้อมนั้นไม่มี ขอบเขตที่แน่นอน มีการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาเพื่อรักษาสมดุลทำให้ส่งผลกระทบต่อกันและ กัน และการรับรู้ที่ต่างตามแต่ละช่วงเวลา ถึงแม้ว่า สภาพแวดล้อมจะสามารถสื่อความหมายในการ กำหนดแนวทางพฤติกรรมได้จากการสะท้อนการใช้สอยที่คงที่สอดคล้องกับบรรทัดฐานของสังคม

ที่มีความสมดุลแล้ว แต่ถ้าจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรืออยู่ในสภาพแวดล้อมใหม่ ก็ยังคงทำให้เกิดการค้นหาข่าวสาร การเปลี่ยนแปลงและวางแผนใหม่ให้สอดคล้องกับความต้องการ หรือแม้แต่ปรับตัวมนุษย์เองจากความสัมพันธ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องได้ ถึงอย่างไรก็ดี การรับรู้สภาพแวดล้อมและการให้คุณค่าความสำคัญจึงขึ้นอยู่กับเป้าหมายของพฤติกรรม ความใส่ใจ เกณฑ์คุณค่าที่นับถือกันในกลุ่ม และความคาดหวังที่แตกต่างกันทำให้เกิดการละเลยต่อข่าวสารไปบ้าง แต่การจดจำต่อสภาพแวดล้อมในการรับรู้สิ่งเร้าเฉพาะ หรือระบบมโนทัศน์ สามารถช่วยทำให้เกิดความใส่ใจ และการจดจำได้มากขึ้น ได้แก่ การปรากฏของสัญญาณชี้แนะ การเกิดจินตภาพ (imagery) และการจัดระเบียบที่ทำให้ง่ายต่อการจำ ทำให้เกิดเป็นโครงสร้างที่เป็นระบบของสิ่งที่เรียนรู้และจำได้จากสภาพแวดล้อมกายภาพ หรือระบบมโนทัศน์ (conceptual system) เพื่อประมวลประสบการณ์ในกระบวนการรับรู้ไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาที่เกี่ยวกับจินตภาพของเมือง ซึ่งมีส่วนประกอบที่สำคัญที่เรียกรวมว่า image ได้แก่ เอกลักษณ์ (identity) โครงสร้าง (structure) และความหมาย (meaning) ทำให้เกิดเป็นทฤษฎีในการรับรู้และจดจำเมืองได้ที่มีองค์ประกอบหลักประกอบกันเป็นโครงข่าย โดยองค์ประกอบเหล่านี้จะช่วยให้รับรู้ จดจำและยอมรับได้ เพราะเกิดจากการเข้าใจความหมายของคุณค่าความสำคัญของสภาพแวดล้อมเมืองหรือชุมชนนั้น ดังนั้นทฤษฎีและแนวคิดเหล่านี้จึงมีความสำคัญในการศึกษาค้นหาการรับรู้และยอมรับได้ถึง โครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน

3. แนวคิดของโครงสร้างและองค์ประกอบของเมือง

โครงสร้างและองค์ประกอบของเมืองเป็นแนวคิดที่ทำให้เห็นภาพรวมของความเป็นเมือง ที่แสดง ลักษณะครอบคลุมให้เห็นเมืองในภาพเชิงกว้างโดยมีองค์ประกอบเชื่อมโยงกันเป็นหนึ่งเดียว และองค์ประกอบของเมือง คือ สิ่งต่างๆ ที่ ปรากฏในเมืองทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมที่มีความสัมพันธ์ระหว่างกันก่อเกิดเป็นเมืองขึ้นมา โดยโครงสร้างของเมือง⁹ มี 5 องค์ประกอบ คือ

3.1 ธรรมชาติ (nature) ได้แก่ อาณาเขตดินแดนที่แสดงถึงลักษณะทางภูมิศาสตร์ ภูมิประเทศ ลักษณะพืชพันธุ์ ชีวิตสัตว์ ภูมิอากาศ เป็นต้น ที่รวมกันเป็นสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เป็นต้น

3.2 คน (man) ได้แก่ ความต้องการทางชีวภาพ เช่น ความรู้สึก การรับรู้ เป็นต้น และความต้องการเพื่อการรวมตัวกันเป็นสังคม เช่น การดำรงชีวิต เป็นต้น

⁹ C.A. Doxiadis, **Ecology and Ekistics**, ed. Gerald Dix (London: Elex Books Ltd., 1977), อ้างถึงใน ปฐมา ชูประเสริฐ, “โครงสร้างและองค์ประกอบทางกายภาพของเมืองแม่ฮ่องสอน” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550), 7.

3.3 สังคม (society) ได้แก่ ประชากร วัฒนธรรม กิจกรรมทางสังคม เป็นต้น

3.4 โครงสร้างทางกายภาพ (shells) ได้แก่ ที่อยู่อาศัย ศาสนสถาน ตลาด สถานที่
สันทนาการ หรือการใช้ประโยชน์ที่ดินต่างๆ เป็นต้น

3.5 โครงข่าย (networks) ได้แก่ ส่วนอำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิต

จากการศึกษาแนวคิดของโครงสร้างและองค์ประกอบของเมือง สามารถนำมาใช้เป็น
แนวทางการศึกษาสำคัญสำหรับพื้นที่ชุมชนเชิงงานเพื่อให้ทราบถึงองค์ประกอบของเมืองที่มี
ความเชื่อมโยงกันเป็นโครงสร้างสอดคล้องกับทฤษฎีการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์โดยมีปัจจัยที่มีผลต่อ
รูปแบบและที่ตั้งของชุมชนเมือง¹⁰ คือ ลักษณะทางภูมิศาสตร์ และขนาดของจำนวนประชากร ซึ่ง
ส่งผลต่อเนื่องไปยังขนาดของเมือง ความมั่นคงและความปลอดภัย ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์
และเทคโนโลยี ทรัพยากรธรรมชาติ ฐานเศรษฐกิจ นโยบายการพัฒนาเมือง และการบริหารชุมชน
ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีความสำคัญต่อการศึกษาค้นคว้าโครงสร้างและองค์ประกอบของเมืองเชิงงานต่อไปเช่นกัน

4. แนวคิดของลักษณะเฉพาะ และเอกลักษณ์ของเมือง

แนวคิดของลักษณะเฉพาะของเมือง¹¹ (identity) เกิดจากภาพรวม (image) ของ
องค์ประกอบต่างๆ ที่ปรากฏในเมืองแล้วทำให้เมืองมีเอกลักษณ์ ได้แก่

4.1 การรวมตัวของลักษณะทางกายภาพ เช่น ลักษณะภูมิประเทศ กลุ่มอาคารหรือ
สิ่งก่อสร้างต่างๆ ที่แสดงถึงรูปแบบทางเรขาคณิตเฉพาะและความสูงของลักษณะทางกายภาพนั้น

4.2 ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของสิ่งก่อสร้างต่างๆ

4.3 การแบ่งที่ดินด้วยถนนหรือลานโล่ง และการใช้พื้นที่ในการทำกิจกรรมต่างๆ ที่แสดง
รูปแบบเฉพาะของเมืองหรือลักษณะทางผังเมืองโครงข่ายถนน

4.4 ขนาดของเมืองและประชากร

4.5 บรรยากาศแบบใดแบบหนึ่งของเมืองที่รับรู้ได้เป็นจินตภาพเฉพาะของชุมชน

4.6 ลักษณะกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมเมือง

¹⁰ วิชัย บุญวาศ, “ผังเมือง,” เอกสารประกอบการสอนรายวิชา 264 202 ผังเมือง 1 คณะ
สถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2545, ไม่ปรากฏเลขหน้า. (อัคราณา)

¹¹ Alan Dobby, **Conservation and Planning** (London: Hutchison, 1978), 32, อ้างถึง
ใน ปัทมา ชูประเสริฐ, “โครงสร้างและองค์ประกอบทางกายภาพของเมืองแม่ฮ่องสอน”
(วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาการวางผังเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2550), 10.

โดยมีความสอดคล้องกับแนวคิดเอกลักษณ์เมืองของประสงค์ เอี่ยมอนันต์¹² ที่เกิดจากองค์ประกอบของเมือง (ได้แก่ ธรรมชาติ มนุษย์ สังคม สิ่งปลูกสร้าง โครงข่ายการสื่อสารและคมนาคม วัฒนธรรมชุมชน ขนาดและลักษณะประชากร ขนาดและลักษณะทางกายภาพของเมืองฐานเศรษฐกิจของเมือง องค์ประกอบเมืองในอดีต และลักษณะความเป็นเมืองที่ปรากฏชัด) ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของชุมชนที่ทำให้คนท้องถิ่นและผู้มาเยือนได้รับรู้ถึงวิถีชีวิตและแบบแผนชีวิตของชาวเมืองนั้นๆ ได้ หรือการแสดงออกซึ่งจิตวิญญาณของสถาน¹³ อันเป็นลักษณะเฉพาะ (identity) ที่แสดงความเป็นเอกลักษณ์ของเมืองได้เช่นกัน ซึ่งมีองค์ประกอบต่างๆ ดังนี้

1. ลักษณะทางกายภาพและรูปลักษณ์ ได้แก่ ลักษณะทางภูมิศาสตร์ (topography) ลักษณะทางภูมิทัศน์ (urban landscape feature) รูปแบบทางสถาปัตยกรรม (architectural style richness & color) สภาพของอาคาร (building condition) ช่วงอายุของอาคาร (age range of building) และวัสดุและพื้นผิวของอาคาร (building materials & textures)
2. กิจกรรมและหน้าที่ที่สังเกตได้ แสดงถึงปฏิสัมพันธ์ของคนต่อพื้นที่ และปฏิสัมพันธ์ระหว่างสถาบันทางวัฒนธรรม รวมถึงอาคารและสภาพแวดล้อมต่อการใช้งานในพื้นที่ ได้แก่ จินตภาพของประเภทของกิจกรรม (the image of area perceived by activity) ระดับของกิจกรรม (level of activity) ลักษณะที่ปรากฏชัด (transparency) ลำดับและสัดส่วนของการใช้งาน (range of uses & scale of uses) การรับรู้ เสียง และกลิ่น (sound & smells)
3. การสื่อความหมายหรือสัญลักษณ์ เป็นการพิจารณาถึงความมุ่งหมายและประสบการณ์ของมนุษย์ ได้แก่ รูปแบบของกรรมสิทธิ์ (pattern of ownership) ข้อกำหนดของพื้นที่ (area rule) ระดับของการปิดล้อม (levels of encloses) พื้นที่เปิดโล่ง (open space) หรือที่ว่างของเมือง และรูปแบบธรรมชาติที่ถูกนำเข้ามาภายในหรือรอบๆเมือง และโครงข่ายของที่ว่าง (network of spaces) ในแต่ละระดับ เช่น พื้นที่ระดับครอบครัว พื้นที่ละแวกบ้าน พื้นที่ทางเศรษฐกิจ และส่วนของเมืองหรือพื้นที่ทางสังคมระดับภูมิภาค ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงความเคลื่อนไหวในภาพกว้างของเมือง

¹² ประสงค์ เอี่ยมอนันต์, “วันผังเมืองโลก มิติใหม่ของการพัฒนาเมือง,” เอกสารในการสัมมนาเรื่อง การพัฒนาเมือง: ชุมชนเมืองในแนวอนุรักษ์ เสนอที่ศูนย์เยาวชนไทย – ญี่ปุ่น ดินแดง, 6 พฤศจิกายน 2546, อ้างถึงใน ปฐมา ชูประเสริฐ, “โครงสร้างและองค์ประกอบทางกายภาพของเมืองแม่ฮ่องสอน” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาการวางผังเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550), 10.

¹³ Harry L. Garnham, **Maintaining the Spirit of Place : A Process for the Preservation of Town Character** (Mesa: PDA, 1985), 1-9.

นอกจากนั้น ยังมีแนวคิดลักษณะเฉพาะของเมือง¹⁴ (character of town / identity) ซึ่งเป็นลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากเมืองอื่น อันเกิดจากภาพรวม (image) ของลักษณะทางกายภาพ การทำกิจกรรมเมือง การแบ่งพื้นที่เมือง รูปแบบและความสูงของกลุ่มอาคาร รูปแบบเฉพาะเมืองหรือบรรยากาศโดยรวมที่มีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นที่ตั้ง ผสมผสานกับวัฒนธรรมและประสบการณ์ในความรู้สึก ที่มีการพิจารณาควบคู่เพื่อให้เกิดคุณสมบัติของเมืองคุณภาพ¹⁵ (characteristics of good cities) ทั้งนี้ เพื่อเป็นมาตรฐานในการพัฒนา ป้องกันและแก้ปัญหาชุมชน

คุณสมบัติของเมืองคุณภาพนั้น ประกอบด้วย ความสะดวกสบาย (comfort) ความหลากหลาย (variety) ความมีสุขภาพที่ดี (healthy) ความมั่นคงปลอดภัย (safety) การให้โอกาสในการพัฒนาตนเอง (self-development) สวัสดิภาพทางสังคม (public welfare) ความมั่นคงทางการเงิน (fiscal health) และโดยเฉพาะความมีอัตลักษณ์หรือเอกลักษณ์เฉพาะตัว (identity / sense of place) เพื่อให้ผู้อยู่อาศัยและผู้มาเยือนได้รับรู้ถึงความเป็นเมือง หรือสัญลักษณ์ของเมือง (urban symbol) อันก่อให้เกิดการอนุรักษ์และพัฒนาเมือง จนเกิดเป็นคุณค่าร่วมกันทำให้เกิดเป็นตราเมือง (city branding) หรือจินตภาพของเมือง (city image / imageability) ที่ปรากฏขึ้นเป็นแผนที่ทางจิต (mental map) ในการสื่อความหมายและจะเป็นองค์ประกอบของเมืองที่สำคัญในการนำไปสู่การรับรู้จดจำและคุ้นเคยได้ถึงเอกลักษณ์เฉพาะตัวของเมืองยิ่งขึ้น

ดังทฤษฎีในการรับรู้และจดจำเมืองของ Kevin Lynch ที่เมื่อผู้สังเกตอยู่ในสภาพแวดล้อมใดจะรับรู้ได้ถึงองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมนั้น และยังถ้าหากสามารถประกอบกันเป็นโครงข่ายที่ชัดเจนจะยิ่งทำให้รับรู้และจดจำได้ง่ายขึ้น ส่งผลไปถึงความประทับใจในความงามของเมืองอย่างหนึ่ง เห็นได้ว่า จากการศึกษาแนวคิดของลักษณะเฉพาะและเอกลักษณ์ของเมืองนั้น สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางการค้นหาเอกลักษณ์สำคัญของชุมชนเชิงคัน โดยทำให้เกิดความเข้าใจถึงความเป็นลักษณะเฉพาะของเมือง ลักษณะและองค์ประกอบของเอกลักษณ์ของเมือง การแสดงออกถึงเอกลักษณ์หรือจิตวิญญาณที่ต่างล้วนมีผลต่อการรับรู้และการสร้างจิตสำนึกของการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม โดยอยู่บนพื้นฐานของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติในที่ตั้ง วัฒนธรรม

¹⁴ Roy Worskett, **The Character of Towns: an approach to conservation** (London: Architectural Press, 1969), อ้างถึงใน ทวีเดช ทองอ่อน, “การศึกษาคุณค่าสภาพแวดล้อมเมืองและชุมชนกรุงธนบุรีเพื่อการอนุรักษ์” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาการวางผังเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538), 17.

¹⁵ กรมโยธาธิการและผังเมือง, สำนักพัฒนามาตรฐาน, รายงานฉบับสุดท้าย โครงการการศึกษาเพื่อจัดลำดับการพัฒนาเมือง : การค้นหาเมืองคุณภาพด้วยมาตรฐานผังเมือง (กรุงเทพฯ: กรมโยธาธิการและผังเมือง และคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551), 85.

และประสบการณ์ในความรู้สึก จนกระทั่งเกิดปฏิสัมพันธ์ของวัฒนธรรมกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเดิมโดยรวมทั้งหมด จะทำให้เกิดการสร้างคุณสมบัติพิเศษของสถานที่นั้นๆ ได้ เพื่อนำมาวิเคราะห์ใช้ศึกษาหาเกณฑ์ในการประเมินคุณค่าความสำคัญที่เกี่ยวข้องกับเอกลักษณ์ของเมืองเชียงคานจากการพิจารณาเมืองเพื่อให้เกิดคุณสมบัติของเมืองคุณภาพต่อไป

5. แนวคิดของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมและภูมิทัศน์วัฒนธรรม

สิ่งแวดล้อม¹⁶ ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 ได้ให้คำนิยามของสิ่งแวดล้อมที่หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่มีลักษณะทางกายภาพและชีวภาพที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและมนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งแบ่งเป็น

1. สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ (natural environment)

1.1 สิ่งแวดล้อมในกลุ่มของสิ่งมีชีวิต (biotic environment) เช่น พืช สัตว์ ต่างๆ

1.2 สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (physical environment) เช่น สิ่งแวดล้อมในกลุ่มของสิ่งไม่มีชีวิต เช่น ดิน น้ำ อากาศ แร่ธาตุ เป็นต้น

2. สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น (man-made environment)

2.1 สิ่งแวดล้อมที่เป็นวัตถุ (matter environment) หรือสภาพแวดล้อมที่เป็นรูปธรรม (tangible environment) ได้แก่ วัตถุต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อการอำนวยความสะดวกและใช้สอย เช่น อาคาร บ้านเรือน ศาสนสถาน เป็นต้น

2.2 สิ่งแวดล้อมทางสังคม (social environment) หรือสภาพแวดล้อมที่เป็นนามธรรม (intangible environment) ซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมที่เป็นตัวกำหนดให้คนในสังคมปฏิบัติตาม ได้แก่ ศิลปกรรม วัฒนธรรม วิถีประเพณีและขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ซึ่งเป็นสิ่งมีคุณค่าและความภูมิใจของคนในชุมชนและท้องถิ่นและสามารถใช้เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่า

โดยแนวคิดเหล่านี้มีความสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมเมือง¹⁷ ที่ประกอบด้วยองค์ประกอบ คือ

1. องค์ประกอบทางกายภาพ เพื่อการดำรงชีวิตและรองรับกิจกรรมเมือง เช่น ลักษณะภูมิประเทศ อาคารบ้านเรือน ที่โล่งว่าง สภาพแวดล้อม การตั้งถิ่นฐาน การใช้ประโยชน์ที่ดิน เส้นทางการคมนาคม ฯลฯ

¹⁶ ศูนย์พัฒนาทรัพยากรการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มนุษย์และสิ่งแวดล้อม [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 7 เมษายน 2554. เข้าถึงได้จาก <http://wbc.msu.ac.th>

¹⁷ สุรัสวดี นิปรียาย, “แนวทางการอนุรักษ์เมืองเก่านครศรีธรรมราช” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาการวางผังเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543), 7.

2. องค์ประกอบทางด้านกิจกรรม เพื่อช่วยให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข เช่น ประชากร การประกอบอาชีพ เศรษฐกิจ วัฒนธรรม สังคม ฯลฯ

นอกจากนั้น ยังมีแนวคิดของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับการศึกษาสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน ซึ่งเป็นแนวคิดที่อ้างอิงจากการนำระบบเพื่อการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของเคนมาร์ก โดยเน้นการดูคุณค่ารวม (collective value) และพิจารณาร่วมกันอย่างมีขั้นตอน ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นที่ที่ยังมีชีวิตอยู่ (living environment) หรือ ระบบนิเวศท้องถิ่น โดยพิจารณาจากคุณค่าทางวัฒนธรรม (cultural value) และคุณค่าทางเศรษฐกิจสังคมร่วมสมัย (contemporary socio-economic value) โดยกำหนดนิยามว่า “สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม”¹⁸ (cultural environment) หมายถึง ขอบเขตพื้นที่หรือบริเวณทางภูมิศาสตร์ที่สะท้อนเรื่องราวทางประวัติศาสตร์และพัฒนาการทางสังคมในทุกระดับที่เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้และการให้คุณค่าของสังคม โดยชุมชนเป็นผู้บอกเล่าถึงเรื่องราวของมนุษย์กับธรรมชาติผ่านช่วงเวลาทั้งในอดีตและปัจจุบัน ซึ่งเป็นการให้ความสำคัญกับคุณค่าโดยรวมในการสะท้อนวิถีชีวิตของคนซึ่งสรุปเป็นกลุ่มสาระสำคัญ (theme) แต่ละประเด็นได้ดังนี้

1. กลุ่มสาระสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ (natural environment) ประกอบด้วย สภาพทางกายภาพหรือรูปธรรมที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ ได้แก่ แม่น้ำ ป่าไม้ ฯลฯ

2. กลุ่มสาระสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น (built environment) ประกอบด้วย สภาพทางกายภาพหรือรูปธรรมที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ ได้แก่ สถาปัตยกรรม สิ่งก่อสร้าง ชุมชน โครงสร้างเมือง ฯลฯ

3. กลุ่มสาระสำคัญด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม (intangible heritage) ประกอบด้วย สภาพที่ไม่ใช่ลักษณะทางกายภาพหรือนามธรรม เช่น ประวัติศาสตร์สำคัญ วิถีชีวิตท้องถิ่น ประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่มชน การประกอบอาชีพท้องถิ่น ฯลฯ

ถึงอย่างไรก็ดี ยังมีอีกหนึ่งคำที่มีความหมายใกล้เคียงกับสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม คือ ภูมิทัศน์วัฒนธรรม ซึ่ง “ภูมิทัศน์วัฒนธรรม”¹⁹ (cultural landscape) หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็น

¹⁸ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ระบบเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม (กรุงเทพฯ: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2548), 2.

¹⁹ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติและคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, แนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2549).

รูปธรรมและนามธรรมที่อยู่ในสภาพแวดล้อม ซึ่งเป็นสิ่งที่สังคมถือร่วมกัน (ค่านิยม) และได้กระทำต่อธรรมชาติเพื่อสร้างความเจริญและการพัฒนาสังคม แต่ผลที่ได้จะแสดงออกมาในรูปของภูมิทัศน์ธรรมชาติที่สะท้อนวัฒนธรรมนั้นๆ เป็นผู้กระทำ โดยมีธรรมชาติเป็นสื่อกลาง ทำให้เกิดการผสมผสานกับองค์ประกอบอื่นๆ ได้อย่างกลมกลืนและต่อเนื่องเกิดการเปลี่ยนแปลงไม่หยุดนิ่ง โดยการเปลี่ยนแปลงนั้นจะขึ้นอยู่กับการกระทำที่มีขีดจำกัดเพื่อนำไปสู่การรักษาสมดุล และมีความเกี่ยวข้องกับการวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์ทำให้เกิดคุณค่าความงามและเห็นถึงการพัฒนาการของสังคมผ่านทางพื้นที่และการใช้งาน

เห็นได้ว่า สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมมีความแตกต่างกับภูมิทัศน์วัฒนธรรมตรงที่การให้ความสำคัญกับคุณค่าของพื้นที่โดยรวมมากกว่าสถานที่จุดใดจุดเดียวหรือแห่งเดียว ซึ่งพื้นที่โดยรวมต้องสัมพันธ์ในทุกระดับที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับองค์ความรู้และการให้คุณค่าของสังคม เนื่องจากการศึกษาของครุฑจะสามารถสะท้อนวิถีชีวิตของผู้คนโดยทั่วไปได้ โดยมีชุมชนเป็นผู้บอกเล่าเรื่องราวความสัมพันธ์ต่างๆ ผ่านช่วงเวลาที่มียุคเก่าตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในขณะที่ภูมิทัศน์วัฒนธรรม มุ่งเน้นถึงการกระทำต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่แสดงออกมาให้รูปของภูมิทัศน์ธรรมชาติที่สะท้อนความเจริญ การพัฒนาสังคม ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมนั้นๆ เป็นผู้กระทำ และเกิดคุณค่าทางความงามและการใช้สอยพื้นที่เพื่อกิจกรรมต่างๆ ขึ้น โดยมีธรรมชาติเป็นสื่อกลางในการผสมผสานองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมเท่านั้น จากการศึกษาแนวคิดของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมและภูมิทัศน์วัฒนธรรมนี้จึงสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์จำแนกและประเมินคุณค่าความสำคัญของชุมชนเชิงคุณค่าเพื่อให้ทราบถึงโครงสร้างและองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

6. แนวคิดของสภาพแวดล้อมเมืองและชุมชนที่ดี

สภาพแวดล้อมเมืองหรือชุมชน²⁰ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการด้านประโยชน์ใช้สอยและสุนทรียภาพของมนุษย์ โดยส่วนใหญ่แล้วสภาพแวดล้อมเมืองหรือชุมชนนี้เกิดขึ้นจากการออกแบบที่ไม่ได้ตั้งใจโดยมีปัจจัยที่กำหนดรูปทรงของเมือง คือ ปัจจัยทางสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ (biogenic factor) พฤติกรรมหรือกิจกรรมในสังคม (sociogenic factor) และลักษณะหน้าที่เฉพาะของเมืองหรือชุมชนนั้นๆ (functional specialization) จึงทำให้เกิดการศึกษาและทำความเข้าใจถึงโครงสร้างต่างๆ เพื่อกำหนดเป็นกฎเกณฑ์ควบคุมให้ไปในทิศทางที่

²⁰ สติธิพร ภิรมย์รัตน์, การวางแผนและผังชุมชนเมือง : ประสบการณ์ของสหรัฐอเมริกา (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541), 176.

ต้องการในอนาคตและเพื่อให้บรรลุเป้าหมายแนวคิดของสภาพแวดล้อมเมืองและชุมชนที่ดีจึงได้รวบรวมเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

6.1 เกณฑ์ (criteria) หรือข้อกำหนดในการออกแบบสภาพแวดล้อมชุมชนเมืองที่ดี ได้แก่

6.1.1 ความเป็นเอกภาพกลมกลืน

6.1.2 มีความขัดแย้งของเส้นทางยานพาหนะ และการสัญจรทางเท้าน้อยที่สุด

6.1.3 การป้องกันผู้คนจากแดด ฝน ลม เสียง ฯลฯ

6.1.4 ลักษณะของเมืองมีทิศทาง (orientation) ที่ชัดเจนไม่สับสนต่อผู้ใช้

6.1.5 การใช้ประโยชน์ที่ดิน หรือลักษณะทางกายภาพมีความสอดคล้องเข้ากันได้

กับเรื่องราวต่างๆ ภายในชุมชน (compatibility)

6.1.6 การสร้างพื้นที่เปิดโล่ง หรือพื้นที่สำหรับการพักผ่อน และการพบปะ

สังสรรค์

6.1.7 การสร้างความรู้สึกร่มเย็น ปลอดภัย (safety) และบรรยากาศสดชื่น (amenity)

6.2 เกณฑ์ในการพิจารณาความเป็นชุมชนเมืองที่ดี (A Theory of Good City Form)

จาก Kevin Lynch ประกอบด้วย

6.2.1 ความมีชีวิตชีวาของเมืองน่าอยู่ที่มีการตั้งถิ่นฐาน และปลอดภัย (vitality)

6.2.2 ความรู้สึกได้ถึงรูปร่างและรูปทรงของเมืองที่ชัดเจน เพื่อให้เกิดการจดจำ และสร้างความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม ความรู้สึกของคน และโครงสร้างทางวัฒนธรรม

6.2.3 การตอบสนองความต้องการของสังคมและพฤติกรรมของมนุษย์ที่เหมาะสม โดยสามารถสังเกตได้จากการเฝ้ามองดูผู้คนและการสอบถาม (fit)

6.2.4 ความสามารถในการเข้าถึงเมือง รวมทั้งสถานที่ต่างๆ (access)

6.2.5 ความสามารถในการใช้และการเข้าสู่พื้นที่กิจกรรม โดยมีการดูแลและควบคุมหรือปรับเปลี่ยนตลอดจนการบริหารจัดการเมืองให้เหมาะสม (control)

6.3 เกณฑ์การพิจารณาในการออกแบบชุมชนเมือง²¹ ประกอบด้วย

6.3.1 ลักษณะทางกายภาพที่สอดคล้องเข้ากับเรื่องราวในชุมชน (compatibility)

6.3.2 ลักษณะทางกายภาพที่มีความชัดเจนในการสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะทางสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่มีเอกลักษณ์ของชุมชน (identity)

6.3.3 องค์ประกอบทางกายภาพของเมืองที่มีความชัดเจน (clarity)

6.3.4 ทิศนวิสัยชุมชนที่มีคุณค่า (view) ได้แก่ คุณค่าของธรรมชาติ คุณค่าที่เกิดจากมนุษย์สร้างขึ้นที่ส่งเสริมคุณค่าทางธรรมชาติ

²¹ วิชัย บุญวาต, “ผังเมือง”, 219.

6.3.5 สัดส่วนและรูปแบบที่สอดคล้องกับสัดส่วนของมนุษย์ (human scale)

6.3.6 การสร้างสรรค์พื้นที่เปิดโล่ง (open space) ที่มีคุณภาพ

6.3.7 การเคารพในความแตกต่างกันที่เกิดจากการสังสมวิวัฒนาการที่ยาวนานจนทำให้เกิดรูปแบบที่ต่างกันไปตามยุคสมัย

6.4 เกณฑ์ในการพิจารณาสิ่งแวดล้อมที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์²² ได้แก่

6.4.1 บริเวณธรรมชาติ (natural area) ที่สวยงาม หรือมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์

6.4.2 เมืองหรือหมู่บ้าน (town and villages) ที่มีความผสมผสานกันของวิถีชีวิตที่ชัดเจน

6.4.3 เส้นขอบฟ้าหรือช่องมองทิวทัศน์ (skylines and view corridors) อันเป็นสัญลักษณ์ในการจดจำ

6.4.5 ย่านและชุมชน (districts and neighborhoods) ที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ หรือมีความสวยงามทางสถาปัตยกรรมของกลุ่มอาคารหรือภูมิทัศน์ของชุมชน รวมทั้งชุมชนบางกลุ่มที่มีลักษณะทางสังคม วัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่น่าสนใจและแตกต่างจากที่อื่นๆ

6.4.5 ภูมิทัศน์ถนน (streetscape) ซึ่งเป็น โครงสร้างและองค์ประกอบที่สำคัญ

6.4.6 รูปด้านหน้าอาคาร (façade) เป็นส่วนประกอบของภูมิทัศน์ถนนและที่ว่าง

6.4.7 อาคาร (building) และหมายรวมไปถึงที่ตั้งและบริเวณข้างเคียงด้วย

6.4.8 วัตถุและชิ้นส่วน (objects and fragments) ของสิ่งก่อสร้างที่ยังคงหลงเหลือ

6.4.9 มรดกทางวัฒนธรรม (cultural heritage) ที่ ปรากฏเป็นรูปร่างชัดเจน ได้แก่ อาคาร สิ่งก่อสร้าง สถานที่ ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม เช่น ประเพณี พิธีกรรม วิถีชีวิต ฯลฯ

6.4.10 สภาพโดยรอบของพื้นที่หรือแหล่งมรดกสิ่งก่อสร้าง (setting) ที่น่าสนใจ ทางด้านกายภาพและทัศนียภาพ ที่แสดงถึงความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันกับสภาพแวดล้อมทาง ธรรมชาติ กิจกรรมทางสังคมและจิตวิญญาณทั้งในอดีตและปัจจุบัน

จากการศึกษาแนวคิดของสภาพแวดล้อมเมืองและชุมชนที่ดี สามารถนำมาใช้เป็น แนวทางการศึกษาค้นคว้าหาเกณฑ์ที่สำคัญสำหรับพื้นที่ชุมชนเชิงคัน เพื่อให้งบรลุถึงเป้าหมาย ไปสู่สภาพแวดล้อมเมืองและชุมชนที่ดีที่มีความสำคัญต่อการศึกษ โครงสร้างและองค์ประกอบ ของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน เพื่อจะทำให้เข้าใจได้ถึงความต้องการด้าน ประโยชน์ใช้สอยและสุนทรียภาพของมนุษย์ที่มีผลต่อการรับรู้และยอมรับได้โดยทั่วไป จะสามารถ นำมาวิเคราะห์ใช้ศึกษาหาเกณฑ์ในการประเมินคุณค่าความสำคัญที่เกี่ยวข้องกับเอกลักษณ์ของเมือง เชียงคานได้

²² สิทธิพร ภิรมย์รัตน์, “การอนุรักษ์ชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม: แนวคิดหลักการและเหตุผล,” วารสารหน้าจั่ว 20 (2546-2547): 40-50.

ในการศึกษาทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องด้านการรับรู้ การจำสภาพแวดล้อมและระบบโนทัศน์นี้มีความสำคัญต่อการศึกษาชุมชนเมืองเชียงคาน จะทำให้ทราบถึงกระบวนการตีความหมายและความเข้าใจในสาระที่แตกต่างกัน เนื่องจากปัจจัยพื้นฐานและสภาวะจิตใจของแต่ละบุคคลมีตัวกำหนดจากมนุษย์และสภาพแวดล้อมที่ทำให้เกิดพฤติกรรมของมนุษย์และการให้คุณค่าสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน แต่เมื่อมนุษย์มีการรับรู้ต่อสภาพแวดล้อมแล้ว มนุษย์จะเกิดความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทางการรู้สึก ทางมิติ ทางทิศทาง ทางสัญลักษณ์ ทางกรกระทำระหว่างสังคมและทางการผสมผสานรวมกันทางวัฒนธรรม รวมทั้งการให้คุณค่าต่อสิ่งที่รับรู้ตามระบบคุณค่าของแต่ละกลุ่มสังคมที่ยึดถือได้ ถึงแม้ว่า สภาพแวดล้อมจะสามารถสื่อความหมายในการกำหนดแนวทางพฤติกรรมได้ แต่ถ้าจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรืออยู่ในสภาพแวดล้อมใหม่ ก็ยังคงทำให้เกิดการค้นหาข่าวสาร การเปลี่ยนแปลงและวางแผนใหม่ให้สอดคล้องกับความต้องการ หรือแม้แต่ปรับตัวมนุษย์เองได้ การรับรู้สภาพแวดล้อมและการให้คุณค่าความสำคัญจึงขึ้นอยู่กับเป้าหมายของพฤติกรรม ความใส่ใจ เกณฑ์คุณค่าที่นับถือกันในกลุ่มและความคาดหวังที่แตกต่างกัน แต่การจดจำต่อสภาพแวดล้อมในการรับรู้สิ่งเร้าเฉพาะ หรือระบบโนทัศน์ จะสามารถช่วยทำให้เกิดความใส่ใจ และการจดจำได้มากขึ้นเกิดเป็นโครงสร้างที่เป็นระบบของสิ่งที่เรียนรู้และจำได้จากสภาพแวดล้อมกายภาพ หรือระบบโนทัศน์ (conceptual system) เพื่อใช้ในการประมวลผลประสบการณ์กระบวนการรับรู้ไว้ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาเกี่ยวกับจินตภาพของเมือง ซึ่งมีส่วนประกอบที่สำคัญที่เรียกรวมว่า image ได้แก่ เอกลักษณ์ (identity) โครงสร้าง (structure) และความหมาย (meaning) ที่สามารถทำให้เกิดการรับรู้และจดจำเมืองได้ที่มีองค์ประกอบหลักประกอบกันเป็นโครงข่าย และเกิดการยอมรับขึ้นได้ เพราะมีความเข้าใจในความหมายของคุณค่าความสำคัญของสภาพแวดล้อมเมืองหรือชุมชนนั้น

สำหรับการศึกษาเอกลักษณ์ของเมืองนั้น เกิดได้จากการศึกษาภาพรวมที่มีการรวมตัวกันจากองค์ประกอบของลักษณะทางกายภาพและรูปลักษณ์ สถาปัตยกรรม การแบ่งที่ดินเพื่อใช้พื้นที่ในทำกิจกรรมต่างๆ ที่แสดงรูปแบบเฉพาะของเมืองหรือลักษณะทางผังเมือง เกิดบรรยากาศแบบใดแบบหนึ่งของเมืองที่รับรู้ได้เป็นจินตภาพเฉพาะของชุมชน ลักษณะกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมเมือง องค์ประกอบเมืองในอดีต ลักษณะความเป็นเมืองที่ปรากฏชัด รวมทั้งการสื่อความหมายหรือสัญลักษณ์ที่แสดงลักษณะเฉพาะของชุมชน สิ่งเหล่านี้จะทำให้ชุมชนในท้องถิ่นและผู้มาเยือนได้รับรู้ถึง วิถีชีวิตและแบบแผนชีวิตของชาวเมืองนั้นๆ ได้ ซึ่งมีจิตวิญญาณที่มีคุณสมบัติในการสร้างจิตสำนึกของการเป็นส่วนหนึ่งในสังคมและการอยู่ดีมีสุขของบุคคลนั้น โดยอยู่บนพื้นฐานของมุมมองของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติในที่ตั้ง ลักษณะทางวัฒนธรรม และประสบการณ์ในการรู้สึก รวมทั้งปฏิสัมพันธ์ของวัฒนธรรมกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเดิมและการปะทะสังสรรค์โดยรวมทั้งหมด จะทำให้เกิดการสร้างคุณสมบัติพิเศษของสถานที่นั้นได้

นอกจากนั้นการศึกษาคุณสมบัติของเมืองที่มีคุณภาพจะสามารถช่วยเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาคุณค่าของเมืองที่จดจำและยอมรับได้ โดยเฉพาะความมีอัตลักษณ์หรือเอกลักษณ์เฉพาะตัว (identity / sense of place) และสามารถทำให้เกิดจินตภาพของเมือง (city image) ที่มีองค์ประกอบของเมืองที่นำไปสู่การรับรู้จดจำและคุ้นเคยได้ทำให้เกิดความประทับใจและตระหนักถึงคุณค่าของสภาพแวดล้อมนั้น โดยการศึกษาดังกล่าวเพื่อนำมาวิเคราะห์ใช้ศึกษาหาเกณฑ์ในการประเมินคุณค่าความสำคัญที่เกี่ยวข้องกับเอกลักษณ์ของเมืองเชียงคานได้

เอกสารการศึกษา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาเปรียบเทียบและวิเคราะห์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม รวมทั้งใช้เป็นแนวทางในการสร้างกรอบแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการค้นหาโครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน

1. การประเมินคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม (cultural heritage) และการศึกษาระบบเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม

จากเอกสารอ้างอิงของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม ซึ่งมรดกทางวัฒนธรรม (cultural heritage) ที่ UNESCO กำหนดการประเมินคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม และการศึกษาระบบเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม²³ เพื่อการอนุรักษ์ควรอยู่บนพื้นฐานของการวิเคราะห์ ได้แก่ การสำรวจข้อมูล การศึกษาข้อมูลต่างๆ รวมถึงคุณค่าที่เกี่ยวข้องซึ่งขึ้นอยู่กับลักษณะทางสังคมที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ คือ

1. คุณค่าทางวัฒนธรรม ได้แก่ คุณค่าความเป็นเอกลักษณ์ (identity value) ที่เกี่ยวกับการรับรู้และจดจำได้ในมุมมองทางสังคม คุณค่าศิลปะหรือเทคนิค (relative artistic or technical value) ที่มาจากการประเมินความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และคุณค่าความหายาก (rarity value) ที่เกี่ยวกับผู้สร้าง ช่วงเวลา พื้นที่และความเป็นเอกลักษณ์ความหายากในคุณค่าทางศิลปะและเทคนิค

2. คุณค่าทางสังคมเศรษฐกิจ ได้แก่ คุณค่าด้านเศรษฐกิจ (economic value) คุณค่าด้านการใช้สอย (functional value) คุณค่าด้านข้อมูลและการศึกษา (educational value) คุณค่าด้านสังคม (social value) และคุณค่าด้านการเมือง (political value)

²³ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ระบบเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม (กรุงเทพฯ: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2548), 2.

ส่วนระบบเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม (Cultural Environment Conservation System : CECS) เป็นขั้นตอนที่นำมาประยุกต์ใช้จากการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

1. การศึกษาระดับกว้าง ซึ่งประกอบด้วย

1.1 การสรุปคุณลักษณะ 3 ด้าน คือ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นและประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม

1.2 การระบุแหล่งสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมาจัดทำเป็นผังกายภาพ

1.3 การสำรวจข้อมูลภาคสนามและจัดทำเอกสารข้อมูล

1.4 การประเมินคุณค่าและการวิเคราะห์ในด้านคุณค่าความสำคัญ (significance) ได้แก่ คุณค่า (value) และสภาพความแท้ดั้งเดิม (authenticity)

1.5 การจัดความสำคัญ

1.6 การบูรณาการเข้าสู่แผนระดับกว้าง

2. การศึกษาระดับรายละเอียด ได้แก่

2.1 การกำหนดวัตถุประสงค์

2.2 การเก็บข้อมูลเชิงลึกเพื่อการวางแผน ได้แก่ ด้านสถาปัตยกรรม เศรษฐกิจ สังคม การจัดทำแบบสอบถาม และการบันทึกประวัติศาสตร์ผ่านการบอกเล่า

2.3 การนำไปสู่การปฏิบัติ ที่เกิดจากการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกเพื่อกำหนดมาตรการเพื่อการอนุรักษ์ มาตรการเชิงจิตใจ เชิงควบคุม และการจัดทำผังกายภาพเพื่อการอนุรักษ์

จากการศึกษาการประเมินคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมและระบบเพื่อการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมนี้เป็นองค์ความรู้ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการสร้างกรอบความคิด การประเมินคุณค่าสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม และการกำหนดขั้นตอนในการจัดการ สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมเมืองเชียงคานได้

2. การศึกษาโครงการแหล่งสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมริมคลองอ้อมนนท์

โครงการแหล่งสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมริมคลองอ้อมนนท์²⁴ นี้ได้กล่าวถึงสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม (cultural environment) ว่าเป็นขอบเขตพื้นที่หรือบริเวณที่สะท้อนเรื่องราวทางประวัติศาสตร์และการพัฒนาการของชุมชน เรื่องราวของมนุษย์กับธรรมชาติผ่านช่วงเวลาที่มีคุณค่าทั้งในอดีตและปัจจุบัน ซึ่งเป็นการให้ความสำคัญกับคุณค่าของพื้นที่โดยรวมที่สามารถสะท้อนวิถีชีวิตได้ โดยพิจารณาจากคุณค่าที่สามารถสรุปเป็นกลุ่มสาระสำคัญ (theme) คือ

2.1 สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม ทางรูปธรรม (tangible cultural environment) ประกอบด้วย สภาพทางกายภาพหรือรูปธรรมที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ และสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น รวมทั้งการแก้ไขปรับปรุงสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติในลักษณะต่างๆ ดังนี้

2.1.1 ลักษณะทางภูมิทัศน์ (urban landscape feature) ได้แก่ การรวมกลุ่มของเรือนไทยที่ปลูกตามแนวทิศตะวันออก-ทิศตะวันตก ที่อยู่ริมน้ำธรรมชาติและคลองขุดต่างๆ

2.1.2 ลักษณะทางสถาปัตยกรรม (architectural character) ได้แก่

1) สถาปัตยกรรมประเภท ศาสนสถาน คือ พระปรางค์วัดปรางค์หลวง ซึ่งเป็นโบราณสถานและเป็นศิลปกรรมสมัยอยุธยา วัดอัมพวัน ซึ่งมีโบราณสถานหอไตรกลางน้ำและมณฑปพระพุทธบาท วัดเฉลิมพระเกียรติ ที่มีลักษณะสถาปัตยกรรมแบบรัตนโกสินทร์ตอนต้น และวัดโบสถ์บน ที่มีอุโบสถเป็นโบราณสถานสมัยอยุธยามีฐานทรงเรือสำเภา

2) อาคารพักอาศัย มีลักษณะเป็นเรือนไทยภาคกลาง เรือนไม้ฝาปะกน ตั้งอยู่บนเสาสูง หลังคาทรงสูง มีปั้นลมและหน้าจั่ว มีท่อน้ำหน้าบ้าน นอกจากนั้นในระยะหลังมีการใช้หลังคาทรงปั้นหยาและแบบที่ได้รับอิทธิพลจากตะวันตก

2.2 สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมทางนามธรรม (intangible cultural environment) ประกอบด้วย สภาพที่ไม่ใช่กายภาพหรือลักษณะทางนามธรรม หรือสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่เป็นตัวกำหนดให้ปรับตัวให้เข้ากับสภาพธรรมชาติที่ราบลุ่มแม่น้ำ ดังนี้

²⁴ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, แหล่งสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมริมคลองอ้อมนนท์, (กรุงเทพฯ: โครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม : กองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2548), 9, อ้างถึงใน สุทธิพร ปรีชา, “การศึกษาองค์ประกอบและกระบวนการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมเพื่อการวางแผนพัฒนาชุมชนตลาดคลองสวน จ.ฉะเชิงเทรา” (การค้นคว้าอิสระปริญญาโทบัณฑิตศึกษาด้านการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2551), 16.

เศรษฐกิจของประเทศ พื้นที่ลุ่มคลองอ้อมนนท์มีการตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนที่รวมตัวกันอยู่ริมแม่น้ำ ในช่วงแรก มีบ้านเรือนจำนวนมากวางเรียงตามแนวตลิ่งในแถวแรก และกลุ่มบ้านที่อยู่บนตลิ่งขึ้นไปเป็นแถวอีกหนึ่งหรือสองแถว ส่วนด้านหลังบ้านพักอาศัยเป็นพื้นที่เกษตรกรรม โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน และส่วนที่แคบของคลองจะมีการเกาะกลุ่มของการค้าขายเกิดเป็นตลาดน้ำ ทำให้เกิดความผูกพันกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่ใช้เป็นแหล่งอาหารและเส้นทางสัญจร จนต่อมาความผูกพันกับธรรมชาติได้สะท้อนออกมาในรูปแบบโครงสร้างของเมือง สถาปัตยกรรม วัฒนธรรม ประเพณีและความเชื่อที่สอดคล้องกลมกลืนกัน บริเวณนี้ยังเป็นแหล่งทรัพยากรทางธรรมชาติที่ราบลุ่มแม่น้ำภาคกลางที่เอื้อต่อการเกษตร เช่น สวนผลไม้ และยังมีความโดดเด่นทางสถาปัตยกรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของชุมชนริมน้ำทำให้เกิดสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ของชุมชน (aesthetic and cultural value) เห็นได้ว่า แหล่งสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมริมคลองอ้อมนนท์นี้มีบริบทที่คล้ายคลึงกับชุมชนเชียงคาน จึงสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางเปรียบเทียบและนำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมของเมืองเชียงคานได้

3. วิทยานิพนธ์หัวข้อ การศึกษาคุณค่าสภาพแวดล้อมเมืองและชุมชนกรุงธนบุรีเพื่อการอนุรักษ์

ทวีเดช ทองอ่อน²⁵ ศึกษาวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของกรุงธนบุรีตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ลักษณะของสภาพแวดล้อมเมืองและชุมชนที่มีคุณค่า และประเมินคุณค่าสภาพแวดล้อมทางด้านประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม และสังคมประเพณี เพื่อเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ พัฒนาและฟื้นฟูคุณค่าสภาพแวดล้อมกรุงธนบุรีต่อไป โดยศึกษาควบคู่ไปกับแนวคิดการอนุรักษ์และการรับรู้สภาพแวดล้อม รวมทั้งนโยบาย กฎหมายและโครงการการดำเนินงาน นอกจากนี้ยังศึกษาพื้นที่ด้านการวิวัฒนาการกรุงธนบุรี เอกลักษณ์และคุณค่าของสภาพแวดล้อมเมืองตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน วิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อค้นหาและประเมินคุณค่าต่างๆ ที่ปรากฏขึ้นอย่างแท้จริง ในการวิเคราะห์และประเมินคุณค่าสภาพแวดล้อมเมืองและชุมชนนี้เป็นการศึกษาภาพรวมของสภาพแวดล้อม ประกอบด้วยรายละเอียดองค์ประกอบต่างๆ ที่ส่งเสริมเอกลักษณ์ของเมือง ทำเลที่ตั้งและการกระจายตัว แล้วจึงดำเนินการพัฒนาเกณฑ์และขั้นตอนในการวิเคราะห์ประเมินคุณค่าสภาพแวดล้อมมี 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการวิเคราะห์และประเมินคุณค่าแท้ และขั้นตอนการวิเคราะห์และประเมินคุณค่าการรับรู้

²⁵ ทวีเดช ทองอ่อน, “การศึกษาคุณค่าสภาพแวดล้อมเมืองและชุมชนกรุงธนบุรีเพื่อการอนุรักษ์” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารเมือง สาขาการวางผังเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538), 1.

ของผู้คนที่มีต่อสภาพแวดล้อมของเมืองและชุมชน โดยทำการออกแบบสอบถามสำรวจทัศนคติของผู้ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ ได้ผลสรุปคุณค่าสภาพแวดล้อมเมืองและชุมชนกรุงเทพมหานครที่ปรากฏอยู่ว่า ส่วนใหญ่เป็นสภาพแวดล้อมประเภทศาสนสถาน หรือวัดที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม วิถีชีวิต สังคมและประเพณี เมื่อแจกแจงลำดับตามคุณค่าสภาพแวดล้อมดังกล่าว สามารถแบ่งได้ 3 ลำดับ คือ

3.1 ย่านสภาพแวดล้อมที่มีคุณค่าลำดับที่ 1 ได้แก่ บริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยาไปถึงแนวคูเมืองเดิม เนื่องจากเป็นบริเวณที่มีสภาพแวดล้อมที่มีคุณค่าในทุกประเภท และได้รับการดูแลควบคุมอย่างทั่วถึง ทั้งยังส่งเสริมกิจกรรมที่เพิ่มคุณค่าให้กับพื้นที่ยิ่งขึ้น

3.2 ย่านสภาพแวดล้อมที่มีคุณค่าลำดับที่ 2 ได้แก่ บริเวณตามแนวคลองสายสำคัญ คือ คลองบางกอกใหญ่ คลองบางกอกน้อย คลองชักพระ คลองมอญ ส่วนใหญ่มีสภาพแวดล้อมที่มีคุณค่าเด่นชัดในประเภทศาสนสถาน ซึ่งเป็นวัดที่มีบทบาทจนถึงปัจจุบัน แต่ยังมีปัญหาทางสภาพแวดล้อมทางกายภาพต่างๆ และขาดการควบคุมดูแลเอาใจใส่

3.3 ย่านสภาพแวดล้อมที่มีคุณค่าลำดับที่ 3 ได้แก่ บริเวณพื้นที่ตอนในทั้งตอนบนและตอนล่าง มีวัดสำคัญกระจายตัวแต่ยังไม่ค่อยเห็นคุณค่าที่เด่นชัดนัก มีชุมชนเกิดใหม่บ้างทำให้เกิดการใช้ประโยชน์ที่ดินที่สับสนและยังขาดการควบคุมดูแลที่ดี

เมื่อแจกแจงลำดับตามคุณค่าสภาพแวดล้อมดังกล่าวแล้วจึงได้กำหนดเป้าหมายในการวางแผนอนุรักษ์คุณค่าสภาพแวดล้อมเมืองและชุมชนกรุงเทพมหานครโดยการเสนอแนะแนวทางการอนุรักษ์ พื้นฟู บำรุงรักษา บูรณะ ส่งเสริม ควบคุมและเผยแพร่คุณค่าดังกล่าว และข้อเสนอแนะแนวทางในการวางแผนอนุรักษ์คุณค่าสภาพแวดล้อม คือ แผนงานการอนุรักษ์และฟื้นฟูคุณค่าสภาพแวดล้อม และแผนการส่งเสริม เผยแพร่คุณค่าสภาพแวดล้อม

ผลจากการศึกษาคุณค่าสภาพแวดล้อมเมืองและชุมชนกรุงเทพมหานครเพื่อการอนุรักษ์นี้สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางเปรียบเทียบและวิเคราะห์ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคานได้ เนื่องจากกรุงเทพมหานครเป็นเมืองประวัติศาสตร์ที่มีบทบาท วิวัฒนาการ และมีความสำคัญมาตั้งแต่ในอดีต และยังมีคุณค่าสภาพแวดล้อมเมืองซึ่งประกอบด้วย คุณค่าที่เป็นนามธรรม และรูปธรรมที่ยังคง ปรากฏอยู่และยังคงเป็นที่รับรู้แม้มีการเปลี่ยนแปลงในช่วงเวลาดังนั้น จึงทำให้เกิดการอนุรักษ์คุณค่าเหล่านี้ให้ยังคงอยู่ควบคู่กับการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาการของเมือง ซึ่งแนวทางในการอนุรักษ์ดังกล่าวจะช่วยผสมผสานร่วมกันระหว่าง การอนุรักษ์และพัฒนาเพื่อให้เมืองยังคงมีคุณค่าต่อไป เห็นได้ว่า การศึกษานี้มีบริบทที่คล้ายคลึงกับชุมชนเชียงคาน จึงสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางเปรียบเทียบและประยุกต์ใช้ในการศึกษาสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมของเมืองเชียงคานได้

4. การค้นคว้าอิสระหัวข้อ การศึกษาองค์ประกอบและกระบวนการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมเพื่อการวางแผนพัฒนาชุมชนตลาดคลองสวน จังหวัดฉะเชิงเทรา

สุทธิพร ปรีชา²⁶ ได้ศึกษาองค์ประกอบและกระบวนการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมเพื่อเสนอแนะแนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่เหมาะสมกับชุมชน โดยได้สรุปว่านิยามของภูมิทัศน์วัฒนธรรม (cultural landscape) กับ สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรม (cultural environment) มีความหมายที่สอดคล้องกัน และได้ศึกษาการประเมินคุณค่าที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรม จาก UNESCO และการศึกษาระบบเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม (Cultural Environment Conservation System : CECS) จากสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ได้แจกแจงกลุ่มหัวข้อสาระสำคัญเป็น 3 กลุ่ม คือ

- 4.1 กลุ่มสาระสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น (built environment)
- 4.2 กลุ่มสาระสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ (natural environment)
- 4.3 กลุ่มสาระสำคัญด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม (intangible environment)

โดยได้มีการศึกษาแนวทางการจัดการภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม แนวคิดของสภาการโบราณสถานระหว่างประเทศ การศึกษาแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน และการศึกษาโครงการพัฒนาตลาดคลองสวนในเชิงอนุรักษ์ ที่ใช้แบบสอบถามกลุ่มประชากรตัวอย่างจากเจ้าของที่ดินในพื้นที่กรณีศึกษา 50 ครัวเรือนเพื่อเก็บข้อมูลการให้ค่าความสำคัญสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันและแบบสัมภาษณ์นักวิชาการจากสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2 ท่านแบบไม่เจาะจงเพื่อขอคำแนะนำเกี่ยวกับองค์ประกอบและกระบวนการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม และได้ผลของการศึกษาที่สามารถสรุปคุณลักษณะสำคัญ ได้ดังนี้

1. กลุ่มสาระสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น (built environment) คือ
 - 1.1 ศาสนสถาน ได้แก่ วัดคลองสวน มีสัณยียลว่า ศาลเจ้าพ่อองค์ดำ ฯลฯ
 - 1.2 อาคารพักอาศัยที่มีประโยชน์ทั้งพักอาศัยและการค้า โดยมีการวางตัวไปตามแนวยาวของลำคลองซึ่งถือว่าเป็นอาคารพักอาศัยที่เป็นแถวยาวที่สุด และสะพานไม้ข้ามคลอง
2. กลุ่มสาระสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ (natural environment) ได้แก่ คลองประเวศบุรีรมย์ คลองพระยานคราช และนาข้าว

²⁶ สุทธิพร ปรีชา, “การศึกษาองค์ประกอบและกระบวนการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมเพื่อการวางแผนพัฒนาชุมชนตลาดคลองสวน จ.ฉะเชิงเทรา” (การค้นคว้าอิสระปริญญาโท สาขาวิชาการศึกษาและการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2551), 1.

3. กลุ่มสาระสำคัญด้านประวัติศาสตร์วัฒนธรรมและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม (intangible environment) ได้แก่ ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานตามแนวคลองที่ทำให้เกิดวิถีชีวิต เกิดการอยู่อาศัยที่มีศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ มีพิธีกรรมทางศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ของทั้งชาวพุทธ อิสลามและชาวไทยเชื้อสายจีน

จากนั้นจึงประเมินคุณค่าความสำคัญในแต่ละด้าน ได้แก่ ด้านสุนทรียศาสตร์ด้านเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น ด้านจิตวิญญาณของชุมชน ด้านประวัติศาสตร์ ด้านวิทยาศาสตร์ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านอรรถประโยชน์ใช้สอยปัจจุบัน ด้านการศึกษา และคุณค่าด้านอื่นๆ โดยประเมินเป็นกลุ่มค่าคะแนนและสรุปผลการดำเนินงานในชุมชนตลาดคลองสวนที่มีลักษณะเด่นทางภูมิทัศน์ ได้แก่ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติของลำคลองที่ทำให้เกิดวิถีชีวิตริมน้ำที่ทำให้เกิดกิจกรรมการค้าแบบตลาดน้ำและตลาดบกที่ยังคงสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน และลักษณะเด่นทางวัฒนธรรม ได้แก่ วิถีชีวิตชุมชน คติความเชื่อ การนับถือศาสนาที่ทำให้เกิดประเพณีที่มีความหลากหลายและหล่อหลอมรวมกันอยู่ดี นอกจากนี้ยังได้ทำการเปรียบเทียบสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในแต่ละด้านระหว่างชุมชนตลาดคลองสวน ชุมชนอัมพวา ชุมชนคลองอ้อมนนท์ และเมืองหลวงพระบาง ซึ่งสรุปได้ว่า แต่ละชุมชนมีองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ไม่เหมือนกันจึงทำให้วัฒนธรรมของชุมชนมีความแตกต่างกันในแต่ละองค์ประกอบ ดังนั้น องค์ประกอบต่างๆ ในแต่ละชุมชนจะเป็นตัวกำหนดกระบวนการจัดการให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของเมืองนั้นเพราะแต่ละองค์ประกอบจะแสดงคุณค่าและมีความสำคัญที่ต่างกัน จากผลของการศึกษานี้แสดงให้เห็นถึงองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ คือ กิจกรรมการค้าในตลาดเพราะเป็นปัจจัยที่เกิดจากการตั้งถิ่นฐานที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจสูงสุด และสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติของลำคลอง ทั้งนี้ องค์ประกอบภูมิทัศน์ชุมชนด้านนามธรรมจะมีความโดดเด่นมากกว่าองค์ประกอบทางด้านรูปธรรม เนื่องจาก ภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมในชุมชนมีความเกี่ยวข้องกับสังคมทั้งที่เกิดจากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่มนุษย์สร้างขึ้น และวิถีชีวิตที่สั่งสมตามกาลเวลาเกิดเป็นความเชื่อ ศิลปะและประเพณีต่างๆ จนกลายเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนเกิดเป็นแนวคิดเพื่อความยั่งยืนที่คำนึงถึงอัตลักษณ์ของชุมชนแต่ไม่ยึดติดอยู่เฉพาะการรักษารูปแบบดั้งเดิมอย่างเดียวหรือการรักษารูปร่างภายนอกเท่านั้นถ้าอัตลักษณ์ภายในยังคงคุณค่าอยู่ดังเดิม

ผลจากการศึกษาองค์ประกอบและกระบวนการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมเพื่อการวางแผนพัฒนาชุมชนตลาดคลองสวน สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางเปรียบเทียบและวิเคราะห์เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับ โครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน เนื่องจากการศึกษาดังกล่าวมีตัวอย่างในการสร้างกรอบการประเมินคุณค่า กรอบในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นระบบ และกรอบกระบวนการทำงานของการศึกษาวิจัย เพื่อศึกษาภาพรวมของพื้นที่ที่ส่งเสริมเอกลักษณ์ของเมือง

กรณีศึกษา

การศึกษาพื้นที่กรณีศึกษาที่มีคุณลักษณะเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเพื่อเป็นตัวอย่างการศึกษาโครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรม โดยได้จำแนกตามหัวข้อสรุปจากการศึกษาทฤษฎี แนวคิด เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งพิจารณาจากคุณค่าที่ใช้สำหรับเป็นแนวทางพื้นฐานในการศึกษาเปรียบเทียบ และวิเคราะห์พื้นที่กรณีศึกษาอื่นๆ ที่มีบริบทโดดเด่นด้านคุณลักษณะเฉพาะของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม โดยกรณีศึกษาตัวอย่างนี้เพื่อการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบที่มีทั้งกรณีศึกษาในประเทศไทยและต่างประเทศรวม 4 พื้นที่ ได้แก่

1. ชุมชนอัมพวา ตำบลอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

ชุมชนอัมพวา²⁷ เป็นชุมชนริมน้ำที่มีความเป็นมาสืบทอดมายาวนาน อดีตเคยเป็นศูนย์กลางการค้าขายทางน้ำ มีตลาดน้ำ เรือนแพ และบ้านเรือนปลูกขนานไปตามแนวคลองที่แสดงความผูกพันกับสายน้ำ การตั้งถิ่นฐานเกิดขึ้นมาในสมัยกรุงศรีอยุธยาที่เรียกกันว่า "บางช้าง"²⁸ ซึ่งเป็นชุมชนริมน้ำที่ทำสวนไม้ผลและพืชผัก ชุมชนอัมพวามีการปรับใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ คือ ใช้ที่ราบลุ่มแม่น้ำมาขุดดินยกร่องทำสวน ตั้งอยู่ในพื้นที่ถัดจากเรือนแถวริมน้ำที่ใช้เป็นที่พักอาศัยและค้าขาย ชุมชนอัมพวาจึงมีความเจริญด้านเกษตรกรรมและการค้าขายเกิดเป็นตลาดบางช้าง ซึ่งเป็นตลาดน้ำขนาดใหญ่และเป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนผลผลิตจากสวนละแวกนั้น ปัจจุบันวิถีชีวิตของชุมชนอัมพวาในอดีตยังปรากฏให้เห็นและสัมผัสได้ในปัจจุบัน โดยในปี พ.ศ. 2545 ชุมชนอัมพวา²⁹ ได้รับรางวัลอนุรักษ์สถาปัตยกรรมท้องถิ่นดีเด่นจากสมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์ และในปี พ.ศ. 2551 ได้รับรางวัล Honourable Mention จากการประกวดรางวัลเพื่อการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกแห่งองค์การยูเนสโก (UNESCO Asia-Pacific Heritage Awards for Culture Heritage Conservation)

²⁷ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, แผนที่แหล่งสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรสงคราม (กรุงเทพฯ: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2537), 2.

²⁸ มูลนิธิชัยพัฒนา, โครงการอัมพวานุรักษ์ [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 18 มกราคม 2554. เข้าถึงได้จาก <http://www.amphawanurak.com>

²⁹ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, แผนที่มรดกทางวัฒนธรรมชุมชนอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม (กรุงเทพฯ: ม.ป.ท., 2548), 2.

ภาพที่ 11 แสดงแผนที่และภาพชุมชนอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
ที่มา: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, แผนที่แหล่งสิ่งแวดล้อมทาง
วัฒนธรรมจังหวัดสมุทรสงคราม (กรุงเทพฯ: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อม, 2537), 2.

สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม (cultural environment) ในชุมชนอัมพวาได้สะท้อนถึง
เรื่องราวทางประวัติศาสตร์และการพัฒนาของชุมชนอัมพวา รวมทั้งความสัมพันธ์ของมนุษย์กับ
ธรรมชาติผ่านช่วงเวลาที่มีคุณค่าทั้งในอดีตและปัจจุบัน ซึ่งเป็นการให้ความสำคัญกับคุณค่าของ
พื้นที่โดยรวม และสามารถพิจารณาจำแนกคุณค่าได้ตามข้อสรุปเพื่อศึกษาเปรียบเทียบได้ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มสิ่งแวดล้อมที่เป็นรูปธรรม แบ่งได้ ดังนี้

1. กลุ่มสาระสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ (natural environment) ประกอบด้วย

1.1 สภาพทางธรรมชาติ จำแนกเป็น

1.1.1 สิ่งแวดล้อมพืชพันธุ์ (biotic environment) ได้แก่ ฝ้ายทะเล จิก โพธิ์
ทะเล ลำพู จาก เหงือกปลาหมอ มะเปรียง หรือ อัมพวา มะพร้าว ส้มโอ และลิ้นจี่

1.1.2 ชีวิตสัตว์ (animal life) ได้แก่ ปลา กุ้งแม่น้ำ ตะกวด หิ่งห้อย และนก

1.2 สภาพทางกายภาพ คือ สภาพภูมิประเทศที่สำคัญ ดังนี้

1.2.1 แม่น้ำลำคลอง ได้แก่ แม่น้ำแม่กลอง คลองอัมพวา คลองลัดดาโชติ
คลองดาวดึงษ์และคลองผีหลอก (แหล่งที่อยู่อาศัยของหิ่งห้อย)

1.2.2 ทักษะภาพและบรรยากาศของเมืองโดยรวม ได้แก่ พระอาทิตย์ตกดิน ริมแม่น้ำแม่กลอง ภูมิทัศน์ชุมชนริมน้ำ และภูมิทัศน์สวน

2. กลุ่มสาระสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น (built environment)

2.1 ลักษณะทางภูมิทัศน์ (urban landscape feature)

2.1.1 พื้นที่ริมคลองอัมพวา (canal-scape) มีความเป็นเอกภาพกลมกลืน สัมพันธ์กันเป็นภูมิทัศน์เมือง มีทิศทางชัดเจนทำให้เข้าถึงได้ง่าย เชื่อมต่อไปยังภายนอกได้ง่าย มีอาคาร บ้านเรือน ร้านค้า เรียงตัวตามสองฝั่งคลองและหันหน้าเข้าหาคลอง มีทางเดินเชื่อมต่อกัน ขนานไปตามลำคลอง บ้านแต่ละหลังมีท่อน้ำเชื่อมต่อลงไปในคลอง บางหลังมีศาลาท่าน้ำ เป็นพื้นที่ทำกิจกรรมต่างๆ ของเมืองซึ่งเป็นรูปแบบเฉพาะของชุมชนริมน้ำ

2.1.2 พื้นที่สวนแบบดั้งเดิม (orchard) ที่ขุดเป็นท้องร่อง มีท่อน้ำเชื่อมต่อกับลำประโดง คลอง แม่น้ำ ปลูกไม้ผล เช่น ส้มโอ มะพร้าว หนามก๊วย ลั่นजी ฯลฯ

2.1.3 พื้นที่ริมน้ำ (waterfront) ได้แก่ ทางเดินริมคลองอัมพวา สันเขื่อนทางเดิน และถนนริมแม่น้ำแม่กลอง

2.1.4 ภูมิทัศน์วัฒนธรรม (cultural landscape) ได้แก่ ชุมชนริมน้ำดั้งเดิมบางช้าง ซึ่งเป็นศูนย์กลางทางการค้าขายแลกเปลี่ยน และชุมชนชาวสวนดั้งเดิม

2.2 ลักษณะทางสถาปัตยกรรม (architectural character) ได้แก่

2.2.1 บ้านพักอาศัยเรือนไทยประเพณี เรือนพื้นถิ่นในสวน เรือนแพเดิม

2.2.2 บ้านพักอาศัยเชิงพาณิชย์ เรือนแถวไม้ริมน้ำ ดึกแถว เรือนไทยร่วมสมัย

2.2.3 อาคารราชการ ที่มีรูปแบบอิทธิพลสถาปัตยกรรมตะวันตก

2.3 รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินและโครงสร้างของเมือง (urban structure)

2.3.1 ตลาดน้ำอัมพวา

2.3.2 พื้นที่เปิดโล่งบริเวณเขื่อนและถนนริมแม่น้ำแม่กลอง

2.3.3 อุทยานพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

2.3.4 โครงการอัมพวาชัยพัฒนานุรักษ์ มูลนิธิชัยพัฒนา (ลานวัฒนธรรมนาคะวะรังค์ ห้องนิทรรศการชุมชน สวนสาธิตการเกษตรเพื่อการเรียนรู้ ร้านกาแฟ และร้านค้าชุมชน)

2.3.5 วัด ได้แก่ วัดอัมพวันเจติยาราม วัดพระยาญาติ วัดจุฬามณี ฯลฯ

2.3.6 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนอัมพวันวิทยาลัย โรงเรียนล้อมรัก

2.3.7 สำนักงาน หรือ ส่วนราชการต่างๆ

2.3.8 โรงเจเจ็กเซ่งจ่าเป่าเก็งเต็ง หรือ โรงเจอัมพวา

2.3.9 ลักษณะของเนื้อเมือง (urban grain) ที่เห็นเนื้อเมืองได้จากมุมมองเป็นช่องตามแนวคลองอัมพวา และทัศนียภาพริมแม่น้ำแม่กลองที่งดงาม

กลุ่มที่ 2 กลุ่มสิ่งแวดล้อมที่เป็นนามธรรม คือ กลุ่มสาระสำคัญด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม (intangible heritage) ประกอบด้วย

1. สิ่งที่เกี่ยวข้องกับคนหรือกลุ่มคน (human) แยกได้เป็น

1.1 บุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ที่มีความเกี่ยวข้องผูกพันกับพื้นที่ ได้แก่ สถานที่ประทับของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 สถานที่พระราชสมภพของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 นิเวศสถานเดิมของกรมสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินีในรัชกาลที่ 1 สถานที่พระราชสมภพของกรมสมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินีในรัชกาลที่ 2 การเสด็จประพาสต้นทางชลมารคไปตลาดอัมพวาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 และสมเด็จพระเจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ผู้เป็นเจ้าของพระตำหนักอัมพวา

1.2 ความจำเป็นในการดำรงชีวิตตอบสนองสังคมและพฤติกรรมของมนุษย์ ได้แก่

1.2.1 ลักษณะอาหารการกินที่มีชื่อเสียง ได้แก่ ขนมเปี๊ยะ ไข่เค็ม บ๊ะจ่าง ข้าวมันไก่ กุ้งแม่น้ำเผา ผัดไท ก๋วยจั๊บเรือ ขนมไทยโบราณ ขนมห่อใบตอง ขนมจันอับ ถั่วทอด ฯลฯ

1.2.2 ร้านค้าดั้งเดิม ได้แก่ ร้านโอภาสพาณิชย์ ร้านขายของชำแต่กิบเฮง ร้านถั่วทอดทองดี ร้านยาสวรรค์ไอสด ร้านขนมแม่ตุ้ย ร้านควักกาแฟแข็งเฮง ฯลฯ

2. กิจกรรมทางสังคม (social activity) แยกได้เป็น

2.1 แบบแผนในการดำรงชีวิต (lifestyle) ที่มีชีวิตชีวาของเมืองที่น่าอยู่ ได้แก่

2.1.1 การปะทะสังสรรค์กัน (social stratification) ที่มีการสร้างพื้นที่เปิดโล่งหรือพื้นที่เฉพาะเพื่อกิจกรรม ได้แก่ บริเวณตลาดน้ำ ทางเดินริมคลอง ศาลาทำน้ำ พื้นที่ริมแม่น้ำแม่กลอง บ้านไทยบรรเลง และร้านโอชารส (สภากาแฟอัมพวา)

2.1.2 การเก็บรักษาน้ำร้อนไม้แบบดั้งเดิมเอาไว้ได้

2.1.3 กิจกรรมการค้าขาย และการใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย

2.1.4 การใช้เรือพายขายของมาเป็นประจำ ทั้งของกิน ของใช้ ใช้สัญจรไปมา

2.1.5 ตลาดน้ำยามเย็น

2.1.6 การเล่นน้ำในคลองที่พบเห็นได้ตลอดทุกช่วงเวลา

2.1.7 การรักษาวัฒนธรรม งานศิลปะ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนสู่เยาวชน

2.1.8 การนั่งพูดคุยกัน อธิบายดี ยิ้มง่าย

2.1.9 การดักบาตรริมคลอง ทั้งเดินบิณฑบาตและการพายเรือบิณฑบาต

2.2 แบบแผนทางวัฒนธรรม (cultural pattern) ได้แก่ ประเพณีและงานเทศกาลที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา และการแข่งเรือพาย

2.3 แบบแผนทางเศรษฐกิจ (economic pattern) จำแนกเป็น

2.3.1 สินค้าเศรษฐกิจ ได้แก่ ตลาดน้ำ อาหารการกิน กิจกรรมด้านการท่องเที่ยว เรือนำชมวิถีชีวิตริมคลอง ริมแม่น้ำ นก หิ่งห้อย ที่พักแบบโฮมสเตย์ ฯลฯ

2.3.2 อาชีพของคนในพื้นที่และภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ ทำสวน ค้าขาย ตกปลา ตกกุ้งแม่น้ำ (ที่ต้องอาศัยความชำนาญและความอดทนอย่างมาก) เรือนำเที่ยว การทำน้ำตาลมะพร้าว คนตรีไทย เครื่องเบญจรงค์ การทำขนมห่อ ขนมนั่นอับ ขนมนไทยโบราณ

2.3.3 รูปแบบการค้าและบริการ ส่วนใหญ่เป็นย่านศูนย์กลางธุรกิจ ได้แก่ การบริการของคนในพื้นที่ การบริการของส่วนราชการ และการค้าขายในรูปแบบการค้าขายแบบเก่า ส่วนใหญ่เป็นของคนในพื้นที่ที่ทำมานานแล้วและได้แสดงถึงเอกลักษณ์ท้องถิ่น เช่น ร้านโชห่วย ร้านขายส่งขนมและของเล่น ร้านคว่ำกาแฟ ฯลฯ นอกจากนั้นยังมีรูปแบบการค้าขายแบบใหม่ ที่ส่วนใหญ่เป็นคนนอกพื้นที่หรือลูกหลานเข้ามาหลังจากที่การท่องเที่ยวตลาดน้ำเริ่มมีชื่อเสียง

สรุปกลุ่มสาระสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติของชุมชนอัมพวา คือ การมีระบบนิเวศที่เป็นเอกลักษณ์ที่เกิดจากสภาพที่ตั้งที่ราบลุ่มใกล้ปากแม่น้ำสุ่อ่าวไทยประกอบกับคลองสาขาย่อยหลายสายที่ช่วยสร้างความอุดมสมบูรณ์ให้กับพื้นที่และได้ชื่อว่า “เมืองสามน้ำ” นอกจากนั้นยังก่อให้เกิดความหลากหลายทางชีวภาพ ที่มีความสัมพันธ์กับกลุ่มสาระสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น คือ การยังคงรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์การตั้งถิ่นฐานริมน้ำที่มีมาตั้งแต่อดีต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ ศาสนสถาน และอาคารพักอาศัย ที่สามารถสะท้อนเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน ตลอดจนความเชื่อและความศรัทธาเลื่อมใสในพุทธศาสนา อีกทั้งองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่แสดงความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนริมน้ำดั้งเดิม ได้แก่ การสร้างบ้านเรือนหันหน้าเข้าคลองเพื่อการใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ จนกระทั่งปัจจุบันแม้การคมนาคมทางบกให้พัฒนาสะดวกยิ่งขึ้นแต่บริเวณริมฝั่งน้ำยังคงไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก โดยมีพื้นฐานความเชื่อและประสบการณ์จากกลุ่มสาระสำคัญด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรมของชุมชนอัมพวา คือ ประวัติศาสตร์ที่สำคัญที่สะท้อนเรื่องราวให้กับสถานที่ ซึ่งเป็นการแสดงถึงคุณค่าความสำคัญกับเหตุการณ์ในอดีตได้ดี และส่งผลไปยังองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นที่เกิดจากการผสมผสานคติความเชื่อและค่านิยมในแต่ละช่วงเหตุการณ์นั้นๆ ที่แตกต่างกันไป เช่น การสร้างวัด การมีอุทยานพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (อุทยานรัชกาลที่ 2) การสะท้อนไปยังศิลปกรรมต่างๆ เป็นต้น นอกจากนั้น ระบบนิเวศวิทยาของชุมชนอัมพวาโดยเฉพาะระบบคลองน้อยใหญ่ต่างๆ ล้วนมีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชุมชนริมน้ำ ที่ทำให้เกิดการประกอบกิจกรรมที่สัมพันธ์กัน ดังนั้น จึงถือว่า วิถีชีวิตชุมชนริมน้ำอัมพวาจึงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ และส่วนที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตที่สำคัญอีกสิ่งหนึ่ง คือ การประกอบอาชีพ ได้แก่ การทำการเกษตรและพาณิชย์กรรม

2. ชุมชนบ้านกลางน้ำเกาะปันหยี ตำบลเกาะปันหยี อำเภอเมือง จังหวัดพังงา

เกาะปันหยี³⁰ มีลักษณะเป็นเขาหินปูนสูงชะลูดตั้งอยู่บริเวณน้ำตื้นในอ่าวพังงา เขตอุทยานแห่งชาติอ่าวพังงา ในอดีตเกาะนี้เป็นหาดทรายขาว มีป่าไม้เป็นบริเวณกว้างและมีอากาศดี ต่อมาได้มีคนอพยพมาจากประเทศอินโดนีเซียเพราะเห็นว่าเป็นสถานที่ที่เหมาะสมในการตั้งบ้านเรือน จนกระทั่งสภาพของหาดปันหยีได้ถูกน้ำเซาะมาเรื่อยๆ กลายเป็นเกาะกลางน้ำเหลือเป็นแผ่นดินอยู่ประมาณ 1 ไร่ ใช้เป็นที่ตั้งของมัสยิดและกุโบว์ (สุสาน) ส่วนบ้านเรือน ร้านค้าและโรงเรียนตั้งอยู่ในน้ำ ชุมชนเกาะปันหยี³¹ จึงมีลักษณะเป็นหมู่บ้านที่อยู่บนพื้นที่น้ำทะเลท่วมถึง เวลา น้ำขึ้นจะดูเหมือนหมู่บ้านลอยน้ำ แต่พอ น้ำลงจะเห็นว่าบ้านเหล่านั้นตั้งอยู่บนเสาที่ปักอยู่ในเลน คนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ทำประมงพื้นบ้าน และค้าขาย เกาะปันหยีจึงนับได้ว่าเป็นชุมชนพื้นที่ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีความเป็นธรรมชาติสูง ห่างไกลจากเมือง เข้าถึงได้ทางเรือเท่านั้น และมีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ถือได้ว่าเป็นชุมชนปิดที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นของวัฒนธรรมอิสลามและอาชีพประมงพื้นบ้าน ต่อมาเมื่อทรัพยากรธรรมชาติเริ่มลดลงจึงมีการพึ่งพิงปัจจัยจากภายนอก คือ การท่องเที่ยว ทำให้เริ่มเกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชน ขาดความสมดุล จนต้องพยายามปรับตัวและหาทางออก ให้กลับมาเห็นความสำคัญของการใช้วิถีชีวิตแบบเดิมที่พึ่งพาทะเลเพื่อยังคงรักษาเอกลักษณ์ท้องถิ่นเอาไว้

สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม (cultural environment) ในชุมชนบ้านกลางน้ำเกาะปันหยี เป็นบริเวณที่สะท้อนเรื่องราวทางประวัติศาสตร์และพัฒนาการของชุมชน รวมทั้งความสัมพันธ์ของมนุษย์กับธรรมชาติโดยรวมผ่านช่วงเวลาที่มียุคเก่า ซึ่งสามารถจำแนกเพื่อศึกษาเปรียบเทียบได้ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มสิ่งแวดล้อมที่เป็นรูปธรรม แบ่งได้ ดังนี้

1. กลุ่มสาระสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ³² (natural environment) ประกอบด้วย

1.1 สภาพทางธรรมชาติ จำแนกเป็น

1.1.1 สิ่งแวดล้อมพืชพันธุ์ (biotic Environment) ได้แก่ พืชพันธุ์ป่าชายเลน พืชพันธุ์ป่าบกที่ขึ้นบนพื้นที่เขา สังคมพืชน้ำ พันธุ์พืชหายาก

³⁰ วิกีพีเดีย สารานุกรมเสรี, เกาะปันหยี [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 1 กุมภาพันธ์ 2554. เข้าถึงได้จาก <http://th.wikipedia.org/wiki/>.

³¹ หมู่บ้านไทย, เกาะปันหยี [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 1 กุมภาพันธ์ 2554. เข้าถึงได้จาก <http://khoapunyee.moobanthai.com/>.

³² กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช สำนักอุทยานแห่งชาติ, อ่าวพังงา [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 1 กุมภาพันธ์ 2554. เข้าถึงได้จาก http://park.dnp.go.th/visitor/nationparkshow.php?PTA_CODE=1025

1.1.2 ชีวิตสัตว์ (animal life) ได้แก่ สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม นก สัตว์เลื้อยคลาน สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก ปลาทะเลน่านาชนิดตามบริเวณป่าชายเลน และปะการัง

1.2 สภาพทางกายภาพ คือ สภาพภูมิประเทศที่สำคัญซึ่งเกาะปันหยีมีลักษณะเป็นภูเขาหินตะกอน หินแปรสลับอยู่เป็นแนวยาว มีภูเขาหินปูนแทรกโผล่เป็นหย่อมๆ สภาพธรรมชาติเปลี่ยนแปลงตามสภาพแวดล้อมทำให้เกิด โพร่ง ถ้ำ การยุบตัวของแผ่นดินทำให้เกิดเป็นชายฝั่งขรุขระ เป็นอ่าวและเกาะ ซึ่งทำให้เกิดทัศนียภาพที่สวยงามที่ประกอบด้วย ทะเลอ่าวพังงา ชายหาดภูเขาในทะเล หน้าผา ถ้ำ และเกาะ

1.3 ภูมิอากาศ (climate) อากาศชายทะเลที่ได้รับจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้

2. กลุ่มสาระสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น³³ (built environment)

2.1 ลักษณะทางภูมิทัศน์ (urban landscape feature)

2.1.1 ภูมิทัศน์ถนน (streetscape) ได้แก่ ทางเดินเท้าเชื่อมต่อทั้งหมู่บ้าน และท่าเรือ

2.1.2 พื้นที่ริมน้ำ (waterfront) ได้แก่ พื้นที่ขอบหมู่บ้านสู่ผืนทะเล

2.1.3 พื้นที่เปิดโล่ง (open space) ได้แก่ บริเวณมัสยิด และโรงเรียนเกาะปันหยี

2.2 ลักษณะทางสถาปัตยกรรม (architectural character)

2.2.1 บ้านเรือนแบบชาวประมงพื้นถิ่น ชั้นเดียวที่ถูกสร้างยกระดับโดยการปักเสาสูงให้พ้นการขึ้น - ลง ของน้ำทะเล โดยส่วนประดับตกแต่งเพิ่มเติม เช่น ระเบียงหน้าบ้าน สำหรับนั่งเล่น ซ่อมแซมอุปกรณ์ประมง

2.3 รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินและโครงสร้างของเมือง (urban structure)

2.3.1 ชุมทาง (node) ได้แก่ ท่าเรือ มัสยิด

2.3.2 ย่านในเมืองหรือชุมชน (district) ได้แก่ ย่านกิจกรรมประมงพื้นบ้าน ร้านขายของที่ระลึก ร้านอาหาร

2.3.3 ขอบเขต (edge) ได้แก่ ทะเลอ่าวพังงา ผืนแผ่นดินบริเวณมัสยิดและกุโบว์

2.3.4 เส้นทาง (path) ได้แก่ ทางเดินเท้าเชื่อมต่อทั้งหมู่บ้าน

2.3.5 ภูมิทัศน์ (landmark) ได้แก่ มัสยิด

กลุ่มที่ 2 กลุ่มสิ่งแวดล้อมที่เป็นนามธรรม คือ กลุ่มสาระสำคัญด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม (intangible heritage) ประกอบด้วย

1. สิ่งที่เกี่ยวข้องกับคนหรือกลุ่มคน (human) มีการค้นพบหลักฐานการเข้ามาอยู่อาศัยตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ และเกิดการพัฒนามาจนกระทั่งเป็นชุมชนที่มีความสามารถทางทะเล

³³ องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะปันหยี, เกาะปันหยี [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 1 กุมภาพันธ์ 2554. เข้าถึงได้จาก <http://www.kohpanyee.go.th/index.php>

2. กิจกรรมทางสังคม (social activity) ที่มีรากฐานทางวัฒนธรรมมาจากความเป็นชาวทะเลและนับถือศาสนาอิสลาม

2.1 แบบแผนในการดำรงชีวิต (lifestyle)

2.1.1 การปะทะสังสรรค์กัน (social stratification) ที่มีการสร้างพื้นที่เปิดโล่งหรือพื้นที่เฉพาะเพื่อกิจกรรม ได้แก่ บริเวณมัสยิด และท่าเรือ

2.1.2 การเป็นสังคมแบบเครือญาติมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันเป็นอย่างดี มีอัยยาศัยดี

2.1.3 การเป็นระเบียบเรียบร้อยของสภาพบ้านเรือนที่มีความมั่นคงถาวร

2.1.4 วิถีชีวิตชาวประมงพื้นบ้าน มีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย ชุมชนพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมและความเป็นธรรมชาติ

2.2 แบบแผนทางวัฒนธรรม (cultural pattern) ได้แก่ งานประเพณีท้องถิ่น รอมฎอน พิธีสูตเด็ก งานเมาลิด ขึ้นเปเลเด็กแรกเกิด ประเพณีตามเทศกาลต่างๆ งานจัดแข่งเรือยาว

2.3 แบบแผนทางเศรษฐกิจ (economic pattern) จำแนกเป็น

2.3.1 สินค้าเศรษฐกิจ ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ชุมชน เช่น อาหารทะเล ผลิตภัณฑ์จากเปลือกหอย ผ้าบาติก เป่าแก้ว สร้อย กำไล แหวน ที่ทำมาจากหอยมุก ฯลฯ

2.3.2 อาชีพของคนในพื้นที่และภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ การทำประมงพื้นบ้าน ซึ่งเป็นประมงน้ำตื้น การแปรรูปอาหารทะเล งานหัตถกรรมจากเปลือกหอย และการทำผ้าบาติก

2.3.3 รูปแบบการค้าและบริการ เริ่มมีมากขึ้นเมื่อการท่องเที่ยวเข้ามา เช่น ที่พักแบบโฮมสเตย์ ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก ฯลฯ

สรุปกลุ่มสาระสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติของชุมชนบ้านกลางน้ำเกาะปันหยี คือ การมีสภาพธรรมชาติที่เหมาะสมในการตั้งบ้านเรือนหรือชุมชนที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีความเป็นธรรมชาติสูง มีความสงบ สวยงามและมีอากาศดี ที่มีความสัมพันธ์กับกลุ่มสาระสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น คือ การก่อสร้างบ้านเรือนและสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นต่อการอยู่อาศัยที่สอดคล้องกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา โดยให้ความสำคัญกับองค์ประกอบของเมือง กล่าวคือ ส่วนที่เป็นแผ่นดินจะใช้เป็นที่ตั้งของศูนย์กลางของชุมชน ได้แก่ มัสยิดและกุโบว์ (สุสาน) ส่วนบ้านเรือน ร้านค้า และโรงเรียน ตั้งอยู่ในน้ำ โดยมีพื้นฐานคติความเชื่อและประสบการณ์ตามกลุ่มสาระสำคัญด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรมของชุมชนบ้านกลางน้ำเกาะปันหยี คือ การมีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติซึ่งเป็นวิถีการพึ่งพาทะเล และยังสะท้อนเรื่องราวทางประวัติศาสตร์และพัฒนาการของชุมชน เรื่องราวความสัมพันธ์ของมนุษย์กับธรรมชาติผ่านช่วงเวลาที่มิคุณค่าทั้งในอดีตและปัจจุบัน นอกจากนั้นยังเป็นชุมชนปิดที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นของวัฒนธรรมอิสลามและอาชีพประมงพื้นบ้าน

3. เมืองเก๋าลี่เจียง (Lijiang) มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน

ย่านเมืองเก๋าลี่เจียง³⁴ มีประวัติศาสตร์ย้อนหลังได้มากกว่า 800 ปี เป็นที่ตั้งรกรากของชาวน่าซี (naxi) มาตั้งแต่สมัยโบราณ และเคยเป็นจุดแลกเปลี่ยนค้าขายสินค้าตามเส้นทางสายใบชาสายเก่า ลี่เจียงมีชื่อเสียงจากระบบคูคลองและสะพานที่มีอยู่มากมาย จนได้รับการขนานนามว่า "เมืองเวนิสแห่งตะวันออก" รวมทั้งมีชื่อเสียงทางสถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม จนได้รับการขึ้นทะเบียนจากองค์การยูเนสโกให้เป็นมรดกโลกเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2540 เนื่องจากเมืองมีความสอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศที่เป็นเนินเขา มีสถาปัตยกรรมที่เกิดจากการหลอมรวมเอาองค์ประกอบและวัฒนธรรมของหลากหลายชนเผ่าที่มาอยู่ร่วมกันกลมกลืนเป็นอย่างดี และยังคงเก็บรักษามรดกทางวัฒนธรรมไว้ โดยมีระบบการจัดการน้ำที่มีประสิทธิภาพและยังคงใช้งานได้อยู่ในปัจจุบัน นอกจากนั้น ในปี พ.ศ. 2550 เมืองลี่เจียงยังได้รับคัดเลือกให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวดีเด่นทางวัฒนธรรมจีนด้วย

สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม³⁵ (cultural environment) ในเมืองลี่เจียงเป็นพื้นที่ที่ได้สะท้อนเรื่องราวทางประวัติศาสตร์และการพัฒนาของชุมชน รวมทั้งความสัมพันธ์ของมนุษย์กับธรรมชาติผ่านช่วงเวลามีคุณค่าทั้งในอดีตและปัจจุบัน ซึ่งเป็นการให้ความสำคัญกับคุณค่าของพื้นที่โดยรวม และสามารถพิจารณาจำแนกคุณค่าได้ตามข้อสรุปเพื่อศึกษาเปรียบเทียบได้ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มสิ่งแวดล้อมที่เป็นรูปธรรม³⁶ แบ่งได้ ดังนี้

1. กลุ่มสาระสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ (natural environment) ประกอบด้วย

1.1 สภาพทางธรรมชาติ จำแนกเป็น

1.1.1 สิ่งแวดล้อมพืชพันธุ์ (biotic environment) ได้แก่ พืชพันธุ์กลุ่มอัลไพน์ ดอกไม้ป่าพันธุ์พื้นเมือง แอปเปิ้ลพันธุ์พื้นเมือง ผลไม้อื่นๆ และต้นหลิว

1.1.2 ชีวิตสัตว์ (animal life) ได้แก่ เลียงผา หมี เสือ ลิง ผีเสื้อ นกเป็ดน้ำ นกเป็ดทะเลต่างๆ ปลา และสัตว์เลื้อย เช่น แพนด้า แกะ จามรี ม้า เป็นต้น

1.2 สภาพทางกายภาพ คือ สภาพภูมิประเทศที่สำคัญซึ่งย่านเมืองเก๋าลี่เจียงตั้งอยู่ในบริเวณที่ราบสูง รายล้อมด้วยเทือกเขาและยอดเขาสูงที่มีหิมะปกคลุมตลอดปี ดังนี้

³⁴ วิกีพีเดีย สารานุกรมเสรี, ลี่เจียง [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 31 มกราคม 2554. เข้าถึงได้จาก <http://th.wikipedia.org/wiki/>.

³⁵ World Heritage Convention, **Old Town of Lijiang** [Online], accessed 31 January 2011. Available from <http://whc.unesco.org/en/list/811>

³⁶ Cityguide, **Lijiang** [Online], accessed 31 January 2011. Available from <http://cityguide.china.org.cn/shop/cate.php?cd=1002&areacode=&streetcode=&order=finer>

1.2.1 ภูเขา ได้แก่ ภูเขาหิมะมังกรหยก (Jade Dragon Snow Mountain) ภูเขา Shizi ภูเขา Jinhong ภูเขา Gemu Goddess หรือ Lion Hill ภูเขา Laojun ฯลฯ

1.2.2 หุบเขาเสือกระโจน (Tiger Leaping Gorge) ตั้งอยู่ระหว่างทางแยกของเมืองในช่วงที่แม่น้ำแยงซีไหลลงมา ซึ่งเป็นช่วงที่แคบที่สุด โดยมีตำนานเรื่องเล่าขานในอดีต

1.2.3 หินเสือกระโดด เป็นก้อนหินที่มีความสูงอยู่กลางแม่น้ำแยงซี

1.2.4 หุบราบ Yunshanping และเนินหุบหญ้า Yak

1.2.5 แหล่งน้ำ ได้แก่ โค้งแรกแม่น้ำแยงซี (Changjiangdiyiwan) ที่เกิดจากแม่น้ำแยงซีไหลลงมาจากที่ราบสูงมากระทบกับภูเขาทำให้ทิศทางของแม่น้ำหักโค้งไป แม่น้ำสามสายที่ไหลผ่านเมืองที่สำคัญ ได้แก่ the Eastern River, the Central River และ the Western River สระมังกรดำ (Black Dragon Pool) ทะเลสาบต่างๆ บรรดาแอ่งน้ำตามลาดเขา และแหล่งน้ำพุร้อน

1.3 ภูมิอากาศ (climate) ลักษณะอากาศเย็นสบายตลอดปี และมีอากาศบริสุทธิ์

2. กลุ่มสาระสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น (built environment)

2.1 ลักษณะทางภูมิทัศน์ (urban landscape feature)

2.1.1 ภูมิทัศน์ถนน (streetscape) ที่เกี่ยวข้องกับความเป็นเมืองน้ำ ได้แก่

1) สะพานกว่า 354 แห่ง ข้ามทางน้ำที่ไหลเป็นโครงข่ายทั่วเมือง

2) บ่อน้ำสามบ่อ (บ่อน้ำสุดท้ายสำหรับดื่มหรือดักไปใช้ในครัวเรือน บ่อน้ำสองล้างผัก บ่อน้ำสามซักล้างเสื้อผ้า) ได้แก่ Three-pit Well of White-horse Dragon Pool

3) องค์ประกอบตกแต่ง ได้แก่ กำแพงน้ำ ชุ่มประตู่ โคมแดงที่ติดอยู่ตามผนังเพื่อบอกให้รู้ว่าเป็นบ้านให้นักท่องเที่ยวเข้าพักได้ ซึ่งอาจเป็นโรงแรม หรือเกสเฮาส์

2.1.2 พื้นที่ริมน้ำ (waterfront) ได้แก่ ลำธารที่ไหลผ่านเกือบทุกหลังคาเรือน

2.1.3 พื้นที่เปิดโล่ง (open space) ได้แก่ ตลาดซื้อฟางเจีย และบริเวณบ่อน้ำ

2.2 ลักษณะทางสถาปัตยกรรม (architectural character)

2.2.1 บ้านไม้และเรือนแถวไม้แบบจีนโบราณ (basic timber-framed structure) ที่มีอิทธิพลองค์ประกอบจาก Han และ Zang architecture ซึ่งเป็นบ้านสองชั้นที่มีคอร์ตลานหรือสวนภายในบ้าน

2.2.2 ส่วนประดับตกแต่งเพิ่มเติม เช่น ชุ่มประตู่โค้ง ผนังบังสายตา ทางเดิน ส่วนบานประตูหน้าต่าง และคานหลังคาที่เป็นไม้ก็จะมีการแกะสลักลวดลายต่างๆ

2.2.3 สถานที่สำคัญอื่นๆ ได้แก่

1) วัด เช่น The Great Hall of Beiyue Temple, Wenfeng Lamasery, Zhiyun Lamasery, The Hall of Yufeng Lamasery, The Hall of Puji Lamasery

2) พิพิธภัณฑ์ศิลปะดงปา (Museum of Dongba Culture)

3) อุทยานน้ำหยก และสวนที่สำคัญ เช่น Heilongtan Park หรือ สวนยู่วาน (Yuquan) และ Xinzhu Natural Botanical Garden

4) บ้านตระกูลมู่ (Mu's residence) และอื่นๆ เช่น Baoshan Stone Village, Yuhu Village, Baisha, Shuhe

2.3 รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินและโครงสร้างของเมือง (urban structure)

2.3.1 ชุมทาง (node) ได้แก่ ตลาดสี่ฟางเจีย (Sifangjie หรือ square market) เป็นศูนย์กลางการซื้อขายสินค้า และบ่อน้ำสามบ่อที่ชาวเมืองลี่เจียงทำกิจกรรมในชีวิตประจำวัน

2.3.2 ย่านในเมืองหรือชุมชน (district) ได้แก่ กิจกรรมย่านการค้าตอนเหนือ ตลาดสด กิจกรรมการท่องเที่ยว ที่พัก ร้านอาหาร

2.3.3 ขอบเขต (edge) ได้แก่ กำแพงเมือง คูเมือง ทางน้ำ

2.3.4 เส้นทาง (path) ประกอบด้วยถนนสายหลัก 5 สายและถนนสายรอง ซึ่งมีลักษณะของถนนยุคโบราณปูด้วยหินในท้องถิ่น มีขนาดแคบเพราะเน้นการสัญจรโดยการเดินเท้า

2.3.5 ภูมิทัศน์ (landmark) ได้แก่ Kegongfang , Wufeng Tower , Wangu Tower, The Great Gate, The Memorial Archway of the Mu Residence

กลุ่มที่ 2 กลุ่มสิ่งแวดล้อมที่เป็นนามธรรม คือ กลุ่มสาระสำคัญด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม (intangible heritage) ประกอบด้วย สภาพที่ไม่ใช่กายภาพหรือลักษณะทางนามธรรม หรือสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่เป็นตัวกำหนดให้คนในสังคมปฏิบัติตามทำให้เกิดคุณค่าและความภูมิใจของคนท้องถิ่น

1. สิ่งที่เกี่ยวข้องกับคนหรือกลุ่มคน (human) แยกได้เป็น

1.1 ชนชาติ มีชนเผ่า 23 เผ่าอาศัยอยู่ โดยมีเผ่าดั้งเดิมซึ่งชนเผ่า纳西 (Naxi) เป็นชนเผ่าพื้นเมืองที่อยู่ในลี่เจียงมากที่สุด

1.2 บุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ ได้แก่ เจ้าเมืองตระกูลมู่ (Mu)

1.3 ความจำเป็นในการดำรงชีวิตตอบสนองสังคม ได้แก่ ลักษณะอาหารการกินที่มีชื่อเสียง เช่น ขนมเปี๊ยะ แป้งทอด ปาท่องโก๋ ผัดผัก ต้มซุ๊ป ข้าวอบ บะหมี่ หม้อไฟนาซี ฯลฯ

2. กิจกรรมทางสังคม (social activity) โดยรากฐานทางวัฒนธรรมของเมืองลี่เจียงมาจากวัฒนธรรมทางศาสนาและความเชื่อ (Dongba religion, Buddhism, Confucianism, Taoism) ผสมผสานกับวัฒนธรรมของชนเผ่าดั้งเดิม โดยเฉพาะชาว纳西 (วัฒนธรรมตงปา) ผ่านการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติของพื้นที่ สะท้อนออกมาเป็นวัฒนธรรมที่ยังคงสืบทอดมาถึงปัจจุบัน

2.1 แบบแผนในการดำรงชีวิต (lifestyle)

2.1.1 การปะทะสังสรรค์กัน (social stratification) ที่มีการสร้างพื้นที่เปิดโล่งหรือ พื้นที่เฉพาะเพื่อกิจกรรม ได้แก่ ตลาดสดกลางแจ้ง และบริเวณบ่อน้ำสามบ่อ

2.1.2 วิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ คือ การใช้ชีวิตที่เรียบง่าย ผ่อนคลาย ห่างไกลจากวิถีชีวิตชาวเมืองที่ต้องร้อนใจกับชีวิตที่เร่งรีบและมีแรงกดดันสูง

2.1.3 คติของชาวน่านี คือ การทำงานหนักและใช้ชีวิตอย่างมีความสุข (work as ant while live as butterfly) มีความคิดสร้างสรรค์ ปิกนิก สังสรรค์ เล่นดนตรี เดินรำ การต่อเพลง ซึ่งมีวัฒนธรรมการสังสรรค์ตามร้านเหล้า และร้านปิ้งย่าง

2.2 แบบแผนทางวัฒนธรรม (cultural pattern) ได้แก่ งานประเพณีและงานเทศกาล เช่น ลอยกระทง, San Duo Festival, Zhuanshan Festival, torch festival, Bangbang Festival

2.3 แบบแผนทางเศรษฐกิจ (economic pattern) จำแนกเป็น

2.3.1 สินค้าเศรษฐกิจ ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ชุมชน และงานบริการด้านการท่องเที่ยว ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมและงานช่างฝีมือ

2.3.2 อาชีพของคนในพื้นที่และภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ เกษตรกรรม เลี้ยงสัตว์

2.3.3 ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ การบริหารจัดการน้ำ ตัวอักษรธงปาซึ่งเป็นอักษรรูปภาพที่ประดิษฐ์โดยชนเผ่า่านี ดนตรีโบราณของชนเผ่า่านี การเดินรำแบบ Dongba dance ยาแก่น้ำร้อนลวกเป่าฟูลิง หรือยาบัวหิมะที่เป็นเหมือนยาประจำบ้าน และงานช่างฝีมือต่างๆ

2.3.4 รูปแบบการค้าและบริการ เริ่มมีมากขึ้นเมื่อการท่องเที่ยวเข้ามา ได้แก่ การบริการด้านการท่องเที่ยว เช่น ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก

สรุปกลุ่มสาระสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติของเมืองเก๋ลี่เจียง คือ การมีระบบนิเวศที่มากมายและมีหลากหลายทางชีวภาพที่ยังคงไว้ซึ่งความเป็นธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์ได้เป็นอย่างดี ที่มีความสัมพันธ์กับกลุ่มสาระสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น คือ การสร้างเมืองที่มีความสอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศ การจัดการน้ำอย่างมีประสิทธิภาพด้วยระบบคูคลองและสะพาน จนได้ขนานนามว่า “เวนิสแห่งตะวันออก” ซึ่งประกอบด้วยสถาปัตยกรรมที่หล่อหลอมจากองค์ประกอบและวัฒนธรรมจากชนหลายเผ่าที่อยู่ร่วมกันได้อย่างกลมกลืน รวมทั้งการยังคงเก็บรักษามรดกของเมืองแบบดั้งเดิมไว้ โดยมีพื้นฐานประสบการณ์ในชุมชนตามกลุ่มสาระสำคัญด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรมของเมืองลี่เจียง คือ การยังคงไว้ของวิถีชีวิตวัฒนธรรมจีนที่หล่อหลอมจากหลายชนเผ่าที่อยู่ร่วมกัน และยังคงสะท้อนถึงเมืองที่เคยเป็นจุดแลกเปลี่ยนค้าขายสินค้าตามเส้นทางสายไหมสายเก่าจนได้รับคัดเลือกให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวดีเด่นทางวัฒนธรรมจีน

4. เมืองหลวงพระบาง แขวงหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ภาพที่ 12 แสดงแผนที่เมืองหลวงพระบาง แขวงหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
ที่มา: luangprabang, **map-luangprabang** [Online], accessed 11 January 2011. Available from
<http://luangprabang.sadoodta.com/scoop/data/upimages/map-luangprabang.jpg>

หลวงพระบาง³⁷ เป็นเมืองหลวงเก่าของอาณาจักรล้านช้าง (พ.ศ. 1896-2321) ที่รุ่งเรืองในอดีต ตัวเมืองตั้งอยู่บริเวณที่ราบที่แม่น้ำสองสายไหลมาบรรจบกัน คือ แม่น้ำโขง (หรือของ) และแม่น้ำคาน ท่ามกลางภูเขาและธรรมชาติอันงดงาม ได้รับการขึ้นทะเบียนให้เป็นมรดกโลกเมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2538 ด้วยเหตุผล คือ เมืองหลวงพระบางเป็นตัวอย่างที่โดดเด่นของการผสมผสานของสถาปัตยกรรม จากโครงสร้างของเมืองแบบดั้งเดิมและแบบเมืองในยุคอาณานิคมตะวันตกเข้าไว้ด้วยกัน คงความเป็นเอกลักษณ์และภูมิทัศน์ของเมืองที่ได้รับการดูแลรักษาเป็นอย่างดีที่ได้ช่วยสร้างจินตภาพถึงการอยู่ร่วมกันของสองวัฒนธรรมที่แตกต่างกันในช่วงเวลาดังกล่าวได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ ยังมีวัดวาอารามเก่าแก่มากมาย มีบ้านเรือนอันเป็นเอกลักษณ์ และชาวหลวงพระบางที่มีบุคลิกยิ้มแย้มแจ่มใส เป็นมิตร และมีขนบธรรมเนียมประเพณีที่งดงาม

³⁷ วิกีพีเดีย สารานุกรมเสรี, หลวงพระบาง [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 11 มกราคม 2554.
เข้าถึงได้จาก <http://th.wikipedia.org/wiki/>.

สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม (cultural environment) ในเมืองหลวงพระบาง³⁸ ได้สะท้อนเรื่องราวทางประวัติศาสตร์และการพัฒนาการของชุมชน รวมทั้งความสัมพันธ์ของมนุษย์กับธรรมชาติผ่านช่วงเวลามีคุณค่าทั้งในอดีตและปัจจุบัน ซึ่งเป็นการให้ความสำคัญกับคุณค่าของพื้นที่โดยรวม และสามารถพิจารณาจำแนกคุณค่าได้ตามข้อสรุปเพื่อศึกษาเปรียบเทียบได้ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มสิ่งแวดล้อมที่เป็นรูปธรรม แบ่งได้ ดังนี้

1. กลุ่มสาระสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ (natural environment) ประกอบด้วย

1.1 สภาพทางธรรมชาติที่เด่นชัด คือ สิ่งแวดล้อมพืชพันธุ์ (biotic environment) ได้แก่ จำปาลาว (ล้นทม)

1.2 สภาพทางกายภาพ คือ สภาพภูมิประเทศที่สำคัญซึ่งหลวงพระบางตั้งอยู่ในเขตเทือกเขาบริเวณที่ราบแม่น้ำโขงและแม่น้ำคานบรรจบกัน แบ่งได้เป็น

1.2.1 ภูเขา ได้แก่ ภูสี ภูท้าว ภูนาง ภูว้าว

1.2.2 แม่น้ำ ได้แก่ แม่น้ำโขง และแม่น้ำคาน

1.2.3 ถ้ำ ได้แก่ ถ้ำดิ่ง หรือ ถ้ำปากอู และถ้ำน้ำลอด

1.2.4 น้ำตก ได้แก่ น้ำตกตาดแสน น้ำตกตาดกวาสี น้ำตกตาดทอง น้ำตกตาดกะจำ น้ำตกตาดร้อยขั้ว และน้ำตกตาดนาเดือย

1.2.5 ทิวทัศน์โดยรวม ได้แก่ ทศนียภาพมุมสูงมองจากภูสี (ภูเขากลางเมือง) ที่เห็นเมืองโดยรอบ และเป็นจุดชมพระอาทิตย์ขึ้น พระอาทิตย์ตกที่สวยงาม

1.3 ภูมิอากาศ (climate) ลักษณะอากาศเย็นสบายตลอดปี และมีหมอกยามเช้า

2. กลุ่มสาระสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น (built environment)

2.1 ลักษณะทางภูมิทัศน์ (urban landscape feature)

2.1.1 พังเมือง (city planning) เป็นเมืองที่ตั้งอยู่บนที่ราบของแม่น้ำสำคัญสองสายไหลมาบรรจบกัน มีภูเขาสูงอยู่ตรงกลางของพื้นที่ ล้อมรอบด้วยเทือกเขาและป่าไม้ มีถนนเลียบริมแม่น้ำและโครงข่ายถนนเชื่อมกันเป็นเส้นตาราง โดยมีถนนศรีสว่างวงศ์เป็นถนนสายหลัก

2.1.2 พื้นที่ริมน้ำ (waterfront) ได้แก่ พื้นที่ริมแม่น้ำโขง และพื้นที่ริมแม่น้ำคาน

2.2 ลักษณะทางสถาปัตยกรรม (architectural character) ลักษณะเด่นของสถาปัตยกรรมในเมืองหลวงพระบาง คือ ความกลมกลืนระหว่างสถาปัตยกรรมตะวันออกและสถาปัตยกรรมตะวันตก ทั้งขนาด รูปทรง และสถานที่ตั้ง ที่ไม่ขัดแย้งกัน จึงเกิดเป็นภาพรวมของสถาปัตยกรรมหลวงพระบางที่มีการผสมผสานอย่างลงตัวเป็นเอกลักษณ์ ได้แก่

³⁸ World Heritage Convention, **Old Town of Luang Prabang** [Online], accessed 11 January 2011. Available from <http://whc.unesco.org/en/list/479/documents/>.

2.2.1 หอคำ หรือ พระราชวังหลวงพระบาง (พิพิธภัณฑ์หลวงพระบาง)

2.2.2 วัดต่างๆ ที่มีความเก่าแก่และสวยงาม ได้แก่ วัดเชียงทอง วัดใหม่สุวรรณภูมาราม วัดวิษณุราชสังฆาราม วัดป่าโพนเพา วัดพระบาทใต้ วัดพระมหาธาตุราชวรวิหาร วัดหอเชียงวรวิหาร วัดโพนไชยชนะสงคราม วัดเชียงม่วนวชิระมังคลาราม วัดจุมพ็องสุรินทราราม วัดป่าไผ่มีไชยาราม วัดศรีพุทธบาททิพาราม วัดหนองศรีคูณเมือง เป็นต้น

2.2.3 อาคารราชการผสมผสานรูปแบบตะวันตก (French colonial public buildings)

2.2.4 อาคารยุคอาณานิคม (colonial style) สูง 1-2 ชั้น

2.2.5 บ้านไม้โบราณ เรือนไม้พื้นถิ่น (vernacular Lao residential buildings)

2.3 รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินและโครงสร้างของเมือง³⁹ (urban structure)

2.3.1 ตลาดค้า หรือตลาดกลางคืน ที่ขายสินค้าพื้นเมือง ของที่ระลึก ฯลฯ

2.3.2 ตลาดเช้า ขายของป่า ผักพื้นเมือง อาหารพื้นเมือง ฯลฯ

2.3.3 บ้านช่างไห แหล่งค้นพบทางโบราณคดีที่มีเครื่องปั้นดินเผามากมาย

2.3.4 บ้านผานม ศูนย์หัตถกรรมสิ่งทอพื้นบ้าน

2.3.5 ลักษณะของเนื้อเมือง (urban grain) จากทัศนียภาพโดยรวมที่มีรูปร่าง ความสูง รูปทรงของเมืองที่ชัดเจน เส้นทาง ขอบเขต ย่าน จุรวมกิจกรรม และสัญลักษณ์หรือจุดรวมสายตา ทำให้เกิดการจดจำและสร้างความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมและเส้นขอบฟ้าของเมืองตามความรู้สึกของคน และโครงสร้างวัฒนธรรม ได้แก่ ทัศนียภาพริมแม่น้ำ ทัศนียภาพมุมสูงจากบนภูสี และทัศนียภาพตามแนวถนนหลัก

กลุ่มที่ 2 กลุ่มสิ่งแวดล้อมที่เป็นนามธรรม⁴⁰ คือ กลุ่มสาระสำคัญด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม (intangible heritage) ประกอบด้วย

1. สิ่งที่เกี่ยวข้องกับคนหรือกลุ่มคน (human) แยกได้เป็น

1.1 กลุ่มคน ได้แก่ คนดั้งเดิมในพื้นที่ซึ่งมีผู้นับถือศาสนาจาก 12 ชน แต่ประชากรส่วนใหญ่ในเมืองหลวงพระบางเป็นพวก Lowland Lao หรือชาวลาวลุ่ม ที่อยู่อาศัยในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำโขงและแม่น้ำสาขาสายต่างๆ และได้ส่งมรดกวัฒนธรรมที่รับมาจากศาสนาพุทธ นอกจากนั้น ยังมีคนต่างถิ่นที่ย้ายเข้าไปจากการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว

³⁹ Lao National Tourism Administration, **Luang Prabang** [Online], accessed 11 January 2011. Available from <http://www.tourism Laos.org/web/index.php>

⁴⁰ Louangprabang.net, หลวงพระบาง [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 11 มกราคม 2554. เข้าถึงได้จาก <http://www.louangprabang.net/index.asp>

1.2 ความจำเป็นในการดำรงชีวิตตอบสนองสังคมและพฤติกรรมของมนุษย์ ได้แก่ ลักษณะอาหารการกินที่มีชื่อเสียง เช่น ขนมปังฝรั่งเศส บาเกต ฯลฯ และการใช้ภาษาลาว

2. กิจกรรมทางสังคม (social activity) แยกได้เป็น

2.1 แบบแผนในการดำรงชีวิต (lifestyle) ที่มีวิถีชีวิตของเมืองที่น่าอยู่ ได้แก่

2.1.1 การปะทะสังสรรค์กัน (social stratification) ในบริเวณตลาด วัด ย่าน บ้านเจ็ก ร้านอาหาร ร้านกาแฟ โรงแรม ที่พัก

2.1.2 การตัดขาดข้าวเหนียว

2.1.3 วิถีชุมชนแบบพื้นบ้าน พื้นเมือง แบบล้านช้าง ดำเนินชีวิตเรียบง่าย ไม่เร่งรีบ มีความเป็นอยู่เหมือนพี่เป็นน้องกัน รักสามัคคี โอบอ้อมอารี มีน้ำใจช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และใจบุญ

2.1.4 ผู้คนยิ้มแย้มแจ่มใส อหิยาศัยดี เป็นมิตรและจริงใจ

2.2 แบบแผนทางวัฒนธรรม (cultural pattern) ได้รับอิทธิพลจากพุทธเถรวาท ผสมผสานกับวัฒนธรรมชนเผ่าดั้งเดิม และการนับถือผี นอกจากนั้นยังมี คนตรีพื้นบ้าน หมอลำ หมอแคน ขับขั้ม และ งานบุญต่างๆ เช่น บุญปีใหม่บุญเข้าพรรษา บุญออกพรรษา บุญเข้าประดับดิน บุญข้าวสาก หรือข้าวสลาก หรือเข้าสลาก บุญสงฆ์เฮื้อ บุญข้าวจี่ บุญกองข้าว บุญไขประตูล้ำ บุญพะเหวด หรือบุญมหาชาติ บุญบั้งไฟ บุญกฐิน และปีใหม่มั่ง ปีใหม่ขมุ ฯลฯ

2.3 แบบแผนทางเศรษฐกิจ (economic pattern)

2.3.1 สินค้าเศรษฐกิจ ได้แก่ สินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยว

2.3.2 อาชีพของคนในพื้นที่และภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ งานหัตถกรรม เครื่องเงิน ผ้าไหม ผ้าฝ้าย และช่างฝีมืออื่นๆ

2.3.3 รูปแบบการค้าและบริการส่วนใหญ่เป็นย่านศูนย์กลางธุรกิจ ได้แก่ สถานที่พักแรม โรงแรมเก่าแก่ รีสอร์ท สถานที่พักแรมในอาคาร เช่น home stay และ guest house ทั้งเก่าแก่และแบบใหม่ ที่มีการบริการของส่วนราชการ และการค้าขาย

สรุปกลุ่มสาระสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติของเมืองหลวงพระบาง คือ การมีพื้นที่ธรรมชาติมากมายทำให้เกิดระบบนิเวศที่ดีและยังสามารถรักษาพื้นที่เดิมนั้นไว้ได้ เกิดการคงอยู่ของความหลากหลายทางชีวภาพที่เป็นเอกลักษณ์ให้กับเมืองขึ้นจึงได้รับการขึ้นทะเบียนพื้นที่สีเขียว พื้นที่ชุ่มน้ำ หนองบึงต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์กับกลุ่มสาระสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น คือ สถาปัตยกรรม และศาสนสถานที่มีอยู่มากมายและเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของเมือง โดยเฉพาะวัด เนื่องจากวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนในการยึดเหนี่ยวจิตใจและเป็นศูนย์กลางของสังคม สำหรับอาคารพักอาศัย บ้านเรือนที่อยู่อาศัยมีมากมายหลายรูปแบบและวัสดุเช่นกันที่ได้รับอิทธิพลจากตะวันตกมาพร้อมกับการล่าอาณานิคมของฝรั่งเศส หลวงพระบางจึงเป็นตัวอย่าง

ที่โดดเด่นด้านการผสมผสานรูปแบบสถาปัตยกรรมและโครงสร้างของเมืองแบบดั้งเดิมและแบบตะวันตก และการคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์เมืองที่ได้รับการดูแลเป็นอย่างดีจึงทำให้ได้รับการขึ้นทะเบียนให้เป็นมรดกโลกเมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2538 โดยสิ่งเหล่านี้มีรากฐานมากจากกลุ่มสาระสำคัญด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรมของเมืองหลวงพระบาง คือ การที่ชุมชนหลวงพระบางมีความผูกพันกับพุทธศาสนาซึ่งส่งผลไปยังวิถีชีวิต ทำให้เกิดวัฒนธรรมต่างๆ ที่สำคัญสะท้อนการดำรงชีวิตของชาวหลวงพระบางได้ดี เช่น การดักบาตรข้าวเหนียว เป็นต้น

ภาพที่ 13 แสดงการดักบาตรยามเช้า
ที่มา: trekearth, **luangprabang** [Online],
accessed 10 March 2011. Available from
http://i1.trekearth.com/photos/86308/luang_prabang_7686b.jpg.

ภาพที่ 14 แสดงน้ำตกตากวางสี
ที่มา: tourluangprabang, **luangprabang**
[Online], accessed 10 March 2011. Available
from http://www.tourluangprabang.com/images/awb_image3062551135808.jpg

กรณีศึกษา 4 ตัวอย่างนี้เป็นตัวอย่างเมืองที่มีชื่อเสียง มีความสำคัญโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์จนได้ได้รับรางวัลในแต่ละด้านที่แตกต่างกัน เนื่องจากองค์ประกอบต่างๆ ของเมืองมีส่วนความเข้มข้นของเนื้อหาคุณค่าความสำคัญที่แตกต่างกัน และการที่ได้รับรางวัลนั้นจะเป็นการแสดงให้เห็นถึงการรับรู้และยอมรับได้โดยทั่วไป จากการศึกษาทั้ง 4 ตัวอย่างเห็นได้ว่า โดยรวมแล้วสิ่งที่เกิดขึ้นคล้ายคลึงกันอยู่กับการเริ่มต้นตั้งถิ่นฐานในสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่ดี ได้แก่ การที่มีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีระบบนิเวศที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ มีธรรมชาติที่สวยงามเอื้อประโยชน์ในการอยู่อาศัยรวมกันเป็นชุมชน ก่อกำเนิดและดัดแปลงโดยมนุษย์ที่อาศัยในเวลาต่อมาทำให้เกิดสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมทางธรรมชาติ ได้แก่ การสร้างรูปทรงของตั้งถิ่นฐานเมือง การให้ความสำคัญ

กับองค์ประกอบเมือง เช่น ศูนย์กลางทางสังคม สถาปัตยกรรมที่สามารถสะท้อนเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ความเชื่อและความศรัทธาเลื่อมใสในแต่ละด้าน โดยมีรากฐานที่เกิดจากการหล่อหลอมรวมวัฒนธรรมทางสังคมของกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ร่วมกันในสาระสำคัญทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรมของชุมชนต่างๆ โดยส่วนใหญ่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงการมีความเป็นมาหรือประวัติศาสตร์เมืองในอดีตที่สำคัญที่เกิดจากการผสมผสานคติความเชื่อและค่านิยมในแต่ละช่วงเหตุการณ์นั้นๆ ที่แตกต่างกันได้ทำให้เกิดการสั่งสมเป็นวิถีชีวิตของชุมชนที่สอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติ และยังคงเก็บรักษาบรรยากาศของเมืองแบบดั้งเดิมไว้ได้จากการที่ได้รับการดูแลเป็นอย่างดีจนกระทั่งได้ประจักษ์ถึงความสำคัญโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ขึ้นมาจนถึงปัจจุบัน

สรุปทฤษฎีและแนวคิด

การศึกษาโครงสร้างและของเมืองได้ใช้ทฤษฎีและแนวคิดว่าด้วยการตั้งถิ่นฐานและที่ตั้งโดยธรรมชาติ ที่เริ่มจากการเล็งเห็นภูมิประเทศธรรมชาติที่เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตโดยผสมผสานกับแนวคิดความเชื่อของสังคมนั้นๆ ทำให้เกิดการกำหนดหรือสร้างสิ่งต่างๆ ในเมืองจากแนวคิดเบื้องหลังนั้นเพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของตนยิ่งขึ้น โดยมีองค์ประกอบหลัก คือ ธรรมชาติ และสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยมีสิ่งที่ยึดถือทางสังคมเดียวกันที่เชื่อมโยงองค์ประกอบเหล่านั้นให้มีความสมดุลระหว่างกัน นอกจากนั้น ทฤษฎีว่าด้วยการรับรู้ การยอมรับ และการจำสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศน์ในการตีความหมายจากกระบวนการในจิตใจที่รู้สึกรับรู้ จดจำรับรู้ ทำให้เข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์กันได้โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมเพื่อประเมินคุณค่าต่อสิ่งที่รับรู้ได้ ทั้งนี้ ทฤษฎีเกสตัลท์ ยังกล่าวว่า การรับรู้โดยโครงสร้างส่วนรวมจะมาก่อนแล้วจึงสามารถวิเคราะห์ในส่วนย่อยทีละส่วน หรือองค์ประกอบต่างๆ ซึ่งจะเป็นการเรียนรู้ที่ดีและสร้างสรรค์เมื่อได้มีโอกาสเห็นภาพรวมก่อน (โครงสร้าง) และจะง่ายขึ้นเมื่อบุคคลจะเรียนสิ่งที่ละเอียดปลีกย่อยต่อไป (องค์ประกอบ) ซึ่งมีความสัมพันธ์กับทฤษฎีการจดจำสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศน์ที่ช่วยจัดองค์ประกอบของโครงสร้างให้ง่ายต่อการจดจำและเกิดจินตภาพ

การศึกษาเกณฑ์ในการประเมินคุณค่าความสำคัญของเมืองได้ใช้แนวคิดของลักษณะเฉพาะและเอกลักษณ์เมือง แนวคิดของสภาพแวดล้อมเมืองและชุมชนที่ดีในการจำแนกคัดกรองสิ่งที่ปรากฏในเมืองแล้วทำให้เมืองมีเอกลักษณ์ได้ โดยคุณสมบัติหรือคุณลักษณะของเมืองคุณภาพที่แสดงออกมานั้นจะนำไปสู่การรับรู้ จดจำและคุ้นเคยได้ ทั้งนี้ วิทยานิพนธ์การศึกษาคุณค่า

สภาพแวดล้อมเมืองและชุมชนกรุงธนบุรีเพื่อการอนุรักษ์ ช่วยเป็นแนวทางในการจัดลำดับตามคุณค่าสภาพแวดล้อมเมืองเพื่อการวิเคราะห์เปรียบเทียบตามเกณฑ์ที่ส่งเสริมเอกลักษณ์ของเมืองได้

การศึกษาสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมได้ใช้แนวคิดการนำระบบเพื่อการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของเคนมาร์ก ซึ่งสามารถสรุปเป็นกลุ่มสาระสำคัญ (theme) ในประเด็นต่างๆ ที่มีความสอดคล้องกับการแบ่งลักษณะของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและองค์การศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) เพื่อใช้สำหรับเป็นแนวทางพื้นฐานในการศึกษา กระบวนการเรียนรู้ และแนวทางการวิเคราะห์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมือง โดยมีกรณีศึกษาระบบดังกล่าว จากการศึกษาโครงการแหล่งสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมริมคลองอ้อมนนท์ การศึกษาองค์ประกอบและกระบวนการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมเพื่อการวางแผนพัฒนาชุมชนตลาดคลองสวน จังหวัดฉะเชิงเทรา รวมทั้งพื้นที่กรณีศึกษาในประเทศไทยที่ได้ใช้ระบบนี้ในการจัดกลุ่มสาระสำคัญดังกล่าว คือ ชุมชนอัมพวา นอกจากนี้ผู้วิจัยจึงได้นำระบบดังกล่าวมาจัดกลุ่มตามประเด็นต่างๆ ในพื้นที่กรณีศึกษาอื่นๆ ที่มีสำคัญโดดเด่นทั้งในประเทศและต่างประเทศ คือ ชุมชนบ้านกลางน้ำเกาะปันหยี ประเทศไทย เมืองลีเจียง สาธารณรัฐประชาชนจีน และเมืองหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยสรุปเป็นกลุ่มสาระสำคัญ (theme) ของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่นำมาใช้ในการวิจัยเมืองเชียงคาน ได้ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มสิ่งแวดล้อมที่เป็นรูปธรรม ได้แก่

1. กลุ่มสาระสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ (natural environment) ซึ่งประกอบด้วย สภาพทางกายภาพหรือรูปธรรมที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติเป็นที่ตั้ง ที่มีคุณลักษณะเฉพาะในการสร้างสำนึกและการรับรู้การเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่และสังคม ประกอบด้วย

1.1 สภาพทางธรรมชาติ จำแนกเป็น

1.1.1 พืชพันธุ์ (biotic environment) คือ สิ่งแวดล้อมในกลุ่มประเภทพืชพันธุ์

1.1.2 ชีวิตสัตว์ (animal life) คือ สิ่งแวดล้อมในกลุ่มประเภทสัตว์

1.2 สภาพทางกายภาพ คือ สิ่งแวดล้อมในกลุ่มของสิ่งไม่มีชีวิต ได้แก่ สภาพภูมิประเทศที่มีความสอดคล้องกลมกลืนกัน และรวมไปถึงทัศนียภาพและบรรยากาศของเมือง

1.3 สภาพภูมิอากาศ (climate)

2. กลุ่มสาระสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น (built environment) ประกอบด้วย สภาพทางกายภาพหรือรูปธรรมที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ และสิ่งทีมนุษย์สร้างขึ้น รวมทั้งการแก้ไขปรับปรุงสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติในลักษณะต่างๆ ได้แก่

2.1 ลักษณะทางภูมิทัศน์ (urban landscape feature)

2.2 ลักษณะทางสถาปัตยกรรม (architectural character) เช่น รูปแบบ (style) สภาพของอาคาร (building condition) ช่วงอายุของอาคาร (age range of building) วัสดุและพื้นผิว

ของอาคาร (building materials & textures) การป้องกันลักษณะแคด ลม ฝน ฯลฯ สะท้อนรูปแบบวิถีชีวิต มองเห็นได้ง่าย เกิดความประทับใจจากการรวมตัวกันของกลุ่มอาคารประเภทที่คล้ายคลึงกัน หรือสิ่งก่อสร้างอื่นๆที่ ปรากฏในเมือง รวมทั้งความสูงที่มีลักษณะกลมกลืนกัน

2.3 รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินและโครงสร้างของเมือง (urban structure) รวมทั้งลักษณะของเนื้อเมือง (urban grain) จากทัศนียภาพโดยรวมที่มีรูปร่าง ความสูง รูปทรงของเมืองที่ชัดเจน เส้นทาง ขอบเขต ย่าน จุบรวมกิจกรรม และสัญลักษณ์หรือจุดรวมสายตา ทำให้เกิดการจดจำและสร้างความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมและเส้นขอบฟ้าของเมือง ตามความรู้สึกของคนและโครงสร้างวัฒนธรรม

กลุ่มที่ 2 กลุ่มสิ่งแวดล้อมที่เป็นนามธรรม คือ กลุ่มสาระสำคัญด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม (intangible heritage) ประกอบด้วย สภาพที่ไม่ใช่กายภาพหรือลักษณะทางนามธรรม หรือสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่เป็นตัวกำหนดให้คนในสังคมปฏิบัติตามทำให้เกิดคุณค่าและความภูมิใจของคนท้องถิ่น ประกอบด้วย

1. สิ่งที่เกี่ยวข้องกับคนหรือกลุ่มคน (human) แยกได้เป็น

1.1 บุคคล กลุ่มคนหรือกลุ่มชนสำคัญที่มีความเกี่ยวข้องผูกพันกับพื้นที่

1.2 ความจำเป็นในการดำรงชีวิตตอบสนองสังคมและพฤติกรรมของมนุษย์

2. กิจกรรมทางสังคม (social activity) กิจกรรมและหน้าที่ที่สังเกตได้ แสดงถึงปฏิสัมพันธ์ของคนต่อพื้นที่ และปฏิสัมพันธ์ระหว่างสถาบันทางวัฒนธรรม รวมถึงอาคารและสภาพแวดล้อมต่อการใช้งานในพื้นที่ ซึ่งเป็นคุณสมบัติพิเศษในการสร้างสำนึก การรับรู้ได้จากประสบการณ์ในความรู้สึกที่ได้สัมผัส แยกได้เป็น

2.1 แบบแผนในการดำรงชีวิต (lifestyle) ที่มีชีวิตชีวาของเมืองที่น่าอยู่

2.2 แบบแผนทางวัฒนธรรม (cultural pattern)

2.3 แบบแผนทางเศรษฐกิจ (economic pattern) ได้แก่

2.3.1 สินค้าเศรษฐกิจ

2.3.2 อาชีพของคนในพื้นที่ และภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.3.3 รูปแบบการค้าและบริการ

จากการศึกษาทฤษฎี แนวคิด และการวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้ว ผู้วิจัยจึงสรุปแนวทางการกำหนดเกณฑ์ที่จะนำมาใช้ในการประเมินคุณค่าความสำคัญ (significance) เพื่อคัดเลือกคุณลักษณะสำคัญที่สามารถก่อให้เกิดเอกลักษณ์ให้กับสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมซึ่งประกอบด้วย

1. ความเป็นเอกภาพกลมกลืนในองค์รวม ทั้งที่เกิดกับภูมิทัศน์เมืองที่ดี หรือที่อาจเกิดจากการรวมตัวหรือการอยู่ร่วมกันของสิ่งที่ ปรากฏอยู่ในเมืองที่รับรู้ได้อย่างชัดเจน (เช่น ลักษณะทางสถาปัตยกรรม) หรือเป็นทัศนียภาพโดยรวมของเมืองที่ชัดเจน (unity & harmony)

2. ภาพลักษณ์ที่แสดงออกถึงทิศทางของเมืองที่ชัดเจน มีความสามารถสร้างการรับรู้ในการเข้าถึงเมืองได้ดี มีความขัดแย้งของเส้นทางสัญจรน้อย องค์ประกอบต่างๆของเมืองชัดเจน ไม่สับสนต่อผู้ใช้สอยในพื้นที่ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการจดจำและส่งผลต่อความรู้สึกของคนได้ดี (orientation)

3. ความสอดคล้องและเข้ากันได้กับเรื่องราวอื่นๆ ภายในชุมชน ทั้งการใช้ประโยชน์ที่ดินในเมืองหรือลักษณะทางกายภาพ รวมทั้งพื้นที่ใกล้เคียง (compatibility)

4. ส่งเสริมการปฏิสัมพันธ์ในชุมชน ความเป็นพื้นที่สำหรับการปฏิสัมพันธ์ของชุมชนที่ดี (dynamic urban space) เช่น การพักผ่อน สังเกตการณ์ กิจกรรมเมืองและการพบปะสังสรรค์ มีการตอบสนองความต้องการของสังคมและพฤติกรรมของมนุษย์ โดยสามารถสังเกตได้จากการเฝ้ามองดูผู้คนและการสอบถาม

5. สร้างความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยสำหรับความเป็นอยู่ที่เหมาะสม สามารถดูแลและควบคุมหรือปรับเปลี่ยนตลอดจนบริหารจัดการเมืองได้ (security)

6. สร้างความสะดวกสบาย สร้างความน่าสนใจ ความสดชื่น ความมีชีวิตชีวาเกิดบรรยากาศที่ดี หรือบรรยากาศแบบใดแบบหนึ่งของเมืองที่ชัดเจน (amenity & vitality)

7. ส่งเสริมกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้กับเมืองจนทำให้เกิดเป็นเศรษฐกิจของเมืองหรือชุมชนได้ (economic activity)

8. สร้างสรรค์หรือดำรงไว้ซึ่งความเหมาะสมของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติในที่ตั้ง (contribute to surrounding)

9. แสดงมิติทางวัฒนธรรม และสังคมที่สะท้อนออกมาอย่างชัดเจน (cultural dimension)

10. สร้างประสบการณ์ความรู้สึกของเมืองประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นความรู้สึกที่ได้จากการมองเห็นเป็นอันดับแรกที่เป็นผลมาจากปฏิสัมพันธ์ของส่วนผสมทั้งหมดที่สามารถสร้างคุณสมบัติของสถานที่ได้ โดยสามารถถ่ายทอดและสะท้อนเรื่องราวให้กับชุมชนในปัจจุบันได้ (historical experience)

เกณฑ์ทั้ง 10 ข้อนี้ จะนำไปใช้เป็นเกณฑ์เพื่อคัดเลือกคุณลักษณะสำคัญที่สามารถก่อให้เกิดเอกลักษณ์ให้กับสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน เมื่อศึกษาทฤษฎีและแนวคิดดังกล่าวนี้แล้วจะสามารถทำให้เข้าใจองค์ประกอบเมืองในส่วนต่างๆ และลักษณะที่โดดเด่นอันเกิดจากความสัมพันธ์เฉพาะขององค์ประกอบของเมืองนั้นๆ ซึ่งเป็นโครงสร้างของเมือง เพื่อนำไปใช้ในการศึกษาเมืองเชียงคานและนำไปออกแบบในการวิจัยต่อไป

บทที่ 3

การออกแบบการวิจัย

การออกแบบการวิจัยนี้ใช้สำหรับศึกษาค้นหา โครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคานซึ่งเป็นผลมาจากการทบทวนและศึกษาทฤษฎีแนวคิด เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งกรณีศึกษาต่างๆ เพื่อนำมาเป็นกรอบแนวคิดและข้อกำหนดในการดำเนินงานวิจัย โดยการออกแบบวิจัยในบทนี้ ประกอบด้วย การสรุปกรอบทฤษฎีและแนวคิดในการวิจัย การออกแบบกระบวนการวิจัย การเลือกพื้นที่กรณีศึกษา การเก็บรวบรวมข้อมูลเมืองเชียงคาน การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย การกำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การทดสอบเครื่องมือในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม การวิเคราะห์ข้อมูลและสรุป

กรอบทฤษฎีและแนวคิดในการวิจัย

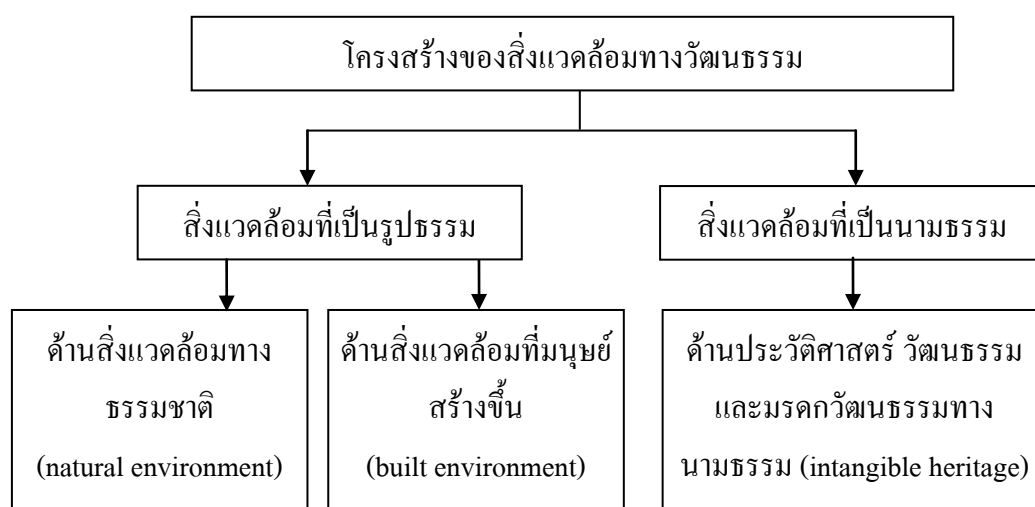
สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม (cultural environment) เป็นภาพรวมของพื้นที่หรือบริเวณทางภูมิศาสตร์ที่สะท้อนเรื่องราวทางประวัติศาสตร์และพัฒนาการทางสังคมในทุกระดับที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับองค์ความรู้และการให้คุณค่าของสังคม สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเป็นผู้บอกเล่าเรื่องราวความสัมพันธ์ของมนุษย์กับธรรมชาติในมิติต่างๆ ผ่านช่วงเวลาตั้งแต่ในอดีตต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ดังนั้น ความสำคัญของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมจึงอยู่ที่คุณค่าของพื้นที่โดยรวมมากกว่าสถานที่จุดเดียวจึงจะสามารถสะท้อนวิถีชีวิตของผู้คนโดยทั่วไปได้ จากการศึกษาทฤษฎีและแนวคิดในบทที่ 2 สรุปได้เป็นโครงสร้างของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่แสดงในแผนภูมิที่ 5 และจำแนกเป็นโครงสร้างของกลุ่มสาระสำคัญ (theme) ของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มสิ่งแวดล้อมที่เป็นรูปธรรม ได้แก่

1. ด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ (natural environment) ประกอบด้วย สภาพทางกายภาพที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติเป็นที่ตั้ง ที่มีคุณลักษณะเฉพาะในการสร้างสำนึกและการรับรู้การเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่และสังคม ได้แก่ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ (เช่น พืชพันธุ์ และชีวิตสัตว์) สภาพทางกายภาพ (เช่น ภูมิประเทศ) และสภาพภูมิอากาศ

2. ด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น (built environment) ประกอบด้วย สภาพทางกายภาพที่เกี่ยวกับมนุษย์ และสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น รวมทั้งการแก้ไขปรับปรุงธรรมชาติในลักษณะต่างๆ ได้แก่ ลักษณะทางภูมิทัศน์ ลักษณะทางสถาปัตยกรรม รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินและโครงสร้างเมือง

กลุ่มที่ 2 กลุ่มสิ่งแวดล้อมที่เป็นนามธรรม คือ ด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม (intangible heritage) ประกอบด้วย สภาพที่ไม่ใช่กายภาพแต่เป็นลักษณะทางนามธรรม หรือสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่เป็นตัวกำหนดให้คนในสังคมปฏิบัติตามทำให้เกิดคุณค่าและความภูมิใจของคนท้องถิ่น ได้แก่ แนวความคิดและกิจกรรมของมนุษย์หรือกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ที่รวมถึงศาสนาความเชื่อ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี การดำรงชีวิต และกิจกรรมทางสังคม (เช่น แบบแผนในการดำรงชีวิต แบบแผนทางวัฒนธรรม และแบบแผนทางเศรษฐกิจ)

แผนภูมิที่ 5 แสดงโครงสร้างของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม

เกณฑ์ที่จะนำมาใช้ในการประเมินคุณค่าความสำคัญ (significance) เพื่อคัดเลือกคุณลักษณะสำคัญที่สามารถก่อให้เกิดเอกลักษณ์ให้กับสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่สรุปในรายละเอียดในบทที่ 2 ประกอบด้วย

1. ความเป็นเอกภาพกลมกลืนในองค์รวม (unity & harmony)
2. ภาพลักษณ์ที่แสดงออกถึงทิศทางของเมืองที่ชัดเจน (orientation)
3. ความสอดคล้องและเข้ากันได้กับเรื่องราวอื่นๆ ภายในชุมชน (compatibility)
4. ส่งเสริมการปฏิสัมพันธ์ในชุมชนเพื่อความเป็นชุมชนที่ดี (dynamic urban space)
5. สร้างความรู้สึกรับประกันความปลอดภัยสำหรับความเป็นอยู่ที่เหมาะสม (security)
6. สร้างความสะดวกสบาย มีชีวิตชีวาเกิดบรรยากาศของเมือง (amenity & vitality)
7. ส่งเสริมกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้กับเมืองหรือชุมชนได้ (economic activity)
8. สร้างสรรค์หรือดำรงไว้ซึ่งความเหมาะสมของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติในที่ตั้ง

(contribute to surrounding)

9. แสดงมิติทางวัฒนธรรม และสังคมที่สะท้อนออกมาชัดเจน (cultural dimension)

10. สร้างประสบการณ์ความรู้สึกร่วมของเมืองประวัติศาสตร์ โดยสามารถถ่ายทอดและสะท้อนเรื่องราวให้กับชุมชนในปัจจุบันได้ (historical experience)

เกณฑ์ทั้ง 10 ข้อนี้ จะสามารถนำไปใช้เป็นเกณฑ์เพื่อคัดเลือกคุณลักษณะสำคัญที่สามารถก่อให้เกิดเอกลักษณ์ให้กับสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานได้

การออกแบบกระบวนการวิจัย

กระบวนการวิจัยภาคสนามมีการทำงาน 4 ขั้นตอนที่แสดงในแผนภูมิที่ 6 ดังนี้

1. การออกแบบการวิจัย

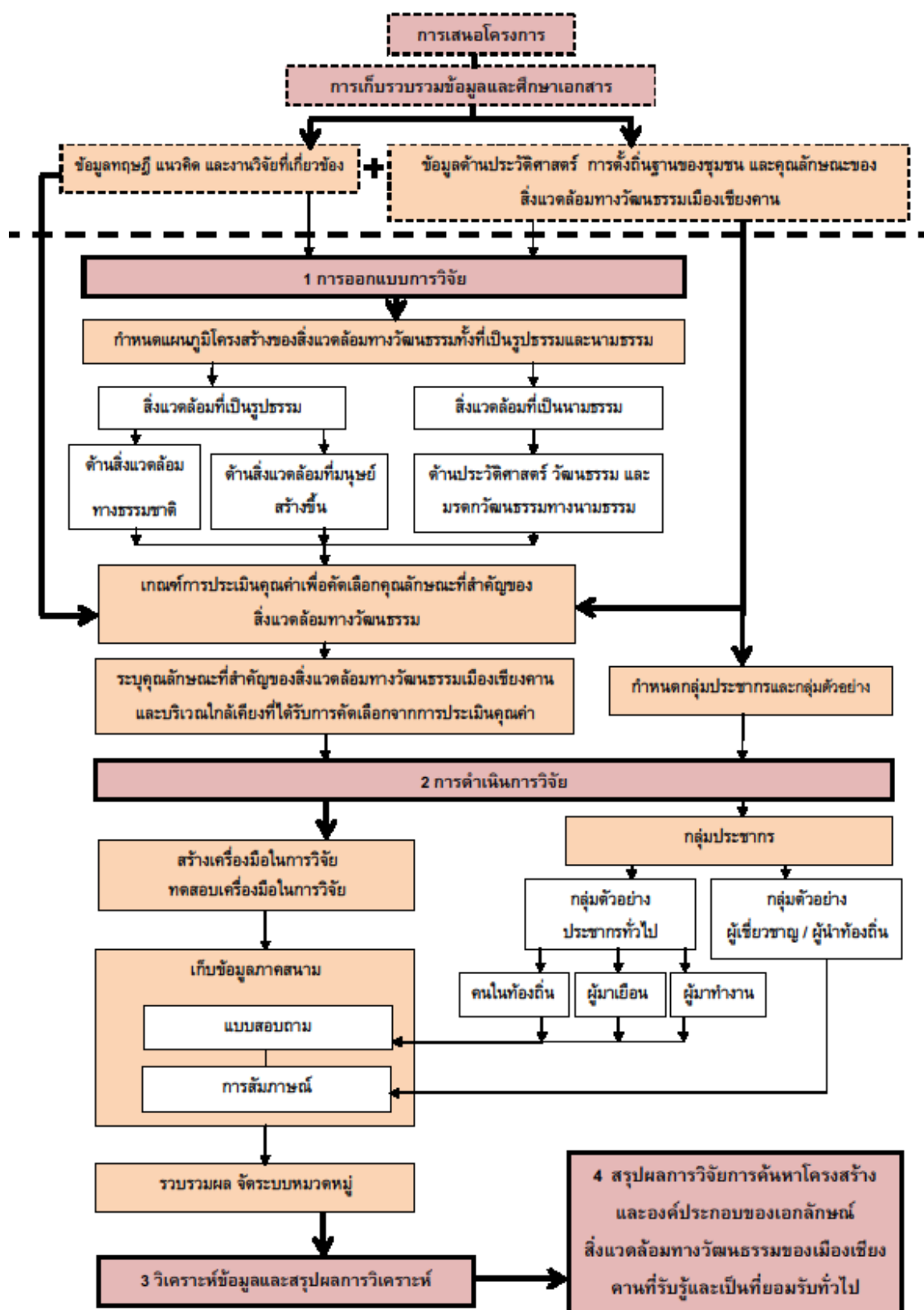
การออกแบบการวิจัยนี้เพื่อกำหนดกรอบและเป็นแนวทางในการรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1.1 กำหนดแผนภูมิตัวแปรการวิจัยเพื่อให้ได้มาซึ่งขอบเขตด้านเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับเอกลักษณ์ของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมของเมืองเชียงคานทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมที่เป็นที่รับรู้และยอมรับโดยทั่วไปได้เพื่อจัดแบ่งแยกประเภทตามกรอบ โครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน

1.2 กำหนดตัวแปรและคำนิยามจากการศึกษาในองค์รวม เพื่อสรุปคุณลักษณะที่สำคัญของตัวแปรต่างๆ ในภาพเชิงกว้าง และองค์ประกอบในแต่ละด้านของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม ซึ่งกำหนดได้จากการวิเคราะห์ทฤษฎี แนวคิดต่างๆ รวมทั้งการประเมินคุณค่าและจัดลำดับความสำคัญของตัวแปรที่ได้ในเชิงเปรียบเทียบเพื่อจัดลำดับความสำคัญของคุณลักษณะสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเบื้องต้น โดยเกณฑ์การประเมินคุณค่าความสำคัญ

1.3 กำหนดกลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยจากกลุ่มประชากรที่มีประสบการณ์ในเมืองเชียงคาน ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มใดหรือระดับใด โดยประชากรที่มีประสบการณ์นั้นสามารถแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ

1.3.1 กลุ่มประชากรทั่วไป ที่มีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (multistage sampling) โดยแบ่งได้เป็น “กลุ่มคนใน” หรือ กลุ่มคนที่ท้องถิ่นในชุมชน “กลุ่มคนนอกผู้มาเยือน” หรือ กลุ่มคนนอกชุมชนซึ่งเป็นผู้มาเยือน และ “กลุ่มคนนอกผู้มาทำงาน” หรือ กลุ่มคนนอกชุมชนซึ่งเป็นผู้ประกอบการและนักลงทุน

แผนภูมิที่ 6 แสดงกระบวนการวิจัยค้นหาโครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน

1.3.2 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ หรือ กลุ่มผู้นำในท้องถิ่นที่รู้จักเมืองเชียงคานเป็นอย่างดี ได้แก่ ปราชญ์ท้องถิ่น ผู้นำชุมชนหรือตัวแทนคุ้มวัดต่างๆ รวมทั้งผู้นำทางศาสนาหรือความเชื่อ โดยกลุ่มประชากรนี้ใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling)

1.4 กำหนดเครื่องมือที่วัดและวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย

2. การดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยเพื่อรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้

2.1 จัดเตรียมและสร้างแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ซึ่งแบบสอบถามสร้างขึ้นจากเกณฑ์ที่กำหนดเพื่อประเมินคุณค่าของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในแต่ละองค์ประกอบ และนำผลสรุปที่ได้มาจัดทำเป็นมาตรวัดคุณค่าความสำคัญ

2.2 ทดสอบแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์

2.3 ลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามจากแบบสอบถาม และการสัมภาษณ์

2.4 รวบรวมผล จัดระบบหมวดหมู่ สรุปและนำเสนอข้อมูลที่ได้จากภาคสนาม

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลภาคสนามต่างๆ ได้แก่

3.1 วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้โดยการเก็บข้อมูลภาคสนามจากแบบสอบถาม และโดยการสัมภาษณ์ทั้งหมดร่วมกับข้อมูลที่รวบรวมไว้จากการศึกษาด้านประวัติศาสตร์และชุมชนเมืองเชียงคาน ทฤษฎีและแนวคิดในด้านต่างๆ มาประมวลผลร่วมกันเพื่อแสวงหาโครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมของเมืองเชียงคาน

3.2 สรุปผลการวิเคราะห์ขั้นสุดท้าย พร้อมการจัดทำแผนที่แสดงโครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมของเมืองเชียงคาน

4. การสรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและเสนอแนะ

การสรุปผลการวิจัย อภิปรายและเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้เผยแพร่สู่สาธารณะนี้จะใช้วิธีการพรรณนาให้เกิดความเข้าใจพฤติกรรม ความรู้สึก และความคิดของคน และใช้วิธีการสังเคราะห์เพื่อสร้างแนวคิดจากการสรุปผล ได้แก่ การสรุปผลการวิจัย การอภิปรายผลการวิจัย และจัดทำข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ การจัดทำรายงานการวิจัยสรุปผลการวิจัย การจัดทำบทความทางวิชาการเพื่อการเผยแพร่สู่สาธารณะ และการดำเนินการนำเสนอผลงานเผยแพร่สู่สาธารณะและนำเสนอในเวทีการประชุมสัมมนาทางวิชาการ

การเลือกพื้นที่กรณีศึกษา

การวิจัยเพื่อค้นหาโครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองที่สามารถรับรู้และยอมรับได้โดยทั่วไปนั้น ได้คัดเลือกพื้นที่กรณีศึกษาบริเวณชุมชนเมืองเก่าเชียงคานริมฝั่งแม่น้ำโขง ตำบลเชียงคาน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย เนื่องจากชุมชนนี้เป็นเมืองที่มีการเจริญเติบโตผ่านมามากหลายยุคสมัย มีประเพณีวัฒนธรรมที่โดดเด่น มีธรรมชาติสวยงามที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตมาตั้งแต่ดั้งเดิม มีวัดวาอารามมากมายและเป็นเมืองพาณิชย์-กรรมศูนย์กลางการค้าขายเก่าแก่ในอดีต นอกจากนี้ เชียงคานยังเป็นชุมชนเรือนไม้เก่ามีลักษณะสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นตามยุคสมัยที่ปลูกเรียงขนานตามแนวชายริมแม่น้ำโขง บรรยากาศโดยรวมเป็นเมืองที่มีเสน่ห์ สงบและน่าอยู่ สิ่งเหล่านี้จึงทำให้เมืองเชียงคานมีคุณลักษณะสำคัญที่สามารถบ่งบอกถึงสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม โดยแสดงให้เห็นเป็นขอบเขตรูปทรงของเมืองมีชีวิตและมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากเมืองอื่น ซึ่งอาจจะเป็นผลมาจากรูปแบบของการตั้งถิ่นฐาน คติความเชื่อ วิถีชีวิตและวัฒนธรรม หรือแม้แต่ลักษณะเด่นทางภูมิประเทศและธรรมชาติ จนกระทั่งปัจจุบันเชียงคานสามารถดึงดูดและส่งเสริมการท่องเที่ยวได้ดี และสร้างผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของเมืองไปอย่างที่ไม่ได้ตั้งใจ ซึ่งอาจเกิดการสูญเสียเอกลักษณ์ของชุมชน หรืออาจทำให้เกิดความขัดแย้งกับคนหลายกลุ่มที่ต้องการเร่งพัฒนาเมือง

ขอบเขตของพื้นที่วิจัยเมืองเชียงคานจึงควรอยู่ในบริเวณเป็นย่านเมืองเก่าที่อยู่ในเขตเทศบาลตำบลเชียงคานซึ่งรวมบางส่วนของตำบลเชียงคาน ได้แก่ บ้านน้อยและแก่งคุดคู้ ซึ่งเป็นบริเวณโดยรอบที่มีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับชุมชนเมืองเชียงคาน ได้แก่ แม่น้ำโขง บ้านเมืองริมโขงในลาวซึ่งอยู่ฝั่งตรงข้ามกับเมืองเชียงคาน ภูทอก แก่งคุดคู้ ภูพระใหญ่ ภูควายเงิน แม่น้ำเลย เป็นต้น นอกจากนี้ การรับรู้และยอมรับได้โดยทั่วไปควรเริ่มต้นจากคนในชุมชนก่อน รวมทั้งบริเวณโดยรอบที่มีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่นเป็นลำดับแรกไปจนถึงคนนอกพื้นที่ทั้งที่เข้ามาทำงานและคนนอกพื้นที่ที่มีประสบการณ์ในเมืองเชียงคาน เช่น นักท่องเที่ยว เป็นต้น โดยที่ไม่จำกัดว่าจะเป็นประชากรกลุ่มใดหรือระดับใดเพื่อให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับคุณค่าและความสำคัญของเอกลักษณ์เมืองที่แท้จริง ดังนั้น พื้นที่วิจัยนี้จึงมีความเหมาะสมในการเป็นพื้นที่กรณีศึกษาด้านการรับรู้และการยอมรับได้โดยทั่วไปใน “โครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมือง” การวิจัยนี้จึงได้ใช้บริเวณดังกล่าวในการทดสอบการดำเนินงานวิจัยเพื่อเป็นฐานข้อมูลที่สำคัญให้กับการอนุรักษ์ไปถึงการพัฒนาเมืองต่อไป (ดังภาพที่ 1, 2,3 แสดงขอบเขตพื้นที่ศึกษาเมืองเชียงคานและย่านชุมชนเมืองเก่าเมืองเชียงคาน ตำบลเชียงคาน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย)

การเก็บรวบรวมข้อมูลเมืองเชียงคาน

การวิจัยนี้ได้เก็บรวบรวมข้อมูลเมืองเชียงคานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจากเอกสารอ้างอิงต่างๆ รวมทั้งข้อมูลกระแสนิยมในปัจจุบันต่อการรับรู้เมืองเชียงคานจากสื่อต่างๆ โดยเฉพาะจากการค้นคว้าสื่อทางอิเล็กทรอนิกส์เพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานในการวิจัย หลังจากนั้นจึงดำเนินการรวบรวมข้อมูลพื้นที่ศึกษาในที่ตั้งซึ่งเป็นการเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเมืองเชียงคานในที่ตั้งทั่วไป โดยใช้วิธีการสังเกตการณ์ และพฤติกรรมด้วยสายตา การเดินร่วมกับคนในชุมชนและการพูดคุยเพื่อศึกษาแนวคิดของคนในชุมชน พร้อมทั้งจดบันทึก บันทึกภาพนิ่ง เพื่อระบุตำแหน่งและบันทึกรายละเอียดของแหล่งสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่รับรู้ได้ลงบนแผนที่ ซึ่งเป็นการรวบรวมและประมวลข้อมูลเมืองเชียงคานในที่ตั้งทั้งหมดเพื่อนำมาประเมินคุณค่าความสำคัญจากเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้ตามกลุ่มสาระสำคัญนั้นๆ ต่อไป โดยแบ่งแยกหัวข้อในการสำรวจข้อมูลเมืองเชียงคานในที่ตั้ง ดังนี้

1. สำรวจองค์ประกอบของเมืองเพื่อเก็บข้อมูลสภาพแวดล้อมที่สำคัญที่เป็นทั้งรูปธรรมและนามธรรม
2. สำรวจองค์ประกอบของเมืองโดยชุมชนมีส่วนร่วมในการเก็บข้อมูลจากการเดินสำรวจร่วมกับคนท้องถิ่นเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์

นอกจากนี้ ยังได้ทำการแบ่งพื้นที่การเก็บข้อมูลในที่ตั้งออกเป็น 3 บริเวณที่สำคัญ คือ การสำรวจ ข้อมูลย่านเมืองเก่าเชียงคานที่อยู่ในเขตเทศบาลตำบลเชียงคาน การสำรวจข้อมูลบริเวณโดยรอบย่านเมืองเก่าเชียงคานที่อยู่ในตำบลเชียงคาน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย และการสำรวจข้อมูลบริเวณประเทศ ส.ป.ป ลาว ในฝั่งตรงข้ามแม่น้ำโขงของย่านเมืองเก่าเชียงคาน

การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างการวิจัย

1. การกำหนดกลุ่มประชากร

การวิจัยศึกษาค้นหาโครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน ได้กำหนดประชากรจากข้อมูลบริบทของเมืองเชียงคาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการรับรู้และยอมรับได้โดยทั่วไป ซึ่งควรเริ่มต้นจากคนในชุมชนก่อนเป็นลำดับ รวมทั้งผู้อาศัยในบริเวณโดยรอบที่มีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่นกับชุมชนเชียงคาน ครอบคลุมไปจนถึงคนนอกพื้นที่ทั้งที่เข้ามาทำงานและคนนอกพื้นที่ที่มีประสบการณ์ในเมืองเชียงคาน เช่น นักท่องเที่ยว เป็นต้น โดยที่ไม่จำกัดว่าจะเป็นประชากรกลุ่มใดหรือระดับใดแต่ควรที่จะมีประสบการณ์ในเมืองเชียงคานเพื่อให้ได้ข้อมูลที่แท้จริงเกี่ยวกับคุณค่าและความสำคัญของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคานที่แท้จริง เนื่องจากกลุ่มที่มีประสบการณ์ในเมือง

เชียงคานนี้จะได้รับอิทธิพลของสังคม ซึ่งเป็นผู้รู้ข้อเท็จจริงและถือว่าเป็นสมาชิกของสังคมนั้น ดังนั้น การกำหนดกลุ่มประชากรทั่วไปที่มีประสบการณ์ในเมืองเชียงคานนั้นแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ

กลุ่มที่ 1 กลุ่มประชากรทั่วไปที่มีประสบการณ์ในเมืองเชียงคาน เพื่อเก็บข้อมูลในการศึกษาความคิดเห็นในเชิงกว้างและเชิงปริมาณ

กลุ่มที่ 2 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ หรือ ผู้ที่มีความรู้หรือผู้นำท้องถิ่นผู้ที่รู้จักเมืองเชียงคานเป็นอย่างดีและสามารถถ่ายทอดความรู้ ได้แก่ ปราชญ์ท้องถิ่น ผู้นำชุมชนหรือตัวแทนคุ้มวัดต่างๆ รวมทั้งผู้นำทางศาสนาหรือความเชื่อ เป็นต้น เพื่อเก็บข้อมูลในการศึกษาความคิดเห็นด้านองค์ความรู้ในเชิงลึกและเชิงคุณภาพ

2. การกำหนดกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้ไม่สามารถเก็บข้อมูลศึกษาในพื้นที่ได้ทั้งหมด จึงจำเป็นต้องกำหนดกลุ่มตัวอย่างเพื่อเป็นตัวแทนของประชากรในพื้นที่ในการสอบถามและให้ข้อมูล โดยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างจากประชากรทั่วไปที่มีประสบการณ์ในเมืองเชียงคานนั้น ซึ่งมีวิธีการกำหนดกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มประชากรทั่วไป มีการกำหนดกลุ่มตัวอย่างด้วยการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (multistage sampling) คือ การสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นและการสุ่มตัวอย่างแบบสัดส่วน โดยเริ่มสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นในอันดับแรกเพื่อสำรวจกลุ่มตัวอย่างให้ครอบคลุมกลุ่มประชากรทั่วไปที่มีประสบการณ์ในเมืองเชียงคานซึ่งสามารถจำแนกได้เป็น 3 กลุ่มย่อย ดังนี้

1. “กลุ่มคนใน” หรือ กลุ่มคนท้องถิ่นในชุมชน ได้แก่ ชาวบ้านที่อาศัยในย่านชุมชนแต่ดั้งเดิม ไปถึงย่านบริเวณรอบนอกที่ใกล้เคียง

2. “กลุ่มคนนอกผู้มาเยือน” หรือ กลุ่มคนนอกชุมชนซึ่งเป็นผู้มาเยือน ได้แก่ นักทัศนาจร และนักท่องเที่ยว

3. “กลุ่มคนนอกผู้มาทำงาน” หรือ กลุ่มคนนอกชุมชนซึ่งเป็นผู้ประกอบการและนักลงทุน

เมื่อกำหนดการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นแล้ว จึงสำรวจในแต่ละกลุ่มย่อยเพื่อทำการสุ่มตัวอย่างแบบสัดส่วนในการขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่สามารถอ้างอิงได้จากขนาดของประชากรทั่วไปตามสัดส่วนของประชากรทั่วไปที่ได้สุ่มแบบแบ่งชั้นตามกลุ่มนั้นๆ ได้ดังนี้

1. “กลุ่มคนใน” หรือ กลุ่มคนที่อยู่ในชุมชนเชิงชนบทที่อาศัยอยู่ในเทศบาลตำบลเชียงคาน¹ โดยใช้สถิติจำนวนประชากรในเขตเทศบาลตำบลเชียงคาน ปี พ.ศ. 2550 และองค์การบริหารส่วนตำบลเชียงคาน² โดยใช้สถิติจำนวนประชากรในเขต อบต. ปี พ.ศ. 2550 และมีการกำหนดขนาดกลุ่มประชากรจากการสำรวจประชากรทะเบียนราษฎร์ กรมการปกครองปี พ.ศ. 2550 โดยมีทั้งสิ้นประมาณ 11,000 คน

2. “กลุ่มคนนอกผู้มาเยือน” หรือ กลุ่มคนนอกชุมชนซึ่งเป็นผู้มาเยือน ได้แก่ กลุ่มนักท่องเที่ยว เป็นต้น มีการกำหนดขนาดกลุ่มประชากรจากสถิติการท่องเที่ยวจังหวัดเลยในปี พ.ศ. 2550³ โดยคิดเป็นจำนวนประชากรต่อวันซึ่งมีทั้งสิ้นประมาณ 2,500 คน

3. “กลุ่มคนนอกผู้มาทำงาน” หรือ กลุ่มคนนอกชุมชนซึ่งเป็นผู้ประกอบการและนักลงทุน มีการกำหนดขนาดกลุ่มประชากรจากประชากรแฝงที่เช่าที่อยู่อาศัยในเมืองเชียงคาน⁴ โดยคิดเป็นร้อยละของการครอบครองที่อยู่อาศัยในเขตผังเมืองเชียงคานที่มีการเช่า (จากแบบสอบถามระดับเมือง) คิดเป็นร้อยละ 10 ของจำนวนประชากรในท้องถิ่น โดยมีทั้งสิ้นประมาณ 1,100 คน

จากการสำรวจข้อมูลนี้มีผลรวมของขนาดกลุ่มประชากรทั่วไปในเมืองเชียงคานทั้งสิ้นประมาณ 14,600 คน โดยมีสัดส่วนในแต่ละกลุ่มย่อย คือ กลุ่มคนใน กลุ่มคนนอกผู้มาเยือน และกลุ่มคนนอกผู้มาทำงาน ซึ่งคิดเป็น 75 : 17 : 8 ตามลำดับ (ที่มาจากสัดส่วนของขนาดประชากรจริง)

กลุ่มที่ 2 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ หรือ ผู้ที่มีความรู้หรือผู้นำท้องถิ่นที่รู้จักเมืองเชียงคาน มีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยกำหนดจากกลุ่มผู้ที่มีความรู้และสามารถถ่ายทอดความรู้ได้ดี ซึ่งมีประมาณ 80 คน จากข้อมูลคณะกรรมการสภาเมืองที่แนะนำตัวแทนผู้รู้หรือปราชญ์ท้องถิ่นที่รู้จักเมืองเชียงคาน

¹ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ผังเมืองและนฤมิตศิลป์, (ร่าง)รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการจัดทำแผนพัฒนาที่อยู่อาศัยและแผนป้องกันการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัด จังหวัดเลย (มหาสารคาม : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ฯ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554), 4-54.

² องค์การบริหารส่วนตำบลเชียงคาน, สถิติจำนวนประชากรในเขต อบต. ปี พ.ศ. 2550[ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 7 เมษายน 2554. เข้าถึงได้จาก <http://www.thaitambon.com/tambon/ttambon.asp?ID=420301>.

³ วิทยาลัยเทคนิคเลย, สถิติการท่องเที่ยวจังหวัดเลย ในปี พ.ศ. 2550 [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 7 เมษายน 2554. เข้าถึงได้จาก <http://www.loeitech.ac.th/~datacenter/2551/province.html>

⁴ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ผังเมืองและนฤมิตศิลป์, (ร่าง)รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการจัดทำแผนพัฒนาที่อยู่อาศัยและแผนป้องกันการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัด จังหวัดเลย (มหาสารคาม : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ฯ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554), 5-10.

3. การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างนั้นอ้างอิงจากขนาดของประชากรทั่วไปที่มีประสบการณ์ในเมืองเชียงคานนั้นแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ

กลุ่มที่ 1 กลุ่มประชากรทั่วไปที่มีประสบการณ์ในเมืองเชียงคานทั้งหมด ประมาณ 14,600 คน ซึ่งการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างจะใช้สูตรในการคำนวณของ ทาโร ยามาเน เนื่องจากเป็นกรณีที่ทราบจำนวนแน่นอน (finite population) โดยมีสูตรในการคำนวณดังนี้

$$n = \frac{N}{(1 + Ne^2)}$$

n = จำนวนตัวอย่าง, ขนาดของตัวอย่าง

N = ขนาดของประชากร

e = ความน่าจะเป็นของความผิดพลาดที่ยอมให้เกิดได้

โดยกำหนดให้ $P = 0.1$ (90% confidence level) ที่ระดับความเชื่อมั่น 90% และยอมให้คลาดเคลื่อน 10%

$$n = \frac{14600}{(1 + 14600(0.1)^2)}$$

$$n = 99.32 \text{ ประมาณ } 100$$

ดังนั้น กลุ่มประชากรทั่วไปทั้งหมดที่มีจำนวน 14,600 คน สามารถคำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างได้ 100 ตัวอย่าง และเมื่อเทียบตามสัดส่วนของประชากรทั้งหมดเพื่อหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างย่อยจากการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (stratified random sampling) ที่มีสัดส่วน คือ กลุ่มคนใน : กลุ่มคนนอกผู้มาเยือน : กลุ่มคนนอกผู้มาทำงาน เป็น 75 : 17 : 8 และจากสัดส่วนนี้จะเป็นกลุ่มตัวอย่างให้กับประชากรทั่วไปซึ่งแบ่งเป็นกลุ่มย่อย คือ กลุ่มคนใน กลุ่มคนนอกผู้มาเยือน และกลุ่มคนนอกผู้มาทำงานเป็นจำนวน 75, 17 และ 8 ตัวอย่าง ตามลำดับ

กลุ่มที่ 2 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ หรือ ผู้ที่มีความรู้หรือผู้นำท้องถิ่นที่รู้จักเมืองเชียงคาน จากข้อมูลคณะกรรมการสภาเมืองที่แนะนำตัวแทนผู้รู้หรือปราชญ์ท้องถิ่นที่รู้จักเมืองเชียงคานมีประมาณ 80 คน ซึ่งการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างจะใช้สูตรในการคำนวณของ ทาโร ยามาเน เนื่องจากเป็นกรณีที่ทราบจำนวนแน่นอน (finite population) โดยคำนวณแทนในสูตรการคำนวณ ที่กำหนดให้ $P = 0.1$ (90% confidence level) ที่ระดับความเชื่อมั่น 90% และยอมให้คลาดเคลื่อน 10%

$$n = \frac{80}{(1 + 80(0.1)^2)}$$

$$n = 44.45 \text{ ประมาณ } 45$$

ดังนั้น กลุ่มประชากรกลุ่มนี้ที่มีจำนวน 80 คน จะสามารถคำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างได้จำนวน 45 ตัวอย่าง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยนี้สร้างขึ้นจากการทบทวนข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพื่อสรุปหาหลักเกณฑ์การคัดเลือกประเด็นในการตั้งคำถามและกลุ่มรูปภาพมาประกอบความเข้าใจ ซึ่งคำถามเหล่านี้จะทำให้เราสามารถจัดลำดับความสำคัญของคุณค่าสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในแต่ละกลุ่มตามสาระสำคัญของโครงสร้างสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม โดยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 2 รูปแบบ คือ แบบสอบถามและการสัมภาษณ์ ที่มีความแตกต่างในการให้ข้อมูล ซึ่งข้อมูลจากแบบสอบถามจะให้ความคิดเห็นเชิงกว้างและเชิงปริมาณ ในขณะที่การให้ข้อมูลโดยการสัมภาษณ์จะให้ข้อมูลความคิดเห็นด้านองค์ความรู้ในเชิงลึกและเชิงคุณภาพ

1. แบบสอบถาม

การจัดทำแบบสอบถามนี้ เพื่อเก็บข้อมูลจากการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน มีวัตถุประสงค์ หลักการ และรายละเอียด ดังนี้

1.1 วัตถุประสงค์ เพื่อสำรวจความคิดเห็นโดยการวัดการรับรู้ในเรื่องสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในภาพเชิงกว้างและเพื่อประเมินความสำคัญขององค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่สามารถรับรู้ได้

1.2 เทคนิควิธีการ การให้ “ความหมาย” กับสิ่งแวดล้อม ชีวิตของคน หรือทัศนคติของคน เนื่องจากการให้ความหมายต่อ ปรากฏการณ์ต่างๆ ที่ออกแบบไว้เป็นระบบจะช่วยให้การตีความหมายที่แสดงถึงการรับรู้และยอมรับต่อ ปรากฏการณ์นั้น โดยทำการสุ่มแจกแบบสอบถามที่ละคนให้ผู้ตอบตอบเอง หรือแบบผู้สอบถามเป็นผู้กรอก ทั้งนี้ ผู้สอบถามจะสามารถช่วยอธิบายความหมายในกรณีที่ไม่เข้าใจให้เกิดความกระจ่างมากขึ้นได้

1.3 กลุ่มตัวอย่างได้กำหนดแบบสอบถามเหมือนกันทั้งหมดจำนวน 100 ชุด ให้กับกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่ม โดยได้จำแนกกลุ่มเป็นรหัสไว้ตามสัดส่วนที่ได้กำหนดไว้แล้ว

1.4 โครงสร้างของแบบสอบถาม ดังที่แสดงไว้ในภาคผนวก ข, ค และ ง ประกอบด้วย ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ส่วนที่ 2 ข้อมูลความคิดเห็น ซึ่งเป็นคำถามประเภทมาตรวัดคุณค่าความสำคัญที่มีรูปแบบประเมินเปรียบเทียบเพื่อให้ค่าคะแนนคุณค่าความสำคัญในประเด็นต่างๆ คือ

ก. โครงสร้างที่ครอบคลุมแสดงถึงลักษณะของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานในภาพเชิงกว้าง

ข. องค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในแต่ละด้านที่สามารถรับรู้ได้

ข1 ด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

ข2 ด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น

ข3 ด้านนามธรรม (ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรม)

ข4 ข้อเสนอแนะด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นคำถามปลายเปิด

2. การสัมภาษณ์

การสัมภาษณ์ เพื่อเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง มีรายละเอียด ดังนี้

2.1 วัตถุประสงค์ เพื่อสำรวจความคิดเห็นโดยการวัดความรู้และความสัมพันธ์ในแต่ละด้าน หรือด้านเดียวกันของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม ได้แก่ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม ฯลฯ ว่าประเด็นเรื่องใดมีการพูดถึงคุณค่าความสำคัญนั้นๆ มากที่สุด ประกอบด้วยอะไรบ้าง และมีรายละเอียดรวมทั้งมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันเป็นโครงสร้างของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานอย่างไร

2.2 เทคนิควิธีการ การให้ “ความหมาย” กับสิ่งแวดล้อม ชีวิตของคน หรือทัศนคติของคนที่ออกแบบไว้เป็นระบบเพื่อช่วยในการตีความหมายที่แสดงถึงการรับรู้และยอมรับต่อปรากฏการณ์นั้น โดยใช้กลุ่มรูปภาพที่คัดเลือกไว้แล้วในแต่ละหัวข้อที่ตีความหมายแล้วประกอบมาแสดงพร้อมอัดเทปและจดบันทึกการสัมภาษณ์ โดยมุ่งค้นหาคำตอบของคุณค่าความสำคัญตามความรู้และความสนใจของกลุ่มตัวอย่างที่รับรู้ได้จากข้อคำถามและกลุ่มภาพนั้นๆ

2.3 กลุ่มตัวอย่างได้กำหนดการสัมภาษณ์ทั้งหมดจำนวน 45 คน

2.4 กรอบในการสัมภาษณ์จะเป็นการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (non-structured interview) และเน้นการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) แบบต่อหน้า (face to face) ที่มีความยืดหยุ่น ซึ่งใช้เวลาประมาณ 30 นาที – 1 ชั่วโมง โดยประกอบด้วย 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวข้องกับรายละเอียดส่วนตัว

ส่วนที่ 2 คำถามเพื่อสัมภาษณ์ความรู้และความคิดเห็น ซึ่งเป็นคำถามปลายเปิด ที่มีกลุ่มคำถามที่เหมือนกัน คือ “จากกลุ่มรูปภาพทั้งหมด รูปใดที่แสดงถึงความเป็นเชียงคานที่สำคัญ และโดดเด่นซึ่งสามารถเลือกได้หลายรูป และให้อธิบายเรื่องราวความสำคัญว่าคืออะไร ประกอบด้วยอะไรบ้าง และมีความสัมพันธ์กันอย่างไร”

การทดสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ก่อนดำเนินงานลงพื้นที่ศึกษาเพื่อทำการวิจัยค้นหาโครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานนั้น จำเป็นต้องมีการทดสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ การทดสอบแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ ซึ่งใช้วิธีทดสอบโดยดูจากสำนวนภาษา การสื่อความหมายและความเข้าใจ ความสอดคล้องและเที่ยงตรงกับกลุ่มตัวอย่างจำนวนไม่ต่ำกว่า 3 คน และกำหนดสัดส่วนความเห็นที่สอดคล้องกัน คือ ถ้าสัดส่วนเป็น 2 ใน 3 ที่มีความเห็นที่สอดคล้องกัน ถือว่าข้อนั้นใช้ได้ นอกจากนั้น ยังทดสอบเพื่อหาข้อผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นในการดำเนินงาน โดยนำข้อผิดพลาดดังกล่าวไปปรับปรุงและแก้ไขปัญหาในสิ่งที่จะเกิดขึ้นก่อนลงพื้นที่จริง

ผลของการทดสอบแบบสอบถามทำให้เห็นถึงปัญหาในการใช้ภาษาที่มีลักษณะเป็นวิชาการมากเกินไปและมีความเยิ่นเย้อจนทำให้สื่อความหมายได้ยากที่จะเข้าใจ เกิดข้อสงสัยในบางข้อ ดังนั้น จึงได้ดำเนินการแก้ไขสรุปความให้กระชับมากขึ้นและปรับสำนวนบางประโยคให้เป็นกลุ่มข้อความเพื่อให้เข้าใจและสื่อความหมายได้ง่ายขึ้น พร้อมทั้งเตรียมภาพประกอบให้สอดคล้องกับคำถามและมีผู้สอบถามช่วยอธิบายในขณะดำเนินการแจกแบบสอบถามด้วย ส่วนผลของการทดสอบการสัมภาษณ์ทำให้เห็นถึงปัญหาของขอบเขตเนื้อหาที่กว้างเกินไป ดังนั้น จึงได้จัดกลุ่มภาพประกอบและเลือกภาพที่สื่อให้ชัดเจนมากขึ้นเพื่อจำกัดขอบเขตของเนื้อหาที่สัมภาษณ์

การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

การดำเนินงานวิจัยค้นหาโครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานได้เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ด้วยการสำรวจความคิดเห็น ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้จากการศึกษาการรับรู้ และการยอมรับคุณค่าความสำคัญของเมืองเชียงคาน โดยสืบหาข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายที่มีประสบการณ์ในเมืองเชียงคาน ซึ่งจะใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสอบถามและการสัมภาษณ์แบบเจาะจง ทั้งนี้ เครื่องมืดังกล่าวได้มีการจัดเตรียม ออกแบบและทดสอบเพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยได้สร้างขึ้นจากเกณฑ์ที่กำหนดเพื่อประเมินคุณค่าของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในแต่ละองค์ประกอบ และนำผลสรุปที่ได้มาจัดทำเป็นมาตรวัดคุณค่าความสำคัญ หลังจากนั้น จึงปฏิบัติการลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล

ภาคสนามจากแบบสอบถาม ดำเนินการสัมภาษณ์ และรวบรวมผล จัดระบบหมวดหมู่ สรุปและนำเสนอข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม และการสัมภาษณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากภาคสนามเป็นข้อมูลการรับรู้ และการยอมรับคุณค่า ความสำคัญของเมืองเชียงคานที่ได้รับจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์แบบเจาะจง ทั้งนี้ ได้นำมาดำเนินการจัดระบบหมวดหมู่ ประมวลผล ตรวจสอบความถูกต้อง สังเคราะห์ข้อมูลและวิเคราะห์เพื่อค้นหาโครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน ในการวิเคราะห์ข้อมูลนี้จะใช้การเปรียบเทียบ และการรวมกลุ่มความถี่ตามประเภทของข้อมูล ซึ่งจัดทำให้เป็นระบบเพื่อเป็นหลักฐานที่ตรวจสอบได้โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ เป็นเครื่องมือหลักในการวิเคราะห์ข้อมูลนี้ โดยมีวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลที่แบ่งเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยไม่ใช้สถิติจากการสัมภาษณ์ ได้แก่ ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง (opinion of public or interest group) เนื้อหาตามประเด็นที่ค้นหา (content analysis) วิจารณ์คุณค่าต่างๆ (subjective appraisal or judgment) ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากการสำรวจข้อมูลภาคสนาม และการสัมภาษณ์ ซึ่งการวิเคราะห์นี้ผู้วิจัยต้องแปลความหมายเองด้วยการพรรณนาเชิงอุปนัย (inductive) และตีความพฤติกรรม

2. วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ ได้แก่ การประมวลผลตัวเลขหรือข้อมูลเชิงปริมาณเพื่อช่วยให้วิเคราะห์ แปลความหมายและสรุปผลที่ถูกต้องและแม่นยำขึ้น ซึ่งมี 2 ประเภท คือ

- 2.1 สถิติพรรณนา (descriptive statistic) ในการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามด้วยการหาค่าเฉลี่ย ร้อยละ สัดส่วน เป็นต้น

- 2.2 สถิติอนุมานหรือสถิติอ้างอิง (inferential statistics) ในการวิเคราะห์ข้อมูลอ้างอิงกลุ่มตัวอย่างกลับไปยังกลุ่มประชากรเพื่อแสดงว่ากลุ่มตัวอย่างดังกล่าวสามารถนำมาใช้เป็นตัวแทนให้กับกลุ่มประชากรในขอบเขตที่ยอมรับได้ โดยใช้ Statistical test (Z-test)

- 2.3 สถิติความน่าจะเป็น (probability) ในการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มตัวอย่างกับกลุ่มสาระสำคัญที่ได้รับการกล่าวถึงคุณค่าความสำคัญของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม โดยใช้ ไค-สแควร์ (Chi-Square test) และสถิติความน่าจะเป็น

หลังจากนั้น สรุปผลการวิเคราะห์เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจด้วยการพรรณนาและการสังเคราะห์ พร้อมทั้งนำผลเหล่านั้นมาแสดงผลในรูปแบบการบรรยาย แผนภูมิและตารางต่างๆ รวมทั้งแผนที่หรือแผนผังแสดง โครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรม

เมืองเชียงคาน พร้อมกลุ่มรูปภาพและการบรรยายประกอบภาพ เพื่อให้เห็นกระบวนการค้นพบรูปแบบของ ปรากฏการณ์ในสังคมและพฤติกรรมของมนุษย์

สรุป

กรอบทฤษฎีและแนวคิดเรื่องของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม (cultural environment) ในการให้คุณค่าความสำคัญโดยรวมที่สามารถสะท้อนวิถีชีวิตของสังคมและเมือง ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. ด้านสิ่งแวดล้อมที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ (natural environment) และสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น (built environment)
2. ด้านสิ่งแวดล้อมที่เป็นนามธรรม ได้แก่ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และมรดก วัฒนธรรมทางนามธรรม (intangible heritage)

โดยมีเกณฑ์ในการประเมินคุณค่าเพื่อคัดเลือกและระบุคุณลักษณะที่สำคัญที่สามารถก่อให้เกิดเอกลักษณ์ให้กับสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม จำนวน 10 ข้อ

กระบวนการวิจัยในการทำงานได้กำหนดไว้ 4 ขั้นตอน คือ

1. การออกแบบการวิจัย
 2. การดำเนินการวิจัย
 3. การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม
 4. การสรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้เผยแพร่
- ทั้งนี้ ได้มีการพิจารณาเลือกพื้นที่ศึกษาในบริเวณชุมชนเมืองเก่าเชียงคานริมฝั่งแม่น้ำ

โขงในเขตเทศบาลตำบลเชียงคานรวมไปถึงบริเวณใกล้เคียงที่มีความสัมพันธ์กับชุมชนเชียงคาน

การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างเพื่อเป็นตัวแทนของประชากรกำหนดไว้ 2 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 กลุ่มประชากรทั่วไปที่มีประสบการณ์ในเมืองเชียงคาน เพื่อเก็บข้อมูลความคิดเห็นในเชิงกว้างและเชิงปริมาณ มีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (multistage sampling) ดังนี้

1. “กลุ่มคนใน” หรือ กลุ่มคนท้องถิ่นในชุมชน
2. “กลุ่มคนนอกผู้มาเยือน” หรือ กลุ่มคนนอกชุมชน (ผู้มาเยือน)
3. “กลุ่มคนนอกผู้มาทำงาน” หรือ กลุ่มคนนอกชุมชน (ผู้ประกอบการและนักลงทุน)

ผลรวมของขนาดกลุ่มประชากรทั่วไปทั้งหมดมีประมาณ 14,600 คน โดยมีสัดส่วนในแต่ละกลุ่มย่อย คือ กลุ่มคนใน : กลุ่มคนนอกผู้มาเยือน : กลุ่มคนนอกผู้มาทำงาน เป็น 75 : 17 : 8 ตามลำดับ ตามสัดส่วนของจำนวนประชากรจริง และคำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดได้ 100 ตัวอย่าง โดยใช้สูตรของ ทาโร ยามาเน ที่ระดับความเชื่อมั่น 90% และยอมให้คลาดเคลื่อน 10%

กลุ่มที่ 2 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ หรือ ผู้ที่มีความรู้หรือผู้นำท้องถิ่นผู้ที่ เพื่อเก็บข้อมูลในการศึกษาความคิดเห็นในเชิงลึกและเชิงคุณภาพ โดยมีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงจำนวน 45 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 2 รูปแบบ คือ แบบสอบถามและการสัมภาษณ์ ที่มีความแตกต่างในการให้ข้อมูลถึงแม้ว่าทั้งสองรูปแบบยังคงมีประเด็นคำถามที่เหมือนกัน ซึ่งข้อมูลจากแบบสอบถามใช้เพื่อวัดการรับรู้สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในภาพเชิงกว้างและประเมินความสำคัญขององค์ประกอบนั้นๆ ส่วนการสัมภาษณ์ใช้เพื่อวัดความรู้และความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม โดยเน้นการสัมภาษณ์เชิงลึกด้วยคำถามเป็นปลายเปิดที่มีเนื้อหาเดียวกัน

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ โดยมีการประมวลผลสรุปให้เป็นระบบด้วยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ และวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยไม่ใช้สถิติ และวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ

บทที่ 4

พื้นที่ศึกษาเมืองเชียงคาน

เมืองเชียงคานเป็นย่านชุมชนเก่าริมฝั่งแม่น้ำโขง ตั้งอยู่ในตำบลเชียงคาน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ที่มีขอบเขตรูปทรงของเมืองที่มีชีวิตแตกต่างจากเมืองอื่น ทั้งอาจจะเป็นผลมาจากการตั้งถิ่นฐาน ความเชื่อ วิถีชีวิตและวัฒนธรรม รวมทั้งลักษณะเด่นทางภูมิประเทศและธรรมชาติ ที่ทำให้ย่านชุมชนเก่าเมืองเชียงคานมีคุณค่าความสำคัญในการรับรู้และการยอมรับได้ต่อโครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมือง ดังนั้น เนื้อหาของบทนี้จึงเป็นการศึกษาบริบทของพื้นที่ศึกษาเมืองเชียงคานในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ ความเป็นมา คุณค่าในแต่ละด้านเพื่อนำไปสู่การระบุแหล่งสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม และระบุคุณลักษณะที่สำคัญของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน

คุณค่าที่สำคัญในจังหวัดเลยและชุมชนเชียงคาน

เมืองเชียงคานตั้งอยู่ในตำบลเชียงคาน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ทำให้การศึกษาบริบทของจังหวัดเลยจึงมีความสำคัญในภาพรวมและเป็นปัจจัยส่งผลแวดล้อมต่างๆ ไปสู่พื้นที่เมืองเชียงคาน โดยศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวกับคุณค่าทางประวัติศาสตร์ คุณค่าทางธรรมชาติ คุณค่าทางการรวมกลุ่มชน คุณค่าทางศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม รวมไปถึงคุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรม ดังนี้

1. คุณค่าทางประวัติศาสตร์ ความเป็นมา

ชุมชนเชียงคาน¹ เป็นส่วนหนึ่งของจังหวัดเลย ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ในระดับเมืองที่สำคัญ คือ เหตุการณ์ทางสงครามที่เกี่ยวกับการอพยพหนีภัยการเมืองในปี พ.ศ. 2436 โดยมีหัวหน้าผู้อพยพ คือ พระอนุพินาศ ซึ่งเป็นเจ้าเมืองเชียงคานในขณะนั้น เหตุเกิดจากไทยต้องเสียดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงให้แก่ฝรั่งเศสไปทั้งหมด จึงมีผู้อพยพมายังเมืองเชียงคานที่ตั้งอยู่ทางฝั่งขวาแม่น้ำโขงเชื่อมกับเมืองเดิมไปทางทิศเหนือเล็กน้อย (เมืองใหม่เชียงคาน หรือเมืองसानะคาม)

¹ กรมโยธาธิการและผังเมือง, โครงการวางและจัดทำแผนผังพัฒนาพื้นที่เฉพาะ : ชุมชนชายแดนเชียงคาน จังหวัดเลย (กรุงเทพฯ: กรมโยธาธิการและผังเมือง, 2548), 2.

นอกจากนั้น ยังมีศึกบ้านนาอ้อในปี พ.ศ. 2440 ด้วยเหตุเกิดจากฝรั่งเศสหาทางที่จะยึดดินแดนไทย คือ เมืองเชียงคานที่ตั้งขึ้นใหม่ แต่เจ้าเมืองเชียงคานได้ออกอุบายจนฝรั่งเศสหลงกลได้ยกกำลังพลไปเข้ายึดบ้านนาอ้อแต่ได้แตกพ่ายไปทางเวียงจันทน์ ต่อมา ยังมีศึกด่านซ้ายและท่าลี่ที่ฝรั่งเศสได้ใช้อำนาจเดินทัพเข้ายึดอำเภอด่านซ้ายในปี พ.ศ. 2446 เพื่อที่ได้นำศิลาจารึกตำนานพระธาตุศรีสองรักไปเวียงจันทน์ เรือบรรทุกศิลาจารึกล้มและจมน้ำหายไป แต่พระมหาเถระแห่งวัดหนามแท่ง ได้ขอคัดลอกไว้ก่อนที่ฝรั่งเศสจะนำไป ซึ่งได้เก็บรักษาไว้บริเวณวัดพระธาตุศรีสองรัก จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2449 ฝรั่งเศสคืนเมืองด่านซ้ายให้โดยแลกกับดินแดนเขมรที่เป็นของไทยบางส่วน ในเวลาใกล้กันนั้น ฝรั่งเศสได้ตั้งกองทัพอยู่ที่บ้านหาดแดง แม่น้ำเหืองและยกพลยึดอำเภوتاลี่ เพราะเห็นว่าเคยยึดอำเภอด่านซ้ายมาแล้ว แต่ครั้งนี้ไทยได้ชุ่มใจจนฝรั่งเศสพ่ายแพ้กลับไปและไม่ปรากฏว่าฝรั่งเศสข้ามแม่น้ำเหืองมาก่อวุ่นอีก

2. คุณค่าทางธรรมชาติและภูมิทัศน์

ชุมชนเชียงคานเป็นส่วนหนึ่งของจังหวัดเลย ซึ่งเป็นจังหวัดชายแดนริมฝั่งแม่น้ำโขงอยู่ทางทิศเหนือของภาคตะวันออกเฉียงเหนือในแนวเทือกเขาเพชรบูรณ์ มีอากาศดีและธรรมชาติที่งดงาม เนื่องจากตั้งอยู่บนที่ราบสูง “แอ่งสกลนคร” และอยู่สูงจากระดับน้ำทะเล พื้นที่จึงมีลักษณะเป็นก้นกระทะเหมาะสำหรับเป็นที่ตั้งของตัวเมืองด้วยลักษณะเป็นที่ลูกคลื่นเป็นส่วนใหญ่ที่แทรกด้วยที่ราบ โดยสามารถแจกแจงคุณค่าทางธรรมชาติและภูมิทัศน์ได้ที่สำคัญ ดังนี้

2.1 ลักษณะภูมิประเทศที่มีภูเขาสลับซับซ้อน มีบริเวณภูเขาสูงทางทิศตะวันตกซึ่งการคมนาคมไม่ค่อยสะดวก มีพื้นที่ทำการเพาะปลูกน้อยและประชากรอาศัยอยู่เบาบาง บริเวณที่ราบเชิงเขาทางด้านใต้และตะวันออกมีพื้นที่เพาะปลูกและประชากรอาศัยอยู่หนาแน่นปานกลาง และบริเวณที่ราบลุ่มใกล้แม่น้ำเลยและแม่น้ำโขงเป็นพื้นที่เพาะปลูกได้ดี มีประชากรอาศัยอยู่หนาแน่น

2.2 ลักษณะภูมิอากาศ เป็นประเภทฝนเมืองร้อน และมีธรรมชาติของหมอกปกคลุมอยู่เหนือภู จึงทำให้มีอากาศเย็นสบายส่งผลต่อภูมิทัศน์ที่งดงาม

2.3 ดันกำเนิดของแหล่งน้ำที่สำคัญ อันก่อให้เกิดการตั้งถิ่นฐานของชุมชนเชียงคาน

2.3.1 แม่น้ำโขง เป็นแม่น้ำจากเทือกเขาที่กั้นพรมแดนระหว่างเลยกับ สปป.ลาว ที่บริเวณอำเภอเชียงคานและอำเภอปากชม เป็นแหล่งประมงและแหล่งดูทราวย ที่มีธรรมชาติงดงาม

2.3.2 แม่น้ำเลย เป็นแม่น้ำจากเทือกเขาภูหลวงไหลลงสู่แม่น้ำโขงที่อำเภอเชียงคาน มีลำน้ำที่สำคัญหลายสาย และที่ราบลุ่มที่สามารถใช้เป็นแหล่งเพาะปลูกพืชที่สำคัญ

2.3.3 แม่น้ำเหือง เป็นแม่น้ำจากเทือกเขาภูเมียงใน สปป.ลาว ไหลลงสู่แม่น้ำโขงที่อำเภอเชียงคาน มีลำน้ำที่สำคัญที่ใช้ในชีวิตประจำวันของคนริมน้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภค

3. คุณค่าทางารรวมกลุ่มชน การตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชน

ชุมชนเชียงคานเป็นส่วนหนึ่งของจังหวัดเลย ที่เกิดการรวมกลุ่มตั้งแต่สมัยมนุษย์ยังเร่ร่อนหาของป่าจนเกิดการตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชน โดยมีกลุ่มคนพื้นเมืองเชื้อชาติไทย เรียกว่า ไทเลย ซึ่งเป็นชนกลุ่มใหญ่ที่สุดอพยพมาจากชายแดนตอนเหนืออาณาจักรสุโขทัย ซึ่งสืบเชื้อสายมาจากไทหลวงพระบางเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่เมืองเซไล (บ้านทรายขาว อำเภอวังสะพุงปัจจุบัน) ในสมัยรัชกาลที่ 4 ได้ย้ายมาอยู่ที่บ้านแห่ (บ้านแฮ่ปัจจุบัน) และตั้งบ้านเรือนที่เรียกว่าเมืองเลย นับตั้งแต่นั้นมาเมืองเลยจึงรวมตัวกันเป็นเมืองใหญ่และได้โอนขึ้นกับเมืองเลยทั้งหมดใน พ.ศ. 2450 การใช้ภาษาพูดของที่นี่มีสำเนียงคล้ายกันเรียกว่า “ภาษาไทเลย” ที่แตกต่างจากภาษาอีสานในจังหวัดอื่น นอกจากนั้น ยังมีอีกหลายกลุ่มที่อพยพมาและแยกย้ายกันอยู่ โดยเฉพาะคนอำเภอเชียงคาน มีกลุ่มคนไท 2 กลุ่ม คือ ไทดำ และไทพวน โดยไทดำจะอพยพมาจากเมืองเชียงขวาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ส่วนไทพวนนั้นมีกรากเดิมอยู่ที่เมืองเตาไห ซึ่งอยู่ห่างจากเมืองหลวงพระบาง จนกระทั่งถูกจีนฮ่อ กุลาและเงี้ยว รุกรานจึงอพยพมาที่บ้านบุสมและบ้านกลาง อำเภอเชียงคานเป็นต้นมา จึงทำให้มีคนเชื้อชาติจีน และชาวเขา มีความสัมพันธ์กับคนเลย

สำหรับหลักฐานการตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนนั้น เริ่มขึ้นตั้งแต่การปกครองของอาณาจักรล้านช้างที่ได้ขยายอาณาเขตจากหลวงพระบางมาตีเมืองเวียงจันทน์ จนกระทั่งเมืองใกล้เคียงในลุ่มแม่น้ำโขง เกิดการตั้งหลักแหล่ง และมีคนลาวเริ่มเข้ามาในอีสานเพิ่มมากขึ้น โดยมีหลักฐานของชุมชนเก่าแก่ปรากฏอยู่ 3 แห่ง คือ เมืองเซไล เมืองเชียงคาน และเมืองด่านซ้าย จนกระทั่งรัชกาลที่ 4 ได้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้ง “เมืองเลย” ขึ้นใน พ.ศ. 2396 และเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นแบบเทศาภิบาลขึ้น เมืองเชียงคานจึงได้ถูกยุบลงเป็นอำเภอซึ่งขึ้นกับจังหวัดเลย ใน พ.ศ. 2450 โดยเมืองเชียงคานที่ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขงนี้เป็นเสมือนประตูเปิดรับคนจากอาณาจักรหลวงพระบางเข้าสู่เมืองเลย มีความเชื่อมโยงกับศูนย์กลางของอาณาจักรหลวงพระบางที่ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขงทางเหนือ แม่น้ำโขงจะไหลลงสู่ทางใต้ไปยังอำเภอเชียงคานจึงทำให้สามารถเดินทางเข้าถึงและติดต่อสื่อสารกันได้สะดวก จนทำให้ได้รับอิทธิพลอารยธรรมต่างๆ ได้ง่าย

แต่เดิมเมืองเชียงคาน มีชื่อว่า บ้านท่านจัน ที่เกิดจากคนพื้นถิ่นอพยพหนีศึกฮ่อมาจากเมืองเชียงคานเดิม (เมืองसानะคาม) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรหลวงพระบาง เมื่อครั้งที่ลาวยังไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เชียงคานในอดีตเป็นศูนย์กลางธุรกิจการค้าระหว่างคนไทยในเชียงคานและลาวที่มีความรุ่งเรืองมาก ชุมชนเชียงคานในสมัยนั้นมีความเจริญและหนาแน่นจนเรียกได้ว่า คนเชียงคานเป็นพ่อค้านักธุรกิจที่มีฐานะดี อีกทั้งอยู่ในที่ราบลุ่มทำการเกษตรได้ทำให้อาชีพเกษตรกรรมเข้ามาแทนที่การค้าในครั้งนั้น แต่ด้วยสภาพพื้นที่ที่มีความลาดเทจากทิศใต้ไปยังทิศเหนือ และทิศตะวันออกเป็นที่ราบสูงติดกับภูทอกและภูหม่อนซึ่งเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ ชุมชนเชียงคานจึงมีการตั้งถิ่นฐานเพื่อการอยู่อาศัยในรูปแบบการกระจายตัวและขยายตัวไปตามแนวยาว

เลียบชายฝั่งแม่น้ำโขงทางด้านทิศตะวันออก – ตะวันตก จนกระทั่งปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงทิศทางการขยายตัว อันเป็นผลมาจากการตัดถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 201 เลข – เชียงคาน และ 211 เชียงคาน – ปากชม ซึ่งเป็นถนนสายหลักในการติดต่อกับอำเภอโคยธรรบ การตั้งถิ่นฐานของชุมชนเชียงคานจึงกระจายตัวเป็น 2 รูปแบบ คือ

1. ชุมชนเมืองที่อยู่ใจกลางเทศบาลตำบลเชียงคาน มีการกระจายตัวของอาคารใหม่ตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 211 และอาคารเก่าตามถนนชายโขงและถนนศรีเชียงคาน

2. ชุมชนชนบท มีการกระจายตัวจากใจกลางชุมชนเมืองออกไปโดยรอบในแนวด้านเหนือติดแม่น้ำโขง และด้านใต้ในพื้นที่เรือกสวนไร่นา รวมถึงทุ่งนาที่ติดกับองค์การบริหารส่วนตำบลเชียงคาน ซึ่งชุมชนรูปแบบนี้จะมีจำนวนประชากรค่อนข้างเบาบาง

ปัจจุบันนี้ ชุมชนเชียงคานได้มีการตั้งถิ่นฐานที่เปลี่ยนแปลงไปตามการใช้ประโยชน์ที่ดินในปี พ.ศ. 2550¹ ซึ่งสามารถจำแนกได้ 8 ประเภท คือ 1) ประเภทที่อยู่อาศัย ที่การกระจายตัวไปตามริมแม่น้ำโขงและถนนทางหลวงหมายเลข 211 2) ประเภทพาณิชยกรรม ที่กระจายตัวและรวมกันอยู่กันอย่างหนาแน่นบริเวณทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 211 3) ประเภทอุตสาหกรรม ที่กระจายตัวไปตามถนนทางหลวงสาย 201 ถนนเลข – เชียงคาน มาทางทิศใต้ 4) ประเภทสถานศึกษา มี 3 แห่ง 5) ประเภทศาสนสถาน มีวัด 8 แห่ง และโบสถ์คาทอลิก 2 แห่ง 6) ประเภทสวนสาธารณะ และพักผ่อนหย่อนใจ คือ สวนสุขภาพเฉลิมพระเกียรติฯ 7) ประเภทสถาบัน และ 8) ประเภทชนบทและเกษตรกรรม ที่เป็นการเพาะปลูก ทำนา สวนผลไม้ และเลี้ยงสัตว์ ที่กระจายกันอยู่รอบนอกเมือง ทั้งนี้ ยังมีการเชื่อมต่อชุมชนเชียงคานไปยังอำเภออื่นๆ ในบริเวณใกล้เคียงด้วยโครงข่ายของถนนที่มีศูนย์กลางอยู่ที่ชุมชนเชียงคาน และกระจายเป็นรัศมี (radial network) เชื่อมโยงไปทางทิศตะวันออก ทิศตะวันตก และทิศใต้ เนื่องจากทิศเหนือติดกับแม่น้ำโขง

4. คุณค่าทางศิลปกรรม และสถาปัตยกรรม

เมืองเชียงคานมีคุณค่าทางศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม² ที่น่าสนใจที่ได้รับอิทธิพลจากจังหวัดเลย โดยกลุ่มงานเหล่านี้เป็นกลุ่มงานทางศิลปกรรม และสถาปัตยกรรมดีเด่นเป็นสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าสูงในทางศิลปะที่สืบทอดมาจนเป็นเอกลักษณ์ และยังคงใช้ประโยชน์ตาม

¹ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ผังเมืองและนฤมิตศิลป์, (ร่าง)รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการจัดทำแผนพัฒนาที่อยู่อาศัยและแผนป้องกันและแก้ไขปัญหาชุมชนแออัด จังหวัดเลย (มหาสารคาม : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ฯ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554), 5-10.

² สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม, มรดกทางวัฒนธรรม จังหวัดเลย [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 7 เมษายน 2554. เข้าถึงได้จาก <http://www1.mod.go.th/heritage/nation/oldcity/loei4.htm>

วัตถุประสงค์เดิม ได้แก่ สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ของศาลหลักเมืองเจ้าพ่ออุดป่อง (พ.ศ. 2524) และศาลหลักเมือง (พ.ศ. 2525) สถานที่สำคัญทางพุทธศาสนาจำพวกวัดและเจดีย์เก่าแก่ รวมทั้งแหล่งโบราณคดี ย่านประวัติศาสตร์จำพวกที่อยู่อาศัย อาคารร้านค้า ศูนย์บริการชุมชนในอดีต รูปปั้นและอนุสาวรีย์ทางประวัติศาสตร์ ส่วนหลักฐานงานทางสถาปัตยกรรมที่เก่าแก่หลงเหลืออยู่น้อยมาก เนื่องด้วยการเปลี่ยนแปลงประโยชน์ใช้สอยและวัสดุก่อสร้างเพื่อความประหยัด แต่กลับเป็นการทำลายคดี และความมุ่งหมายของการสร้างอาคารเหล่านี้ได้ คงเหลือแต่ลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่สำคัญ ได้แก่ อุโบสถที่มีลักษณะเช่นเดียวกับวิหารแต่มีขนาดเล็กกว่าเพื่อใช้สำหรับการทำสังฆกรรมเท่านั้น เช่น อุโบสถวัดมหาธาตุ ฯลฯ สำหรับหลักฐานทางสถาปัตยกรรมบ้านเรือนเก่าแก่ที่หลงเหลืออยู่ คือ บ้านของชาวไทเลย ที่มีลักษณะเป็นเรือนหลังใหญ่ ยกพื้นสูงมีระเบียงยื่นออกมาหน้าเรือน เรือนครัวสร้างแยกต่างหากโดยมี軒เชื่อมต่อกันหลังคาของเรือนนอนจะมุงด้วยหญ้าคาหรือไม้แป้นเกล็ด ฝาเรือน พื้นเรือนนิยมทำด้วยไม้แผ่นเรียกว่าไม้แป้น ส่วนเสาจะใช้ไม้เนื้อแข็งหรือธูปก่อเป็นเสาใหญ่ มีบันไดไม้พาดไว้สำหรับขึ้นลง

5. คุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรม

เมืองเชียงคานตั้งอยู่ในจังหวัดเลย ซึ่งแต่เดิมเป็นชุมชนเมืองปิดไม่ค่อยได้ติดต่อกับคนภายนอกเนื่องจากลักษณะภูมิประเทศภูเขาที่โอบล้อม จนกระทั่งได้มีพระสงฆ์ เกจิอาจารย์หลายสายเข้ามาธุดงค์ จึงทำให้เมืองเลยเป็นที่รู้จักมากขึ้นจากสำนักสงฆ์และวัดป่าดังกล่าว สิ่งเหล่านี้ช่วยส่งผลให้ชาวบ้านศรัทธาในพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น จึงทำให้ชุมชนเคร่งครัดต่อศีลธรรม และมีวิถีปฏิบัติในชีวิตประจำวันที่ศรัทธามีรากฐานสำคัญที่แสดงถึงคุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรม³ ดังนี้

5.1 โครงสร้างทางสังคม ที่เป็นแบบประเพณีนำ โดยคนพื้นเมืองที่ส่วนใหญ่เป็นคนไทยเผ่าพวน คนไทยเผ่าลื้อจากล้านช้างและหลวงพระบาง

5.2 ประเพณีและวัฒนธรรม ที่ยึดมั่นในพระพุทธศาสนาและพระมหากษัตริย์ มีวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นของตนเองที่ปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา ได้แก่

5.1.1 “ฮิตสิบสอง-คองสิบสี่” หรือประเพณี ฮิตสิบสองคองสิบสี่ ซึ่งเป็นจารีตประเพณีที่ยึดถือกันมานาน โดยคองสิบสี่ หมายถึง หลักทำนองคลองธรรมของสังคมที่ควรปฏิบัติต่อกันเพื่อให้อยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นสุข โดยกำหนดไว้ 14 ข้อ ได้แก่ หลักที่เจ้านายพึงปฏิบัติต่อราษฎร หลักปฏิบัติของคนในครอบครัว หลักปฏิบัติของผู้เฒ่าผู้แก่ เป็นต้น ส่วนฮิตสิบสอง หมายถึงงานประเพณีสิบสองเดือน ได้แก่ เดือนอ้าย – บุญเข้ากรรม เดือนยี่ – บุญคูณลาน เดือนสาม – บุญ

³ สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม, **มรดกทางวัฒนธรรม จังหวัดเลย** [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 7 เมษายน 2554. เข้าถึงได้จาก <http://www1.mod.go.th/heritage/nation/oldcity/loei4.htm>

ข้าวจี เดือนสี่ - บุญพระเวส หรือบุญมหาชาติ เดือนห้า - บุญสงกรานต์ เดือนหก - บุญบั้งไฟ เดือนเจ็ด - บุญซำฮะ เดือนแปด - บุญเข้าพรรษา เดือนเก้า - บุญข้าวประดับดิน เดือนสิบ - บุญข้าวสาก หรือ บุญสลากภัต เดือนสิบเอ็ด - บุญออกพรรษา เดือนสิบสอง - บุญกฐิน

5.1.2 ความเชื่อในเรื่องภูติผีปิศาจ ซึ่งสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ทำให้เกิดพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตชาวไทยเลย เช่น การเล่นผีตาโขน การเล่นผีขม่น้ำ และการเล่นแซปาง เป็นต้น

5.1.3 ประเพณีที่คนท้องถิ่นถือปฏิบัติ ได้แก่ ประเพณีการเกิด สรงน้ำขอพร

5.1.4 ศาสนพิธี ที่มีความเกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ ได้แก่ พิธีสงฆ์ธาตุ พิธีสู่ขวัญธาตุและมีพิธีเวียนเทียนหลังจากสู่ขวัญพระธาตุเสร็จ พิธีบวชนาคและจุดบั้งไฟ

5.1.5 ธรรมเนียมเกี่ยวกับน้ำกินน้ำใช้ ในอดีตแบ่งน้ำออกเป็นน้ำล้างเท้า น้ำอาบ และน้ำดื่ม โดยแต่ละบ้านหรือหมู่บ้านมีการขุดบ่อน้ำ และมีการทำความสะอาดบ่อน้ำประจำปี

เนื่องด้วยจังหวัดเลยมีสายสัมพันธ์เชื่อมโยงกับอาณาจักรหลวงพระบาง ในขณะที่จังหวัดอื่นในภาคอีสานได้รับอิทธิพลจากเวียงจันทน์ จึงทำให้มีรูปแบบบางประเพณีที่คล้ายคลึงกัน เช่น ประเพณีแห่ผีตาโขนใหญ่ที่อำเภอด่านซ้ายที่มีรูปแบบคล้ายคลึงกับประเพณีปู่เยอย่าเยอของหลวงพระบาง รสนิยมอาหารการกินที่คนเมืองเลยไม่นิยมกินปลาร้าหรือจะกินต้องทำให้สุกก่อน และยังมีการบูชาพระธาตุ ที่ได้นำเอางานบุญพระเวสกับบุญบั้งไฟมาผนวกกันเป็นงานเดียว เป็นต้น ดังนั้น ชาวจังหวัดเลยจึงนับได้ว่ายังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นไว้ได้ค่อนข้างดี ยึดมั่นในศิลปกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นจึงเป็นสิ่งที่ชาวเลยได้ประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมาจนเป็นวิถีชีวิตในเรื่องความเป็นอยู่ การทำมาหากิน กิจการมารยาท การแต่งกาย การกินอยู่ ฯลฯ

5.3 ลักษณะนิสัยของคนท้องถิ่น ส่วนใหญ่มีนิสัยรักสงบ ขยันหมั่นเพียรในการสร้างฐานะความเป็นอยู่ กิจการมารยาทดีงาม อารมณ์เยือกเย็นมีนิสัยรักความสงบเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รักถิ่นที่อยู่ ไม่ค่อยอพยพไปอยู่ที่อื่น กิจการมารยาทและกิริยาจาในการแสดงออกค่อนข้างเปิดเผย การพูดจาใช้ภาษาถิ่นเลย เสียงพูดไพเราะนุ่มนวลสุภาพ มีการรักษาการมารยาทในการพูดการฟังเป็นอย่างดี

5.4 ลักษณะวิถีชีวิตของคนท้องถิ่น มีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย ยึดถือประเพณีแบบชาวไทยภาคอีสาน และหลวงพระบาง ที่ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมไว้ได้อย่างค่อนข้างมาก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นไปตามแนววิถีพระพุทธศาสนา

5.5 การประกอบอาชีพของคนท้องถิ่น ส่วนใหญ่ทำอาชีพเพาะปลูกตามเชิงเขาที่อุดมสมบูรณ์และที่ราบลุ่มแม่น้ำ มีการทำนา เลี้ยงสัตว์ ทำไร่ทำสวน และขายของหาบเร่

5.6 ศิลปหัตถกรรมและงานฝีมือ ที่เกิดจากปัจจัยทางธรรมชาติในการกำหนดวิถีชีวิตและแบบแผนวัฒนธรรมของคน ทั้งการแต่งกาย อาหารการกิน บ้านเรือน รวมทั้งการประกอบอาชีพและหัตถกรรมพื้นบ้าน เป็นงานฝีมือที่แฝงด้วยความคิดสร้างสรรค์ปราณีงดงามและมีคุณค่าทางศิลปะ ซึ่งงานหัตถกรรมนี้สามารถสะท้อนสภาพและวิถีชีวิตของคนพื้นถิ่นที่เรียบง่าย มีรูปแบบ

ดั้งเดิมเพื่อตอบสนองการใช้สอยในชีวิตประจำวัน ได้แก่ ผ้านวม พาช้าวหวาย กระติบข้าวจอม อาชีพปั้นหม้อดิน ฯลฯ นอกจากนั้นยังมีการทอผ้าพื้นบ้านสำหรับผู้หญิงในหมู่บ้านโดยใช้เทคนิคการทอจิดและมัดหมี่ ส่วนผู้ชายจะตีเหล็กซึ่งหลงเหลือน้อยลงไปทุกที

5.7 ลักษณะอาหารการกิน ที่มีความอุดมสมบูรณ์เนื่องจากยังมีแหล่งธรรมชาติ แม่น้ำ หน้าแล้งบริเวณริมแม่น้ำโขงจะมีตลิ่งกว้างและอุดมสมบูรณ์ด้วยพืชธรรมชาติเหมาะแก่การเพาะปลูกพืชผัก และจับปลาบริเวณแม่น้ำได้ คนท้องถิ่นส่วนใหญ่กินข้าวเหนียวเป็นอาหารหลัก แจ่ว หรือน้ำพริก หมก แกงพื้นบ้าน และอาหารที่ทำในเทศกาลต่าง ๆ เมื่อมาชุมนุมกัน นอกจากนั้น ยังมีคติเกี่ยวกับอาหารการกินต่างๆ ที่ยึดถือปฏิบัติกันมาในท้องถิ่น

5.8 ลักษณะภาษาพูดใช้ภาษาถิ่นที่เรียกว่า ภาษาเลย ซึ่งมีสำเนียงพูดที่แปลกและนุ่มนวล พูดสุภาพและไม่ค่อยพูดเสียงดัง ในบางอำเภอหรือที่แตกต่างจากจังหวัดอื่นๆ สำเนียงการพูดยังมีความแตกต่างกันไปเป็นสำเนียงถิ่นดั้งเดิม สันนิษฐานได้จากสภาพภูมิประเทศที่ตัดขาดจากที่อื่นทำให้ไม่น่าจะได้รับอิทธิพลจากสำเนียงใด และเป็นเพราะกลุ่มคนที่อาศัยอยู่มีประวัติการอพยพจากเมืองหลวงพระบางซึ่งได้นำวัฒนธรรมภาษาอีสานถิ่นอื่นเข้ามาด้วย ดังนั้น สำเนียงพูดของชาวไทเลยจึงมีลักษณะการพูดคล้ายคลึงชาวหลวงพระบาง

5.9 ลักษณะภาษาเขียน มีการจารึกอย่างต่อเนื่องภายหลังภาษาพูด โดยพยายามเขียนเครื่องหมายขึ้นมาแทนความรู้สึกรู้สึกจึงเกิดอักษรแสดงความคิดขึ้นมาเป็นวิวัฒนาการของภาษาเขียน อักษรที่ใช้มีอยู่สองแบบคือ อักษรธรรม และอักษรไทยน้อย ซึ่งในปัจจุบันมีผู้อ่าน และเขียนได้น้อย

5.10 ตำนานที่น่าสนใจ มีอยู่หลายตำนานด้วยกัน ได้แก่ ตำนานพระธาตุศรีสองรัก ตำนานนางผมหมอม ตำนานเมืองเซไล ตำนานปฐมกษัตริย์ เป็นต้น

5.11 การละเล่นพื้นบ้านและนาฏศิลป์ มีความคล้ายคลึงกับจังหวัดอื่นในภาคอีสานซึ่งอาจแตกต่างกันไปบ้างตามแต่ละท้องถิ่น ส่วนนาฏศิลป์และดนตรีมีการฟ้อนรำของชาวไทเลย ซึ่งมีแคนเป็นเครื่องดนตรีที่สำคัญบรรเลงประกอบในงานฟ้อนรำต่างๆ

5.12 การแต่งกายชุดประจำถิ่นของคนท้องถิ่น ได้นำเอาการแต่งกายในจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถวัดโพธิ์ชัย บ้านนาพึง อำเภอนาแห้ว มาเป็นต้นแบบ และประยุกต์เป็นชุดแต่งกาย

5.13 ภูมิปัญญาชาวบ้านรวมถึงเทคโนโลยีท้องถิ่นเกิดจากการทำมาหากินที่เป็นเกษตรกรรมนานา ภูมิปัญญาจึงเกี่ยวข้องกับการเกษตรและเครื่องใช้ที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน เกิดเป็นงานหัตถกรรมจนเป็นส่วนหนึ่งของเอกลักษณ์ของชาวไทเลย ได้แก่ เครื่องจักสานเพื่อใช้ในครัวเรือน และเครื่องมือในการดำรงชีพที่พัฒนาเป็นของที่ระลึก และผลิตภัณฑ์ที่เน้นความสวยงาม ส่วนการทอผ้าฝ้ายนั้นเพื่อใช้ในครอบครัวหลังจากเวลาว่างจากการทำไร่ นา ปัจจุบันมีอยู่เพียงไม่กี่หมู่บ้านที่ยังคงสืบทอดวิธีดั้งเดิมในการทอผ้าพื้นเมือง ผ้าหม้อนิล ผ้านวม ซึ่งเป็นหัตถกรรมที่มีชื่อเสียงของอำเภอเชียงคาน

จากการศึกษาคุณค่าที่สำคัญในด้านต่างๆ นี้ ทำให้เห็นถึงบริบทจังหวัดเลยในภาพรวมที่มีอิทธิพลและเป็นปัจจัยส่งผลแวดล้อมไปสู่เมืองเชียงคาน จึงทำให้สามารถสรุปได้ถึงคุณลักษณะที่สำคัญของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม ดังนี้

1) มีความหลากหลายทางธรรมชาติ ด้วยความได้เปรียบทางสภาพภูมิประเทศ ทำให้มีลักษณะสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่แตกต่าง มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติมากมายหลายประเภท

2) มีความหลากหลายทางกลุ่มชนและชนชาติ ที่สันนิษฐานว่าคนเมืองเลยหรือ “ไทเลย” นั้นสืบเชื้อสายมาจากอาณาจักรหลวงพระบาง โดยมีการใช้ภาษาพูดที่มีสำเนียงคล้ายคลึงกัน เรียกว่า “ภาษาไทเลย” ด้วยเหตุของการผสมผสานของชนชาติต่างๆ นี้ทำให้เกิดรูปแบบวัฒนธรรมประเพณีที่น่าสนใจจนเกิดเป็นลักษณะที่โดดเด่น

3) มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม จากหลากหลายของชนชาติที่มาตั้งชุมชนทำให้เกิดรูปแบบวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ซึ่งวัฒนธรรมเหล่านี้ได้สะท้อนมาจากวิถีชีวิตอันเรียบง่าย คือความศรัทธาในพระพุทธศาสนา และจากเหตุผลที่มีระบบชุมชนอันเข้มแข็งทำให้สามารถอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมอันดีงามเหล่านี้มาได้นจนถึงปัจจุบัน

4) มีความหลากหลายทางงานหัตถกรรม ด้วยความที่เป็นคนช่างคิดและช่างประดิษฐ์ จึงสามารถนำมาแสดงในงานหัตถกรรมต่างๆ ได้อย่างงดงามจากวัสดุพื้นบ้านที่หาได้ภายในท้องถิ่น มาทำให้เกิดประโยชน์ และมีการรวมกลุ่มเพื่อผลิตสินค้าออกมาจำหน่ายสร้างรายได้แก่ครอบครัว

5) มีความหลากหลายทางสถาปัตยกรรม ที่แสดงออกทางภูมิปัญญาทางช่างที่สืบทอดกันมาในอดีต ทั้งงานอาคารทางศาสนาที่มีความสง่างาม งานอาคารพักอาศัยที่มีรูปแบบงานสอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ยังสามารถรักษารูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นได้

อิทธิพลของจังหวัดเลยโดยรวมได้ส่งผลถ่ายทอดคุณลักษณะสำคัญไปยังเมืองเชียงคาน ซึ่งมีแหล่งสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมทางด้านธรรมชาติ ด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี ด้านวัฒนธรรม ด้านศิลปกรรม และด้านกิจกรรมการผลิต โดยสามารถนำมาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานอ้างอิงถึงเหตุและปัจจัยแวดล้อมเพื่อนำไปสู่การระบุแหล่งสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมและคุณลักษณะสำคัญของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน

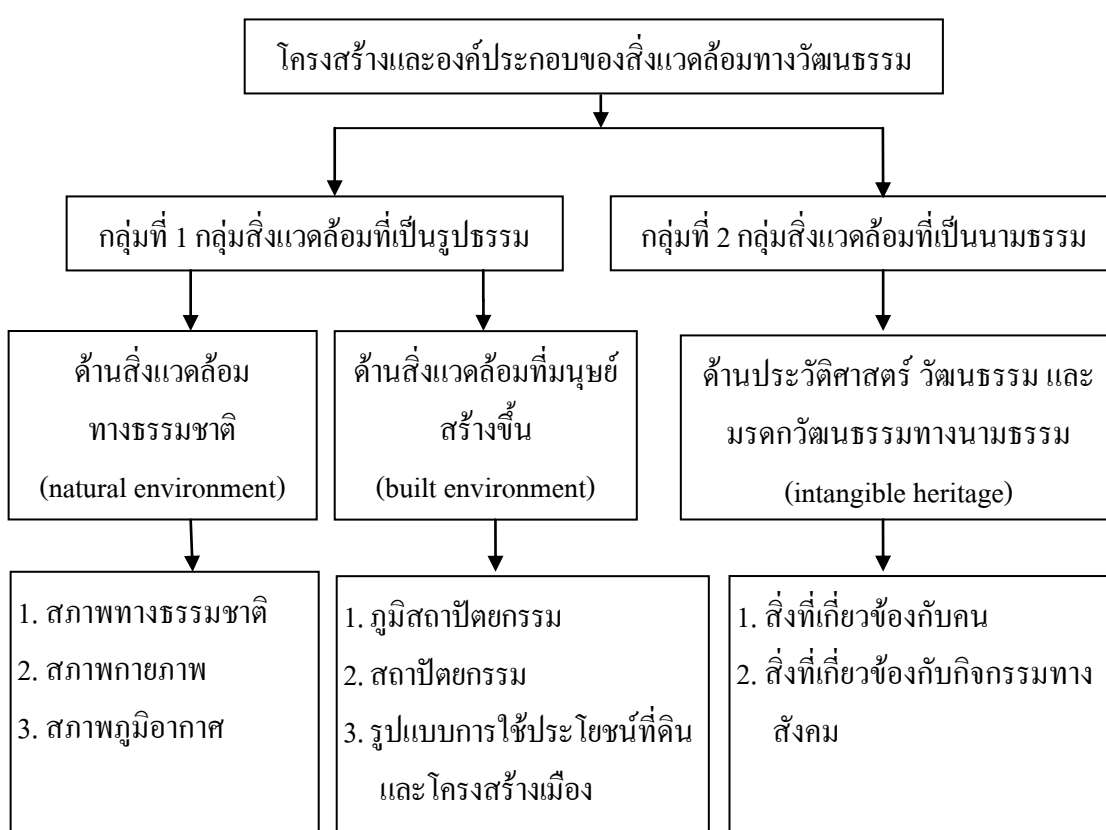
แหล่งสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน

เมื่อศึกษาบริบทในภาพรวมและส่วนสำคัญที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าทางประวัติศาสตร์ คุณค่าทางธรรมชาติ คุณค่าทางการรวมกลุ่มชน คุณค่าทางศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม อันเป็นปัจจัยส่งผลแวดล้อมต่างๆ ทำให้เกิดเป็นแหล่งสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานแล้ว ต่อไปนี้จะเป็นการระบุแหล่งของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานตามคุณลักษณะต่างๆ ที่จะก่อให้เกิดเอกลักษณ์ให้กับสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม ดังกรอบแนวคิดการจัดกลุ่มประเภทสาระสำคัญ ที่เรียกว่า

“โครงสร้างและองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม” และกรอบการคัดเลือกคุณลักษณะสำคัญที่เรียกว่า “เกณฑ์การประเมินคุณค่าความสำคัญของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม” ที่สรุปได้จากทฤษฎีแนวคิดในบทที่ 2 และการออกแบบการวิจัยในบทที่ 3 ดังนี้

1. กรอบโครงสร้างและองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม

กลุ่มสาระสำคัญ (theme) ของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่นำไปจำแนกประเภทแหล่งสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมและลักษณะสำคัญของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม ตามแผนภูมิที่ 7

แผนภูมิที่ 7 แสดงโครงสร้างและองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม

2. สาระสำคัญของแหล่งสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน

จากโครงสร้างและองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม และเกณฑ์การประเมินคุณค่าความสำคัญของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมตามกรอบที่กำหนดขึ้น สามารถนำไปจัดกลุ่มสาระสำคัญและรายละเอียดของแหล่งสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานได้ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มสิ่งแวดล้อมที่เป็นรูปธรรม ได้แก่

1. กลุ่มสาระสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ (natural environment)

1.1 สภาพทางธรรมชาติ จำแนกเป็น

1.1.1 สิ่งแวดล้อมพืชพันธุ์ (biotic Environment) ได้แก่ ต้นสักจากที่ ร.5 พระราชทานเมล็ดมาให้เพาะปลูกเป็นต้นไม้คู่บ้านคูเมือง ต้นจันทร์ซึ่งเป็นที่มาของชื่อหมู่บ้านท่านาจันทร์เนื่องจากที่ท่านานันมีต้นจันทร์ ต้นมะพร้าวและต้นฝ้ายพืชเศรษฐกิจจากภูมิประเทศที่เหมาะสม

1.1.2 ชีวิตสัตว์ (animal life) ได้แก่ สัตว์พื้นถิ่น เช่น ผึ้งนกกระยาง ปลานานาพันธุ์ในแม่น้ำโขง ฯลฯ และสัตว์เลี้ยง

1.2 สภาพทางกายภาพ คือ สภาพภูมิประเทศที่สร้างการจดจำได้

1.2.1 ภูเขา ได้แก่

1) ภูทอก เป็นภูเขาจุชมทิวทัศน์ได้รอบด้านทั้งชมทะเลหมอก พระอาทิตย์ขึ้นในยามเช้า พระอาทิตย์ตกในยามเย็น ชมแก่งคุดคู้ ผาแบ่น และแม่น้ำโขง ตลอดจนชมเทือกเขาในเมืองสานะคาม (สปป.ลาว) ที่ลัดล้นซับซ้อนปกคลุมด้วยป่าไม้

2) ภูควายเงิน เป็นภูเขาสูงที่มีตำนานเชื่อกันมานานเป็นที่ประดิษฐานรอยพระพุทธบาทภูควายเงินได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานโดยกรมศิลปากรปี พ.ศ. 2478

3) ภูคกั๊ว เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปนวมินทรมงคลลีลาทวินคราภิรักษ์ ซึ่งเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวเชียงคานให้ความเคารพนับถือ

4) ภูซำน้อย เป็นจุดชมทิวทัศน์เมืองเชียงคาน มีพระพุทธรูปองค์ใหญ่บนเนินเขา ลักษณะรูปร่างของภูเขาคลายกับซำนอนคุดคู้หันหัวไปทางบ้านนาจาน

5) ผาแบ่น เป็นผาที่มีถ้ำและตำนานเชื่อกันมาช้านานควบคู่กับภูควายเงิน เป็นจุดชมวิวที่นักท่องเที่ยวขึ้นไปชมความงามของผาและถ้ำ

1.2.2 แม่น้ำ ได้แก่

1) แม่น้ำโขง ซึ่งเป็นลำน้ำระหว่างประเทศที่มีความยาวไหลผ่านภูมิประเทศที่แตกต่างกัน ทำให้แม่น้ำโขงมีความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติที่นำพาชีวิตตะกอนดิน และความสมบูรณ์ของสัตว์น้ำทำให้ผู้คนก็ได้อาศัยเป็นแหล่งอาหารและแหล่งเพาะปลูก รวมทั้ง แม่น้ำโขงมีความหลากหลายของวิถีชีวิตของผู้คนที่มิสืปวัฒนธรรมไหลไปมาสองฝั่งโขงคือ ศิลปะล้านช้างและศิลปะล้านนา

2) แม่น้ำเลย ซึ่งเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของปลาและแหล่งอาหารของปลา อีกทั้งริมแม่น้ำมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มเหมาะกับการเพาะปลูก

3) แม่น้ำเหือง มีต้นน้ำจากภูมอกเกล้า ที่ไหลมาบรรจบแม่น้ำโขง และมีเรื่องราวที่สำคัญในบริเวณปากน้ำเหืองที่เล่าสืบต่อกันมาถึงเกี่ยวกับอิทธิฤทธิ์ของเจ้าพ่อปากเหือง

1.2.3 เกาะและแก่งต่างๆ ได้แก่

1) แก่งคุดคู้ มีลักษณะเป็นแก่งหินขนาดใหญ่ขวางอยู่กลางลำน้ำโขง ทำให้กระแสน้ำเปลี่ยนทิศทางการไหลและไหลวนจนกระแสน้ำเชี่ยว ทำให้พื้นทรายกันแม่น้ำเป็นพื้นที่วงกลมเป็นหลุมลึก เกิดเป็นหาดทรายรูปวงกลมขนาดใหญ่ ในหน้าน้ำน้ำจะท่วมสูงจนไม่เห็นแก่ง ในเวลาน้ำแห้งมองเห็นเกาะแก่งชัดเจน เห็นหินก้อนใหญ่จำนวนมากมีสีน้ำตาลแตกต่างกัน ประกอบกับโค้งสันทรายริมแม่น้ำ บางช่วงของแก่งเป็นลานหินกว้างสวยงาม

2) แก่งอื่นๆ ได้แก่ แก่งพระใหญ่ แก่งโตน แก่งฟ้า ฯลฯ โดยเฉพาะแก่งโตน ตั้งอยู่ที่บ้านปากห้วย อำเภอท่าลี่ เป็นแก่งหินกลางแม่น้ำเหืองคล้ายแก่งคุดคู้แต่ขนาดเล็กกว่า ซึ่งกั้นพรมแดนไทย-ลาว จึงเป็นที่รู้จักของทั้งชาวไทยและลาวที่อาศัยอยู่บนสองฝั่งแม่น้ำ แก่งต่างๆ เหล่านี้มีรูปแบบเดียวกับแก่งคุดคู้ เอื้อประโยชน์ได้ดีกับการเกษตรและประมง

1.2.4 ทิวทัศน์โดยรวม (scenic view) ได้แก่

1) พระอาทิตย์ขึ้นและตกดินที่มีบรรยากาศสวยงาม ได้แก่ มุมมองจากบริเวณภูทอกและภูอื่นๆ ในตอนเช้าที่เห็นทัศนียภาพเมืองเชียงคานและธรรมชาติในภาพรวมจากที่สูง มุมมองริมแม่น้ำโขงในช่วงพลบค่ำที่เห็นกิจกรรมของชาวบ้านริมโขง เช่น จับปลา ปลูกผัก เรือรับจ้าง เป็นต้น บรรยากาศของถนนชายโขงในช่วงพลบค่ำที่คลาคล่ำไปด้วยตลาดถนนคนเดินและบรรยากาศเช้าตรู่ที่เห็นพระอาทิตย์ขึ้นและชาวบ้านรดน้ำมนต์ข้าวเหนียว

1.3) สภาพภูมิอากาศ (climate) เมืองเชียงคานมีอากาศดีเย็นสบาย บรรยากาศสดชื่น หมอกยามเช้าและตอนพลบค่ำสวยงาม เนื่องจากได้รับอิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ

2. กลุ่มสาระสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น (built environment)

2.1 ลักษณะทางภูมิทัศน์ (urban landscape feature) ที่สำคัญ ได้แก่

2.1.1 ถนนชายโขง หรือถนนสายโรแมนติก เป็นสายแรกของเมืองที่เกิดขึ้นเพื่อรองรับการค้าขายที่เชื่อมต่อมาจากแม่น้ำโขง จนกระทั่งปัจจุบันเป็นถนนที่มีชื่อเสียงด้านการท่องเที่ยวที่ทำให้ได้เห็นถึงกิจกรรมต่างๆ ทางสังคมเมืองเชียงคานในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน สองฝั่งถนนถูกขนาบไปด้วยบ้านเรือนแถวไม้เก่าเรียงรายเกือบทั้งเส้นที่เกิดขึ้นตามยุคสมัย โดยส่วนใหญ่หน้าบ้านจะหันหน้าเข้าสู่ถนนชายโขง

2.1.2 ถนนศรีเชียงคาน เป็นถนนที่สร้างขึ้นมาเพื่อรองรับเศรษฐกิจเมืองที่แผ่ขยายมาตามถนนใหญ่ที่ตัดเข้ามาสู่เมืองเชียงคาน มีการติดต่อค้าขายขนส่งไปสู่เมืองรอบนอกได้สะดวก สองฝั่งถนนขนาบด้วยบ้านเรือนไม้เก่าที่หลงเหลืออยู่บ้าง แทรกไปด้วยเรือนแถวก่ออิฐฉาบปูนซึ่งส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นอาคารผสมเพื่อพาณิชย์กรรม

2.1.3 ถนนหรือเส้นทางในซอยต่างๆ เป็นเส้นทางที่เชื่อมต่อระหว่างถนนชายโขงและถนนศรีเชียงคาน มีขนาดที่แตกต่างกันไปตามการใช้สอย ในบางเส้นที่เชื่อมต่อจากแม่น้ำโขงสู่วัดมีความเชื่อว่าเป็นเส้นทางขึ้นลงของพญานาค

2.1.4 ถนนนอกเมือง เป็นเส้นทางที่เชื่อมต่อจากเมืองเชียงคานไปยังเมืองใกล้เคียงโดยรอบ ส่วนใหญ่ยังคงมีความเป็นธรรมชาติหรือเกษตรกรรม ได้แก่ การทำนา ปลูกผัก ฯลฯ

2.1.5 เส้นทางริมแม่น้ำ หรือทางเดินริมชายฝั่งโขง ที่สามารถชื่นชมทัศนียภาพเมืองลาวในฝั่งตรงข้ามของแม่น้ำโขงและชื่นชมกิจกรรมริมแม่น้ำ ได้แก่ ความเป็นอยู่ของบ้านริมน้ำ การปลูกผักริมน้ำ เรือประมงจับปลา เป็นต้น

2.2 ลักษณะทางสถาปัตยกรรม (architectural character) ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นรูปทรงหลังคาทรงจั่ว ปั้นหยา หรือทรงผสมจั่วและปั้นหยา ทรงเพิงแบบมีกันสาดปีกนก มีลักษณะช่องเปิดเพื่อความเหมาะสมกับการใช้งาน สีสันท่างๆ เลียนแบบธรรมชาติ ประติมากรรมเพ็ชรมีระเบียง เกลี้ยง กันสาดที่สามารถเดินทะลุต่อเนื่องกันได้ โดยจำแนกตามการใช้งาน ดังนี้

2.2.1 บ้านไม้เก่า เรือนไม้เก่า เป็นสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชุมชนเชียงคานที่ไม่ได้จำกัดว่าจะมีรูปแบบของชนชาติใดโดยเฉพาะซึ่งมีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม วิศวกรรม ศิลปกรรม เทคนิคก่อสร้าง รูปแบบเฉพาะหรือหาได้ยาก และมีความเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพทั้งปัจจัยทางธรรมชาติหรือมนุษย์ที่ส่งผลต่อการใช้สอยในปัจจุบัน ส่วนที่ยังคงเหลืออยู่ ได้แก่ บ้านไม้เสี่ยะ บ้านไม้เรือนแถว (ที่มีทั้งบ้านเดี่ยว 1 ชั้น บ้านเดี่ยว 2 ชั้น เรือนแถว 2 ชั้น) และเรือนไม้ชายโขง

2.2.2 โรงแรมเก่า มีสถาปัตยกรรมตามยุคสมัยในช่วงที่ก่อสร้างขึ้น เช่น โรงแรมเรือนลูกไม้มีสถาปัตยกรรมสไตล์ฝรั่งเศสซึ่งเกิดขึ้นในสมัยที่ฝรั่งเศสเข้ามาในเชียงคาน โรงแรมพูลสวัสดิ์ที่เป็นโรงแรมไม้เก่าแก่แห่งแรกของเมืองเชียงคานมีอายุมากกว่า 50 ปี

2.2.3 โรงภาพยนตร์เก่า มีสถาปัตยกรรมคล้ายคลึงกับเรือนไม้เก่าที่ปรับใช้เพื่อการพาณิชย์ ได้แก่ ราชอาณาจักร สุวรรณามา

2.3 รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินและโครงสร้างของเมือง (urban structure) ที่มีความสอดคล้องกับพื้นที่บริเวณใกล้เคียง ได้แก่

2.3.1 ตลาดสดเทศบาลตำบลเชียงคาน เป็นศูนย์รวมการค้าขายเพื่อชีวิตประจำวัน ที่ทั้งขายปลีกและขายส่ง รวมทั้งของสดและของแห้ง

2.3.2 โรงเรียน เดิมมีแต่โรงเรียนประถมซึ่งปัจจุบันเป็นโรงเรียนบ้านเชียงคานปทุมมาสงเคราะห์ นอกจากนั้นยังมีโรงเรียนเพิ่มขึ้น ได้แก่ โรงเรียนเชียงคานซึ่งเป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาประจำอำเภอ โรงเรียนเชียงคานวิจิตรวิทยาซึ่งเป็นโรงเรียนเก่าแก่ที่สร้างมาหลายปี

2.3.3 สำนักงานบริการและส่วนราชการที่สำคัญ ได้แก่ สถานีตำรวจ สภ.อ.เชียงคาน สถานีประมงน้ำจืดจังหวัดเลย ที่ว่าการอำเภอเชียงคาน ด้านตรวจคนเข้าเมืองเชียงคาน ด้านพรมแดนเชียงคาน โรงพยาบาลเชียงคาน ฯลฯ

2.3.4 สวนสาธารณะเมืองเชียงคาน เป็นสวนสาธารณะแห่งใหม่ที่สร้างอยู่ติดฝั่งโขง เพื่อเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของชาวเมืองเชียงคาน

2.3.5 วัดเก่าแก่และสวยงาม ได้แก่

1) วัดท่าแขก เป็นวัดเก่าแก่ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขง ภายในโบสถ์มีพระพุทธรูปเก่าแก่กว่า 300 ปีมี 3 องค์สกัดจากหินทรายทั้งก้อน นอกจากนั้นยังเป็นวัดที่มีประวัติเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์เมืองเชียงคาน ตั้งแต่สมัยขุนนางสร้างเมืองเชียงคาน พร้อมกับการสร้างวัดศพที่เมืองสาคะคามซึ่งอยู่ตรงข้ามกันบนฝั่งลาว

2) วัดมหาธาตุ เป็นวัดเก่าแก่ที่สุดและเป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองของเชียงคาน ที่สร้างพร้อมกับการสร้างเมืองเชียงคานในปี พ.ศ. 2197 จึงมีอายุถึง 350 กว่าปี และได้รับการขึ้นทะเบียนโบราณสถานในปี พ.ศ. 2544 บริเวณหน้าจั่วมีภาพเขียนบอกเล่าเรื่องราวประวัติเมืองเชียงคาน นอกจากนี้ยังมีพระอุโบสถหลังใหม่ที่สร้างขึ้นในรูปแบบสถาปัตยกรรมล้านช้าง ปัจจุบัน วัดมหาธาตุอยู่ในสภาพที่รกรากบูรณะทั้งตัวอุโบสถ และพระประธานที่ถูกปล่อยให้รกร้าง ภาพจิตรกรรมฝาผนังเลื่อนรางแทบจะจับเรื่องราวอดีตได้ยากนัก

3) วัดท่าคก สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2395 เดิมตั้งอยู่ริมแม่น้ำโขง ซึ่งเป็นคุ้มวัดน้ำวน ภาษาท้องถิ่นเรียกว่า “คก” มีพระอุโบสถที่เป็นอาคารก่ออิฐถือปูนศิลปะล้านช้าง นอกจากนั้นยังมีการเล่าขานกล่าวถึง สาเหตุที่สมวัดพระธาตุวัดท่าคก หันหน้าไปทิศตะวันตกซึ่งตั้งสวนทางกับการไหลของแม่น้ำโขง เหตุผล คือ เป็นความเชื่อของสถานการณ์ที่เกิดศึกสงครามสิ่งที่ไม่ดีไม่งามสมัยนั้นที่จะหลั่งไหลมากับแม่น้ำโขง จึงสร้างสวนทางเพื่อเอาเคล็ดเอาชัยชนะ

4) วัดภูซางน้อย เป็นวัดป่าที่ชาวเชียงคานได้สร้างขึ้น มีพระพุทธรูปองค์ใหญ่อยู่บนยอดเขามองเห็นเด่นเป็นสง่า มีบันไดพญานาคสูงชันที่ขึ้นได้จากเชิงเขา นอกจากนั้นยังสามารถชมทัศนียภาพเมืองเชียงคานได้จากบนยอดภูซางน้อยด้วย

5) วัดพระพุทธรบาทภูควายเงิน ตั้งอยู่ที่อำเภอเชียงคาน สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2480 โดยชาวบ้านช่วยกันสร้างวัดขึ้นเพื่อรักษารอยพระพุทธรบาทที่พราณลำนื้อไปพบบนก้อนหินจนได้รับการขึ้นทะเบียนโบราณสถานในปี พ.ศ. 2478 และทางวัดจะจัดงานสมโภชเป็นประจำทุกปีถือเป็นงานสำคัญของชาวบ้านในแถบนี้

6) วัดใหญ่ภูคกงิ้ว ตั้งอยู่ที่ภูคกงิ้ว มีพระใหญ่ภูคกงิ้ว หรือพระพุทธรูปมุนิธรรมมงคลลีลาทวินคราภิรักษ์ ประดิษฐานอยู่บนเนินเขาบริเวณปากลำน้ำเหืองจรดกับแม่น้ำโขง

นักท่องเที่ยวสามารถชมความงดงามตามธรรมชาติฝั่งลาวที่มีแม่น้ำโขงและแม่น้ำโขงไหลผ่านได้อย่างสวยงามสุดสายตา นอกจากนั้น ยังเป็นจุดแรกที่แม่น้ำโขงไหลเข้าสู่ภาคอีสานอีกด้วย

7) วัดป่าใต้ ตั้งอยู่ที่อำเภอเชียงคาน สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2415 เดิมเป็นวัดป่าที่ร่มรื่นเงียบสงบ สำหรับพระธุดงค์มาพักปักกลดและจำพรรษา ต่อมาได้มีการสร้างให้ถาวรยิ่งขึ้น มีพระอุโบสถเก่าแก่ประดับภาพจิตรกรรมฝาผนังเป็นพุทธประวัติฝีมือช่างชาวเชียงคาน นอกจากนั้น วัดป่าใต้ยังเป็นศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เพื่อให้การอบรมเยาวชนและให้การเผยแพร่ธรรมะแก่ประชาชน รวมทั้งได้มีการสร้างพิพิธภัณฑ์ศูนย์วัฒนธรรมเมืองเชียงคานขึ้นเพื่อรวบรวมของเก่าทางศาสนาและท้องถิ่น สำหรับอนุรักษ์ให้เป็นแหล่งการศึกษาการเรียนรู้ทั่วไป

8) วัดพระธาตุสัจจะ ตั้งอยู่ที่อำเภอท่าลี่ มีลักษณะคล้ายพระธาตุพนม เพราะสร้างขึ้นเพื่อเป็นการต่อชะตาให้กับองค์พระธาตุพนมที่ได้พังทลายลงในปี พ.ศ. 2518 และเป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ พระอรหันต์ธาตุ และพระปดิวธาตุพนม (ดินจากพระธาตุพนม)

9) วัดสันติวนาราม ตั้งอยู่ที่อำเภอเชียงคานเมื่อปี พ.ศ. 2482 แต่เดิมมีชื่อว่า วัดป่าศิริพิทักษ์อรัญญวาส ต่อมาเปลี่ยนชื่อใหม่ตามสภาพสถานที่ตั้งวัด ซึ่งเป็นป่าสงบเงียบเหมาะแก่การนั่งวิปัสสนากรรมฐาน หรือชาวบ้านเรียกว่า “วัดป่าช้า” หรือ “วัดโนนป่าช้า”

10) วัดโพนชัย ตั้งอยู่ที่อำเภอด่านซ้าย สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2443 โดยมีพญาผ้อจานญา และพระยาศรีอรรคฮาด ซึ่งเป็นเจ้าเมืองเชียงคานในสมัยนั้น เป็นผู้ก่อสร้างขึ้นคู่กับเมืองเชียงคานเพื่อให้ชาวไพร่ได้เข้าไปบำเพ็ญกุศลภายในวัด ตลอดถึงการพักอาศัย พร้อมทั้งเป็นสถานที่ประชุม ปรีกษาหารือราชการต่าง ๆ ให้กับชาวบ้านด้วย เพราะในสมัยนั้นจะอาศัยศาลาวัดเป็นจุดรวมของประชาชนจึงนิยมสร้างวัดใกล้กับที่ว่าการของเจ้าเมือง

11) วัดศรีพนมมาศ ตั้งอยู่ที่อำเภอเชียงคาน สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2497 เริ่มแรกที่ดินเป็นป่าช้า ปัจจุบัน กำลังสร้างเจดีย์ศรีพนมมาศ เพื่อใช้เป็นतीอบรมปฏิบัติกรรมฐาน ไว้จัดเป็นที่ประชุมของคณะสงฆ์ และศาสนพิธีต่างๆ รวมทั้งไว้จัดเก็บพระไตรปิฎก และรูปเหมือนครูบาอาจารย์ต่างๆ อัฐบริขารที่สำคัญ และสารีริกธาตุ

12) วัดมัชฌิมาราม (วัดป่ากลาง) สร้างขึ้นก่อนปี พ.ศ. 2466 ซึ่งในสมัยนั้น วัดที่เป็นวัดป่ามี 2 วัด ตั้งอยู่ห่างกัน คือ วัดกลาง กับ วัดป่า ต่อมาชาวบ้านรวมเป็นวัดเดียวกันโดยได้ย้ายวัดกลางไปวัดป่า เรียกว่า วัดป่ากลาง หลังจากนั้นได้มีการสร้างถนนชายโขงผ่ากลางวัดกลาง และแม่น้ำโขงกัดเซาะจนใกล้จะถึงพระอุโบสถขึ้นมายุ่งที่วัดป่า (วัดมัชฌิมาราม)

13) วัดศรีคุณเมือง (วัดใหญ่) สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2199 ตั้งอยู่ที่อำเภอเชียงคานทางด้านเหนือของตลาดเชียงคาน เป็นวัดเก่าแก่คู่เมืองเชียงคาน วัดนี้เป็นแหล่งรวมงานศิลปะทั้งด้านช่างและล้านนา เห็นได้จากวิหารสร้างตามแบบศิลปะล้านช้าง ภายในวิหารมีพระพุทธรูปไม้จำหลัก ลงรักปิดทองศิลปะล้านช้างและฮางฮต ซึ่งเป็นเครื่องใช้ในพิธีสงฆ์

พระสงฆ์หรือผู้มีสมณศักดิ์เป็นศิลปะแบบล้านนาหาดูได้ยาก พระอุโบสถมีหลังคาเป็นชั้นลดหลั่นกันอย่างศิลปะล้านนา หน้าบันอุโบสถเป็นลวดลายไม้ จิตรกรรมฝาผนัง กำแพงแก้วล้อมรอบตัวพระอุโบสถ สร้างในแบบแปลกตารูปรางคล้ายพระอุโบสถตามวัดภาคเหนือ นอกจากนี้ ยังมีพระพุทธรูปประธานที่เก่าแก่เป็นที่เลื่อมใส ศรัทธาและนับถือของชาวเชียงคานเป็นอย่างมาก คือพระพุทธรูปปูนปั้นนาคปรก ปางสมาธิ ก่ออิฐถือปูนเป็นศิลปะล้านช้างผสมอยุธยา และพระพุทธรูปทองสำริด

14) วัดศรีสองนาง (วัดหอสองนาง) ตั้งอยู่ที่อำเภอเชียงคาน มีประวัติความเป็นมาถึงนางทางลาวสองพี่น้องที่มาเสียชีวิต จึงได้นำศพมาเผาที่วัดนี้

15) ศาลเจ้าพ่อปากเหือง เป็นปูชนียสถานที่มาจากเจ้าพ่อปากเหืองซึ่งเป็นตำนานเรื่องราวสืบเนื่องกันมายาวนานที่ทำให้ศาลเจ้าพ่อแห่งนี้เป็นที่เคารพนับถืออย่างยิ่ง

16) ศาลเจ้าพ่อปิ่นคำ ตั้งอยู่ริมแม่น้ำโขงห่างจากอำเภอเชียงคานไปทางทิศตะวันตก เป็นศาลเจ้าพ่อศักดิ์สิทธิ์ของชาวเชียงคาน เมื่อเดินทางไปจะผ่านศาลเจ้าพ่อหลักหมื่นที่ภูหงส์ มองมาด้านล่างจะเห็นดอนไซ้ และตัวเมืองเชียงคาน

2.3.6 ลักษณะของเนื้อเมือง (urban grain) ซึ่งเห็นได้ชัดเจนจากทัศนียภาพมุมสูง (scenic view) โดยรวมจะเห็นรูปร่าง ความสูง รูปทรงของเมืองที่ประกอบไปด้วย เส้นทางขอบเขต ย่าน จตุรรมกิจกรรม และสัญลักษณ์หรือจุดรวมสายตา ที่ทำให้เกิดการจดจำและสร้างความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมและเส้นขอบฟ้าของเมืองตามความรู้สึกของคนและโครงสร้างวัฒนธรรม นอกจากนั้นยังสามารถสัมผัสได้ถึงเมืองเชียงคานที่มีความสงบเงียบไม่ซับซ้อน เป็นเมืองที่ปลอดภัยและมีรูปลักษณะของเมืองที่ชัดเจน โดยการแบ่งแยกเป็นคุ้มวัดซึ่งเป็นศูนย์กลางหรือศูนย์รวมทางจิตใจและการปกครองในแต่ละพื้นที่ อาคารบ้านเรือนต่างๆ โดยรวมมีขนาดเล็กวางเรียงรายไปตามถนนที่สำคัญและบางส่วนมีการกระจายตัวไปตามแหล่งทำมาหากินจึงทำให้เมืองมีความเป็นอยู่ไม่หนาแน่นนัก มีความสอดคล้องกับสภาพธรรมชาติและภูมิทัศน์เป็นอย่างดี แต่ในปัจจุบันมีการก่อสร้างอาคารที่มีขนาดใหญ่ขึ้น หรืออาคารที่มีช่วงกว้างมากขึ้น กลายเป็นเมืองท่องเที่ยวตามกระแสนิยม จึงส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิทัศน์เดิมหรือสภาพแวดล้อมเดิมที่สวยงาม อีกทั้งยังทำให้เมืองมีความหนาแน่นตามแหล่งท่องเที่ยวในบางช่วงเวลาอีกด้วย

กลุ่มที่ 2 กลุ่มสิ่งแวดล้อมที่เป็นนามธรรม คือ กลุ่มสาระสำคัญด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม (intangible heritage) โดยแบ่งเป็น

1. สิ่งที่เกี่ยวข้องกับคนหรือกลุ่มคน (human) ประกอบด้วย กลุ่มคนชนชาติต่างๆ และความจำเป็นในการดำรงชีวิตเพื่อตอบสนองสังคมและพฤติกรรมของมนุษย์

1.1 บุคคล กลุ่มคนหรือกลุ่มชนสำคัญได้แก่

1.1.1 คนเชื้อชาติไทย

ชาวไทยเลย เป็นคนเมืองเลยที่มีลักษณะคล้ายคนทางเหนือ สมถะอยู่ในศีลในธรรม มีสำเนียงพูดเป็นเอกลักษณ์เรียกว่า ภาษาไทยเลย ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับคนหลวงพระบาง คนเมืองเลยนั้นเป็นกลุ่มชนที่อพยพจากชายแดนตอนเหนือของอาณาจักรสุโขทัยสืบเชื้อสายมาจากชาวไทยหลวงพระบางเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่เมือง “เซไล” ลักษณะเฉพาะท้องถิ่นที่แตกต่างจากชาวอีสานทั่วไป คือ การมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย รักสงบและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นไว้ค่อนข้างเหนียวแน่น

1.1.2 กลุ่มคนเชื้อสายไทย ซึ่งเป็นชนกลุ่มที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับคนพื้นเมืองเลย โดยตั้งถิ่นฐานอยู่ปะปนกัน เข้ามาอยู่ในเขตจังหวัดเลยนานมาแล้ว ได้แก่

1) ชาวไทดำ เป็นกลุ่มคนที่อพยพมาเมื่อครั้งสงครามปราบฮ่อ เป็นกลุ่มคนที่อพยพมาจากแคว้นพวนในลาวมาตั้งถิ่นฐานถาวรที่หมู่บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคานในปี พ.ศ. 2448 ลักษณะเฉพาะท้องถิ่น คือ มีอาชีพเกษตรกรรม มีขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ภาษาพูด ภาษาเขียนเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน มีวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ที่มีระเบียบแบบแผนเป็นของตนเอง ซึ่งอยู่บนบรรทัดฐานของความเชื่อและพิธีกรรมต่าง ๆ

2) ชาวไทพวน เป็นกลุ่มคนที่อพยพจากหลวงพระบางเข้ามาตั้งถิ่นฐานที่อำเภอเชียงคาน เมื่อครั้งพวกจีนฮ่อรุกรานเมืองเตาไห ชาวไทพวนมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายแบบสังคมชนบททั่วไป มีอาชีพเกษตรกรรม ทอผ้า ตีเหล็ก ทำเครื่องเงิน เครื่องทอง ฯลฯ และชาวไทพวนมีความเชื่อเรื่องผี เรื่องการเข้าทรง และมีประเพณีที่ปฏิบัติต่อกันมา ในช่วงเวลาพักผ่อนชาวไทพวนจะไม่ทำงาน และอยู่กับบ้าน แต่ปัจจุบันชาวไทยพวนรับเอาวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวอีสานมาปฏิบัติอย่างเต็มตัว

3) ชาวไทใต้ เป็นกลุ่มคนที่อพยพมาจากภาคอีสานเข้ามาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดเลย ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ภาษาพูดของชาวไทใต้จะแตกต่างจากภาษาไทย เพราะได้สืบทอดมาจากถิ่นเดิมของตน มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่ไม่ค่อยแตกต่างจากคนอีสานทั่วไป และวิถีชีวิตความเป็นอยู่คล้ายชาวไทยเลย

1.1.3 กลุ่มคนอื่นๆ ได้แก่ คนลาว คนจีน และคนฝรั่งเศส ที่อพยพมาในยุคสมัยต่างๆ กัน หรือมาตั้งถิ่นฐานที่เมืองเชียงคานด้วยเหตุผลต่างๆ กันตามที่จารึกในประวัติศาสตร์

1.2 ความจำเป็นในการดำรงชีวิตเพื่อตอบสนองสังคมและพฤติกรรมของมนุษย์

1.2.1 ลักษณะอาหารการกินพื้นเมือง ได้แก่ ข้าวปุ้นน้ำแจ่ว แหนมคลุก ส้มตำ อาหารจากปลาน้ำโขง ชินคอด กุ้งเต้น ข้าวเหนียว ข้าวปุ้น แป้งจี่ ส่วนอาหารของชาวไทดำประกอบด้วยผักและน้ำพริก หรือแจ่ว นอกจากนั้น ยังมีหนังปลาพองซึ่งไว้กินแก้ลมกับส้มตำที่อร่อยกว่าแคบหมู กุ้งเต้นจากปลาน้ำโขง ส่วนมะพร้าวแก้วจะเป็นอาหารหวานขึ้นชื่อของเชียงคาน

1.2.2 ภาษาพูดเชียงคาน มีสำเนียงที่แตกต่างจากภาษาคนในภาคอีสานอื่นๆ เนื่องจากคนที่อาศัยอยู่ในปัจจุบันได้อพยพมาจากอาณาจักรล้านช้าง ซึ่งมีเมืองหลวงอยู่ที่หลวงพระบาง ในสมัยโบราณนั้นกลุ่มชนเหล่านี้ได้อพยพข้ามแม่น้ำโขงเข้ามาตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนกลุ่มย่อยๆ จึงได้นำวัฒนธรรมภาษามาใช้จึงทำให้ภาษาเมืองเลยแตกต่างจากภาษาอีสานถิ่นอื่น

1.2.3 รูปอักษรที่ใช้จารึกเป็นอักษรไทยถิ่นอีสาน เพื่อการบันทึกเรื่องราวต่างๆ ในสมัยโบราณนั้นมีการใช้ตัวอักษรซึ่งเป็นของตนเอง แตกต่างไปจากตัวอักษรไทยที่ใช้อยู่ในภาคกลาง โดยอักษรที่ใช้มีอยู่สองแบบ คือ อักษรธรรมและอักษรไทยน้อย ลักษณะอักษรธรรมใกล้เคียงกับอักษรมอญ พม่า เป็นอักษรที่ใช้บันทึกเรื่องราวในพระพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ จึงมีความสำคัญเทียบเท่าอักษรขอมซึ่งถือว่าเป็นอักษรศักดิ์สิทธิ์ ส่วนอักษรไทยน้อยเป็นตัวอักษรที่ใช้อยู่ในภาคอีสานของไทยและอาณาจักรล้านช้างมาก่อน มีรูปร่างคล้ายอักษรไทยที่ชาวอีสานใช้บันทึกเรื่องราวต่างๆ ไป ได้แก่ วรรณกรรม เป็นต้น

1.2.4 เครื่องแต่งกายเชียงคาน การแต่งกายของชาวไทดำ ผู้ชายสวมเสื้อที่ทอด้วยผ้าสีดำ แขนกระบอก ผ่าหน้าอก ติดกระดุมเงินเป็นรูปผักบั้ง ส่วนผู้หญิงจะใส่เสื้อสีดำคอกลม ผ่าหน้า แขนกระบอก ติดกระดุมเป็นรูปผีเสื้อ นุ่งผ้าซิ่นที่ทอเป็นลายพื้นเมือง ในขณะที่การแต่งกายของชาวไทพวน ผู้ชายจะนุ่งกางเกงหรือผ้าโจงกระเบน ใส่เสื้อม่อฮ่อม มีผ้าขาวม้าคาดบ่าหรือคาดเอว ผู้หญิงนุ่งผ้าซิ่น มีผ้าขาวม้ารัดคอหรือใส่เสื้อแขนกระบอกสีดำ สีสครามหรือสีทึบ ส่วนการแต่งกายของชาวไทได้ ผู้ชายจะใส่เสื้อผ้าฝ้ายคอกลมสีขาวผ่าหน้าตลอด และนุ่งโสร่งดาหมากrug มีผ้าขาวม้าคาดเอวและคล้องคอ ผู้หญิงจะใส่เสื้อคอกลม แขนกระบอก นุ่งผ้าถุงฝ้ายมัดหมี่

2. กิจกรรมทางสังคม (social activity)

2.1 แบบแผนในการดำรงชีวิต (lifestyle) ได้แก่

2.1.1 การدابตรข้าวเหนียว ที่ได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมมาจากหลวงพระบาง ซึ่งจะدابตรเฉพาะข้าวเหนียวที่หนึ่งใหม่ อาจมีกล้วยหรือขนมบ้าง ส่วนอาหารนั้นจะตามไปถวายที่วัด เรียกว่า จังหัน

2.2.2 ลักษณะใจคอของคนท้องถิ่น ที่จะอยู่กันแบบพี่น้อง เป็นครอบครัวเดียวกัน พึ่งพาอาศัยกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปันกัน มีความใจบุญและชอบทำบุญโดยเฉพาะในวันสำคัญทางศาสนา นอกจากนั้น คนเชียงคานยังรักสงบ มีอัธยาศัยดี จึงทำให้เมืองเชียงคานมีชีวิตรอบรู้ในแบบฉบับของตนเอง

2.2.3 วิถีชีวิตที่เรียบง่ายด้วยการดำเนินชีวิตแบบช้า ชาวเชียงคานมีการพบปะสังสรรค์กัน หรือเพื่อมีกิจกรรมชุมชนในพื้นที่เปิดโล่งหรือพื้นที่เฉพาะ ที่เรียกว่า การชุกรัน เนื่องจากเชียงคานเป็นเมืองขนาดเล็กริมแม่น้ำโขงที่ยังคงเหลือบ้านเรือนเก่าแก่ให้เห็นอยู่สองข้างทางที่มีบรรยากาศวิถีชีวิตแบบตนเองเหมือนครอบครัวคล้ายได้หวนคืนสู่เมืองเก่าครั้งสี่สิบห้าสิบปี

ที่แล้ว ยังมีร้านเก่า ๆ อยู่อีกหลายร้าน รวมทั้งบ้านเก่าที่ภายในยังคงแฝงไปด้วยชีวิตชีวา คนเฒ่าคนแก่ นั่งคุยกัน เด็ก ๆ เดินไปโรงเรียน แม่ครัวหุงข้าวปลาอาหารอยู่หลังบ้าน อีกทั้งชอกชอยมากมายถูกแบ่งออกเป็นคุ่มตามวัดและทำน้า เช่น คุ่มวัดศรีคุณเมือง คุ่มกกท่า คุ่มวัดธาตุ ฯลฯ แต่ละชอกชอยสะอาดตา รวมทั้งอรัญชัยโมตรีที่น่าประทับใจที่ชักชวนให้กินข้าวร่วมกัน นอกจากนี้ ยังมีวิถีชีวิตของชาวไทดำ ที่มีระเบียบแบบแผนเป็นของตนเองตั้งอยู่บนบรรทัดฐานของความเชื่อและพิธีกรรมต่างๆ และวิถีชีวิตของชาวไทพวน ที่มีความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายแบบสังคมชนบททั่วไป มีอาชีพเกษตรกรรม ทอผ้า ดีเหล็ก ทำเครื่องเงิน เครื่องทอง และ มีความเชื่อเรื่องผี เรื่องการเข้าทรง

2.2.4 ประวัติศาสตร์ของเมืองเชียงคานที่มีความเป็นมาที่ยาวนานกว่า 100 ปี จึงมีคุณค่าสำคัญที่เกี่ยวกับเมือง และคนในประวัติศาสตร์อันควรค่าแก่การรำลึก ซึ่งแบ่งได้ ดังนี้

1) เมืองเชียงคาน เมืองสำคัญในประวัติศาสตร์ เนื่องจากเมืองเชียงคานเคยเป็นเมืองหลวงของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เกิดจากหมู่บ้านเล็กๆ ชื่อบ้านท่านนาจัน ตัวเมืองเชียงคานที่ตั้งอยู่ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง เชื่อกันว่าการอำเภอเชียงคาน ส่วนฝั่งตรงข้ามไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือเป็นที่ตั้งของบ้านผาหุด (เมืองसानะคาม / ชนะสงคราม / เมืองเชียงคานเก่าในลาว) นอกจากนี้ ยังมีประวัติเล่าต่อกันถึง ขุนคาน ซึ่งเป็นกษัตริย์แห่งเมืองเชียงทองหรือหลวงพระบาง ที่มีเชื้อสายมาจากกษัตริย์แคว้นสิบสองจุไทย โดยได้ขนานนามเมืองตามพระนามของพระองค์ คือ “คาน” ส่วนการใช้คำว่า “เชียง” เป็นโบราณราชธรรมเนียมของไทยล้านนา และล้านช้างที่ใช้เฉลิมพระเกียรตินามเมืองที่กษัตริย์ทรงสร้างหรือประทับอยู่ เช่นเดียวกับคำว่า บุรีหรือธานี ต่อท้าย นอกจากนั้นคำว่า “เชียง” ยังเป็นคำนำชื่อผู้ที่เคยบวชเป็นสามเณร

2) การพัฒนาการทางประวัติศาสตร์เมืองเชียงคาน มีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ที่มีการมอบบ้านเมืองล้านช้างให้อยู่ในความปกครองของคณะสงฆ์ ทำให้มีการปกครองบ้านเมืองและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญ ได้มีการสร้างวัดท่าแขกและวัดหอศรีสองนางขึ้นในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ในรัชกาลที่ 3 เกิดเมืองใหม่ให้กับเมืองปากเหืองว่า “เมืองเชียงคาน” (เมืองเชียงคานใหม่) เพราะอาจทรงเห็นว่า เมืองเชียงคานโบราณเคยเป็นราชธานีของล้านช้างซึ่งเป็นเมืองสำคัญทางประวัติศาสตร์มาก่อน ประชาชนส่วนใหญ่ก็ทำมาหากินมีทุ่งนาอยู่ทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง จนกระทั่งไทยเสียดินแดนฝั่งขวาของแม่น้ำโขงให้กับฝรั่งเศสซึ่งรวมถึงเมืองปากเหืองด้วย คนไทยที่นั่นจึงได้อพยพมาอยู่ที่เมืองใหม่เชียงคาน และพระยาสิทธิธรราชกิจได้สร้างวัดท่าแขกขึ้น ในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้มีสงครามทั้งจากจีนฮ่อ และจากฝรั่งเศส ที่กระทบกระทั่งประเทศไทย จนเกิดเหตุการณ์ทำให้ชาวเชียงคานอพยพไปยังเมืองเชียงคานใหม่เป็นจำนวนมาก แต่ด้วยลักษณะทางชัยภูมิของเมืองเชียงคานใหม่ไม่เหมาะสมทำให้ชาวบ้านจึงอพยพไปยังบ้านท่านนาจันท์ซึ่งอยู่ใกล้อำเภอเชียงคานในปัจจุบัน โดยให้ชื่อใหม่ว่า “เมืองใหม่เชียงคาน” โดยในครั้งนั้น ได้มีการตั้งที่ทำการ หรือศาลาเมืองเชียงคานที่บริเวณวัดมหาธาตุ (ซึ่งต่อมาได้ย้ายที่ทำการไปอยู่ที่บริเวณวัด

โพนชัย) จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2452 เมืองเชียงคานที่ปกครองโดยพระยาศรีอรรคราช (ทองดี ศรีประเสริฐ) เจ้าเมืองเชียงคานคนสุดท้าย ได้รับตำแหน่งนายอำเภอเชียงคานคนแรก จนกระทั่ง พ.ศ. 2454 ได้ประกาศโอนท้องที่ของอำเภอเชียงคาน จากแขวงเมืองพิชัย มณฑลพิษณุโลกมาอยู่ในแขวงเมืองเลย มณฑลออุตร เพื่อความสะดวกในการปกครอง ต่อมา มีการทำสงครามอินโดจีนและฝรั่งเศส ทำให้ยังมีการอพยพหนีภัยฝรั่งเศสเข้ามายังด้านอำเภอเชียงคาน และปี พ.ศ. 2484 จึงได้ย้ายที่ว่าการอำเภอเชียงคานมาอยู่ในบริเวณปัจจุบันจนทุกวันนี้ ทางราชการได้เปิดด่านถาวรเพื่อให้พี่น้องสองฝั่งไทย-ลาว ที่มีความเกี่ยวพันกันเป็นเครือญาติได้ไปมาหาสู่กันดังเดิม

2.2 แบบแผนทางวัฒนธรรม (cultural pattern) ได้แก่

2.2.1 ประเพณี วัฒนธรรม ศิลปวัฒนธรรมต่างๆ ได้แก่ ฮีต 12 ครอง 14 เป็นประเพณีของชาวเลยที่ยึดกันมานาน โดยคลองสิบสี่ หมายถึง หลักทำนองคลองธรรมของสังคม ที่ควรปฏิบัติต่อกันเพื่อให้อยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นสุขโดยกำหนดไว้ 14 ข้อ ได้แก่ หลักที่เจ้านายพึงปฏิบัติต่อราษฎร หลักปฏิบัติของคนในครอบครัว หลักปฏิบัติของผู้เฒ่าผู้แก่ เป็นต้น ส่วนฮีตสิบสอง หมายถึง งานประเพณีสิบสองเดือน ซึ่งแบ่งเป็น

- 1) เดือนอ้าย (เดือนเจียง) – บุญเข้ากรรม
- 2) เดือนยี่ – บุญคูณลาน
- 3) เดือนสาม – บุญข้าวจี่
- 4) เดือนสี่ - บุญพระเวส หรือบุญมหาชาติ
- 5) เดือนห้า – บุญสงกรานต์
- 6) เดือนหก – บุญบั้งไฟ
- 7) เดือนเจ็ด – บุญซำฮะ
- 8) เดือนแปด – บุญเข้าพรรษา
- 9) เดือนเก้า – บุญข้าวประดับดิน
- 10) เดือนสิบ - บุญข้าวสาก หรือ บุญสลากภัต
- 11) เดือนสิบเอ็ด - บุญออกพรรษา
- 12) เดือนสิบสอง – บุญกฐิน

ส่วนชาวไทดำมีประเพณีปีใหม่ที่จะจัดขึ้นในเดือนสิบ เรียกประเพณีปาดง และชาวไทพวนมีประเพณีที่ปฏิบัติต่อกันมา คือ งานบุญกำฟ้า ที่มีการทำข้าวหลาม ข้าวจี่เพื่อนำไปถวายพระ และแจกจ่ายแก่ญาติมิตรซึ่งในรอบปีจะมีสามครั้ง

2.2.2 เทศกาลต่างๆ ได้แก่ งานเทศกาลออกพรรษาที่เชียงคาน จะมีการทำปราสาทผึ้งเพื่อนำไปถวายที่วัดในแต่ละคุ้ม มีการจัดการไหลเรือไฟและแข่งขันเรือยาวตามชุมชนที่อยู่ใกล้แหล่งน้ำตามความเชื่อในพุทธศาสนา วันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ซึ่งปราสาทผึ้งและเรือไฟ

จะเป็นเครื่องสักการะวันที่พระพุทธเจ้าเสด็จลงมาสู่โลกมนุษย์ เนื่องจากที่เชียงคานตั้งอยู่ริมแม่น้ำโขงจึงทำให้งานเทศกาลออกพรรษาได้มีการจัดเป็นเทศกาลที่ยิ่งใหญ่ประจำปี เป็นต้น

2.2.3 พิธีกรรมต่างๆ ได้แก่ พิธีการสะเดาะเคราะห์ของชาวไทเลย
พิธีกรรมเซปางชาวไทดำ เป็นต้น

2.2.4 ตำนาน ความเชื่อ นิทานพื้นบ้าน การละเล่น ดนตรีพื้นบ้าน ฯลฯ ได้แก่

1) ตำนานต่างๆ ได้แก่ ตำนานเมืองเชียงคานที่เกี่ยวกับบ้านท่านาจันที่สัมพันธ์กับแก่งคุดคู้ ภูควายเงิน ผาแบ่น ซึ่งได้รับกล่าวขานเล่าต่อกันมาถึงพรานป่าที่ชื่อ ตาจิ้งขี้ดั่งแดง ตำนานนางพมพยอมซึ่งเป็นนิทานประจำถิ่นที่มีสถานที่ประกอบเรื่องราว ตำนานเมืองเซไล ตามเรื่องกล่าวว่า เป็นเมืองของท้าวหล้า น้ำ ตัวเอกของเรื่องที่ได้เปิดผอบเสี่ยงทายของนางพมพยอม โดยเชื่อกันว่าเมืองดังกล่าว คือ บ้านทรายขาว ตำบลทรายขาว อำเภอวังสะพุง ตำนานปฐมกับปี เป็นวรรณกรรมใบลานประเภทตำนาน ที่กล่าวถึงสรรพสิ่งในโลก การเกิดโลกและสิ่งต่างๆ เป็นต้น

2) เพลงพื้นเมืองทำนองต่างๆ เช่น แห่พะเหวด ล่องโขง ลำเต้ย ลำซิ่ง เป็นต้น ส่วนชาวไทดำมีการละเล่นที่สืบทอดกันมาช้านาน เป็นการแสดงความเคารพต่อหมอมดประจำหมู่บ้าน ซึ่งจะมีเครื่องดนตรี ประกอบด้วย ปี่บัวมู ฟางฮาด โดยเรียกการเล่นนี้ว่า เซปาง และชาวไทพวนมีประเพณีงานบุญกำฟ้า และมีการเล่นต่างๆ เช่น เล่นต่อไม้ เล่นลูกช่วง ฯลฯ

2.3 แบบแผนทางเศรษฐกิจ (economic pattern) ได้แก่

2.3.1 สินค้าเศรษฐกิจ หรือ ผลิตภัณฑ์ชุมชน ได้แก่

1) ผ้าไหม จัดได้ว่าเป็นหัตถกรรมพื้นบ้านที่มีชื่อเสียงของเชียงคาน จากวัสดุที่ใช้สามารถทำได้เอง เวลาจะขายหรือนำมาใช้ก็จะใช้ผ้าชิ้นนอกหลากสีหรือปลอกผ้าไหมมาสวมซ้อนไว้ ซึ่งนอกจากจะใช้สำหรับห่มแล้วยังสามารถนำมาเป็นที่รองเป็ดเล็ก ที่รองนั่ง ที่นอน แต่งเครื่องแต่งกายของผีตาโขน หรือเสื้อกันหนาวก็ได้ ผ้าไหมนวมเมืองเชียงคานเป็นงานหัตถกรรมชั้นดี มีไส้เป็นฝ้ายแน่นหุ้มด้วยเส้นด้ายไขว้เป็นตาราง และมีมุ้งกันชั้นเศษฝ้ายฟูๆ แล้วจึงมีปลอกนวมชั้นนอกสุดหุ้มอีกชั้นที่สามารถถอดออกไปซักได้ โดยคนเก่าแก่เล่าให้ฟังว่าเป็นการทำแบบพวกหลวงพระบางเมืองลาว

2) มะพร้าวแก้วเป็นสินค้าภูมิปัญญาไทยประเภทขนมหวานที่เป็นสัญลักษณ์ของเมืองเชียงคานมาช้านานคู่กับผ้าไหมนวม เหมาะสำหรับซื้อเป็นของฝากกลับบ้านได้

2.3.2 อาชีพของคนในเชียงคาน ได้แก่

1) การประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่มีการปลูกสวนผลไม้ จำพวกส้มกล้วย มะพร้าว มะขาม มีการทำนา ทำไร่ประเภทมันสำปะหลัง นอกจากนั้นยังมีการทำสวนยางเพาะเลี้ยงเห็ด การปศุสัตว์ จำพวกวัว ควาย หมู เป็ด ไก่ และการเลี้ยงประมงน้ำจืด

2) การทำจักสาน เรือข้ามฟาก เรือนำเที่ยว เป็นกลุ่มอาชีพเก่าแก่ที่มีมานานที่มีการปรับเปลี่ยนไปในแต่ละยุคสมัยที่แตกต่างกัน

3) อุตสาหกรรม จำพวกอุตสาหกรรมขนาดเล็ก เช่น โรงสีข้าว โรงทำน้ำแข็ง และอุตสาหกรรมแปรรูปไม้ประเภทต่างๆ

4) การจ้างงาน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการจ้างงานภาคเกษตรกรรม การค้าและบริการ และอุตสาหกรรม

2.3.3 รูปแบบการค้าและบริการของเมืองเชียงคาน จะมีการรวมตัวกันอยู่ในเขตเทศบาลตำบลเชียงคานและมีความหลากหลายพอสมควร นอกจากนั้นยังมีเศรษฐกิจชายแดน จำพวกการนำเข้าส่งออกสินค้าชายแดนสินค้าเกษตรกรรม

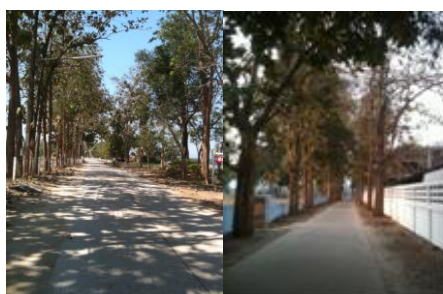
3. ภาพลักษณ์แสดงแหล่งสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน

กลุ่มที่ 1 กลุ่มสิ่งแวดล้อมที่เป็นรูปธรรม ได้แก่

1. กลุ่มสาระสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ (natural environment)

1.1 สภาพทางธรรมชาติ จำแนกเป็น

1.1.1 สิ่งแวดล้อมพืชพันธุ์ (biotic environment) ได้แก่

ต้นสักพระราชทาน

ต้นพวงแสด

ต้นฝ้ายพืชเศรษฐกิจ

ภาพที่ 15 แสดงกลุ่มสิ่งแวดล้อมพืชพันธุ์ที่สำคัญในเมืองเชียงคาน

1.1.2 ชีวิตสัตว์ (animal life) ได้แก่ สัตว์พื้นถิ่นและสัตว์เลี้ยง เช่น

ฝูงนกกระยาง

กระต่ายที่วัดพระพุทธรบาทภูควายเงิน

ภาพที่ 16 แสดงชีวิตสัตว์พื้นถิ่นและสัตว์เลี้ยงในเมืองเชียงคาน

กุ้งแม่น้ำโขง และปลาแม่น้ำโขงนานาพันธุ์ เช่น ปลายี่สก ปลาจลลาด ปลาตะเพียน ปลาเนื้ออ่อน

ภาพที่ 17 แสดงชีวิตสัตว์น้ำในเมืองเชียงคาน

ที่มา: Siam Fishing, แม่น้ำโขง อ.เชียงคาน [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 7 เมษายน 2554. เข้าถึงได้จาก

http://www.siamfishing.com/content/view.php?id=10949&cat=photo_in.

ที่มา: Hotsia.com, จับกุ้งน้ำโขงที่เชียงคาน [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 7 เมษายน 2554. เข้าถึงได้จาก

<http://www.hotsia.com/chiangkhan/maenam-khong-River-shrimp/index.shtml>.

1.2 สภาพทางกายภาพ

1.2.1 ภูเขา ได้แก่ มุมมองจากภูเขาต่างๆ

ภูตอก

ภูควายเงิน

ภูซางน้อย

ผาแป้น

ภาพที่ 18 แสดงมุมมองจากภูตอก ภูควายเงิน ภูซางน้อย และผาแป้น

ภาพที่ 19 แสดงมุมมองจากภูเขาภูคกจิ้ง

ที่มา: Gotoknow, ภูคกจิ้ง [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 7 เมษายน 2554. เข้าถึงได้จาก <http://www.gotoknow.org/blogs/posts/372955>.

1.2.2 แม่น้ำ ใต้แก้ว

แม่น้ำโขง

แม่น้ำเลย

ภาพที่ 20 แสดงมุมมองสู่แม่น้ำโขงและแม่น้ำเลย

ภาพที่ 21 แสดงมุมมองสู่แม่น้ำเหือง

ที่มา: เมืองไทย, แม่น้ำเหือง [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 7 เมษายน 2554. เข้าถึงได้จาก http://www.muangthai.com/thaidata/11317/%E0%B9%80%E0%B8%8A%E0%B8%B5%E0%B8%A2%E0%B8%87%E0%B8%84%E0%B8%B2%E0%B8%99.html/img_1925.

1.2.3 เกาะและแก่งต่างๆ ได้แก่

ภาพที่ 22 แสดงแก่งคุดคู่

ภาพที่ 23 แสดงเกาะแก่งอื่นๆ ในเมืองเชียงคาน

1.2.4 ทิวทัศน์โดยรวม (scenic view) ได้แก่

ภาพที่ 24 แสดงพระอาทิตย์ขึ้น พระอาทิตย์ตก และ skyline ทางธรรมชาติ

1.3 สภาพภูมิอากาศ (climate)

ภาพที่ 25 แสดงหมอกยามเช้าในอากาศหนาว

2. กลุ่มสาระสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น (built environment)

2.1 ลักษณะทางภูมิทัศน์ (urban landscape feature) ได้แก่

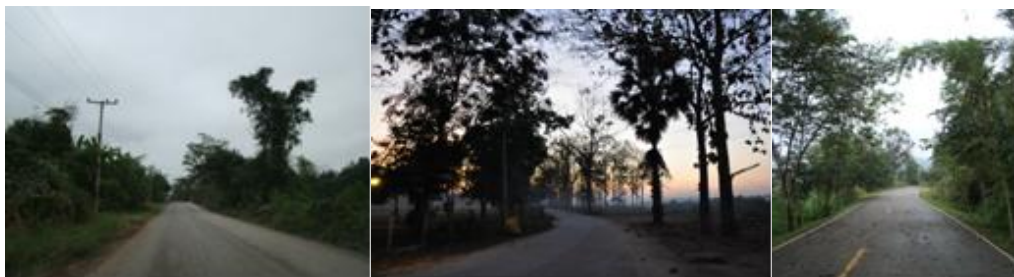
ภาพที่ 26 แสดงถนนชายโขง

ภาพที่ 27 แสดงถนนศรีเชียงคาน

ภาพที่ 28 แสดงถนนหรือเส้นทางในซอยต่างๆ

ภาพที่ 29 แสดงถนนนอกเมือง

ภาพที่ 30 แสดงทางเดินริมชายฝั่งโขง

2.2 ลักษณะทางสถาปัตยกรรม (architectural character) จำแนกได้เป็น

ภาพที่ 31 แสดงบ้านไม้เก่า ได้แก่ บ้านไม้เฮียะ

ภาพที่ 32 แสดงบ้านไม้เรือนแถวต่างๆ

ภาพที่ 33 แสดงบ้านไม้ชายโขง

ภาพที่ 34 แสดงโรงแรมเก่า ได้แก่ โรงแรมเรือนลูกไม้ โรงแรมสุขสมบุญ

ภาพที่ 35 แสดงโรงภาพยนตร์เก่า ได้แก่ ราชอาณาจักร สุวรรณรามา

2.3 รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินและโครงสร้างเมือง (urban structure)

ภาพที่ 36 แสดงตลาดสดเทศบาลเมืองขอนแก่น

ภาพที่ 37 แสดงสถานีตำรวจภูธรเมืองขอนแก่น

ที่มา: สถานีตำรวจภูธรเมืองขอนแก่น, สถานีตำรวจภูธรเมืองขอนแก่น [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 18 เมษายน 2554.
เข้าถึงได้จาก <http://cheangkhan.loei.police.go.th/data2/data21.htm>

ภาพที่ 38 แสดงที่ว่าการอำเภอเมืองขอนแก่น

ที่มา: สถานีตำรวจภูธรเมืองขอนแก่น, ที่ว่าการอำเภอเมืองขอนแก่น [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 18 เมษายน 2554.
เข้าถึงได้จาก http://cheangkhan.loei.police.go.th/data_t/lo2.htm

ภาพที่ 39 แสดงด่านตรวจคนเข้าเมืองเชียงคาน

ที่มา: สถานีตำรวจภูธรเชียงคาน, ด่านตรวจคนเข้าเมืองเชียงคาน [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 18 เมษายน 2554. เข้าถึงได้จาก http://cheangkhan.loei.police.go.th/data_t/data_t_index.htm

ภาพที่ 40 แสดงสวนสาธารณะเมืองเชียงคาน

ภาพที่ 41 แสดงวัดท่าแขก

ภาพที่ 42 แสดงวัดท่ากก

ที่มา: วรรณประทีป, วัดท่ากก [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 18 เมษายน 2554. เข้าถึงได้จาก <http://www.bloggang.com/data/s/sdayoo/picture/1281611865.jpg>

ภาพที่ 43 แสดงวัดมหาธาตุ

ที่มา: คู่มือท่องเที่ยว อ.เชียงคาน จ.เลย, วัดมหาธาตุ [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 18 เมษายน 2554. เข้าถึงได้จาก <http://chiangkhan.sadoodta.com/pic/วัดมหาธาตุ-ภาพที่-02>

ภาพที่ 44 แสดงวัดภูซางน้อย

ที่มา: neeyaneeya.multiply.com, วัดภูซางน้อย [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 18 เมษายน 2554. เข้าถึงได้จาก <http://www.bloggang.com/mainblog.php?id=namfaseefoon&month=22-12-2010&group=1&gblog=44>

ภาพที่ 45 แสดงวัดศรีสองนาง

ที่มา: 2how.com, วัดศรีสองนาง [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 18 เมษายน 2554. เข้าถึงได้จาก <http://www.2how.com/user/index.php?id=32218&list=topic&blogname=minta&page=0>

ภาพที่ 46 แสดงวัดพระบาทภูควายเงิน

ที่มา: thailand-travel-destination.com, วัดพระบาทภูควายเงิน [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 18 เมษายน 2554. เข้าถึงได้จาก <http://www.thailand-travel-destination.com/Northeast/Loei/วัดพระบาทภูควายเงิน-356.html>

ภาพที่ 47 แสดงวัดใหญ่ภูคกงิ้ว

ที่มา: thailand-travel-destination.com, วัดใหญ่ภูคกงิ้ว [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 18 เมษายน 2554. เข้าถึงได้จาก <http://www.thailand-travel-destination.com/Northeast/Loei/พระใหญ่ภูคกงิ้ว-352.html>

ภาพที่ 48 แสดงวัดป่าใต้และวัดสันติวนาราม

ภาพที่ 49 แสดงวัดพระธาตุศรีสัจจะ

ที่มา: anna on tour, วัดพระธาตุศรีสัจจะ [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 18 เมษายน 2554. เข้าถึงได้จาก <http://www.annaontour.com/province/ley/prathatsujja.php>

ภาพที่ 50 แสดงวัดโพนชัย

ที่มา: คู่มือท่องเที่ยว อ.เชียงคาน จ.เลย, วัดโพนชัย [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 18 เมษายน 2554. เข้าถึงได้จาก <http://chiangkhan.sadoodta.com/pic/โพนชัย-ภาพที่-4>

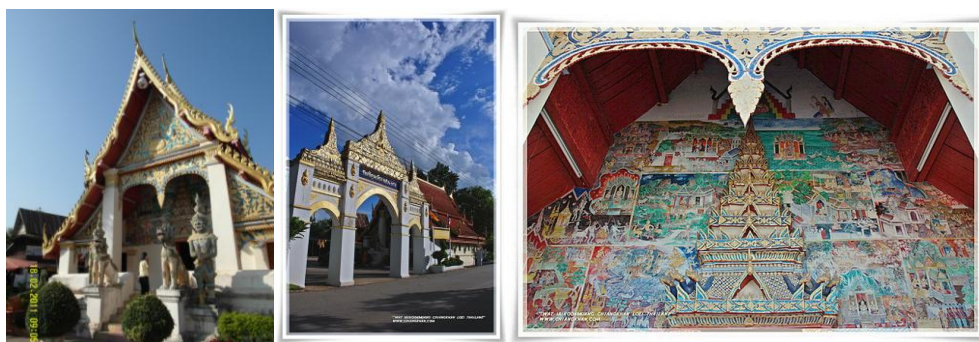

ภาพที่ 51 แสดงวัดศรีพนมมาศ

ที่มา: เชียงคาน.คอม, วัดศรีพนมมาศ [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 18 เมษายน 2554. เข้าถึงได้จาก <http://www.chiangkan.com/wp/page/3/>.

ภาพที่ 52 แสดงวัดมัจฉิมาราม

ภาพที่ 53 แสดงวัดศรีคุณเมือง

ที่มา: 2how.com, วัดศรีคุณเมือง [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 18 เมษายน 2554. เข้าถึงได้จาก <http://www.2how.com/user/index.php?id=32218&list=topic&blogname=minta&page=0>

ภาพที่ 54 แสดงลักษณะของเนื้อเมืองเชียงคาน

กลุ่มที่ 2 กลุ่มสิ่งแวดล้อมที่เป็นนามธรรม คือ กลุ่มสาระสำคัญด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม (intangible heritage) ประกอบด้วย กลุ่มคนชนชาติต่างๆ และความจำเป็นในการดำรงชีวิตเพื่อตอบสนองสังคมและพฤติกรรมของมนุษย์ แบ่งเป็น

1. สิ่งที่เกี่ยวข้องกับคนหรือกลุ่มคน (human) ได้แก่

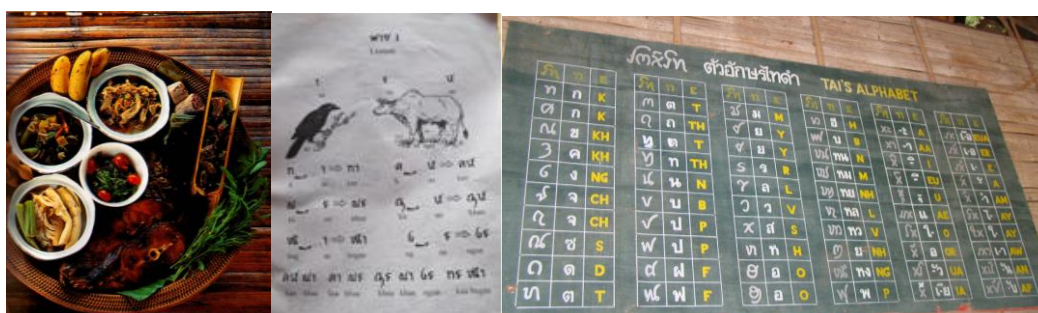
1.1 กลุ่มคนและชนชาติต่างๆ ได้แก่ ไทยเลย กลุ่มเชื้อสายไทย ได้แก่ ไทยดำ ไทพวน ไทใต้ และคนลาว

ภาพที่ 55 แสดงคนไทดำ

ที่มา: oknation, วัดไทดำ [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 18 เมษายน 2554. เข้าถึงได้จาก <http://www.oknation.net/blog/Zongdam>

1.2 ความจำเป็นในการดำรงชีวิตเพื่อตอบสนองสังคมและพฤติกรรมของมนุษย์

ภาพที่ 56 แสดงลักษณะอาหารการกินพื้นเมือง ภาษาพูด รูปอักษร

ที่มา: รุ่งโรจน์ จุกมงคล, เลย (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สารคดี, 2539), ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ภาพที่ 57 แสดงเครื่องแต่งกายเชียงคาน

ที่มา: “สุพัตรา สุพรหมจักร, พ.ศ. 2554,” ภาพส่วนบุคคล,ภ.สบ.

2. กิจกรรมทางสังคม (social activity)

2.1 แบบแผนในการดำรงชีวิต (lifestyle) 'ได้แก่'

ภาพที่ 58 แสดงการตักบาตรข้าวเหนียวที่เชียงคาน

ที่มา: Welcome to the Chiangkhan, ตักบาตรข้าวเหนียว [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 14 เมษายน 2555.

เข้าถึงได้จาก <http://lunlatravel.blogspot.com/2011/02/3.html>

ภาพที่ 59 แสดงคนเชียงคาน นิสัยใจคอ ที่อยู่แบบพี่น้อง พี่งพาอาศัยกัน มีอัธยาศัยดี ใจบุญ
ที่มา: รุ่งโรจน์ จุกมงคล, เลย์ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สารคดี, 2539), ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ภาพที่ 60 แสดงวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ดำเนินชีวิตแบบช้า มีการพบปะกัน “การชุกรกัน”
ที่มา: รุ่งโรจน์ จุกมงคล, เลย์ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สารคดี, 2539), ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ภาพที่ 61 แสดงประวัติศาสตร์เมืองเชียงคานที่ยาวนานกว่า 100 ปี
ที่มา: รุ่งโรจน์ จุกมงคล, เลย์ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สารคดี, 2539), ไม่ปรากฏเลขหน้า.

2.2 แบบแผนทางวัฒนธรรม (cultural pattern) ได้แก่

ภาพที่ 62 แสดงประเพณีต่างๆ

ที่มา: รุ่งโรจน์ จุกมงคล, เสย (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สารคดี, 2539), ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ภาพที่ 63 แสดงเทศกาลต่างๆ

ที่มา: รุ่งโรจน์ จุกมงคล, เสย (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สารคดี, 2539), ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ภาพที่ 64 แสดงตำนาน นิทานพื้นบ้าน

ภาพที่ 65 แสดงเพลงพื้นบ้านและการละเล่น

ที่มา: วรรณประทีป, วงดนตรีไทย [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 18 เมษายน 2554. เข้าถึงได้จาก <http://www.bloggang.com/data/s/sdayoo/picture/1281612987.jpg>

2.3 แบบแผนทางเศรษฐกิจ (Economic pattern) ได้แก่

2.3.1 สินค้าเศรษฐกิจ หรือ ผลิตภัณฑ์ชุมชน ได้แก่ สินค้าประจำตำบล

ภาพที่ 66 แสดงการทำฝ้ายนวม

ที่มา: วรรณประทีป, ฝ้ายหม่นวม [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 18 เมษายน 2554. เข้าถึงได้จาก <http://www.bloggang.com/data/s/sdayoo/picture/1281612914.jpg>

ภาพที่ 67 แสดงมะพร้าวแก้ว ฝ้ายทอ

2.3.2 สินค้าอาชีพของคนในเชียงคาน ได้แก่

ภาพที่ 68 แสดงแปลงปลูกผัก ประมง จักสาน และทอผ้า

ที่มา: รุ่งโรจน์ จุกมงคล, เลย์ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สารคดี, 2539), ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ภาพที่ 69 แสดงการจ้างงาน การค้าและบริการต่างๆ

สรุปกลุ่มสาระสำคัญของแหล่งสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานที่ผู้วิจัยสามารถจัดกลุ่มจำแนกแหล่งสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานได้ทั้งหมดจำนวน 63 แห่ง ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มสิ่งแวดล้อมที่เป็นรูปธรรม ได้แก่

1. กลุ่มสาระสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ จำนวน 14 แห่ง ประกอบด้วย
 - 1.1 สภาพทางธรรมชาติ จำแนกเป็น สิ่งแวดล้อมพืชพันธุ์ และชีวิตสัตว์
 - 1.2 สภาพทางกายภาพ ได้แก่ ภูเขา แม่น้ำ เกาะแก่งต่างๆ และทิวทัศน์โดยรวม
 - 1.3 สภาพภูมิอากาศ (climate) เมืองเชียงคานมีอากาศดีเย็นสบาย
2. กลุ่มสาระสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น จำนวน 29 แห่ง ประกอบด้วย
 - 2.1 ลักษณะทางภูมิทัศน์ (urban landscape feature) หรือภูมิทัศน์ถนน
 - 2.2 ลักษณะทางสถาปัตยกรรม (architectural character) ต่างๆ
 - 2.3 รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินและโครงสร้างของเมือง (urban structure)

ได้แก่ ตลาดสดเทศบาลตำบลเชียงคาน โรงเรียน สำนักงานบริการและส่วนราชการที่สำคัญ สวนสาธารณะเมืองเชียงคาน รวมทั้งวัดเก่าแก่และสวยงาม ได้แก่ วัดท่าแขก วัดมหาธาตุ วัดท่าก วัดภูซางน้อย วัดพระพุทธรูปทศกัณฐ์เงิน วัดใหญ่ภูคกงิ้ว วัดป่าไผ่ วัดพระธาตุศรีสัจจะ วัดสันติวนาราม วัดโพธิ์ชัย วัดศรีพนมมาศ วัดมิ่งมิตราราม วัดศรีคุณเมือง วัดศรีสองนาง ศาลเจ้าพ่อปากเหือง ศาลเจ้าพ่อปิ่นคำ และลักษณะของเนื้อเมืองในโครงสร้างโดยรวม

กลุ่มที่ 2 กลุ่มสิ่งแวดล้อมที่เป็นนามธรรม คือ กลุ่มสาระสำคัญด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม (intangible heritage) จำนวน 20 แห่ง ประกอบด้วย

1. สิ่งที่เกี่ยวข้องกับคนหรือกลุ่มคน (human) แบ่งเป็นบุคคล กลุ่มคนหรือกลุ่มชนสำคัญ และความจำเป็นในการดำรงชีวิตเพื่อตอบสนองสังคมและพฤติกรรมของมนุษย์
2. กิจกรรมทางสังคม (social activity)
 - 2.1 แบบแผนในการดำรงชีวิต (lifestyle) ได้แก่ การดื่มน้ำชาข้าวเหนียว ลักษณะใจคอของคนท้องถิ่น วิถีชีวิตที่เรียบง่าย และประวัติศาสตร์เมืองเชียงคาน
 - 2.2 แบบแผนทางวัฒนธรรม (cultural pattern) ได้แก่ ประเพณี วัฒนธรรม ศิลปวัฒนธรรมต่างๆ เทศกาลต่างๆ พิธีกรรมต่างๆ และตำนาน ความเชื่อ นิทานพื้นบ้าน ฯลฯ
 - 2.3 แบบแผนทางเศรษฐกิจ (economic pattern) ได้แก่ สินค้าเศรษฐกิจพื้นเมือง หรือผลิตภัณฑ์ชุมชน อาชีพของคนในเชียงคาน และรูปแบบการค้าและบริการของเมืองเชียงคาน

กลุ่มสาระสำคัญของแหล่งสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานเหล่านี้ จะนำไปจัดแบ่งแยกประเภทตามกรอบโครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคานเป็นตารางที่ชัดเจนเพื่อทำการประเมินคุณค่าและจัดลำดับความสำคัญของคุณลักษณะสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเบื้องต้น โดยนำผลที่ได้ไปเป็นข้อมูลสำหรับเครื่องมือในการวิจัยต่อไป

บทที่ 5

การดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยเป็นการรวบรวมข้อมูลเมืองเชียงคาน ตั้งแต่การเตรียมดำเนินการ เพื่อเก็บข้อมูลภาคสนาม และการเก็บข้อมูลภาคสนามโดยใช้เครื่องมือการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม และการสัมภาษณ์ เพื่อเก็บข้อมูลด้านความคิดเห็นของกลุ่มประชากร โดยรวบรวมผลเหล่านั้นนำมา วิเคราะห์และสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลในการค้นหาโครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์ สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมของเมืองเชียงคานที่รับรู้และเป็นที่ยอมรับทั่วไป

การดำเนินการวิจัย และปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างการดำเนินการ

1. การจัดแบ่งแยกประเภทตามกรอบโครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์ สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน

เมื่อทำการศึกษาเมืองเชียงคานทั้งจากข้อมูลเอกสารต่างๆ และจากข้อมูลเมืองเชียงคานในที่ตั้ง ทำให้เห็นถึงการรับรู้และยอมรับในภาพรวมของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมทั้งทางกายภาพและส่วนสำคัญที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าทางประวัติศาสตร์ คุณค่าทางธรรมชาติ คุณค่าทางกรรวมกลุ่มชน คุณค่าทางศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม อันเป็นปัจจัยส่งผลแวดล้อมทำให้สามารถระบุแหล่งสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานตามที่ได้รับรู้และยอมรับโดยทั่วไปได้ การวิจัยนี้ได้ศึกษาตามกรอบทฤษฎีและแนวคิดในการวิจัยที่ผู้วิจัยออกแบบกรอบโครงสร้างไว้แล้วในบทที่ 2 เพื่อนำไปสู่การระบุแหล่งของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานตามคุณลักษณะต่างๆ อันก่อให้เกิดเอกลักษณ์ให้กับสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม ที่ได้รับการพิจารณาคูณค่าโดยรวม ซึ่งได้นำแหล่งสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานมาจัดแบ่งแยกประเภทตามกรอบโครงสร้างและองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานตามกลุ่มสาระสำคัญดังกล่าว ที่แสดงไว้ในบทที่ 4 (จำนวน 63 แห่ง)

ปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างการดำเนินการของการระบุแหล่งสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม คือ ปริมาณข้อมูลที่มีจำนวนมาก เนื่องจากการศึกษาเมืองเชียงคานโดยรวมในภาพเชิงกว้างทำให้เห็นถึงการรับรู้ในสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมแต่ละด้านที่มีจำนวนมากและทำให้มากเกินไปที่จะศึกษาสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในแต่ละด้านนั้น ได้อย่างลึกซึ้งได้ทั้งหมด ดังนั้น สิ่งที่สามารถช่วยในการระบุสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ คือ การกำหนดกรอบทฤษฎีและแนวคิดในการวิจัยที่สามารถจัดหมวดหมู่ได้ชัดเจน

2. การประเมินคุณค่าเพื่อจัดลำดับความสำคัญของคุณลักษณะสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเบื้องต้น

เมื่อระบุได้ถึงกรอบโครงสร้างและสาระสำคัญของแหล่งสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานในภาพรวมตามกรอบทฤษฎีและแนวคิดในการวิจัยที่ได้กำหนดแล้ว ทำให้เห็นได้ถึงคุณลักษณะต่างๆ ที่สำคัญโดดเด่นจากการพิจารณาคุณค่าโดยรวม หลังจากนั้น ผู้วิจัยจึงกำหนดเกณฑ์ในการประเมินคุณค่าขององค์ประกอบเมืองเพื่อคัดเลือกคุณลักษณะที่สำคัญที่สามารถก่อให้เกิดเอกลักษณ์ให้กับสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานได้ ซึ่งแสดงไว้ในบทที่ 2 ซึ่งเกณฑ์ทั้ง 10 ข้อนี้ ผู้วิจัยจะนำไปประเมินตามกลุ่มสาระสำคัญ (theme) ซึ่งได้แบ่งระดับคุณค่าคุณลักษณะที่โดดเด่นเป็น 3 ระดับคะแนน คือ

- 0 คะแนน = ไม่มีคุณลักษณะดังกล่าว / ไม่ทราบ / ไม่แน่ใจ
 1 คะแนน = มีคุณลักษณะดังกล่าวในระดับน้อย – ปานกลาง
 2 คะแนน = มีคุณลักษณะดังกล่าวในระดับปานกลาง – มาก

หลังจากนั้น จึงนำผลรวมของคะแนนในแต่ละหัวข้อของแหล่งสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานมาวิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน พร้อมทั้งแบ่งระดับของคุณค่าคุณลักษณะที่โดดเด่นดังกล่าวตามค่าเฉลี่ยที่ได้เป็น 3 ระดับ ดังเกณฑ์การให้คะแนนที่พิจารณาจากคะแนนอันตรภาคชั้น (class interval) ใน 3 ระดับ ดังนี้

ค่าอันตรภาคชั้น	=	$\frac{\text{ค่าสูงสุด} - \text{ค่าต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้นที่ต้องการ}}$	
	=	$\frac{2 - 0}{3}$	
	=	0.666	
โดยคิดค่าเฉลี่ยตั้งแต่	1.34-2.00	มีคุณลักษณะสำคัญ	ปานกลาง-มาก
”	0.67-1.33	”	น้อย-ปานกลาง
”	0.00-0.66	”	ไม่มี – น้อย

ดังนั้น การแปลความหมายค่าเฉลี่ยของผลการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถแบ่งเป็น 3 ระดับ ดังที่แสดงด้านบน โดยค่าเฉลี่ยที่จะนำมาใช้พิจารณาระบุคุณลักษณะสำคัญจะอยู่ในระดับปานกลาง – มาก ผลของการจัดแบ่งแยกประเภทแหล่งสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมตามกรอบโครงสร้างและประเมินคุณค่าเพื่อจัดลำดับความสำคัญดังกล่าว ตามประเภทของกลุ่มสาระสำคัญที่ได้กำหนดไว้ปรากฏผลแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การจัดแบ่งแยกประเภทแหล่งสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมตามกรอบโครงสร้างและประเมินคุณค่าเพื่อจัดลำดับความสำคัญ

หัวข้อ		เกณฑ์การประเมินคุณค่า										รวม	ค่าเฉลี่ย	ระดับ
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10			คุณลักษณะสำคัญ
กลุ่มที่ 1 กลุ่มสิ่งแวดล้อมที่เป็นรูปธรรม														
1 สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ														
(1)	สภาพทางธรรมชาติ													
	ก พืชพรรณ	1	1	1	1	0	1	2	1	1	1	10	1	น้อย-ปานกลาง
	ข ชีวิตสัตว์	1	1	1	1	0	1	2	1	1	1	10	1	น้อย-ปานกลาง
(2)	สภาพทางกายภาพ													
	ก ภูเขา													
	(ก) ภูเขา	2	2	1	2	1	2	2	2	0	0	14	1.4	ปานกลาง-มาก
	(ข) ภูเขาเงิน	2	1	2	2	1	2	2	2	2	2	18	1.8	ปานกลาง-มาก
	(ค) ภูเขาเงิน	2	2	1	2	1	2	1	1	1	1	14	1.4	ปานกลาง-มาก
	(ง) ภูเขาเงิน	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	10	1	น้อย-ปานกลาง
	(จ) ภูเขาเงิน	2	2	2	1	1	2	1	2	2	2	17	1.7	ปานกลาง-มาก
	ข แม่น้ำ													
	(ก) แม่น้ำเงิน	2	2	2	2	1	2	2	2	2	2	19	1.9	ปานกลาง-มาก
	(ข) แม่น้ำเงิน	2	2	2	1	1	2	1	1	1	1	14	1.4	ปานกลาง-มาก
	(ค) แม่น้ำเงิน	1	1	1	1	2	1	0	1	1	1	10	1	น้อย-ปานกลาง
	ค ชายน้ำและตลิ่ง													
	(ก) แก่งคุดคู้	2	2	2	2	1	2	2	2	2	2	19	1.9	ปานกลาง-มาก
	(ข) แก่งอื่นๆ	2	1	1	2	0	2	1	2	2	1	14	1.4	ปานกลาง-มาก
	ง Scenic view													
	(ก) พระอาทิตย์ขึ้น-ตก + skyline	2	2	1	2	0	2	2	2	1	0	14	1.4	ปานกลาง-มาก
(3)	สภาพภูมิอากาศ	2	2	2	2	0	2	2	1	2	0	15	1.5	ปานกลาง-มาก

ตารางที่ 1 (ต่อ)

หัวข้อ		เกณฑ์การประเมินคุณค่า										รวม	ค่าเฉลี่ย	ระดับ คุณลักษณะสำคัญ
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10			
2 สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น														
(1)	ลักษณะทางภูมิสถาปัตยกรรม													
ก	ถนนภายใน	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	20	2	ปานกลาง-มาก
ข	ถนนศรีเชียงใหม่	0	2	0	1	0	1	2	1	1	1	9	0.9	น้อย-ปานกลาง
ค	ถนน/เส้นทางในซอยต่างๆ	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	10	1	น้อย-ปานกลาง
ง	ถนน/เส้นทางนอกเมือง	1	1	0	1	0	1	0	1	1	1	7	0.7	น้อย-ปานกลาง
จ	ทางเดินริมภายใน	2	2	2	2	1	2	0	1	2	2	16	1.6	ปานกลาง-มาก
(2)	ลักษณะทางสถาปัตยกรรม													
ก	บ้านไม้เก่า	2	2	2	2	1	2	2	2	2	2	19	1.9	ปานกลาง-มาก
ก	โรงแรมเก่า	2	2	2	1	1	1	2	1	2	2	16	1.6	ปานกลาง-มาก
ข	โรงพยาบาลเก่า	2	2	1	1	0	1	2	1	2	2	14	1.4	ปานกลาง-มาก
(3)	รูปแบบการใช้ที่ดินและโครงสร้างของเมือง													
ก	ตลาดสดเทศบาล	1	1	1	1	0	1	2	1	1	1	10	1	น้อย-ปานกลาง
ข	โรงเรียน	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	10	1	น้อย-ปานกลาง
ค	สำนักงานบริการ/ส่วนราชการที่สำคัญ	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	10	1	น้อย-ปานกลาง
ง	สวนสาธารณะ	1	2	1	2	1	0	0	1	1	1	10	1	น้อย-ปานกลาง
จ	วัดเก่าแก่													
	(ก) วัดท่าแขก	1	1	2	2	0	1	1	1	2	2	13	1.3	น้อย-ปานกลาง
	(ข) วัดมหาธาตุ	1	2	2	2	0	1	1	1	2	2	14	1.4	ปานกลาง-มาก
	(ค) วัดท่าคก	1	2	2	2	0	2	1	1	2	2	15	1.5	ปานกลาง-มาก
	(ง) วัดภูช้างน้อย	0	2	2	2	0	1	1	1	2	2	13	1.3	น้อย-ปานกลาง
	(จ) วัดพระพุทธบาทภูควายเงิน	0	2	2	2	0	1	1	1	2	2	13	1.3	น้อย-ปานกลาง
	(ฉ) วัดใหญ่ภูคกจิว	0	2	2	2	0	1	1	1	1	1	11	1.1	น้อย-ปานกลาง
	(ช) วัดป่าไค้	1	2	2	2	0	2	1	1	2	2	15	1.5	ปานกลาง-มาก
	(ซ) วัดพระธาตุสิริจระ	1	1	2	2	0	1	1	1	2	2	13	1.3	น้อย-ปานกลาง
	(ด) วัดสันติวนาราม	1	1	2	2	0	1	1	1	2	2	13	1.3	น้อย-ปานกลาง
	(ธ) วัดโพธิ์ชัย	1	1	2	2	0	2	1	1	2	2	14	1.4	ปานกลาง-มาก
	(ถ) วัดศรีพนมมาศ	1	1	2	2	0	1	1	1	2	2	13	1	น้อย-ปานกลาง
	(ฏ) วัดมิ่งมิตราราม (วัดป่ากลาง)	1	1	2	2	0	1	1	1	2	2	13	1	น้อย-ปานกลาง
	(ตุ) วัดศรีคุณเมือง	1	2	2	2	0	2	1	1	2	2	15	1.5	ปานกลาง-มาก
	(ฑ) วัดศรีสองนาง	1	1	2	2	0	1	1	1	2	2	13	0.9	น้อย-ปานกลาง
	(ฒ) ศาลเจ้าพ่อปากเหือง	1	1	2	2	0	1	0	1	1	2	11	0.9	น้อย-ปานกลาง
	(ณ) ศาลเจ้าพ่อปิ่นคำ	1	1	2	2	0	1	0	1	1	2	11	0.8	น้อย-ปานกลาง
จ	ลักษณะของเนื้อเมือง	2	2	2	2	1	2	2	2	2	2	19	1.9	ปานกลาง-มาก

ตารางที่ 1 (ต่อ)

หัวข้อ			เกณฑ์การประเมินคุณค่า										รวม	ค่าเฉลี่ย	ระดับ คุณลักษณะสำคัญ
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10			
กลุ่มที่ 2 กลุ่มสิ่งแวดล้อมที่เป็นนามธรรม															
(1)	คน/กลุ่มคน														
	ก	กลุ่มคนและชนชาติ													
		(ก) คนเชื้อชาติไทย (ไทเลย)	2	2	2	2	1	2	2	2	2	2	19	1.9	ปานกลาง-มาก
		(ข) คนเชื้อสายไทย (ไทดำ ไทพวน ไทได้)	1	2	1	2	1	2	1	1	1	2	14	1.4	ปานกลาง-มาก
		(ค) คนลาว	1	1	1	1	1	1	2	2	2	2	14	1.4	ปานกลาง-มาก
		(ง) คนจีน	1	1	1	1	1	1	2	1	1	2	12	1.2	น้อย-ปานกลาง
		(จ) คนฝรั่งเศส	0	1	1	0	0	1	0	1	1	2	7	0.7	น้อย-ปานกลาง
	ข	ความจำเป็นในการดำรงชีวิต													
		(ก) ลักษณะอาหารการกินในเมือง	2	2	2	2	0	2	2	1	2	2	17	1.7	ปานกลาง-มาก
		(ข) ภาษาพูด	2	2	1	2	0	2	0	1	2	2	14	1.4	ปานกลาง-มาก
		(ค) รูปอักษร	1	1	1	1	0	0	0	0	2	2	8	0.8	น้อย-ปานกลาง
		(ง) เครื่องแต่งกายเชิงคาน	2	1	1	1	1	2	2	2	2	2	16	1.6	ปานกลาง-มาก
(2)	กิจกรรมทางสังคม														
	ก	แบบแผนในการดำรงชีวิต													
		(ก) การศึกษาบุตรชาวเหนือ	2	2	2	1	1	2	0	1	2	2	15	1.5	ปานกลาง-มาก
		(ข) ลักษณะนิสัยใจคอของคนท้องถิ่น	2	1	2	1	1	2	0	2	2	1	14	1.4	ปานกลาง-มาก
		(ค) วิถีชีวิตเรียบง่าย	2	1	2	1	1	2	0	2	2	1	14	1.4	ปานกลาง-มาก
		(ง) ประวัติศาสตร์ยาวนานที่สำคัญ	2	2	2	1	1	1	0	1	2	2	14	1.4	ปานกลาง-มาก
	ข	แบบแผนทางวัฒนธรรม													
		(ก) ประเพณี วัฒนธรรม ศิลปกรรม	2	1	2	2	2	2	2	2	2	2	19	1.9	ปานกลาง-มาก
		(ข) เทศกาลที่สำคัญ	2	1	2	2	2	2	2	1	2	2	18	1.8	ปานกลาง-มาก
		(ค) พิธีกรรมที่สำคัญ	1	1	1	1	2	1	1	1	2	1	12	1.2	น้อย-ปานกลาง
		(ง) ตำนาน นิทานพื้นบ้าน การละเล่นต่างๆ	2	2	2	1	1	2	1	1	2	2	16	1.6	ปานกลาง-มาก
	ค	แบบแผนทางเศรษฐกิจ													
		(ก) สินค้าเศรษฐกิจ/ผลิตภัณฑ์ชุมชน	2	1	1	1	1	2	2	2	2	1	15	1.5	ปานกลาง-มาก
		(ข) อาชีพของคนท้องถิ่น	2	2	2	2	1	2	2	2	2	1	18	1.8	ปานกลาง-มาก
		(ค) รูปแบบการค้าและบริการของเมือง	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	10	1	น้อย-ปานกลาง

เมื่อประเมินคุณค่าความสำคัญของแหล่งสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน โดยการวัดระดับคุณค่าของคุณลักษณะที่สำคัญแล้ว จึงนำผลรวมของคะแนนในแต่ละหัวข้อของแหล่งสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานมาวิเคราะห์ทางสถิติ โดยการหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน พร้อมทั้งแสดงระดับของคุณค่าคุณลักษณะที่โดดเด่นดังกล่าวตามผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ ซึ่งแบ่งได้เป็น 3 ระดับ โดยค่าเฉลี่ยที่จะนำมาใช้แปลผลพิจารณาในการระบุคุณลักษณะสำคัญจะอยู่ในระดับที่สูงที่สุด คือ มีคุณลักษณะสำคัญปานกลาง – มาก ดังนั้น แหล่งสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานจะได้รับการประเมินคุณค่าและคัดกรองจากเกณฑ์การประเมินคุณค่าเพื่อคัดเลือกคุณลักษณะที่สำคัญที่ก่อให้เกิดเอกลักษณ์ให้กับสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน ผลของการคัดเลือกจะนำไปสร้างเครื่องมือวิจัย คือ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ต่อไป โดยสรุปผลคุณลักษณะสำคัญของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานที่ได้รับการประเมินคุณค่าในระดับปานกลางถึงมาก เหลือจำนวน 36 ชนิด ซึ่งจัดกลุ่มได้เป็นจำนวน 27 แห่ง ดังนี้ (รายละเอียดคุณลักษณะที่สำคัญในแต่ละแหล่งสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมได้แสดงในบทที่ 4)

กลุ่มที่ 1 กลุ่มสิ่งแวดล้อมที่เป็นรูปธรรม ได้แก่

1. กลุ่มสาระสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ (natural environment) ประกอบด้วย สภาพทางกายภาพซึ่งเป็นภูมิประเทศที่สำคัญ คือ ภูทอก ภูควายเงิน ภูคกงิ้ว ผาแบ่น แม่น้ำโขง แม่น้ำเลย แก่งคุดคู้ และแก่งอื่นๆ รวมถึงทิวทัศน์โดยรวม (scenic view) นอกจากนั้นยังมีสภาพภูมิอากาศ (climate) ของเมืองเชียงคานมีอากาศดีเย็นสบายเป็นลักษณะที่โดดเด่นเช่นกัน

2. กลุ่มสาระสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น (built environment)

- 2.1 ลักษณะทางภูมิทัศน์ (urban landscape feature) ที่สำคัญ คือ ทักษิณภาพความงามบ้านเรือนไม้เก่าเรียงรายสองข้างทางบนถนนชายโขง และทัศนียภาพความงามบ้านเรือนริมน้ำเกษตรกรรม การประมงในลุ่มแม่น้ำตลอดสายเส้นทางริมแม่น้ำโขง

- 2.2 ลักษณะทางสถาปัตยกรรม (architectural character) ที่สำคัญ คือ สถาปัตยกรรมบ้านเรือนไม้เก่า โรงแรมเก่า และโรงภาพยนตร์เก่า

- 2.3 รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินและโครงสร้างของเมือง (urban structure) ที่สำคัญ คือ วัดเก่าแก่และสวยงาม ได้แก่ วัดมหาธาตุ วัดท่ากอก วัดป่าไผ่ วัดโพธิ์ชัย และวัดศรีคุณเมือง รวมทั้งลักษณะของเนื้อเมืองเชียงคานในโครงสร้างโดยรวม

กลุ่มที่ 2 กลุ่มสิ่งแวดล้อมที่เป็นนามธรรม คือ กลุ่มสาระสำคัญด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม (intangible heritage) ประกอบด้วย

1. สิ่งที่เกี่ยวข้องกับคนหรือกลุ่มคน (human) ที่สำคัญ คือ การผสมผสานหลากหลายกลุ่มคนหรือกลุ่มชนสำคัญได้แก่ คนเชื้อชาติไทย (ไทเลย) คนเชื้อสายไทย (ไทดำ ไทพวน ไทใต้)

และคนลาว นอกจากนั้นยังรวมถึงความจำเป็นในการดำรงชีวิตเพื่อตอบสนองสังคมและพฤติกรรมของมนุษย์ คือ ลักษณะอาหารการกินพื้นเมือง ภาษาพูดเชียงคาน และเครื่องแต่งกายเชียงคาน

2. กิจกรรมทางสังคม (social activity) แบ่งเป็น

2.1 แบบแผนในการดำรงชีวิต (lifestyle) ที่สำคัญ ได้แก่ การตัดบตรข้าวเหนียว ลักษณะใจคอของคนท้องถิ่นที่ยิ้มแย้มแจ่มใสและเป็นมิตรทำให้เมืองมีชีวิตชีวา การดำเนินชีวิตด้วยวิถีที่เรียบง่ายและดำเนินชีวิตแบบช้า อีกทั้งหลักฐานทางประวัติศาสตร์เมืองเชียงคานที่สำคัญ

2.2 แบบแผนทางวัฒนธรรม (cultural pattern) ที่สำคัญ คือ ประเพณี วัฒนธรรม ศิลปวัฒนธรรมต่างๆ และเทศกาลท้องถิ่น รวมทั้งตำนาน ความเชื่อ นิทานพื้นบ้าน การละเล่น ดนตรีพื้นบ้าน เพลงประจำเมืองต่างๆ ที่ทำให้ผู้คนได้พบปะกันและยังคงสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

2.3 แบบแผนทางเศรษฐกิจ (economic pattern) ที่สำคัญ คือ สินค้าเศรษฐกิจท้องถิ่น หรือ ผลิตภัณฑ์ชุมชน และอาชีพของคนท้องถิ่นเมืองเชียงคาน

ปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างการดำเนินการของการระบุคุณลักษณะที่สำคัญของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม คือ ความน่าเชื่อถือในผลที่ได้รับ เนื่องจากการระบุคุณลักษณะที่สำคัญนั้นจำเป็นต้องอาศัยวิจารณ์และองค์ความรู้ของผู้วิจัยเองในการวิเคราะห์ศึกษาหาเกณฑ์ในการประเมินคุณค่าเพื่อคัดเลือกคุณลักษณะที่สำคัญที่สามารถก่อให้เกิดเอกลักษณ์ให้กับสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน รวมทั้งการประเมินสาระสำคัญของแหล่งสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองควบคู่กับ เกณฑ์ดังกล่าวที่อาจมีความคิดเห็นที่ไม่ตรงกันในการกำหนดกรอบการศึกษาหรือให้ค่าคะแนนหรือคลาดเคลื่อนในการประเมินได้ซึ่งอาจเกิดความเคลงใจในเกณฑ์ที่กำหนดไว้ได้ ดังนั้นเกณฑ์ในการประเมินจึงกำหนดไว้ในจำนวนที่ค่อนข้างมากเพื่อครอบคลุมเนื้อหาในการคัดกรองข้อมูลให้ได้หลายประเด็น อีกทั้งยังใช้สถิติในการวิเคราะห์เพื่อแปลความหมายของค่าเฉลี่ยที่จะนำมาใช้พิจารณาระบุคุณลักษณะสำคัญที่อยู่ในระดับสูงสุดเพื่อให้การระบุคุณลักษณะที่สำคัญของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานมีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

3. การสร้างเครื่องมือในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยนี้สร้างขึ้นเพื่อสรุปหาหลักเกณฑ์การคัดเลือกประเด็นในการตั้งคำถามและกลุ่มรูปภาพมาประกอบความเข้าใจ ซึ่งคำถามเหล่านี้ใช้วิธีการจัดลำดับความสำคัญของคุณค่าสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในแต่ละกลุ่มสาระสำคัญ โดยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 2 รูปแบบที่มีความแตกต่างในการให้ข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามที่ให้ความคิดเห็นเชิงกว้างและเชิงปริมาณ และการสัมภาษณ์ที่ให้ข้อมูลความคิดเห็นด้านองค์ความรู้ในเชิงลึกและเชิงคุณภาพ โดยทั้งสองรูปแบบได้รับการควบคุมให้ยังคงมีประเด็นคำถามที่เหมือนกัน ซึ่งมีรายละเอียดในบทที่ 3 โดยปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างการสร้างเครื่องมือในการวิจัย คือ

การสรุปเนื้อหาสาระของคำถามที่มีมากมายให้ตรงประเด็น ตรงวัตถุประสงค์ที่สุดเพื่อให้สอดคล้องกับข้อจำกัดของเครื่องมือในการวิจัยในแต่ละรูปแบบ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันในการสื่อสารด้วยเครื่องมือในการวิจัยนั้นๆ และหลีกเลี่ยงความเอนเอียงต่อข้อมูลที่มากมายในการสำรวจความคิดเห็นต่างๆ ดังนั้น สิ่งที่จะช่วยในการสื่อสารด้วยเครื่องมือในการวิจัยที่ดี คือ การออกแบบแบบสอบถามและการออกแบบการสัมภาษณ์ที่รอบคอบและรอบด้านตรงตามวัตถุประสงค์ ควบคู่กับการทำความเข้าใจต่อลักษณะของกลุ่มประชากรนั้นๆ เพื่อการสื่อสารด้วยเครื่องมือในการวิจัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การค้นหาเทคนิควิธีการก็เป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้การดำเนินการสำรวจความคิดเห็นเกิดความรวดเร็วและไม่น่าเบื่อหน่าย

4. การทดสอบเครื่องมือในการวิจัย

ก่อนดำเนินงานลงสำรวจภาคสนามอย่างละเอียดเพื่อสำรวจความคิดเห็นของประชากรจำเป็นต้องมีการทดสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ การทดสอบแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ ซึ่งมีรายละเอียดในบทที่ 3 โดยปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างการดำเนินการทดสอบเครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสอบถามมีปัญหาในการใช้ภาษาที่มีลักษณะเป็นวิชาการมากเกินไป และมีความเอนเอียงจนทำให้สื่อความหมายได้ยากที่จะเข้าใจ เกิดข้อสงสัยในบางข้อ ดังนั้น จึงได้ดำเนินการแก้ไขสรุปความให้กระชับมากขึ้นและปรับสำนวนบางประโยคให้เป็นกลุ่มข้อความเพื่อให้เข้าใจและสื่อความหมายได้ง่ายขึ้น พร้อมทั้งเตรียมภาพประกอบให้สอดคล้องกับคำถามและมีผู้สอบถามช่วยอธิบายในขณะดำเนินการแจกแบบสอบถามด้วย ส่วนการทดสอบการสัมภาษณ์มีปัญหาในด้านขอบเขตของเนื้อหาที่ดูกว้างเกินไป ดังนั้น จึงได้จัดกลุ่มภาพประกอบและเลือกภาพที่สื่อให้ชัดเจนมากขึ้นเพื่อจำกัดขอบเขตของเนื้อหาที่สัมภาษณ์

5. การเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม และการสัมภาษณ์

การลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลอย่างละเอียดเกี่ยวกับเมืองเชียงคานตามแหล่งสิ่งแวดลอมทางวัฒนธรรมที่ได้รับการประเมินคุณลักษณะที่สำคัญไว้แล้วได้ดำเนินการในระหว่างวันที่ 20 – 22 มกราคม พ.ศ. 2554 และ วันที่ 15-25 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2554 โดยทำการเก็บข้อมูลภาคสนามในที่ตั้งอีกครั้งเพื่อตรวจสอบความถูกต้องซึ่งใช้วิธีการสังเกตการณ์ และพฤติกรรมด้วยสายตา การพูดคุยเพื่อศึกษาแนวคิดของคนในชุมชนโดยใช้เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามและการสัมภาษณ์ เพื่อเก็บข้อมูลการรับรู้ และการยอมรับคุณค่าความสำคัญของเมืองเชียงคาน รวมทั้งสืบหาข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายที่มีประสบการณ์ในเมืองเชียงคาน พร้อมทั้งจดบันทึก บันทึกภาพนิ่ง หรืออัดเทปการสัมภาษณ์ ทั้งนี้ การสุ่มแจกแบบสอบถามนั้นจะมุ่งไปยังกลุ่มประชากรที่ได้กำหนดแบบแบ่งชั้นไว้กับกลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่ม ซึ่งได้จำแนกกลุ่มไว้เป็นรหัสให้

ชัดเจนว่า เป็นคนเชียงคานตามทะเบียนราษฎร เป็นนักท่องเที่ยวหรือเป็นคนที่มาทำงานที่เชียงคาน เพื่อการจำแนกแบบสอบถามตามกลุ่มที่ได้แบ่งชั้นไว้ตามสัดส่วนที่ได้ศึกษาและคำนวณไว้โดยมีจำนวนทั้งหมด 100 ชุด การสุ่มแบบสอบถามนั้นจะดำเนินการสุ่มแจกทีละคนให้ผู้ตอบกรอกแบบสอบถามเอง หรือผู้สอบถามเป็นผู้อ่านและกรอกให้ ทั้งนี้ ผู้สอบถามจะสามารถช่วยอธิบายความหมายในกรณีที่ผู้ไม่เข้าใจให้เกิดความกระจ่างมากขึ้นได้ นอกจากนั้นยังมีการสุ่มแจกแบบสอบถามทั้งสุ่มแจกแล้วรอรับกลับทันที และสุ่มแจกแบบสอบถามทิ้งไว้แล้วรอรับกลับภายหลังซึ่งจะเป็นส่วนที่จัดไว้เป็นชุด (5-10 แบบสอบถาม) โดยได้ดำเนินการติดต่อไปยังตัวแทนของหน่วยงานต่างๆ เช่น โรงเรียน สถานีตำรวจ กรมที่ดิน ฯลฯ ซึ่งผู้สอบถามได้ชี้แจงแบบสอบถามดังกล่าวให้เข้าใจถึงวิธีการตอบแบบสอบถามต่อตัวแทนนั้นๆ

ส่วนการสัมภาษณ์แบบเจาะจงนั้นจะมุ่งไปยังกลุ่มตัวอย่างที่ได้กำหนดและวางแผนได้ทั้งหมดจำนวน 45 คน แต่ด้วยความไม่สะดวกในการนัดหมายเข้าไปสัมภาษณ์รวมทั้งหาช่วงเวลาที่เหมาะสมไม่ได้ จึงทำให้ได้กลุ่มตัวอย่างนี้เพียง 11 คน ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง เน้นการสัมภาษณ์เชิงลึก แบบต่อหน้าที่มีความยืดหยุ่น ซึ่งใช้เวลาประมาณ 30 นาที – 1 ชั่วโมงเพื่อสัมภาษณ์ความรู้และความคิดเห็น ซึ่งเป็นคำถามปลายเปิด ที่มีกลุ่มคำถามที่เหมือนกัน คือ “จากกลุ่มรูปภาพทั้งหมด รูปใดที่แสดงถึงความเป็นเชียงคานที่สำคัญและโดดเด่นที่สามารถเลือกได้หลายรูป และอธิบายเรื่องราวความสำคัญว่าคืออะไร มีส่วนประกอบและความสัมพันธ์กันอย่างไร”

การสำรวจข้อมูลภาคสนามนี้จึงเป็นการตรวจสอบ รวบรวมและประมวลข้อมูลเมืองเชียงคานในที่ตั้งที่ได้รับการคัดเลือกแล้วจากการประเมินคุณค่าความสำคัญตามเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้ รวมทั้งการสำรวจความคิดเห็นและการรับรู้ของประชากรในเมืองเชียงคาน ซึ่งมีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยสำรวจและเก็บข้อมูลภาคสนาม ดังนี้

1. วันที่ 20-22 มกราคม พ.ศ. 2554 ดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนามในที่ตั้งในบริเวณย่านเมืองเก่าเชียงคานเพื่อตรวจสอบความถูกต้องและจัดบันทึกรายละเอียดเพิ่มเติมขององค์ประกอบของเมืองที่มีคุณลักษณะที่สำคัญของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่เป็นทั้งรูปธรรมและนามธรรมที่ได้รับการคัดเลือกแล้วจากการประเมินคุณค่า ได้แก่ วัดศรีคุณเมือง วัดท่ากอก วัดป่าใต้ วัดมหาธาตุ ถนนชายโขง บรรยากาศแม่น้ำโขง บ้านไม้เรือนแถวที่ทรงคุณค่า ฯลฯ พร้อมทั้งร่วมเป็นผู้สังเกตการณ์ในงานประชุมเสวนาการค้นหามรดกทางวัฒนธรรมความเป็นเชียงคานและทิศทางการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อนำไปสู่การนำเสนออัตลักษณ์เชียงคานและทิศทางการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ซึ่งเป็นโครงการและแสดงผลการวิจัย The Arts of Tourism and Living Museum : Peinterpreting Chiangkhan s Representtations of cultural heritage and community identify โดยเทศบาลตำบลเชียงคานร่วมกับคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี

2. วันที่ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2554 เตรียมอุปกรณ์ประกอบเครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามจำนวน 100 ชุด แบบสัมภาษณ์ สมุดภาพประกอบ กล้องถ่ายรูป เป็นต้น

3. วันที่ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2554 เตรียมอุปกรณ์ประกอบเครื่องมือในการวิจัย (ต่อ) พร้อมวางแผนนัดหมายกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้เพื่อการสัมภาษณ์ และเริ่มสุ่มแจกแบบสอบถามไปยังกลุ่มประชากรที่พบปะให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามในบริเวณที่ 1 คือ ย่านเมืองเก่าเชียงคานที่อยู่ในเขตเทศบาลตำบลเชียงคาน

4. วันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2554 ดำเนินการสุ่มแจกแบบสอบถาม (ต่อ) ในบริเวณที่ 1 คือ ย่านเมืองเก่าเชียงคานที่อยู่ในเขตเทศบาลตำบลเชียงคาน และดำเนินการสัมภาษณ์ (1) คุณจิราพร มาเธอร์ ตัวแทนด้านการท่องเที่ยว (2) คุณรัตนมณี รัตนประพัฒน์ ประธานชุมชนคุ้มวัดป่ากลาง และ (3) คุณเพชร ศรีพรหมบุตร ประธานชุมชนคุ้มวัดท่ากก

5. วันที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2554 ดำเนินการสัมภาษณ์ (4) คุณสุบรรณ สุวรรณสิงห์ ตัวแทนด้านดนตรีพื้นบ้าน คนตรีไทย (5) คุณอมร ณรงค์ศักดิ์ ประธานชุมชนคุ้มวัดศรีคุณเมือง (6) ครูคุณ จงใจ ปราชญ์ชาวบ้านด้านศิลปหัตถกรรมงานตัดกระดาษ (7) คุณดาเงิน อ้วนคำ ปราชญ์ชาวบ้านด้านจักสาน (8) คุณสุเทพ ทิพรส ปราชญ์ชาวบ้านเชี่ยวชาญประวัติศาสตร์เมืองเชียงคาน

6. วันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2554 ดำเนินการสุ่มแจกแบบสอบถาม (ต่อ) ในบริเวณที่ 1 คือ ย่านเมืองเก่าเชียงคานที่อยู่ในเขตเทศบาลตำบลเชียงคาน โดยมุ่งไปยังกลุ่มประชากรที่พบปะให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามและดำเนินการสัมภาษณ์ (9) ว่าที่ พ.ต.ดร.ณัฐพล ดันมิ่ง นักวิชาการและตัวแทนสถานศึกษาเมืองเชียงคาน และ (10) คุณสุพัตรา สุพรหมจักร ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอเชียงคาน

7. วันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2554 ดำเนินการสุ่มแจกแบบสอบถาม (ต่อ) ในบริเวณที่ 1 คือ ย่านเมืองเก่าเชียงคานที่อยู่ในเขตเทศบาลตำบลเชียงคาน และเก็บรวบรวมส่วนที่แจกไปแล้ว

8. วันที่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2554 ดำเนินการสุ่มแจกแบบสอบถาม (ต่อ) ในบริเวณที่ 2 คือ บริเวณโดยรอบย่านเมืองเก่าเชียงคานที่อยู่ในตำบลเชียงคาน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลยและเก็บรวบรวมส่วนที่แจกไปแล้ว

9. วันที่ 22 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2554 ดำเนินการสุ่มแจกแบบสอบถาม (ต่อ) ในบริเวณที่ 2 คือ บริเวณโดยรอบย่านเมืองเก่าเชียงคานที่อยู่ในตำบลเชียงคาน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลยและเก็บรวบรวมส่วนที่แจกไปแล้ว

10. วันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2554 ดำเนินการสุ่มแจกแบบสอบถาม (ต่อ) ไปยังกลุ่มครูอาจารย์ในโรงเรียนบ้านเชียงคานวิจิตรวิทยา โรงเรียนบ้านเชียงคานปทุมมาสงเคราะห์ และสถานีตำรวจภูธรเชียงคาน พร้อมทั้งร่วมเป็นผู้สังเกตการณ์ในงานนิทรรศการแสดงผลแบบสำรวจ

รังวัดอาคารและรูปวาดวิถีวัฒนธรรมเชียงคาน รวมทั้งการเสวนาโดยกรมโยธาธิการและผังเมือง เรื่อง “ก้าวต่อไปในการพัฒนาและดำรงรักษาเมืองเชียงคาน” ซึ่งดำเนินการในวันนั้น

11. วันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2554 ดำเนินการสุ่มแจกแบบสอบถาม (ต่อ) ในบริเวณที่ 2 คือ บริเวณโดยรอบย่านเมืองเก่าเชียงคานที่อยู่ในตำบลเชียงคาน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย และเก็บรวบรวมส่วนที่แจกไปแล้ว นอกจากนั้นยังดำเนินการสัมภาษณ์ (11) พระครูปิยะธรรมนิวิฐ เจ้าอาวาสวัดป่าใต้ พร้อมทั้งร่วมเป็นผู้สังเกตการณ์ในการเสวนาเรื่อง “มองอะไรในเชียงคาน” เรื่อง “อัตลักษณ์เชียงคาน” และหนังสือเชียงคาน โดยคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี

12. วันที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2554 ดำเนินการสุ่มแจกแบบสอบถาม (ต่อ) ในบริเวณที่ 2 คือ บริเวณโดยรอบย่านเมืองเก่าเชียงคานที่อยู่ในตำบลเชียงคาน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย และเก็บรวบรวมส่วนที่แจกไปแล้ว พร้อมทั้งร่วมเป็นผู้สังเกตการณ์งานมอบแบบสำรวจวัดอาคาร และรูปวาดวิถีวัฒนธรรมเชียงคานให้เจ้าของบ้านและตัวแทน โดยคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี

ปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างการดำเนินการสำรวจข้อมูลภาคสนามในระหว่างวันที่ 20 – 22 มกราคม พ.ศ. 2554 และ วันที่ 15-25 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2554 แบ่งออกได้เป็น

1. ปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างการเก็บข้อมูลภาคสนามในที่ตั้ง คือ การได้ข้อมูลเพิ่มเติมแต่รายละเอียดหลังจากได้พูดคุยกับกลุ่มประชากรในแต่ละช่วงเวลาในการสำรวจที่แตกต่างกัน เช่น ช่วงเทศกาลและช่วงปกติ การบิดเบือนข้อมูลหรือการพยายามสื่อสารเพื่อผลประโยชน์ใดๆ และการพยายามสื่อสารข้อมูลใหม่ๆ ตามยุคสมัยปัจจุบันอันเกิดมาจากกระแสนิยมการท่องเที่ยวในเมืองเชียงคาน ดังนั้น ผู้วิจัยจำเป็นต้องยึดวัตถุประสงค์ในการวิจัยเป็นหลักเพื่อไม่ให้เกิดการไขว้เขว ยึดถือเป้าหมายในข้อมูลที่เกี่ยวข้องและแยกแยะข้อมูลที่ไม่เกี่ยวข้องให้ชัดเจนเพื่อตรวจสอบ และประมวลข้อมูลเมืองเชียงคานในที่ตั้งที่ได้รับการคัดเลือกแล้ว

2. ปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างการสำรวจข้อมูลความคิดเห็นจากแบบสอบถาม คือ การใช้เวลามากในการสื่อสาร ทั้งต้องตรวจสอบเบื้องต้นก่อนว่าเป็นกลุ่มตัวอย่างกลุ่มใดตามที่ได้แบ่งชั้นไว้แล้ว (คนเชียงคานตามทะเบียนราษฎร นักท่องเที่ยว และคนที่มาทำงานที่เชียงคาน) นอกจากนั้นต้องอธิบายความหมายแบบสอบถามให้เข้าใจและรอผลตอบรับให้ครบทุกข้อ เนื่องจากแบบสอบถามมีปริมาณคำถามและเนื้อหาที่ค่อนข้างมาก อีกทั้งกลุ่มประชากรส่วนใหญ่ในเชียงคานที่สุ่มแจกแบบสอบถามได้สำหรับคนในท้องถิ่นเป็นกลุ่มคนมีอายุ จึงจำเป็นต้องสุ่มแจกทีละคนอ่านให้ฟังโดยทั้งให้ผู้ตอบตอบเอง หรือผู้สอบถามเป็นผู้กรอกแล้วรอรับกลับภายหลัง จึงทำให้การเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามได้รับคืนอยู่ในจำนวนที่น้อยในแต่ละวันและใช้เวลามาก ดังนั้น จึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนเทคนิคด้วยการสุ่มแจกเป็นชุดไปยังตัวแทนของหน่วยงาน เช่น กรมที่ดิน

โรงเรียน สถานีดำรงจ ๔๔๔ โดยผู้สอบถามยังคงต้องอธิบายวิธีการตอบแบบสอบถามให้เข้าใจต่อตัวแทนนั้นๆ อย่างชัดเจนเพื่อความเข้าใจในแบบสอบถาม ถึงอย่างไรก็ดี การสุ่มแจกเป็นชุดยังมีปัญหาต่อเนื่องมา คือ ผู้สอบถามจะได้รับการตอบรับคืนไม่ครบบ้าง แบบสอบถามเสียบ้างทำให้ต้องเผื่อแบบสอบถามเกินกว่าที่กำหนดไว้ เพื่อให้ได้จำนวนแบบสอบถามตอบรับคืนมาได้ในจำนวนที่กำหนดไว้ภายในเวลาที่จำกัดได้ดีกว่า

3. ปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างการสำรวจความคิดเห็นด้วยการสัมภาษณ์ คือ การสัมภาษณ์ได้ไม่ครบตามการคำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่างนี้ เนื่องจากข้อจำกัดในความสะดวกในการเข้าไปสัมภาษณ์และช่วงเวลาที่สำรวจภาคสนาม จึงทำให้การสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่สำรวจมาได้ไม่สามารถนำมาใช้เป็นตัวแทนของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญได้ทั้งหมด ถึงอย่างไรก็ดี ยังคงเป็นประโยชน์เพื่อเป็นข้อมูลในสำรวจความรู้และความคิดเห็นของบุคคลนั้นๆ นอกจากนี้ ยังเกิดปัญหาการควบคุมเวลาในการสัมภาษณ์เนื่องจากการสัมภาษณ์นี้เป็นการสัมภาษณ์แบบคำถามปลายเปิดที่ไม่มีโครงสร้าง และเน้นการสัมภาษณ์วัดความรู้และความคิดเห็นเชิงลึก ทำให้ต้องพยายามควบคุมเรื่องราวให้อยู่ในประเด็นตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ

6. การรวบรวมผล สรุปและนำเสนอข้อมูล

ข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ทั้งข้อมูลการค้นคว้าเมืองเชียงคานจากเอกสารต่างๆ ข้อมูลเมืองเชียงคานในที่ตั้งหรือการสำรวจข้อมูลภาคสนามจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ เมื่อนำมาจัดระบบหมวดหมู่ ประมวลผล ตรวจสอบความถูกต้องและสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อทำการวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละประเภท โดยเฉพาะการวิเคราะห์ข้อมูลการสำรวจการรับรู้ และการยอมรับคุณค่าความสำคัญของเมืองเชียงคานที่ได้รับจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์แบบเจาะจง ซึ่ง ได้มีการประมวลผลสรุปและจัดหมวดหมู่โดยการลดทอนขนาดของข้อมูล จัดทำให้เป็นระบบเพื่อเป็นหลักฐานที่ตรวจสอบได้โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์เป็นเครื่องมือหลักในการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์นี้ หลังจากนั้น สรุปผลการวิเคราะห์เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจด้วยการพรรณนาและการสังเคราะห์ พร้อมทั้งนำผลเหล่านั้นมาแสดงผลในรูปแบบการบรรยาย แผนภูมิและตารางต่างๆ รวมทั้งแผนที่หรือแผนผังแสดงโครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน พร้อมกลุ่มรูปภาพและการบรรยายประกอบภาพ เพื่อให้เห็นกระบวนการค้นพบรูปแบบของปรากฏการณ์ในสังคมและพฤติกรรมของมนุษย์

ปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างการดำเนินการรวบรวม สรุปและนำเสนอข้อมูลจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ คือ ปัญหาการจับประเด็นสรุปเนื้อหาข้อมูลความคิดเห็นให้ตรงตามวัตถุประสงค์ เนื่องจากข้อมูลเมืองเชียงคานในที่ตั้งมีความหลากหลายในประเด็นที่กว้างและมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาในบางข้อมูล ปัญหาการนำเสนอข้อมูลที่รวบรวมและสรุปจาก

แบบสอบถามที่มีเนื้อหามากให้กระชับ ตอบวัตถุประสงค์ในการวิจัยได้ และนำเสนอข้อมูลส่วนนามธรรมออกมาเป็นรูปธรรมหรือทำให้เข้าใจง่ายขึ้นเพื่อการสื่อสารที่ชัดเจนเนื่องจากเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ จึงทำให้ต้องใช้ภาพประกอบหรือการบรรยายเชิงพรรณนาในการสื่อสารข้อมูลทางนามธรรมให้เข้าใจง่ายขึ้น อีกทั้งปัญหาการแปลความหมายหรือการตีความของคำในการสัมภาษณ์ให้ถูกต้องตรงตามประเด็นของเนื้อหาโดยรวมที่ผู้ให้สัมภาษณ์ต้องการสื่อสาร

การสำรวจ เก็บข้อมูลภาคสนาม และผลที่ได้

1. การเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม

การเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อทำการสำรวจข้อมูลความคิดเห็นและการรับรู้ถึงคุณลักษณะสำคัญของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานที่ได้รับการประเมินคุณค่าแล้ว (ดังรายละเอียดในการประเมินฯ ในบทที่ 5) หลังจากนั้นจึงนำมากำหนดประเด็นในแต่ละด้านที่ต้องการจะสำรวจในแบบสอบถาม ดังนี้

1.1 ด้านโครงสร้างที่ครอบคลุมแสดงถึงลักษณะของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานในภาพเชิงกว้าง โดยกำหนดประเด็นหลักและรหัสที่แสดงถึงรายละเอียดของความเป็นเมืองเชียงคาน ดังภาคผนวก ก รหัสจากแบบสอบถามในส่วนที่ 2 คือ ข้อมูลที่เกี่ยวกับความคิดเห็นของ “ความเป็นเมืองเชียงคาน”

1.2 ด้านองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในแต่ละด้านที่สามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจนนั้นที่ได้รับการประเมินคุณค่าแล้วในระดับปานกลางถึงมาก ซึ่งคัดกรองจนเหลือแหล่งสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานจำนวน 36 แห่ง ดังรายละเอียดคุณลักษณะที่สำคัญในแต่ละแหล่งสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่แสดงในบทที่ 4 โดยสามารถนำมาสรุปเป็นแผนผังตำแหน่งที่ตั้งคุณลักษณะสำคัญของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานที่เป็น ดังแสดงในภาพที่ 70

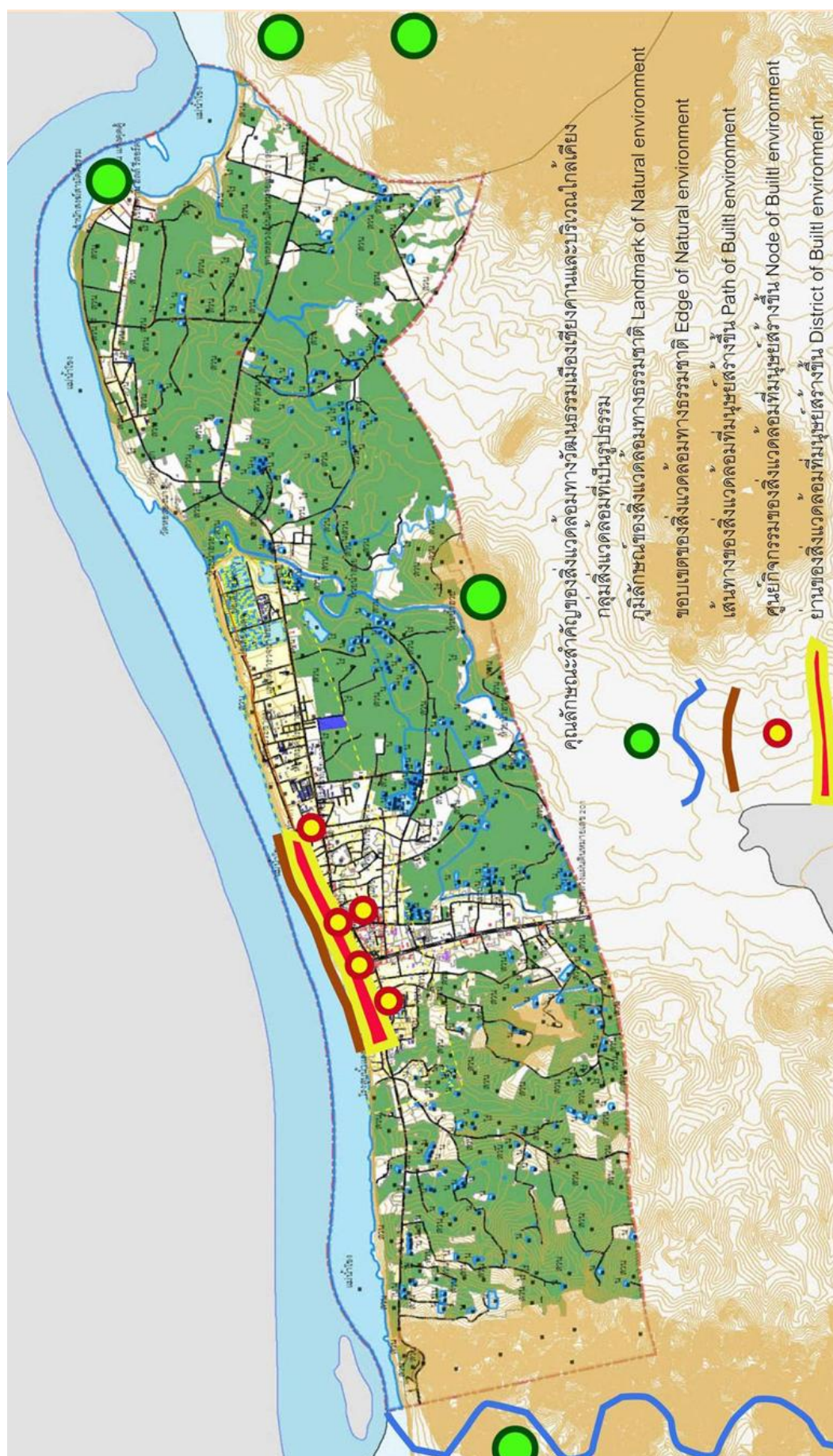
การเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามของการวิจัยเรื่อง “โครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน” เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (survey research) ซึ่งใช้แบบสอบถาม (questionnaire) เป็นเครื่องมือในการวิจัย โดยมีจำนวนทั้งสิ้น 100 ชุด กับกลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 กลุ่มคนในท้องถิ่น จำนวน 75 ชุด

กลุ่มที่ 2 กลุ่มคนนอกพื้นที่ (เข้ามาทำงาน) จำนวน 8 ชุด

กลุ่มที่ 3 กลุ่มคนนักท่องเที่ยว จำนวน 17 ชุด

จากนั้นผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูล ทำการวิเคราะห์และประมวลผลที่ได้จากแบบสอบถาม โดยใช้การวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนา (descriptive method) โดยผู้วิจัยได้แบ่งการนำเสนอผลการวิเคราะห์สถิติดังกล่าวออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

ภาพที่ 70 แสดงแผนผังตำแหน่งที่ตั้งของคุณลักษณะสำคัญของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเที่ยงคืนและบริเวณใกล้เคียงที่เป็นรูปธรรม

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม 3 กลุ่ม

ส่วนที่ 2 ข้อมูลความคิดเห็นโดยรวมเกี่ยวกับโครงสร้างที่ครอบคลุมแสดงถึงลักษณะของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานในภาพเชิงกว้าง และองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในแต่ละด้านที่สามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจน ได้แก่ ด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม 3 กลุ่ม

ส่วนที่ 3 ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงสร้างที่ครอบคลุมแสดงถึงลักษณะของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานในภาพเชิงกว้าง 3 กลุ่ม

ส่วนที่ 4 ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในแต่ละด้านที่สามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจน 3 กลุ่ม ได้แก่ ด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม

ผู้วิจัยได้กำหนดสัญลักษณ์ในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้เกิดความเข้าใจในการสื่อความหมายตรงกัน คือ

n	=	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
$\bar{x}$	=	ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง
S.D.	=	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลที่ได้จากการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม แบ่งได้เป็น 4 ส่วน มีรายละเอียด ดังนี้

1. ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม 3 กลุ่ม ประกอบด้วย เพศ กลุ่มชน อายุ อาชีพ การศึกษา พื้นเพในกรณีที่เป็นคนในเชียงคานตามทะเบียนราษฎรอาศัยในเชียงคานมานานแล้วกี่ปี การรู้จักเชียงคานครั้งแรกจากความถี่ในการมาเชียงคาน การเข้าทำงานมานานแล้วกี่ปี และการมาเชียงคานแต่ละครั้งอาศัยอยู่เฉลี่ยกี่วัน วิเคราะห์โดยการหาจำนวนความถี่ ร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ในแต่ละข้อ นำเสนอข้อมูลในรูปของตารางประกอบคำบรรยาย ดังต่อไปนี้

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 100 คน รวมทั้ง 3 กลุ่ม พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 51 คน คิดเป็นร้อยละ 51.00 แบ่งเป็นกลุ่มชนไทย จำนวน 62 คน คิดเป็นร้อยละ 62.00 รองลงมา คือ กลุ่มชนไทย-เลอ จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 30.00 โดยมีอายุระหว่าง 41-60 ปี จำนวน 36 คน คิดเป็นร้อยละ 36.00 รองลงมา มีอายุระหว่าง 31-40 ปี จำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 34.00 ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับราชการ จำนวน 37 คน คิดเป็นร้อยละ 37.00 รองลงมาประกอบอาชีพค้าขาย / ธุรกิจส่วนตัว จำนวน 31 คน คิดเป็นร้อยละ 31.00 มีระดับการศึกษาปริญญาตรี จำนวน 46 คน คิดเป็นร้อยละ 46.00 รองลงมา มีระดับการศึกษาปริญญาโท จำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 21.00 ทั้งนี้ มีพื้นเพเป็นคนเชียงคานตามทะเบียนราษฎรและได้อาศัยในเชียงคานมานานแล้วระหว่าง 35 - 51 ปี จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ

ละ 29.33 รองลงมาได้อาศัยอยู่ระหว่าง 18 - 34 ปี จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 25.33 โดยอาศัยใน
 เชียงานต่ำสุด 1 ปี สูงสุด 80 ปี เฉลี่ย 38 ปี ในกรณีที่ไม่ได้เป็นคนเชียงานจะมีที่อยู่ปัจจุบันจังหวัด
 กรุงเทพฯ จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 36.00 ได้รู้จักเชียงานครั้งแรกจากเพื่อนบอกมา จำนวน 13
 คน คิดเป็นร้อยละ 52.00 มีความถี่ในการมาเชียงานนานกว่าปีละหน จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ
 52.00 โดยเข้ามาทำงานมานานแล้ว 3 ปี จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 36.00 ต่ำสุด 1 ปี สูงสุด 5 ปี
 เฉลี่ย 2 ปี และมาเชียงานแต่ละครั้งอาศัยอยู่เฉลี่ย 3 วัน จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 28.00 ต่ำสุด 1
 วัน สูงสุด 60 วัน เฉลี่ย 7 วัน รายละเอียดดังตารางที่ 2

เมื่อจำแนกตามกลุ่มตัวอย่างในแต่ละกลุ่ม พบว่า

กลุ่มที่ 1 กลุ่มคนในท้องถิ่น ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ
 53.33 แบ่งเป็นกลุ่มชนไทย จำนวน 37 คน คิดเป็นร้อยละ 49.33 รองลงมากลุ่มชนไทย-เลย จำนวน
 30 คน คิดเป็นร้อยละ 40.00 มีอายุระหว่าง 41-60 ปี จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 40.00 รองลงมา
 อายุระหว่าง 31-40 ปี จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 26.67 ประกอบอาชีพรับราชการ จำนวน 35 คน
 คิดเป็นร้อยละ 46.67 รองลงมาประกอบอาชีพค้าขาย / ธุรกิจส่วนตัว จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ
 26.67 มีระดับการศึกษาปริญญาตรี จำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 46.67 รองลงมามีระดับการศึกษา
 มัธยม / ปริญญาโท จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 16.00 ทั้งนี้ มีพื้นเพเป็นคนเชียงานตามทะเบียน
 ราษฎรและได้อาศัยในเชียงานมานานแล้วระหว่าง 35 - 51 ปี จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 29.33
 รองลงมาได้อาศัยอยู่ระหว่าง 18 - 34 ปี จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 25.33 โดยอาศัยในเชียงาน
 ต่ำสุด 1 ปี สูงสุด 80 ปี เฉลี่ย 38 ปี

กลุ่มที่ 2 กลุ่มคนนอกพื้นที่ (เข้ามาทำงาน) ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 7 คน คิด
 เป็นร้อยละ 87.50 แบ่งเป็นกลุ่มชนไทย จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 100.00 มีอายุระหว่าง 31-40 ปี
 จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 50.00 ประกอบอาชีพค้าขาย / ธุรกิจส่วนตัว จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อย
 ละ 75.00 มีระดับการศึกษาปริญญาตรี จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 50.00 ทั้งนี้ มีพื้นเพในกรณีที่
 ไม่ได้เป็นคนเชียงานโดยมีที่อยู่ปัจจุบันจังหวัดเลย จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 37.50 ได้รู้จักเชียง
 านครั้งแรกจากเพื่อนบอกมา จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 37.50 มีความถี่ในการมาเชียงานทุกวัน
 จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 87.50 โดยเข้ามาทำงานมานานแล้ว 2 ปี จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ
 37.50 ต่ำสุด 2 ปี สูงสุด 50 ปี เฉลี่ย 13 ปี และมาเชียงานแต่ละครั้งอาศัยอยู่เฉลี่ย 1 ปี จำนวน 6 คน
 คิดเป็นร้อยละ 75.00 ต่ำสุด 3 วัน สูงสุด 1 ปี เฉลี่ย 319 วัน

กลุ่มที่ 3 กลุ่มคนนักท่องเที่ยว ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ
 52.94 แบ่งเป็นกลุ่มชนไทย จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 100.00 มีอายุระหว่าง 31-40 ปี จำนวน 10
 คน คิดเป็นร้อยละ 58.82 รองลงมาอายุระหว่าง 41-60 ปี จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 23.53
 ประกอบอาชีพพนักงานบริษัทเอกชน / รัฐวิสาหกิจ และ ค้าขาย / ธุรกิจส่วนตัว จำนวน 5 คน คิด

เป็นร้อยละ 29.41 มีระดับการศึกษาปริญญาโท จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 52.94 รองลงมามีระดับการศึกษาปริญญาตรี จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 41.18 ทั้งนี้ มีพื้นเพในกรณีที่ไม่ได้เป็นคนเชียงคานมีที่อยู่ปัจจุบันจังหวัดกรุงเทพฯ จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 47.06 ได้รู้จักเชียงคานครั้งแรกจากเพื่อนบอกมา จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 58.82 มีความถี่ในการมาเชียงคานนานกว่าปีละหน จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 76.47 โดยเข้ามาทำงานมานานแล้ว 1 ปี จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 35.29 ต่ำสุด 1 ปี สูงสุด 5 ปี เฉลี่ย 2 ปี และมาเชียงคานแต่ละครั้งอาศัยอยู่เฉลี่ย 3 วัน จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 35.29 ต่ำสุด 1 วัน สูงสุด 60 วัน เฉลี่ย 7 วัน รายละเอียดดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 จำนวนความถี่ ร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

(ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม 3 กลุ่ม)

ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม	กลุ่มที่ 1 กลุ่มคนในท้องถิ่น		กลุ่มที่ 2 กลุ่มคนนอกพื้นที่ (เข้ามาทำงาน)		กลุ่มที่ 3 กลุ่มคนนักท่องเที่ยว		รวมทั้ง 3 กลุ่ม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ								
ชาย	35	46.67	7	87.50	9	52.94	51	51.00
หญิง	40	53.33	1	12.50	8	47.06	49	49.00
รวม	75	100.00	8	100.00	17	100.00	100	100.00
2. กลุ่มชน								
ไทย	37	49.33	8	100.00	17	100.00	62	62.00
ไทย-ลาว	7	9.33					7	7.00
ไทย-เลย	30	40.00					30	30.00
ไทยอื่นๆ	1	1.33					1	1.00
รวม	75	100.00	8	100.00	17	100.00	100	100.00
3. อายุ								
11-20 ปี	1	1.33					1	1.00
21-30 ปี	13	17.33	1	12.50	3	17.65	17	17.00
31-40 ปี	20	26.67	4	50.00	10	58.82	34	34.00
41-60 ปี	30	40.00	2	25.00	4	23.53	36	36.00
มากกว่า 60 ปี	11	14.67	1	12.50			12	12.00
รวม	75	100.00	8	100.00	17	100.00	100	100.00

ตารางที่ 2 (ต่อ)

(ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม 3 กลุ่ม)

ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบ แบบสอบถาม	กลุ่มที่ 1 กลุ่ม คนในท้องถิ่น		กลุ่มที่ 2 กลุ่มคน นอกพื้นที่ (เข้ามาทำงาน)		กลุ่มที่ 3 กลุ่มคน นักท่องเที่ยว		รวมทั้ง 3 กลุ่ม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
4. อาชีพ								
รับจ้าง	7	9.33	1	12.50	3	17.65	11	11.00
นักเรียน / นักศึกษา	1	1.33			2	11.76	3	3.00
รับราชการ	35	46.67	1	12.50	1	5.88	37	37.00
พนักงานบริษัทเอกชน / รัฐวิสาหกิจ	5	6.67			5	29.41	10	10.00
แม่บ้าน	3	4.00			1	5.88	4	4.00
ค้าขาย / ธุรกิจส่วนตัว	20	26.67	6	75.00	5	29.41	31	31.00
เกษตรกร								
ไม่ได้ทำงาน	2	2.67					2	2.00
อื่นๆ	2	2.67					2	2.00
รวม	75	100.00	8	100.00	17	100.00	100	100.00
5. การศึกษา								
ประถม	7	9.33	1	12.50			8	8.00
มัธยม	12	16.00			1	5.88	13	13.00
อนุปริญญา	9	12.00	2	25.00			11	11.00
ปริญญาตรี	35	46.67	4	50.00	7	41.18	46	46.00
ปริญญาโท	12	16.00			9	52.94	21	21.00
ปริญญาเอก								
อื่นๆ			1	12.50			1	1.00
รวม	75	100.00	8	100.00	17	100.00	100	100.00

ตารางที่ 2 (ต่อ)

(ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม 3 กลุ่ม)

ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบ แบบสอบถาม	กลุ่มที่ 1 กลุ่ม คนในท้องถิ่น		กลุ่มที่ 2 กลุ่มคน นอกพื้นที่ (เข้ามาทำงาน)		กลุ่มที่ 3 กลุ่มคน นักท่องเที่ยว		รวมทั้ง 3 กลุ่ม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
6.1 พื้นเพ ในกรณีที่เป็นคนในเชิงคาน ตามทะเบียนราษฎร์ ได้อยู่อาศัยใน เชิงคานมานานแล้ว (ปี)								
ต่ำสุด = 1 ปี น้อยกว่า 18 ปี	13	17.33					13	17.33
สูงสุด = 80 ปี 18 - 34 ปี	19	25.33					19	25.33
เฉลี่ย = 38 ปี 35 - 51 ปี	22	29.33					22	29.33
S.D. = 19 ปี 52 - 68 ปี	16	21.33					16	21.33
มากกว่า 68 ปี	5	6.67					5	6.67
รวม	75	100.00					75	100.00
6.2 พื้นเพ ในกรณีที่ไม่ได้เป็นคนเชิง คาน ที่อยู่ปัจจุบัน คือ (จังหวัด)								
กรุงเทพฯ			1	12.50	8	47.06	9	36.00
นครพนม			1	12.50			1	4.00
เพชรบุรี			1	12.50			1	4.00
เลย			3	37.50			3	12.00
เชียงใหม่			1	12.50			1	4.00
สมุทรปราการ			1	12.50			1	4.00
ปทุมธานี					1	5.88	1	4.00
ฉะเชิงเทรา					1	5.88	1	4.00
นนทบุรี					3	17.65	3	12.00
ราชบุรี					2	11.76	2	8.00
หนองบัวลำพู					1	5.88	1	4.00
สวิตเดน					1	5.88	1	4.00
รวม			8	100.00	17	100.00	25	100.00

ตารางที่ 2 (ต่อ)

(ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม 3 กลุ่ม)

ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบ แบบสอบถาม	กลุ่มที่ 1 กลุ่มคน ในท้องถิ่น	กลุ่มที่ 2 กลุ่มคน นอกพื้นที่ (เข้ามาทำงาน)		กลุ่มที่ 3 กลุ่มคน นักท่องเที่ยว		รวมทั้ง 3 กลุ่ม	
	จำนวน ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
7. รู้จักเชียงคานครั้งแรกจาก							
คนเชียงคาน		2	25.00	1	5.88	3	12.00
เพื่อนบอกมา		3	37.50	10	58.82	13	52.00
หนังสือแนะนำการท่องเที่ยว		1	12.50			1	4.00
นิตยสารท่องเที่ยว / เดินทาง				1	5.88	1	4.00
อินเทอร์เน็ต				3	17.65	3	12.00
รายการโทรทัศน์				2	11.76	2	8.00
อื่นๆ		2	25.00			2	8.00
รวม		8	100.00	17	100.00	25	100.00
8. ความถี่ในการมาเชียงคาน							
ทุกวัน		7	87.50			7	28.00
เฉลี่ยอาทิตย์ละ 1 หน		1	12.50			1	4.00
เฉลี่ยเดือนละ 1 หน				1	5.88	1	4.00
ปีละ 1 หน				3	17.65	3	12.00
นานกว่าปีละ 1 หน				13	76.47	13	52.00
รวม		8	100.00	17	100.00	25	100.00
9. เข้าทำงานมานานแล้ว (ปี)							
กลุ่มที่ 2, กลุ่มที่ 3 1 ปี				6	35.29	6	24.00
ต่ำสุด = 2 ปี, 1 ปี 2 ปี		3	37.50	3	17.65	6	24.00
สูงสุด = 50 ปี, 5 ปี 3 ปี		2	25.00	7	41.18	9	36.00
เฉลี่ย = 13 ปี, 2 ปี 5 ปี				1	5.88	1	4.00
S.D. = 17 ปี, 1 ปี 15 ปี		1	12.50			1	4.00
23 ปี		1	12.50			1	4.00
50 ปี		1	12.50			1	4.00
รวม		8	100.00	17	100.00	25	100.00

ตารางที่ 2 (ต่อ)

(ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม 3 กลุ่ม)

ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบ แบบสอบถาม	กลุ่มที่ 1 กลุ่มคน ในท้องถิ่น	กลุ่มที่ 2 กลุ่มคน นอกพื้นที่ (เข้ามาทำงาน)	กลุ่มที่ 3 กลุ่มคน นักท่องเที่ยว		รวมทั้ง 3 กลุ่ม	
	จำนวน ร้อยละ	จำนวน ร้อยละ	จำนวน ร้อยละ	จำนวน ร้อยละ	จำนวน ร้อยละ	จำนวน ร้อยละ
10. มาเชียงคานแต่ละครั้งอาศัยอยู่เฉลี่ย (วัน)						
กลุ่มที่ 2, กลุ่มที่ 3 1 วัน				1 5.88	1 4.00	
ต่ำสุด = 3 วัน, 1 วัน 2 วัน				2 11.76	2 8.00	
สูงสุด = 365 วัน, 60 วัน 3 วัน		1 12.50	6 35.29	7 28.00		
เฉลี่ย = 319 วัน, 7 วัน 4 วัน			3 17.65	3 12.00		
S.D. = 128 วัน, 14 วัน 5 วัน			2 11.76	2 8.00		
10 วัน			2 11.76	2 8.00		
60 วัน			1 5.88	1 4.00		
356 วัน		1 12.50			1 4.00	
365 วัน		6 75.00			6 24.00	
รวม		8 100.00	17 100.00	25 100.00		

2. ส่วนที่ 2 ข้อมูลความคิดเห็นโดยรวมเกี่ยวกับโครงสร้างที่ครอบคลุมแสดงถึงลักษณะของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานในภาพเชิงกว้าง และองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในแต่ละด้านที่สามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจน ได้แก่ ด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม 3 กลุ่ม วิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ในแต่ละข้อ นำเสนอข้อมูลในรูปของตารางประกอบคำบรรยาย ดังต่อไปนี้

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติของความคิดเห็นโดยรวมเกี่ยวกับโครงสร้างที่ครอบคลุมแสดงถึงลักษณะของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานในภาพเชิงกว้าง และองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในแต่ละด้านที่สามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจน ได้แก่ ด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรมของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 100 คน รวมทั้ง 3 กลุ่ม พบว่า เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน มีความคิดเห็น โดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง-มาก ($\bar{x}=8.08$ - 7.63) เรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ องค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม รองลงมาองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมด้านสิ่งแวดล้อมที่

มนุษย์สร้างขึ้น โครงสร้างที่ครอบคลุมแสดงถึงลักษณะของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานในภาพเชิงกว้าง และองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ตามลำดับ

เมื่อจำแนกตามกลุ่มตัวอย่างในแต่ละกลุ่ม พบว่า

กลุ่มที่ 1 กลุ่มคนในท้องถิ่น เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน มีความคิดเห็น โดยรวม อยู่ในระดับมาก-มากที่สุด ($\bar{X}=8.46 - 8.06$) เรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ องค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม รองลงมา องค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น โครงสร้างที่ครอบคลุมแสดงถึงลักษณะของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานในภาพเชิงกว้าง และองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ตามลำดับ

กลุ่มที่ 2 กลุ่มคนนอกพื้นที่ (เข้ามาทำงาน) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน มีความคิดเห็น โดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง-มาก ($\bar{X}=7.67 - 6.50$) เรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ องค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น รองลงมาองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม องค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และ โครงสร้างที่ครอบคลุมแสดงถึงลักษณะของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานในภาพเชิงกว้าง ตามลำดับ

กลุ่มที่ 3 กลุ่มคนนักท่องเที่ยว เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน มีความคิดเห็น โดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง-มาก ($\bar{X}=6.63 - 6.13$) เรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ องค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม รองลงมา โครงสร้างที่ครอบคลุมแสดงถึงลักษณะของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานในภาพเชิงกว้าง

สรุปมีความคิดเห็น โดยรวม อยู่ในระดับน้อย-ปานกลาง ($\bar{X}=5.95 - 5.69$) เรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ องค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ รองลงมาองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ตามลำดับ รายละเอียดดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ข้อมูลความคิดเห็นโดยรวมเกี่ยวกับโครงสร้างที่ครอบคลุมแสดงถึงลักษณะของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมือง
เขียงกานในภาพเชิงกว้าง และองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในแต่ละด้านที่สามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจน

(รวมทั้ง 3 กลุ่ม)

ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็น	ไม่ทราบมาก่อน/ ไม่แน่ใจ/ไม่เห็น ด้วย-น้อยที่สุด		น้อยที่สุด- น้อย		น้อย- ปานกลาง		ปานกลาง- มาก		มาก- มากที่สุด		รวม		Mean	S.D.	ระดับความ คิดเห็น
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%			
โครงสร้างที่ครอบคลุมแสดงถึงลักษณะของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเขียงกานในภาพเชิงกว้าง	0	0.00	4	4.00	13	13.00	36	36.00	47	47.00	100	100.00	7.80	1.64	ปานกลาง-มาก
องค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในแต่ละด้านที่สามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจน ได้แก่ ด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม	0	0.00	2	2.00	11	11.00	30	30.00	57	57.00	100	100.00	7.88	1.47	ปานกลาง-มาก
ด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ	0	0.00	3	3.00	13	13.00	35	35.00	49	49.00	100	100.00	7.63	1.60	ปานกลาง-มาก
ด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น	0	0.00	6	6.00	5	5.00	34	34.00	55	55.00	100	100.00	7.92	1.70	ปานกลาง-มาก
ด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม	1	1.00	2	2.00	7	7.00	32	32.00	58	58.00	100	100.00	8.08	1.56	มาก-มากที่สุด

ตารางที่ 3 (ต่อ)

(กลุ่มที่ 1 : คนในท้องถิ่น)

ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็น	ไม่ทราบมาก่อน/ ไม่แน่ใจ/ไม่เห็น ด้วย-น้อยที่สุด		น้อยที่สุด- น้อย		น้อย- ปานกลาง		ปานกลาง- มาก		มาก- มากที่สุด		รวม		Mean	S.D.	ระดับความ คิดเห็น
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%			
โครงสร้างที่ครอบคลุมแสดงถึงลักษณะของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานในภาพเชิงกว้าง	0	0.00	1	1.33	4	5.33	26	34.67	44	58.67	75	100.00	8.32	1.30	มาก-มากที่สุด
องค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในแต่ละด้านที่สามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจน ได้แก่ ด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม	0	0.00	0	0.00	4	5.33	20	26.67	51	68.00	75	100.00	8.32	1.09	มาก-มากที่สุด
ด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ	0	0.00	0	0.00	5	6.67	26	34.67	44	58.67	75	100.00	8.06	1.27	มาก-มากที่สุด
ด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น	0	0.00	0	0.00	2	2.67	22	29.33	51	68.00	75	100.00	8.45	1.06	มาก-มากที่สุด
ด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม	0	0.00	1	1.33	2	2.67	20	26.67	52	69.33	75	100.00	8.46	1.22	มาก-มากที่สุด

ตารางที่ 3 (ต่อ)

(กลุ่มที่ 2 : คนนอกพื้นที่)

ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็น	ไม่ทราบมาก่อน/ ไม่แน่ใจ/ไม่เห็น ด้วย-น้อยที่สุด		น้อยที่สุด- น้อย		น้อย- ปานกลาง		ปานกลาง- มาก		มาก- มากที่สุด		รวม		Mean	S.D.	ระดับความ คิดเห็น
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%			
โครงสร้างที่ครอบคลุมแสดงถึงลักษณะของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานในภาพเชิงกว้าง	0	0.00	1	12.50	3	37.50	3	37.50	1	12.50	8	100.00	6.50	1.70	ปานกลาง-มาก
องค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในแต่ละด้านที่สามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจน ได้แก่ ด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม	0	0.00	0	0.00	1	12.50	4	50.00	3	37.50	8	100.00	7.49	1.43	ปานกลาง-มาก
ด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ	0	0.00	1	12.50	1	12.50	3	37.50	3	37.50	8	100.00	7.17	2.19	ปานกลาง-มาก
ด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น	0	0.00	0	0.00	2	25.00	3	37.50	3	37.50	8	100.00	7.67	1.58	ปานกลาง-มาก
ด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม	0	0.00	0	0.00	0	0.00	6	75.00	2	25.00	8	100.00	7.64	1.21	ปานกลาง-มาก

ตารางที่ 3 (ต่อ)

(กลุ่มที่ 3 : คนนักท่องเที่ยว)

ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็น	ไม่ทราบมาก่อน/ ไม่แน่ใจ/ไม่เห็น ด้วย-น้อยที่สุด		น้อยที่สุด- น้อย		น้อย- ปานกลาง		ปานกลาง- มาก		มาก- มากที่สุด		รวม		Mean	S.D.	ระดับความ คิดเห็น
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%			
โครงสร้างที่ครอบคลุมแสดงถึงลักษณะของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานในภาพเชิงกว้าง	0	0.00	2	11.76	6	35.29	7	41.18	2	11.76	17	100.00	6.13	1.53	ปานกลาง-มาก
องค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในแต่ละด้านที่สามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจน ได้แก่ ด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม	0	0.00	2	11.76	6	35.29	6	35.29	3	17.65	17	100.00	6.09	1.60	ปานกลาง-มาก
ด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ	0	0.00	2	11.76	7	41.18	6	35.29	2	11.76	17	100.00	5.95	1.50	น้อย-ปานกลาง
ด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น	0	0.00	6	35.29	1	5.88	9	52.94	1	5.88	17	100.00	5.69	2.20	น้อย-ปานกลาง
ด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม	1	5.88	1	5.88	5	29.41	6	35.29	4	23.53	17	100.00	6.63	2.12	ปานกลาง-มาก

3. ส่วนที่ 3 ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงสร้างที่ครอบคลุมแสดงถึงลักษณะของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานในภาพเชิงกว้าง 3 กลุ่ม วิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ในแต่ละข้อ นำเสนอข้อมูลในรูปของตารางประกอบคำบรรยาย ดังต่อไปนี้

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงสร้างที่ครอบคลุมแสดงถึงลักษณะของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานในภาพเชิงกว้างของผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 100 คน รวมทั้ง 3 กลุ่ม พบว่า มีความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงสร้างที่ครอบคลุมแสดงถึงลักษณะของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานในภาพเชิงกว้าง โดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง-มาก ($\bar{x}=7.80$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ เรียงลำดับจากมากไปน้อย มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก-มากที่สุด ($\bar{x}=8.16 - 8.09$) ได้แก่ "เชียงคาน เมืองสำคัญทางพุทธศาสนา มีวัดวาอาราม คู่บ้านคู่เมืองที่เก่าแก่งดงามตามกรอบวัฒนธรรม และประเพณีที่ดีงาม" และ"เชียงคาน เมืองเล็กๆ สงบงดงาม ผู้คนยิ้มแย้มแจ่มใส ดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่ายในวิถีช้า" มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง-มาก ($\bar{x}=7.91 - 7.38$) ได้แก่ "เชียงคาน เมืองธรรมชาติบรรยากาศโรแมนติก ด้วยเกาะแก่งงดงาม ภูเขาน้อยใหญ่ วิถีชีวิตเรียบง่ายที่อุดมสมบูรณ์ด้วยแหล่งทำกิน" รองลงมา "เชียงคาน เมืองท่า 100 ปี ที่มีการผสมผสานของวัฒนธรรมชนกลุ่มชนของคนริมฝั่งโขง" ได้แก่ อาหารการกิน ภาษา การแต่งกายพื้นเมือง ประเพณีและวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นโดยเฉพาะการดักบาตรข้าวเหนียว" "เชียงคาน เมืองมนต์เสน่ห์แห่งถนนสายวัฒนธรรม สถาปัตยกรรมบ้านไม้เก่าที่งดงามในความทรงจำ" และ"เชียงคาน เมืองท่าแห่งการค้าขายของสองฟากฝั่งแม่น้ำโขง บ้านเรือนวัดวาอารามวางเรียงรายทอดยาวไปตามชายฝั่งโขง" ตามลำดับ

จำแนกตามกลุ่มตัวอย่าง พบว่า

กลุ่มที่ 1 กลุ่มคนในท้องถิ่น มีความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงสร้างที่ครอบคลุมแสดงถึงลักษณะของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานในภาพเชิงกว้าง โดยรวม อยู่ในระดับมาก-มากที่สุด ($\bar{x}=8.32$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ เรียงลำดับจากมากไปน้อย มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก-มากที่สุด ($\bar{x}=8.81 - 8.12$) ได้แก่ "เชียงคาน เมืองสำคัญทางพุทธศาสนา มีวัดวาอาราม คู่บ้านคู่เมืองที่เก่าแก่งดงามตามกรอบวัฒนธรรม และประเพณีที่ดีงาม" รองลงมา"เชียงคาน เมืองธรรมชาติบรรยากาศโรแมนติก ด้วยเกาะแก่งงดงาม ภูเขาน้อยใหญ่ วิถีชีวิตเรียบง่ายที่อุดมสมบูรณ์ด้วยแหล่งทำกิน" "เชียงคาน เมืองเล็กๆ สงบงดงาม ผู้คนยิ้มแย้มแจ่มใส ดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่ายในวิถีช้า" "เชียงคาน เมืองท่า 100 ปี ที่มีการผสมผสานของวัฒนธรรมชนกลุ่มชนของคนริมฝั่งโขง" ได้แก่ อาหารการกิน ภาษา การแต่งกายพื้นเมือง ประเพณีและวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น โดยเฉพาะการดักบาตรข้าวเหนียว" และ"เชียงคาน เมืองท่าแห่งการค้าขายของสองฟากฝั่งแม่น้ำโขง บ้านเรือนวัดวาอารามวางเรียงรายทอดยาวไปตามชายฝั่งโขง" มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง-

มาก ($\bar{x}=7.89$) ได้แก่ "เชียงคาน เมืองมนต์เสน่ห์แห่งถนนสายวัฒนธรรม สถาปัตยกรรมบ้านไม้เก่า
ที่งดงามในความทรงจำ" ตามลำดับ

กลุ่มที่ 2 กลุ่มคนนอกพื้นที่ (เข้ามาทำงาน) มีความคิดเห็นเกี่ยวกับ โครงสร้างที่
ครอบคลุมแสดงถึงลักษณะของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานในภาพเชิงกว้าง โดยรวม
อยู่ในระดับปานกลาง-มาก ($\bar{x}=6.50$) เมื่อพิจารณาเป็นรายชื่อ เรียงลำดับจากมากไปน้อย มีความ
คิดเห็นอยู่ในระดับมาก-มากที่สุด ($\bar{x}=8.13$) ได้แก่ "เชียงคาน เมืองเล็กๆ สงบงดงาม ผู้คนยิ้มแย้ม
แจ่มใส ดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่ายในวิถีช้า" มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง-มาก ($\bar{x}=6.88 -$
 6.38) ได้แก่ "เชียงคาน เมืองสำคัญทางพุทธศาสนา มีวัดวาอารามคู่บ้านคู่เมืองที่เก่าแก่งดงามตาม
กรอบวัฒนธรรม และประเพณีที่ดีงาม" รองลงมา "เชียงคาน เมืองมนต์เสน่ห์แห่งถนนสาย
วัฒนธรรม สถาปัตยกรรมบ้านไม้เก่าที่งดงามในความทรงจำ" และ "เชียงคาน เมืองธรรมชาติ
บรรยากาศโรแมนติก ด้วยเกาะแก่งงดงาม ภูเขาน้อยใหญ่ วิถีชีวิตเรียบง่ายที่อุดมสมบูรณ์ด้วยแหล่ง
ทำกิน" มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย-ปานกลาง ($\bar{x}=5.75 - 5.50$) ได้แก่ "เชียงคาน เมืองท่าแห่ง
การค้าขายของสองฟากฝั่งแม่น้ำโขง บ้านเรือนวัดวาอารามวางเรียงรายทอดยาวไปตามชายฝั่งโขง"
รองลงมา "เชียงคาน เมืองท่า 100 ปี ที่มีการผสมผสานของวัฒนธรรมธรรมหลากหลายกลุ่มชนของคนริม
ฝั่งโขง ได้แก่ อาหารการกิน ภาษา การแต่งกายพื้นเมือง ประเพณีและวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น
โดยเฉพาะการตักบาตรข้าวเหนียว" ตามลำดับ

กลุ่มที่ 3 กลุ่มคนนักท่องเที่ยว มีความคิดเห็นเกี่ยวกับ โครงสร้างที่ครอบคลุมแสดง
ถึงลักษณะของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานในภาพเชิงกว้าง โดยรวม อยู่ในระดับปาน
กลาง-มาก ($\bar{x}=6.13$) เมื่อพิจารณาเป็นรายชื่อ เรียงลำดับจากมากไปน้อย มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ
ปานกลาง-มาก ($\bar{x}=7.06 - 6.06$) ได้แก่ "เชียงคาน เมืองเล็กๆ สงบงดงาม ผู้คนยิ้มแย้มแจ่มใส
ดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่ายในวิถีช้า" รองลงมา "เชียงคาน เมืองมนต์เสน่ห์แห่งถนนสายวัฒนธรรม
สถาปัตยกรรมบ้านไม้เก่าที่งดงามในความทรงจำ" "เชียงคาน เมืองธรรมชาติบรรยากาศโรแมนติก
ด้วยเกาะแก่งงดงาม ภูเขาน้อยใหญ่ วิถีชีวิตเรียบง่ายที่อุดมสมบูรณ์ด้วยแหล่งทำกิน" และ "เชียงคาน
เมืองท่า 100 ปี ที่มีการผสมผสานของวัฒนธรรมธรรมหลากหลายกลุ่มชนของคนริมฝั่งโขง ได้แก่ อาหาร
การกิน ภาษา การแต่งกายพื้นเมือง ประเพณีและวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น โดยเฉพาะการตักบาตร
ข้าวเหนียว" มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย-ปานกลาง ($\bar{x}=5.88 - 4.88$) ได้แก่ "เชียงคาน เมือง
สำคัญทางพุทธศาสนา มีวัดวาอารามคู่บ้านคู่เมืองที่เก่าแก่งดงามตามกรอบวัฒนธรรม และประเพณี
ที่ดีงาม" รองลงมา "เชียงคาน เมืองท่าแห่งการค้าขายของสองฟากฝั่งแม่น้ำโขง บ้านเรือนวัดวา
อารามวางเรียงรายทอดยาวไปตามชายฝั่งโขง" ตามลำดับ รายละเอียดดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับ โครงสร้างที่ครอบคลุมแสดงถึงลักษณะของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียง
 กานในภาพเชิงกว้าง

(รวมทั้ง 3 กลุ่ม)

โครงสร้างที่ครอบคลุมแสดงถึงลักษณะของสิ่งแวดล้อมทาง วัฒนธรรมเมืองเชียงกานในภาพเชิงกว้าง	ไม่ทราบมาก่อน/ ไม่แน่ใจ/ไม่เห็น ด้วย-น้อยที่สุด		น้อยที่สุด- น้อย		น้อย- ปานกลาง		ปานกลาง- มาก		มาก- มากที่สุด		รวม		Mean	S.D.	ระดับความ คิดเห็น
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%			
"เชียงกาน เมืองสำคัญทางพุทธศาสนา มีวัดวาอาราม คู่บ้านคู่อเมืองที่เก่าแก่ดงามตามกรอบวัฒนธรรม และประเพณีที่ คึกคัก"	2	2.00	5	5.00	7	7.00	35	35.00	51	51.00	100	100.00	8.16	1.94	มาก-มากที่สุด
"เชียงกาน เมืองเล็กๆ สงบดงาม ผู้คนยิ้มแย้มแจ่มใส ดำเนิน ชีวิตอย่างเรียบง่ายในวิถีช้า"	2	2.00	2	2.00	13	13.00	32	32.00	51	51.00	100	100.00	8.09	1.92	มาก-มากที่สุด
"เชียงกาน เมืองธรรมชาติบรรยากาศโรแมนติก ด้วยเกาะแก่ง ดงาม ภูเขาใหญ่ วิถีชีวิตเรียบง่ายที่อุดมสมบูรณ์ด้วย แหล่งทำกิน"	2	2.00	4	4.00	16	16.00	32	32.00	46	46.00	100	100.00	7.91	1.97	ปานกลาง-มาก
"เชียงกาน เมืองท่า 100 ปี ที่มีการผสมผสานของวัฒนธรรม หลากหลายกลุ่มชนของคนริมฝั่งโขง ได้แก่ อาหารการกิน ภาษา การแต่งกายพื้นเมือง ประเพณีและวัฒนธรรมประจำ ท้องถิ่นโดยเฉพาะการตักบาตรข้าวเหนียว"	2	2.00	5	5.00	20	20.00	28	28.00	45	45.00	100	100.00	7.69	2.16	ปานกลาง-มาก
"เชียงกาน เมืองมนต์เสน่ห์แห่งถนนสายวัฒนธรรม สถาปัตยกรรมบ้านไม้เก่าที่งดงามในความทรงจำ"	3	3.00	5	5.00	17	17.00	41	41.00	34	34.00	100	100.00	7.57	2.02	ปานกลาง-มาก
"เชียงกาน เมืองท่าแห่งการค้าขายของสองฟากฝั่งแม่น้ำโขง บ้านเรือนวัดวาอารามวางเรียงรายทอดยาวไปตามชายฝั่งโขง"	3	3.00	7	7.00	24	24.00	30	30.00	36	36.00	100	100.00	7.38	2.15	ปานกลาง-มาก
รวม	0	0.00	4	4.00	13	13.00	36	36.00	47	47.00	100	100.00	7.80	1.64	ปานกลาง-มาก

ตารางที่ 4 (ต่อ)

(กลุ่มที่ 1 : คนในท้องถิ่น)

โครงสร้างที่ครอบคลุมแสดงถึงลักษณะของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานในภาพเชิงกว้าง	ไม่ทราบมาก่อน/ ไม่แน่ใจ/ไม่เห็นด้วย-น้อยที่สุด		น้อยที่สุด-น้อย		น้อย-ปานกลาง		ปานกลาง-มาก		มาก-มากที่สุด		รวม		Mean	S.D.	ระดับความคิดเห็น
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%			
"เชียงคาน เมืองสำคัญทางพุทธศาสนา มีวัดวาอารามคู่บ้านคู่เมืองที่เก่าแก่ดงามตามกรอบวัฒนธรรม และประเพณีที่ดั้งเดิม"	0	0.00	0	0.00	3	4.00	25	33.33	47	62.67	75	100.00	8.81	1.19	มาก-มากที่สุด
"เชียงคาน เมืองธรรมชาติบรรยากาศโรแมนติก ด้วยเกาะแก่งดงาม ภูเขาใหญ่ วิถีชีวิตเรียบง่ายที่อุดมสมบูรณ์ด้วยแหล่งทำกิน"	1	1.33	1	1.33	6	8.00	23	30.67	44	58.67	75	100.00	8.47	1.64	มาก-มากที่สุด
"เชียงคาน เมืองเล็กๆ สงบดงาม ผู้คนยิ้มแย้มแจ่มใส ดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่ายในวิถีช้า"	2	2.67	1	1.33	5	6.67	25	33.33	42	56.00	75	100.00	8.32	1.90	มาก-มากที่สุด
"เชียงคาน เมืองท่า 100 ปี ที่มีการผสมผสานของวัฒนธรรมหลากหลายกลุ่มชนของคนริมฝั่งโขง ได้แก่ อาหารการกิน ภาษา การแต่งกายพื้นเมือง ประเพณีและวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น โดยเฉพาะการดักบาตรข้าวเหนียว"	0	0.00	2	2.67	10	13.33	21	28.00	42	56.00	75	100.00	8.29	1.77	มาก-มากที่สุด
"เชียงคาน เมืองท่าแห่งการค้าขายของสองฟากฝั่งแม่น้ำโขง บ้านเรือนวัดวาอารามวางเรียงรายทอดยาวไปตามชายฝั่งโขง"	0	0.00	2	2.67	13	17.33	24	32.00	36	48.00	75	100.00	8.12	1.71	มาก-มากที่สุด
"เชียงคาน เมืองมนต์เสน่ห์แห่งถนนสายวัฒนธรรม สถาปัตยกรรมบ้านไม้เก่าทั้งดงามในความทรงจำ"	1	1.33	3	4.00	12	16.00	28	37.33	31	41.33	75	100.00	7.89	1.83	ปานกลาง-มาก
รวม	0	0.00	1	1.33	4	5.33	26	34.67	44	58.67	75	100.00	8.32	1.30	มาก-มากที่สุด

ตารางที่ 4 (ต่อ)

(กลุ่มที่ 2 : คนนอกพื้นที่)

โครงสร้างที่ครอบคลุมแสดงถึงลักษณะของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานในภาพเชิงกว้าง	ไม่ทราบมาก่อน/ ไม่แน่ใจ/ไม่เห็นด้วย-น้อยที่สุด		น้อยที่สุด-น้อย		น้อย-ปานกลาง		ปานกลาง-มาก		มาก-มากที่สุด		รวม		Mean	S.D.	ระดับความคิดเห็น
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%			
"เชียงคาน เมืองเล็กๆ สงบงดงาม ผู้คนยิ้มแย้มแจ่มใส ดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่ายในวิถีช้า"	0	0.00	0	0.00	1	12.50	3	37.50	4	50.00	8	100.00	8.13	1.55	มาก-มากที่สุด
"เชียงคาน เมืองสำคัญทางพุทธศาสนา มีวัดวาอารามคู่บ้านคู่เมืองที่เก่าแก่งดงามตามกรอบวัฒนธรรม และประเพณีที่ดีงาม"	1	12.50	0	0.00	0	0.00	5	62.50	2	25.00	8	100.00	6.88	2.90	ปานกลาง-มาก
"เชียงคาน เมืองมนต์เสน่ห์แห่งถนนสายวัฒนธรรม สถาปัตยกรรมบ้านไม้เก่าที่งดงามในความทรงจำ"	1	12.50	1	12.50	2	25.00	2	25.00	2	25.00	8	100.00	6.38	3.20	ปานกลาง-มาก
"เชียงคาน เมืองธรรมชาติบรรยากาศโรแมนติก ด้วยเกาะแก่งงดงาม ภูเขาใหญ่ วิถีชีวิตเรียบง่ายที่อุดมสมบูรณ์ด้วยแหล่งทำกิน"	0	0.00	1	12.50	4	50.00	2	25.00	1	12.50	8	100.00	6.38	1.77	ปานกลาง-มาก
"เชียงคาน เมืองท่าแห่งการค้าขายของสองฟากฝั่งแม่น้ำโขง บ้านเรือนวัดวาอารามวางเรียงรายทอดยาวไปตามชายฝั่งโขง"	1	12.50	1	12.50	3	37.50	3	37.50	0	0.00	8	100.00	5.75	2.19	น้อย-ปานกลาง
"เชียงคาน เมืองท่า 100 ปี ที่มีการผสมผสานของวัฒนธรรม ธรรมชาติกลุ่มชนของชนริมฝั่งโขง ได้แก่ อาหารการกิน ภาษา การแต่งกายพื้นเมือง ประเพณีและวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น โดยเฉพาะการดักปลาข้าวเหนียว"	1	12.50	1	12.50	3	37.50	2	25.00	1	12.50	8	100.00	5.50	2.83	น้อย-ปานกลาง
รวม	0	0.00	1	12.50	3	37.50	3	37.50	1	12.50	8	100.00	6.50	1.70	ปานกลาง-มาก

ตารางที่ 4 (ต่อ)

(กลุ่มที่ 3 : นักท่องเที่ยว)

โครงสร้างที่ครอบคลุมแสดงถึงลักษณะของสิ่งแวดล้อมทาง วัฒนธรรมเมืองเชียงคานในภาพเชิงกว้าง	ไม่ทราบมาก่อน/ ไม่แน่ใจ/ไม่เห็น ด้วย-น้อยที่สุด		น้อยที่สุด- น้อย		น้อย- ปานกลาง		ปานกลาง- มาก		มาก- มากที่สุด		รวม		Mean	S.D.	ระดับความ คิดเห็น
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%			
"เชียงคาน เมืองเล็กๆ สงบงดงาม ผู้คนยิ้มแย้มแจ่มใส ดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่ายในวิถีช้า"	0	0.00	1	5.88	7	41.18	4	23.53	5	29.41	17	100.00	7.06	1.95	ปานกลาง-มาก
"เชียงคาน เมืองมนต์เสน่ห์แห่งถนนสายวัฒนธรรม สถาปัตยกรรมบ้านไม้เก่าที่งดงามในความทรงจำ"	1	5.88	1	5.88	3	17.65	11	64.71	1	5.88	17	100.00	6.71	1.79	ปานกลาง-มาก
"เชียงคาน เมืองธรรมชาติบรรยากาศโรแมนติก ด้วยเกาะแก่งงดงาม ภูเขาน้อยใหญ่ วิถีชีวิตเรียบง่ายที่อุดมสมบูรณ์ด้วยแหล่งทำกิน"	1	5.88	2	11.76	6	35.29	7	41.18	1	5.88	17	100.00	6.18	2.10	ปานกลาง-มาก
"เชียงคาน เมืองท่า 100 ปี ที่มีการผสมผสานของวัฒนธรรม ธรรมชาติกลุ่มชนของชนริมฝั่งโขง ได้แก่ อาหารการกิน ภาษา การแต่งกายพื้นเมือง ประเพณีและวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น โดยเฉพาะการดักบาดข้าวเหนียว"	1	5.88	2	11.76	7	41.18	5	29.41	2	11.76	17	100.00	6.06	2.01	ปานกลาง-มาก
"เชียงคาน เมืองสำคัญทางพุทธศาสนา มีวัดวาอารามคู่บ้านคู่เมืองที่เก่าแก่ตามกรอบวัฒนธรรม และประเพณีที่ดั้งเดิม"	1	5.88	5	29.41	4	23.53	5	29.41	2	11.76	17	100.00	5.88	2.15	น้อย-ปานกลาง
"เชียงคาน เมืองท่าแห่งการค้าขายของสองฟากฝั่งแม่น้ำโขง บ้านเรือนวัดวาอารามวางเรียงรายทอดยาวไปตามชายฝั่งโขง"	2	11.76	4	23.53	8	47.06	3	17.65	0	0.00	17	100.00	4.88	1.58	น้อย-ปานกลาง
รวม	0	0.00	2	11.76	6	35.29	7	41.18	2	11.76	17	100.00	6.13	1.53	ปานกลาง-มาก

4. ส่วนที่ 4 ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในแต่ละด้านที่สามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจน 3 กลุ่ม

ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในแต่ละด้านที่สามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจน 3 กลุ่ม ได้แก่ ด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น และด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม วิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ในแต่ละข้อ นำเสนอข้อมูลในรูปของตารางประกอบคำบรรยาย ดังต่อไปนี้

4.1 ด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในแต่ละด้านที่สามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจนของผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ จำนวน 100 คน รวมทั้ง 3 กลุ่ม พบว่า มีความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในแต่ละด้านที่สามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจนของผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง-มาก ($\bar{x}=7.63$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ เรียงลำดับจากมากไปน้อย มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก-มากที่สุด ($\bar{x}=9.13 - 8.39$) ได้แก่ แม่น้ำโขง รองลงมา แก่งคุดคู้ และเกาะแก่งอื่นๆ ในบริเวณ บรรยากาศพระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตกที่สวยงาม และสภาพอากาศเย็นสบาย มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง-มาก ($\bar{x}=7.46 - 6.31$) ได้แก่ ภูทอก รองลงมา ภูควายเงิน แม่น้ำเลย ผาเบ้น และภูคกงิ้ว ตามลำดับ

จำแนกตามกลุ่มตัวอย่าง พบว่า

กลุ่มที่ 1 กลุ่มคนในท้องถิ่น มีความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในแต่ละด้านที่สามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจนของผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยรวม อยู่ในระดับมาก-มากที่สุด ($\bar{x}=8.06$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ เรียงลำดับจากมากไปน้อย มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก-มากที่สุด ($\bar{x}=9.24 - 8.69$) ได้แก่ แม่น้ำโขง รองลงมา แก่งคุดคู้ และเกาะแก่งอื่นๆ ในบริเวณ บรรยากาศพระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตกที่สวยงาม และสภาพอากาศเย็นสบาย มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง-มาก ($\bar{x}=7.88 - 6.97$) ได้แก่ ภูควายเงิน รองลงมา ภูทอก แม่น้ำเลย ผาเบ้น และภูคกงิ้ว ตามลำดับ

กลุ่มที่ 2 กลุ่มคนนอกพื้นที่ (เข้ามาทำงาน) มีความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในแต่ละด้านที่สามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจนของผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง-มาก ($\bar{x}=7.17$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ เรียงลำดับจากมากไปน้อย มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก-มากที่สุด ($\bar{x}=8.63 - 8.38$) ได้แก่ แม่น้ำโขง รองลงมา บรรยากาศพระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตกที่สวยงาม มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง-มาก ($\bar{x}=8.00 - 6.25$) ได้แก่ สภาพอากาศเย็นสบาย รองลงมา แก่ง

คุดู้ และเกาะแก่งอื่นๆ ในบริเวณ ภูทอก ภูควายเงิน และภูคกจ้าว มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย-ปานกลาง ($\bar{x}=6.00 - 5.50$) ได้แก่ ผาแบ่น รองลงมาแม่น้ำเลย ตามลำดับ

กลุ่มที่ 3 กลุ่มคนนักท่องเที่ยว มีความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในแต่ละด้านที่สามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจนของผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยรวม อยู่ในระดับน้อย-ปานกลาง ($\bar{x}=5.95$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ เรียงลำดับจากมากไปน้อย มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก-มากที่สุด ($\bar{x}=8.88$) ได้แก่ แม่น้ำโขง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง-มาก ($\bar{x}=7.41 - 6.59$) ได้แก่ แก่งคุดู้ และเกาะแก่งอื่นๆ ในบริเวณ รองลงมาสภาพอากาศเย็นสบาย บรรยากาศพระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตกที่สวยงาม และภูทอก มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย-ปานกลาง ($\bar{x}=4.82 - 4.29$) ได้แก่ ภูควายเงิน รองลงมาแม่น้ำเลย มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อยที่สุด-น้อย ($\bar{x}=3.82 - 3.41$) ได้แก่ ผาแบ่น รองลงมาภูคกจ้าว ตามลำดับ รายละเอียดดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในแต่ละด้านที่สามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจน ด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

(รวมทั้ง 3 กลุ่ม)

ด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ	ไม่ทราบมาก่อน/ ไม่แน่ใจ/ไม่เห็นด้วย-น้อยที่สุด		น้อยที่สุด-น้อย		น้อย-ปานกลาง		ปานกลาง-มาก		มากที่สุด		รวม		Mean	S.D.	ระดับความคิดเห็น
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%			
แม่น้ำโขง	0	0.00	1	1.00	4	4.00	16	16.00	79	79.00	100	100.00	9.13	1.16	มาก-มากที่สุด
แก่งคุดคู้ และเกาะแก่งอื่นๆ ในบริเวณ	2	2.00	2	2.00	3	3.00	20	20.00	73	73.00	100	100.00	8.72	1.58	มาก-มากที่สุด
บรรยากาศพระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตกที่สวยงาม	1	1.00	1	1.00	12	12.00	20	20.00	66	66.00	100	100.00	8.57	1.71	มาก-มากที่สุด
สภาพอากาศเย็นสบาย	2	2.00	1	1.00	7	7.00	31	31.00	59	59.00	100	100.00	8.39	1.68	มาก-มากที่สุด
ภูทอก	2	2.00	5	5.00	25	25.00	33	33.00	35	35.00	100	100.00	7.46	2.01	ปานกลาง-มาก
ภูควายเงิน	4	4.00	6	6.00	23	23.00	36	36.00	31	31.00	100	100.00	7.26	2.23	ปานกลาง-มาก
แม่น้ำเลย	8	8.00	10	10.00	27	27.00	33	33.00	22	22.00	100	100.00	6.43	2.44	ปานกลาง-มาก
ผาแบ่น	12	12.00	9	9.00	28	28.00	24	24.00	27	27.00	100	100.00	6.38	2.71	ปานกลาง-มาก
ภูคกงิ้ว	12	12.00	11	11.00	24	24.00	26	26.00	27	27.00	100	100.00	6.31	2.92	ปานกลาง-มาก
รวม	0	0.00	3	3.00	13	13.00	35	35.00	49	49.00	100	100.00	7.63	1.60	ปานกลาง-มาก

ตารางที่ 5 (ต่อ)

(กลุ่มที่ 1 : คนในท้องถิ่น)

ด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ	ไม่ทราบมาก่อน/ ไม่แน่ใจ/ไม่เห็น ด้วย-น้อยที่สุด		น้อยที่สุด- น้อย		น้อย- ปานกลาง		ปานกลาง- มาก		มาก- มากที่สุด		รวม		Mean	S.D.	ระดับความ กิดเห็น
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%			
แม่น้ำโขง	0	0.00	0	0.00	2	2.67	11	14.67	62	82.67	75	100.00	9.24	0.93	มาก-มากที่สุด
แก่งคุดคู้ และเกาะแก่งอื่นๆ ในบริเวณ	0	0.00	1	1.33	1	1.33	9	12.00	64	85.33	75	100.00	9.09	1.08	มาก-มากที่สุด
บรรยากาศพระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตกที่สวยงาม	0	0.00	1	1.33	4	5.33	14	18.67	56	74.67	75	100.00	8.92	1.39	มาก-มากที่สุด
สภาพอากาศเย็นสบาย	1	1.33	1	1.33	4	5.33	17	22.67	52	69.33	75	100.00	8.69	1.53	มาก-มากที่สุด
ภูควายเงิน	0	0.00	1	1.33	15	20.00	31	41.33	28	37.33	75	100.00	7.88	1.62	ปานกลาง-มาก
ภูทอก	0	0.00	1	1.33	22	29.33	23	30.67	29	38.67	75	100.00	7.69	1.70	ปานกลาง-มาก
แม่น้ำเลย	3	4.00	3	4.00	21	28.00	27	36.00	21	28.00	75	100.00	7.01	2.08	ปานกลาง-มาก
ผาแบ่น	6	8.00	2	2.67	22	29.33	21	28.00	24	32.00	75	100.00	7.00	2.31	ปานกลาง-มาก
ภูทอกจ้าว	5	6.67	5	6.67	20	26.67	20	26.67	25	33.33	75	100.00	6.97	2.52	ปานกลาง-มาก
รวม	0	0.00	0	0.00	5	6.67	26	34.67	44	58.67	75	100.00	8.06	1.27	มาก-มากที่สุด

ตารางที่ 5 (ต่อ)

(กลุ่มที่ 2 : คนนอกพื้นที่)

ด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ	ไม่ทราบมาก่อน/ ไม่แน่ใจ/ไม่เห็น ด้วย-น้อยที่สุด		น้อยที่สุด- น้อย		น้อย- ปานกลาง		ปานกลาง- มาก		มาก- มากที่สุด		รวม		Mean	S.D.	ระดับความ คิดเห็น
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%			
แม่น้ำโขง	0	0.00	0	0.00	1	12.50	3	37.50	4	50.00	8	100.00	8.63	1.41	มาก-มากที่สุด
บรรยากาศพระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตกที่สวยงาม	0	0.00	0	0.00	2	25.00	1	12.50	5	62.50	8	100.00	8.38	2.20	มาก-มากที่สุด
สภาพอากาศเย็นสบาย	0	0.00	0	0.00	1	12.50	4	50.00	3	37.50	8	100.00	8.00	1.69	ปานกลาง-มาก
แก่งคุดคู้ และเกาะแก่งอื่นๆ ในบริเวณ	1	12.50	0	0.00	1	12.50	1	12.50	5	62.50	8	100.00	8.00	2.78	ปานกลาง-มาก
ภูทอก	1	12.50	1	12.50	1	12.50	2	25.00	3	37.50	8	100.00	7.13	3.00	ปานกลาง-มาก
ภูควายเงิน	2	25.00	0	0.00	1	12.50	3	37.50	2	25.00	8	100.00	6.63	3.16	ปานกลาง-มาก
ภูคกงิ้ว	1	12.50	1	12.50	1	12.50	4	50.00	1	12.50	8	100.00	6.25	2.71	ปานกลาง-มาก
ผาแบ่น	2	25.00	0	0.00	2	25.00	2	25.00	2	25.00	8	100.00	6.00	3.30	น้อย-ปานกลาง
แม่น้ำเลย	2	25.00	2	25.00	0	0.00	3	37.50	1	12.50	8	100.00	5.50	3.02	น้อย-ปานกลาง
รวม	0	0.00	1	12.50	1	12.50	3	37.50	3	37.50	8	100.00	7.17	2.19	ปานกลาง-มาก

ตารางที่ 5 (ต่อ)

(กลุ่มที่ 3 : คนนักท่องเที่ยว)

ด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ	ไม่ทราบมาก่อน/ ไม่แน่ใจ/ไม่เห็น ด้วย-น้อยที่สุด		น้อยที่สุด- น้อย		น้อย- ปานกลาง		ปานกลาง- มาก		มาก- มากที่สุด		รวม		Mean	S.D.	ระดับความ คิดเห็น
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%			
แม่น้ำโขง	0	0.00	1	5.88	1	5.88	2	11.76	13	76.47	17	100.00	8.88	1.80	มาก-มากที่สุด
แก่งคุดคู้ และเกาะแก่งอื่นๆ ในบริเวณ	1	5.88	1	5.88	1	5.88	10	58.82	4	23.53	17	100.00	7.41	2.00	ปานกลาง-มาก
สภาพอากาศเย็นสบาย	1	5.88	0	0.00	2	11.76	10	58.82	4	23.53	17	100.00	7.24	1.82	ปานกลาง-มาก
บรรยากาศพระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตกที่สวยงาม	1	5.88	0	0.00	6	35.29	5	29.41	5	29.41	17	100.00	7.12	2.03	ปานกลาง-มาก
ภูทอก	1	5.88	3	17.65	2	11.76	8	47.06	3	17.65	17	100.00	6.59	2.55	ปานกลาง-มาก
ภูควายเงิน	2	11.76	5	29.41	7	41.18	2	11.76	1	5.88	17	100.00	4.82	2.43	น้อย-ปานกลาง
แม่น้ำเลย	3	17.65	5	29.41	6	35.29	3	17.65	0	0.00	17	100.00	4.29	2.47	น้อย-ปานกลาง
ผาแบ่น	4	23.53	7	41.18	4	23.53	1	5.88	1	5.88	17	100.00	3.82	2.70	น้อยที่สุด-น้อย
ภูคกงิ้ว	6	35.29	5	29.41	3	17.65	2	11.76	1	5.88	17	100.00	3.41	3.00	น้อยที่สุด-น้อย
รวม	0	0.00	2	11.76	7	41.18	6	35.29	2	11.76	17	100.00	5.95	1.50	น้อย-ปานกลาง

4.2 ด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในแต่ละด้านที่สามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจนของผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น จำนวน 100 คน รวมทั้ง 3 กลุ่ม พบว่า มีความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในแต่ละด้านที่สามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจนของผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง-มาก ($\bar{X}=7.92$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ เรียงลำดับจากมากไปน้อย มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก-มากที่สุด ($\bar{X}=8.39 - 8.04$) ได้แก่ ทัศนียภาพความงามเมืองเชียงคานโดยรวม รองลงมาวัดศรีคุณเมือง สถาปัตยกรรมบ้านเรือนไม้เก่าทรงคุณค่า และทัศนียภาพความงามบ้านเรือนริมน้ำ เกษตรกรรม การประมงในลุ่มแม่น้ำโขงและฝังบานตามทางเดินเลียบบแม่น้ำ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง-มาก ($\bar{X}=7.97 - 7.24$) ได้แก่ วัดมหาธาตุ รองลงมาทัศนียภาพความงามบ้านเรือนไม้เก่าเรียงรายสองข้างทางบนถนนชายโขง วัดท่ากอก วัดโพนชัย และวัดป่าไผ่ ตามลำดับ

จำแนกตามกลุ่มตัวอย่าง พบว่า

กลุ่มที่ 1 กลุ่มคนในท้องถิ่น มีความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในแต่ละด้านที่สามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจนของผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยรวม อยู่ในระดับมาก-มากที่สุด ($\bar{X}=8.45$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ เรียงลำดับจากมากไปน้อย มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก-มากที่สุด ($\bar{X}=8.99 - 8.04$) ได้แก่ วัดศรีคุณเมือง รองลงมาทัศนียภาพความงามเมืองเชียงคานโดยรวม วัดมหาธาตุ วัดท่ากอก วัดโพนชัย ทัศนียภาพความงามบ้านเรือนริมน้ำ เกษตรกรรม การประมงในลุ่มแม่น้ำโขงและฝังบานตามทางเดินเลียบบแม่น้ำ ทัศนียภาพความงามบ้านเรือนไม้เก่าเรียงรายสองข้างทางบนถนนชายโขง สถาปัตยกรรมบ้านเรือนไม้เก่าทรงคุณค่า และวัดป่าไผ่ ตามลำดับ

กลุ่มที่ 2 กลุ่มคนนอกพื้นที่ (เข้ามาทำงาน) มีความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในแต่ละด้านที่สามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจนของผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง-มาก ($\bar{X}=7.67$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ เรียงลำดับจากมากไปน้อย มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก-มากที่สุด ($\bar{X}=8.75 - 8.38$) ได้แก่ วัดศรีคุณเมือง รองลงมาวัดมหาธาตุ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง-มาก ($\bar{X}=8.00 - 6.75$) ได้แก่ สถาปัตยกรรมบ้านเรือนไม้เก่าทรงคุณค่า รองลงมาทัศนียภาพความงามเมืองเชียงคานโดยรวม วัดท่ากอก ทัศนียภาพความงามบ้านเรือนริมน้ำ เกษตรกรรม การประมงในลุ่มแม่น้ำโขงและฝังบานตามทางเดินเลียบบแม่น้ำ วัดโพนชัย วัดป่าไผ่ และทัศนียภาพความงามบ้านเรือนไม้เก่าเรียงรายสองข้างทางบนถนนชายโขง ตามลำดับ

กลุ่มที่ 3 กลุ่มคนนักท่องเที่ยว มีความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในแต่ละด้านที่สามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจนของผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยรวม อยู่ในระดับน้อย-ปานกลาง ($\bar{x}=5.69$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ เรียงลำดับจากมากไปน้อย มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง-มาก ($\bar{x}=7.35 - 6.71$) ได้แก่ สถาปัตยกรรมบ้านเรือนไม้เก่าทรงคุณค่า รองลงมาทัศนียภาพความงามบ้านเรือนไม้เก่าเรียงรายสองข้างทางบนถนนชายโขง ทัศนียภาพความงามบ้านเรือนริมน้ำเกษตรกรรม การประมงในลุ่มแม่น้ำโขงและฝั่งลาวตามทางเดินเลียบริมแม่น้ำ และทัศนียภาพความงามเมืองเชียงคานโดยรวม มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย-ปานกลาง ($\bar{x}=5.24 - 4.82$) ได้แก่ วัดศรีคุณเมือง รองลงมาวัดมหาธาตุ และวัดท่ากอก มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อยที่สุด-น้อย ($\bar{x}=4.00 - 3.88$) ได้แก่ วัดโพธิ์ชัย รองลงมาวัดป่าไผ่ ตามลำดับ รายละเอียดดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในแต่ละด้านที่สามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจน ด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น

(รวมทั้ง 3 กลุ่ม)

ด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น	ไม่ทราบมาก่อน/ ไม่แน่ใจ/ไม่เห็น ด้วย-น้อยที่สุด		น้อยที่สุด- น้อย		น้อย- ปานกลาง		ปานกลาง- มาก		มาก- มากที่สุด		รวม		Mean	S.D.	ระดับความ คิดเห็น
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%			
ทัศนียภาพความงามเมืองเชียงคานโดยรวม	0	0.00	4	4.00	5	5.00	33	33.00	58	58.00	100	100.00	8.39	1.53	มาก-มากที่สุด
วัดศรีคุณเมือง	4	4.00	2	2.00	8	8.00	22	22.00	64	64.00	100	100.00	8.33	2.27	มาก-มากที่สุด
สถาปัตยกรรมบ้านเรือนไม้เก่าทรงคุณค่า	1	1.00	5	5.00	9	9.00	36	36.00	49	49.00	100	100.00	8.04	1.85	มาก-มากที่สุด
ทัศนียภาพความงามบ้านเรือนริมน้ำ เกษตรกรรม การ ประมงในลุ่มแม่น้ำโขงและฝั่งลาวตามทางเดินเลียบริมน้ำ	1	1.00	1	1.00	12	12.00	45	45.00	41	41.00	100	100.00	8.04	1.56	มาก-มากที่สุด
วัดมหาธาตุ	5	5.00	4	4.00	7	7.00	27	27.00	57	57.00	100	100.00	7.97	2.45	ปานกลาง-มาก
ทัศนียภาพความงามบ้านเรือนไม้เก่าเรียงรายสองข้างทางบน ถนนชายโขง	1	1.00	4	4.00	12	12.00	40	40.00	43	43.00	100	100.00	7.95	1.78	ปานกลาง-มาก
วัดท่าคก	4	4.00	3	3.00	14	14.00	31	31.00	48	48.00	100	100.00	7.76	2.31	ปานกลาง-มาก
วัดโพธิ์ชัย	7	7.00	4	4.00	10	10.00	39	39.00	40	40.00	100	100.00	7.53	2.53	ปานกลาง-มาก
วัดป่าไผ่	8	8.00	4	4.00	11	11.00	43	43.00	34	34.00	100	100.00	7.24	2.49	ปานกลาง-มาก
รวม	0	0.00	6	6.00	5	5.00	34	34.00	55	55.00	100	100.00	7.92	1.70	ปานกลาง-มาก

ตารางที่ 6 (ต่อ)

(กลุ่มที่ 1 : คนในท้องถิ่น)

ด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น	ไม่ทราบมาก่อน/ ไม่แน่ใจ/ไม่เห็น ด้วย-น้อยที่สุด		น้อยที่สุด- น้อย		น้อย- ปานกลาง		ปานกลาง- มาก		มาก- มากที่สุด		รวม		Mean	S.D.	ระดับความ คิดเห็น
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%			
วัดศรีคุณเมือง	0	0.00	0	0.00	4	5.33	15	20.00	56	74.67	75	100.00	8.99	1.26	มาก-มากที่สุด
ทัศนียภาพความงามเมืองเชียงคานโดยรวม	0	0.00	1	1.33	2	2.67	18	24.00	54	72.00	75	100.00	8.81	1.19	มาก-มากที่สุด
วัดมหาธาตุ	0	0.00	2	2.67	4	5.33	19	25.33	50	66.67	75	100.00	8.63	1.45	มาก-มากที่สุด
วัดท่าคก	0	0.00	1	1.33	7	9.33	25	33.33	42	56.00	75	100.00	8.41	1.42	มาก-มากที่สุด
วัดโพธิ์ชัย	0	0.00	2	2.67	5	6.67	29	38.67	39	52.00	75	100.00	8.39	1.43	มาก-มากที่สุด
ทัศนียภาพความงามบ้านเรือนริมน้ำ เกษตรกรรม การ ประมงในลุ่มแม่น้ำโขงและฝั่งลาวตามทางเดินเลียบริมน้ำ	0	0.00	0	0.00	7	9.33	34	45.33	34	45.33	75	100.00	8.36	1.26	มาก-มากที่สุด
ทัศนียภาพความงามบ้านเรือนไม้เก่าเรียงรายสองข้างทางบน ถนนชายโขง	0	0.00	1	1.33	9	12.00	30	40.00	35	46.67	75	100.00	8.21	1.51	มาก-มากที่สุด
สถาปัตยกรรมบ้านเรือนไม้เก่าทรงคุณค่า	0	0.00	3	4.00	7	9.33	26	34.67	39	52.00	75	100.00	8.20	1.67	มาก-มากที่สุด
วัดป่าไผ่	1	1.33	2	2.67	4	5.33	36	48.00	32	42.67	75	100.00	8.04	1.48	มาก-มากที่สุด
รวม	0	0.00	0	0.00	2	2.67	22	29.33	51	68.00	75	100.00	8.45	1.06	มาก-มากที่สุด

ตารางที่ 6 (ต่อ)

(กลุ่มที่ 2 : คนนอกพื้นที่)

ด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น	ไม่ทราบมาก่อน/ ไม่แน่ใจ/ไม่เห็น ด้วย-น้อยที่สุด		น้อยที่สุด- น้อย		น้อย- ปานกลาง		ปานกลาง- มาก		มาก- มากที่สุด		รวม		Mean	S.D.	ระดับความ คิดเห็น
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%			
วัดศรีคุณเมือง	0	0.00	0	0.00	1	12.50	1	12.50	6	75.00	8	100.00	8.75	1.49	มาก-มากที่สุด
วัดมหาธาตุ	0	0.00	0	0.00	1	12.50	2	25.00	5	62.50	8	100.00	8.38	1.85	มาก-มากที่สุด
สถาปัตยกรรมบ้านเรือนไม้เก่าทรงคุณค่า	0	0.00	1	12.50	1	12.50	2	25.00	4	50.00	8	100.00	8.00	2.45	ปานกลาง-มาก
ทัศนียภาพความงามเมืองเชียงคานโดยรวม	0	0.00	1	12.50	0	0.00	3	37.50	4	50.00	8	100.00	8.00	2.00	ปานกลาง-มาก
วัดท่ากก	0	0.00	0	0.00	2	25.00	2	25.00	4	50.00	8	100.00	7.88	2.03	ปานกลาง-มาก
ทัศนียภาพความงามบ้านเรือนริมน้ำ เกษตรกรรม การ ประมงในลุ่มแม่น้ำโขงและฝั่งลาวตามทางเดินเลียบริมน้ำ	0	0.00	0	0.00	3	37.50	2	25.00	3	37.50	8	100.00	7.38	1.77	ปานกลาง-มาก
วัดโพธิ์ชัย	0	0.00	1	12.50	2	25.00	4	50.00	1	12.50	8	100.00	7.00	1.93	ปานกลาง-มาก
วัดป่าไผ่	0	0.00	1	12.50	3	37.50	2	25.00	2	25.00	8	100.00	6.88	2.03	ปานกลาง-มาก
ทัศนียภาพความงามบ้านเรือนไม้เก่าเรียงรายสองข้างทางบน ถนนชายโขง	1	12.50	1	12.50	1	12.50	2	25.00	3	37.50	8	100.00	6.75	2.82	ปานกลาง-มาก
รวม	0	0.00	0	0.00	2	25.00	3	37.50	3	37.50	8	100.00	7.67	1.58	ปานกลาง-มาก

ตารางที่ 6 (ต่อ)

(กลุ่มที่ 3 : คนนักท่องเที่ยว)

ด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น	ไม่ทราบมาก่อน/ ไม่แน่ใจ/ไม่เห็น ด้วย-น้อยที่สุด		น้อยที่สุด- น้อย		น้อย- ปานกลาง		ปานกลาง- มาก		มาก- มากที่สุด		รวม		Mean	S.D.	ระดับความ คิดเห็น
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%			
สถาปัตยกรรมบ้านเรือนไม้เก่าทรงคุณค่า	1	5.88	1	5.88	1	5.88	8	47.06	6	35.29	17	100.00	7.35	2.23	ปานกลาง-มาก
ทัศนียภาพความงามบ้านเรือนไม้เก่าเรียงรายสองข้างทางบน ถนนชายโขง	0	0.00	2	11.76	2	11.76	8	47.06	5	29.41	17	100.00	7.35	2.03	ปานกลาง-มาก
ทัศนียภาพความงามบ้านเรือนริมน้ำ เกษตรกรรม การ ประมงในกลุ่มแม่น้ำโขงและฝั่งลาวตามทางเดินเลียบแม่น้ำ	1	5.88	1	5.88	2	11.76	9	52.94	4	23.53	17	100.00	6.94	2.08	ปานกลาง-มาก
ทัศนียภาพความงามเมืองเชียงคาน โดยรวม	0	0.00	2	11.76	3	17.65	12	70.59	0	0.00	17	100.00	6.71	1.49	ปานกลาง-มาก
วัดศรีคุณเมือง	4	23.53	2	11.76	3	17.65	6	35.29	2	11.76	17	100.00	5.24	3.38	น้อย-ปานกลาง
วัดมหาธาตุ	5	29.41	2	11.76	2	11.76	6	35.29	2	11.76	17	100.00	4.88	3.71	น้อย-ปานกลาง
วัดท่าคก	4	23.53	2	11.76	5	29.41	4	23.53	2	11.76	17	100.00	4.82	3.24	น้อย-ปานกลาง
วัดโพธิ์ชัย	7	41.18	1	5.88	3	17.65	6	35.29	0	0.00	17	100.00	4.00	3.43	น้อยที่สุด-น้อย
วัดป่าไผ่	7	41.18	1	5.88	4	23.53	5	29.41	0	0.00	17	100.00	3.88	3.35	น้อยที่สุด-น้อย
รวม	0	0.00	6	35.29	1	5.88	9	52.94	1	5.88	17	100.00	5.69	2.20	น้อย-ปานกลาง

4.3 ด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในแต่ละด้านที่สามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจนของผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม จำนวน 100 คน รวมทั้ง 3 กลุ่ม พบว่า มีความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในแต่ละด้านที่สามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจนของผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม โดยรวม อยู่ในระดับมาก-มากที่สุด ($\bar{X}=8.08$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ เรียงลำดับจากมากไปน้อย มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก-มากที่สุด ($\bar{X}=8.48 - 8.17$) ได้แก่ การตัดบตรข้าวเหนียว รองลงมาสินค้าท้องถิ่น ได้แก่ ผ้านวม ผ้าทอพื้นบ้าน มะพร้าวแก้ว ข้าวหลามยาว ฯลฯ นิสัยใจคอของคนเชียงคานที่ยิ้มแย้มและมีมิตรไมตรีจิต ทำให้เมืองมีชีวิตชีวา ดำเนิน ประเพณี เทศกาลท้องถิ่นต่างๆ ที่ทำให้ผู้คนได้พบปะกันและยังคงสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน เช่น ประเพณีไหลเรือไฟ ฯลฯ ประวัติศาสตร์เมืองเชียงคานที่ยาวนานกว่า 100 ปี รวมทั้งคนในประวัติศาสตร์ที่สำคัญอันควรค่าแก่การรำลึก และการดำเนินชีวิตอย่างช้าๆ และเรียบง่าย ด้วยค่านิยมและบรรทัดฐานที่ดีงาม มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง-มาก ($\bar{X}=7.64 - 7.48$) ได้แก่ อาชีพประมง เกษตรกรรมดั้งเดิม และการสร้างสรรค์ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น จักสาน รองลงมาอาหาร ภาษา เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายท้องถิ่น และการผสมผสานหลากหลายกลุ่มชนที่อยู่ร่วมกันมายาวนาน ตามลำดับ

จำแนกตามกลุ่มตัวอย่าง พบว่า

กลุ่มที่ 1 กลุ่มคนในท้องถิ่น มีความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในแต่ละด้านที่สามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจนของผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม โดยรวม อยู่ในระดับมาก-มากที่สุด ($\bar{X}=8.46$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ เรียงลำดับจากมากไปน้อย มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=8.79 - 8.17$) ได้แก่ การตัดบตรข้าวเหนียว รองลงมาสินค้าท้องถิ่น ได้แก่ ผ้านวม ผ้าทอพื้นบ้าน มะพร้าวแก้ว ข้าวหลามยาว ฯลฯ ดำเนิน ประเพณี เทศกาลท้องถิ่นต่างๆ ที่ทำให้ผู้คนได้พบปะกันและยังคงสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน เช่น ประเพณีไหลเรือไฟ ฯลฯ นิสัยใจคอของคนเชียงคานที่ยิ้มแย้มและมีมิตรไมตรีจิต ทำให้เมืองมีชีวิตชีวา ประวัติศาสตร์เมืองเชียงคานที่ยาวนานกว่า 100 ปี รวมทั้งคนในประวัติศาสตร์ที่สำคัญอันควรค่าแก่การรำลึก การดำเนินชีวิตอย่างช้าๆ และเรียบง่าย ด้วยค่านิยมและบรรทัดฐานที่ดีงาม และอาหาร ภาษา เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายท้องถิ่น มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง-มาก ($\bar{X}=8.00 - 7.89$) ได้แก่ อาชีพประมง เกษตรกรรมดั้งเดิมและการสร้างสรรค์ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น จักสาน รองลงมาการผสมผสานหลากหลายกลุ่มชนที่อยู่ร่วมกันมายาวนาน ตามลำดับ

กลุ่มที่ 2 กลุ่มคนนอกพื้นที่ (เข้ามาทำงาน) มีความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในแต่ละด้านที่สามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจนของผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง-มาก ($\bar{X}=7.64$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ เรียงลำดับจากมากไปน้อย มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก-มากที่สุด ($\bar{X}=8.38$) ได้แก่ ตำนาน ประเพณี เทศกาลท้องถิ่นต่างๆ ที่ทำให้ผู้คนได้พบปะกันและยังคงสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน เช่น ประเพณีไหลเรือไฟ ฯลฯ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง-มาก ($\bar{X}=7.88 - 6.88$) ได้แก่ การดำเนินชีวิตอย่างช้าๆ และเรียบง่าย ด้วยค่านิยมและบรรทัดฐานที่ดีงาม รองลงมาการดักบาตรข้าวเหนียว ประวัติศาสตร์เมืองเชียงคานที่ยาวนานกว่า 100 ปี รวมทั้งคนในประวัติศาสตร์ที่สำคัญอันควรค่าแก่การรำลึก สืบค้าท้องถิ่น ได้แก่ ผ่านวม ผ้าทอพื้นบ้าน มะพร้าวแก้ว ข้าวหลามยาว ฯลฯ อาชีพประมง เกษตรกรรมดั้งเดิมและการสร้างสรรค์ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น จักสาน นิสัยใจคอของคนเชียงคานที่ยิ้มแย้มและมีมิตรไมตรีจิต ทำให้เมืองมีชีวิตชีวา อาหาร ภาษา เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายท้องถิ่น และการผสมผสานหลากหลายกลุ่มชนที่อยู่ร่วมกันมายาวนาน ตามลำดับ

กลุ่มที่ 3 กลุ่มคนนักท่องเที่ยว มีความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในแต่ละด้านที่สามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจนของผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง-มาก ($\bar{X}=6.63$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ เรียงลำดับจากมากไปน้อย มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง-มาก ($\bar{X}=7.41 - 6.12$) ได้แก่ นิสัยใจคอของคนเชียงคานที่ยิ้มแย้มและมีมิตรไมตรีจิต ทำให้เมืองมีชีวิตชีวา รองลงมาการดักบาตรข้าวเหนียว การดำเนินชีวิตอย่างช้าๆ และเรียบง่าย ด้วยค่านิยมและบรรทัดฐานที่ดีงาม สืบค้าท้องถิ่น ได้แก่ ผ่านวม ผ้าทอพื้นบ้าน มะพร้าวแก้ว ข้าวหลามยาว ฯลฯ ตำนาน ประเพณี เทศกาลท้องถิ่นต่างๆ ที่ทำให้ผู้คนได้พบปะกันและยังคงสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน เช่น ประเพณีไหลเรือไฟ ฯลฯ ประวัติศาสตร์เมืองเชียงคานที่ยาวนานกว่า 100 ปี รวมทั้งคนในประวัติศาสตร์ที่สำคัญอันควรค่าแก่การรำลึก และอาชีพประมง เกษตรกรรมดั้งเดิม และการสร้างสรรค์ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น จักสาน มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย-ปานกลาง ($\bar{X}=5.94 - 5.41$) ได้แก่ การผสมผสานหลากหลายกลุ่มชนที่อยู่ร่วมกันมายาวนาน รองลงมาอาหาร ภาษา เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายท้องถิ่น ตามลำดับ รายละเอียดดังตารางที่ 7

ตารางที่ 7 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในแต่ละด้านที่สามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจน ด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม (รวมทั้ง 3 กลุ่ม)

ด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรม ทางนามธรรม	ไม่ทราบมาก่อน/ ไม่แน่ใจ/ไม่เห็นด้วย-น้อยที่สุด		น้อยที่สุด-น้อย		น้อย-ปานกลาง		ปานกลาง-มาก		มากที่สุด		รวม		Mean	S.D.	ระดับความคิดเห็น
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%			
การดักบาตรข้าวเหนียว	1	1.00	2	2.00	7	7.00	30	30.00	60	60.00	100	100.00	8.48	1.72	มาก-มากที่สุด
สินค้าท้องถิ่น ได้แก่ ผ้าไหม ผ้าทอพื้นบ้าน มะพร้าวแก้ว ข้าวหลามขาว ฯลฯ	0	0.00	2	2.00	8	8.00	35	35.00	55	55.00	100	100.00	8.38	1.44	มาก-มากที่สุด
นิสัยใจคอของคนเชียงคานที่ยิ้มแย้มและมีมิตรไมตรีจิต ทำให้เมืองมีชีวิตชีวา	3	3.00	1	1.00	7	7.00	34	34.00	55	55.00	100	100.00	8.38	1.88	มาก-มากที่สุด
ตำนาน ประเพณี เทศกาลท้องถิ่นต่างๆ ที่ทำให้ผู้คนได้พบปะกันและยังคงสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน เช่น ประเพณีไหลเรือไฟ ฯลฯ	2	2.00	2	2.00	8	8.00	33	33.00	55	55.00	100	100.00	8.37	1.83	มาก-มากที่สุด
ประวัติศาสตร์เมืองเชียงคานที่ยาวนานกว่า 100 ปี รวมทั้งคนในประวัติศาสตร์ที่สำคัญอันควรค่าแก่การรำลึก	2	2.00	3	3.00	7	7.00	34	34.00	54	54.00	100	100.00	8.21	1.92	มาก-มากที่สุด
การดำเนินชีวิตอย่างช้าๆ และเรียบง่าย ด้วยค่านิยมและบรรทัดฐานที่ดีงาม	2	2.00	2	2.00	5	5.00	40	40.00	51	51.00	100	100.00	8.17	1.85	มาก-มากที่สุด
อาชีพประมง เกษตรกรรมดั้งเดิมและการสร้างสรรค์ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น จักสาน	2	2.00	2	2.00	17	17.00	44	44.00	35	35.00	100	100.00	7.64	1.84	ปานกลาง-มาก
อาหาร ภาษา เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายท้องถิ่น	2	2.00	8	8.00	15	15.00	38	38.00	37	37.00	100	100.00	7.64	1.98	ปานกลาง-มาก
การผสมผสานหลากหลายกลุ่มชนที่อยู่ร่วมกันมายาวนาน	3	3.00	5	5.00	14	14.00	44	44.00	34	34.00	100	100.00	7.48	1.98	ปานกลาง-มาก
รวม	1	1.00	2	2.00	7	7.00	32	32.00	58	58.00	100	100.00	8.08	1.56	มาก-มากที่สุด

ตารางที่ 7 (ต่อ)

(กลุ่มที่ 1 : คนในท้องถิ่น)

ด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรม ทางนามธรรม	ไม่ทราบมาก่อน/ ไม่แน่ใจ/ไม่เห็น ด้วย-น้อยที่สุด		น้อยที่สุด- น้อย		น้อย- ปานกลาง		ปานกลาง- มาก		มาก- มากที่สุด		รวม		Mean	S.D.	ระดับความ คิดเห็น
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%			
การดักบาตรข้าวเหนียว	0	0.00	1	1.33	3	4.00	19	25.33	52	69.33	75	100.00	8.79	1.44	มาก-มากที่สุด
สินค้าท้องถิ่น ได้แก่ ผ้าไหม ผ้าทอพื้นบ้าน มะพร้าวแก้ว ข้าวหลามขาว ฯลฯ	0	0.00	1	1.33	1	1.33	22	29.33	51	68.00	75	100.00	8.77	1.19	มาก-มากที่สุด
นิสัยใจคอของคนเชียงคานที่ยิ้มแย้มและมีมิตรไมตรีจิต ทำ ให้เมืองมีชีวิตชีวา	0	0.00	1	1.33	4	5.33	22	29.33	48	64.00	75	100.00	8.77	1.36	มาก-มากที่สุด
ตำนาน ประเพณี เทศกาลท้องถิ่นต่างๆ ที่ทำให้ผู้คนได้ พบปะกันและยังคงสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน เช่น ประเพณี ไหลเรือไฟ ฯลฯ	1	1.33	1	1.33	3	4.00	23	30.67	47	62.67	75	100.00	8.69	1.59	มาก-มากที่สุด
ประวัติศาสตร์เมืองเชียงคานที่ยาวนานกว่า 100 ปี รวมทั้ง คนในประวัติศาสตร์ที่สำคัญอันควรค่าแก่การรำลึก	1	1.33	1	1.33	2	2.67	22	29.33	49	65.33	75	100.00	8.67	1.55	มาก-มากที่สุด
การดำเนินชีวิตอย่างช้าๆ และเรียบง่าย ด้วยค่านิยมและ บรรทัดฐานที่ดีงาม	1	1.33	1	1.33	4	5.33	26	34.67	43	57.33	75	100.00	8.39	1.66	มาก-มากที่สุด
อาชีพประมง เกษตรกรรมดั้งเดิมและการสร้างสรรค์ด้วยภูมิ ปัญญาท้องถิ่น เช่น จักสาน	0	0.00	2	2.67	11	14.67	28	37.33	34	45.33	75	100.00	8.17	1.55	มาก-มากที่สุด
อาหาร ภาษา เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายท้องถิ่น	0	0.00	1	1.33	11	14.67	32	42.67	31	41.33	75	100.00	8.00	1.45	ปานกลาง-มาก
การผสมผสานหลากหลายกลุ่มชนที่อยู่ร่วมกันมายาวนาน	1	1.33	2	2.67	7	9.33	34	45.33	31	41.33	75	100.00	7.89	1.72	ปานกลาง-มาก
รวม	0	0.00	1	1.33	2	2.67	20	26.67	52	69.33	75	100.00	8.46	1.22	มาก-มากที่สุด

ตารางที่ 7 (ต่อ)

(กลุ่มที่ 2 : คนนอกพื้นที่ (เข้ามาทำงาน)

ด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรม ทางนามธรรม	ไม่ทราบมาก่อน/ ไม่แน่ใจ/ไม่เห็น ด้วย-น้อยที่สุด		น้อยที่สุด- น้อย		น้อย- ปานกลาง		ปานกลาง- มาก		มาก- มากที่สุด		รวม		Mean	S.D.	ระดับความ คิดเห็น
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%			
การดักบาตรข้าวเหนียว	0	0.00	0	0.00	0	0.00	5	62.50	3	37.50	8	100.00	8.38	1.41	มาก-มากที่สุด
สินค้าท้องถิ่น ได้แก่ ผ้าไหม ผ้าทอพื้นบ้าน มะพร้าวแก้ว ข้าวหลามยาว ฯลฯ	0	0.00	0	0.00	0	0.00	5	62.50	3	37.50	8	100.00	7.88	1.25	ปานกลาง-มาก
นิสัยใจคอของคนเชียงคานที่ยิ้มแย้มและมีมิตรไมตรีจิต ทำ ให้เมืองมีชีวิตชีวา	0	0.00	0	0.00	2	25.00	3	37.50	3	37.50	8	100.00	7.88	1.96	ปานกลาง-มาก
ตำนาน ประเพณี เทศกาลท้องถิ่นต่างๆ ที่ทำให้ผู้คนได้ พบปะกันและยังคงสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน เช่น ประเพณี ไหลเรือไฟ ฯลฯ	0	0.00	0	0.00	1	12.50	4	50.00	3	37.50	8	100.00	7.75	1.39	ปานกลาง-มาก
ประวัติศาสตร์เมืองเชียงคานที่ยาวนานกว่า 100 ปี รวมทั้ง คนในประวัติศาสตร์ที่สำคัญอันควรค่าแก่การรำลึก	0	0.00	0	0.00	2	25.00	4	50.00	2	25.00	8	100.00	7.63	1.60	ปานกลาง-มาก
การดำเนินชีวิตอย่างช้าๆ และเรียบง่าย ด้วยค่านิยมและ บรรทัดฐานที่ดีงาม	0	0.00	0	0.00	1	12.50	5	62.50	2	25.00	8	100.00	7.50	1.51	ปานกลาง-มาก
อาชีพประมง เกษตรกรรมดั้งเดิมและการสร้างสรรค์ด้วยภูมิ ปัญญาท้องถิ่น เช่น จักสาน	0	0.00	0	0.00	2	25.00	4	50.00	2	25.00	8	100.00	7.50	1.93	ปานกลาง-มาก
อาหาร ภาษา เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายท้องถิ่น	0	0.00	1	12.50	1	12.50	4	50.00	2	25.00	8	100.00	7.38	2.00	ปานกลาง-มาก
การผสมผสานหลากหลายกลุ่มชนที่อยู่ร่วมกันมายาวนาน	1	12.50	0	0.00	1	12.50	4	50.00	2	25.00	8	100.00	6.88	2.70	ปานกลาง-มาก
รวม	0	0.00	0	0.00	0	0.00	6	75.00	2	25.00	8	100.00	7.64	1.21	ปานกลาง-มาก

ตารางที่ 7 (ต่อ)

(กลุ่มที่ 3 : คนนักท่องเที่ยว)

ด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรม ทางนามธรรม	ไม่ทราบมาก่อน/ ไม่แน่ใจ/ไม่เห็น ด้วย-น้อยที่สุด		น้อยที่สุด- น้อย		น้อย- ปานกลาง		ปานกลาง- มาก		มาก- มากที่สุด		รวม		Mean	S.D.	ระดับความ คิดเห็น
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%			
การดักบาตรข้าวเหนียว	2	11.76	0	0.00	2	11.76	7	41.18	6	35.29	17	100.00	7.41	2.60	ปานกลาง-มาก
สินค้าท้องถิ่น ได้แก่ ผ้าไหม ผ้าทอพื้นบ้าน มะพร้าวแก้ว ข้าวหลามยาว ฯลฯ	1	5.88	1	5.88	2	11.76	8	47.06	5	29.41	17	100.00	7.41	2.29	ปานกลาง-มาก
นิสัยใจคอของคนเชียงคานที่ยิ้มแย้มและมีมิตรไมตรีจิต ทำ ให้เมืองมีชีวิตชีวา	1	5.88	1	5.88	1	5.88	9	52.94	5	29.41	17	100.00	7.35	2.60	ปานกลาง-มาก
ตำนาน ประเพณี เทศกาลท้องถิ่นต่างๆ ที่ทำให้ผู้คนได้ พบปะกันและยังคงสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน เช่น ประเพณี ไหลเรือไฟ ฯลฯ	0	0.00	1	5.88	5	29.41	9	52.94	2	11.76	17	100.00	7.00	1.46	ปานกลาง-มาก
ประวัติศาสตร์เมืองเชียงคานที่ยาวนานกว่า 100 ปี รวมทั้ง คนในประวัติศาสตร์ที่สำคัญอันควรค่าแก่การรำลึก	2	11.76	1	5.88	4	23.53	6	35.29	4	23.53	17	100.00	6.59	2.67	ปานกลาง-มาก
การดำเนินชีวิตอย่างช้าๆ และเรียบง่าย ด้วยค่านิยมและ บรรทัดฐานที่ดีงาม	1	5.88	2	11.76	4	23.53	8	47.06	2	11.76	17	100.00	6.41	2.55	ปานกลาง-มาก
อาชีพประมง เกษตรกรรมดั้งเดิมและการสร้างสรรค์ด้วยภูมิ ปัญญาท้องถิ่น เช่น จักสาน	2	11.76	1	5.88	5	29.41	7	41.18	2	11.76	17	100.00	6.12	2.67	ปานกลาง-มาก
อาหาร ภาษา เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายท้องถิ่น	1	5.88	3	17.65	6	35.29	6	35.29	1	5.88	17	100.00	5.94	1.98	น้อย-ปานกลาง
การผสมผสานหลากหลายกลุ่มชนที่อยู่ร่วมกันมายาวนาน	2	11.76	5	29.41	3	17.65	6	35.29	1	5.88	17	100.00	5.41	2.15	น้อย-ปานกลาง
รวม	1	5.88	1	5.88	5	29.41	6	35.29	4	23.53	17	100.00	6.63	2.12	ปานกลาง-มาก

สรุปข้อมูลทางสถิติส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม รวมทั้ง 3 กลุ่ม พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย แบ่งเป็นกลุ่มชนไทย และรองลงมากลุ่มชนไทย-เลย ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 41-60 ปี ประกอบอาชีพรับราชการ รองลงมาประกอบอาชีพค้าขาย / ธุรกิจส่วนตัว มีวุฒิระดับการศึกษาปริญญาตรี รองลงมาระดับการศึกษาปริญญาโท โดยผู้ตอบแบบสอบถามนี้ส่วนใหญ่มีพื้นเพเป็นคนเชียงคานตามทะเบียนราษฎร และได้อาศัยในเชียงคานมานานแล้วระหว่าง 35 - 51 ปี ส่วนในกรณีที่ไม่ได้เป็นคนเชียงคานจะมีที่อยู่ปัจจุบันจังหวัดกรุงเทพฯ โดยจะรู้จักเชียงคานครั้งแรกจากเพื่อนบอกมา และได้มีความถึในการมาเชียงคานนานกว่าปีละหน บ้างเข้ามาทำงานมานานแล้ว 3 ปี จำนวนการมาเชียงคานแต่ละครั้งอาศัยอยู่เฉลี่ย 3 วัน

สรุปข้อมูลความคิดเห็นโดยรวมเกี่ยวกับโครงสร้างและองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม โครงสร้างที่ครอบคลุมแสดงถึงลักษณะของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานในภาพเชิงกว้าง และองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในแต่ละด้านที่สามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจน มีความคิดเห็น โดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง-มาก และให้ความสำคัญองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม มากที่สุด รองลงมา คือ องค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น และองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ตามลำดับ เมื่อจำแนกตามกลุ่มตัวอย่างในแต่ละกลุ่ม พบว่า กลุ่มที่ 1 : กลุ่มคนในท้องถิ่น ที่มีความคิดเห็นโดยรวมให้ความสำคัญอยู่ในระดับมาก-มากที่สุด และให้ความสำคัญกับองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมเช่นเดียวกับโดยรวม ส่วนกลุ่มที่ 2 : กลุ่มคนนอกพื้นที่ (เข้ามาทำงาน) มีความคิดเห็นโดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง-มาก โดยให้ความสำคัญกับองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นมากที่สุด รองลงมา คือ องค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม และองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ตามลำดับ และกลุ่มที่ 3 : กลุ่มคนนักท่องเที่ยว มีความคิดเห็น โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง-มาก เช่นกัน แต่ให้ความสำคัญกับองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม มากที่สุด รองลงมา คือ องค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และ ด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ตามลำดับ

สรุปข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงสร้างที่ครอบคลุมแสดงถึงลักษณะของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานในภาพเชิงกว้าง โดยรวมให้ความสำคัญอยู่ในระดับปานกลาง-มาก โดยภาพรวมเห็นว่า "เชียงคาน เมืองสำคัญทางพุทธศาสนา มีวัดวาอารามคู่บ้านคู่เมืองที่เก่าแก่ดงามตามกรอบวัฒนธรรม และประเพณีที่ดีงาม" มากที่สุด เมื่อจำแนกตามกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มที่ 1 : กลุ่มคนในท้องถิ่น มีความคิดเห็นโดยรวม อยู่ในระดับมาก-มากที่สุด โดยมีภาพรวมเห็นเป็นเช่นเดียวกัน ส่วนกลุ่มที่ 2 : กลุ่มคนนอกพื้นที่ (เข้ามาทำงาน) มีความคิดเห็น

โดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง-มาก ที่มีภาพรวมที่เห็นว่า "เชียงคาน เมืองเล็กๆ สงบงดงาม ผู้คนยิ้มแย้มแจ่มใส ดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่ายในวิถีช้า" ในขณะที่กลุ่มที่ 3 : กลุ่มคนนักท่องเที่ยว มีความคิดเห็นในภาพเชิงกว้างโดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง-มาก ที่เห็นว่า "เชียงคาน เมืองเล็กๆ สงบงดงาม ผู้คนยิ้มแย้มแจ่มใส ดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่ายในวิถีช้า" เช่นเดียวกับกลุ่มคนนอกพื้นที่

สรุปข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในแต่ละด้านที่สามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจน 3 กลุ่ม ได้แก่ ด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม ดังนี้

1. ด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยรวมให้ความสำคัญอยู่ในระดับปานกลาง-มาก ได้แก่ แม่น้ำโขง แก่งคุดคู้ และเกาะแก่งอื่นๆ ในบริเวณ บรรยากาศพระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตกที่สวยงาม และสภาพอากาศเย็นสบาย ตามลำดับ เมื่อจำแนกตามกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มที่ 1 : กลุ่มคนในท้องถิ่น ให้ความสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติอยู่ในระดับมาก-มาก ได้แก่ แม่น้ำโขง รองลงมาแก่งคุดคู้ และเกาะแก่งอื่นๆ ในบริเวณ บรรยากาศพระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตกที่สวยงาม และสภาพอากาศเย็นสบาย ตามลำดับ ส่วนกลุ่มที่ 2 : กลุ่มคนนอกพื้นที่ (เข้ามาทำงาน) ให้ความสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติอยู่ในระดับปานกลาง-มาก ได้แก่ แม่น้ำโขง บรรยากาศพระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตกที่สวยงาม ตามลำดับ ในขณะที่กลุ่มที่ 3 : กลุ่มคนนักท่องเที่ยว ให้ความสำคัญกับด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติอยู่ในระดับน้อย-ปานกลาง ซึ่งให้ความสำคัญกับแม่น้ำโขงมากที่สุด

2. ด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยรวมให้ความสำคัญอยู่ในระดับปานกลาง-มาก ได้แก่ ทักษิณภาพความงามเมืองเชียงคานโดยรวม วัดศรีคุณเมือง สถาปัตยกรรมบ้านเรือนไม้เก่าทรงคุณค่า และทัศนียภาพความงามบ้านเรือนริมน้ำ เกษตรกรรม การประมงในลุ่มแม่น้ำโขง และฝั่งลาวตามทางเดินเลียบริมแม่น้ำ ตามลำดับ เมื่อจำแนกตามกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มที่ 1 : กลุ่มคนในท้องถิ่น ให้ความสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น อยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ วัดศรีคุณเมือง รองลงมาทัศนียภาพความงามเมืองเชียงคานโดยรวม วัดมหาธาตุ วัดท่าดอก วัดโพธิ์ชัย ทัศนียภาพความงามบ้านเรือนริมน้ำ เกษตรกรรม การประมงในลุ่มแม่น้ำโขงและฝั่งลาวตามทางเดินเลียบริมแม่น้ำ ทัศนียภาพความงามบ้านเรือนไม้เก่าเรียงรายสองข้างทางบนถนนชายโขง สถาปัตยกรรมบ้านเรือนไม้เก่าทรงคุณค่า และวัดป่าใต้ ตามลำดับ ส่วนกลุ่มที่ 2 : กลุ่มคนนอกพื้นที่ (เข้ามาทำงาน) ให้ความสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง-มาก ได้แก่ วัดศรีคุณเมือง รองลงมาวัดมหาธาตุ ในขณะที่ กลุ่มที่ 3 : กลุ่มคนนักท่องเที่ยว ให้ความสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น อยู่ในระดับน้อย-ปานกลาง ได้แก่ สถาปัตยกรรมบ้านเรือนไม้เก่าทรงคุณค่า รองลงมาทัศนียภาพความงามบ้านเรือนไม้เก่าเรียงรายสองข้างทางบน

ถนนชายโขง ทักษิณภาพความงามบ้านเรือนริมน้ำ เกษตรกรรม การประมงในลุ่มแม่น้ำโขงและฝั่งลาวตามทางเดินเลียบบแม่น้ำ และทัศนียภาพความงามเมืองเชียงคานโดยรวม ตามลำดับ

3. ด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม โดยรวมให้ความสำคัญในระดับมาก-มากที่สุด ได้แก่ การดักบาตรข้าวเหนียว สินค้าท้องถิ่น นิสัยใจของคนเชียงคาน ดำนันทน์ ประเพณี เทศกาลท้องถิ่นต่างๆ ประวัติศาสตร์เมืองเชียงคานที่ยาวนานกว่า 100 ปี และการดำเนินชีวิตอย่างช้าๆ และเรียบง่าย ตามลำดับ เมื่อจำแนกตามกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มที่ 1 : กลุ่มคนในท้องถิ่น ให้ความสำคัญอยู่ในระดับมาก-มากที่สุด เช่นเดียวกับภาพโดยรวม และให้ความสำคัญกับอาหาร ภาษา เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายท้องถิ่นอีกด้วย ส่วนกลุ่มที่ 2 : กลุ่มคนนอกพื้นที่ (เข้ามาทำงาน) ให้ความสำคัญอยู่ในระดับปานกลาง-มาก ได้แก่ ดำนันทน์ ประเพณี เทศกาลท้องถิ่นต่างๆ ที่ทำให้ผู้คนได้พบปะกันและยังคงสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน เช่น ประเพณีไหลเรือไฟ ฯลฯ ในขณะที่กลุ่มที่ 3 : กลุ่มคนนักท่องเที่ยว ให้ความสำคัญอยู่ในระดับปานกลาง-มาก ในเรื่องนิสัยใจของคนเชียงคานที่ยิ้มแย้มและมีมิตรไมตรีจิต ทำให้เมืองมีชีวิตชีวา การดักบาตรข้าวเหนียว การดำเนินชีวิตอย่างช้าๆ สินค้าท้องถิ่น ดำนันทน์ ประเพณี ประวัติศาสตร์เมืองเชียงคาน และอาชีพประมง เกษตรกรรมดั้งเดิมและการสร้างสรรค์ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น ตามลำดับ

2. การเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์

การเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เริ่มต้นจากการประมวลข้อมูลของเมืองเชียงคานและการประเมินคุณค่าความสำคัญจากเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้ตามกลุ่มสาระสำคัญนั้นๆ แล้วจึงนำผลที่ได้ คือ คุณลักษณะที่สำคัญของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานมาจัดทำการสำรวจข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เพื่อวัดการรับรู้ของผู้เชี่ยวชาญหรือมีประสบการณ์ด้านความโดดเด่นหรือความสำคัญของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน วัดความรู้ด้านการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของความโดดเด่นหรือความสำคัญนั้นๆ และเพื่อประเมินความคิดเห็นในการรับรู้ด้านความโดดเด่นหรือความสำคัญของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานว่าสอดคล้องกันหรือขัดแย้งกันอย่างไร

การเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์มุ่งเน้นเป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะจงที่ไม่มีโครงสร้าง โดยเน้นการสัมภาษณ์เชิงลึก แบบต่อหน้าที่มีความยืดหยุ่น ซึ่งใช้เวลาประมาณ 30 นาที – 1 ชั่วโมง เพื่อสัมภาษณ์ความรู้และความคิดเห็นจากกลุ่มภาพที่แสดงคุณลักษณะที่สำคัญของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน ซึ่งเป็นคำถามปลายเปิด ที่มีกลุ่มคำถามที่เหมือนกัน คือ “จากกลุ่มรูปภาพทั้งหมด รูปใดที่แสดงถึงความเป็นเชียงคานที่สำคัญและโดดเด่นซึ่งสามารถเลือกได้หลายรูป และให้อธิบายเรื่องราวความสำคัญว่าคืออะไร ประกอบด้วยอะไรบ้าง และมีความสัมพันธ์กันอย่างไร” โดยมีกลุ่มตัวอย่างที่ได้กำหนดและวางแผนไว้ แต่ทำได้ทั้งหมดมีจำนวนเพียง 11 คน ซึ่งเป็น

ผู้เชี่ยวชาญหรือมีประสบการณ์ด้านความโดดเด่นหรือความสำคัญของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน ดังนี้

1. คุณจิราพร มาเธอร์ ตัวแทนด้านการท่องเที่ยวเมืองเชียงคาน
2. คุณรัตนมณี รัตนพระพัฒน์ ประธานชุมชนคุ้มวัดป่ากลาง
3. คุณเพชร ศรีพรหมบุตร ประธานชุมชนคุ้มวัดท่ากก
4. คุณสุบรรณ สุวรรณสิงห์ ตัวแทนด้านดนตรีพื้นบ้าน คนตรีไทย
5. คุณอมร ณรงค์ศักดิ์ ประธานชุมชนคุ้มวัดศรีคุณเมือง
6. ครูคุณ จงใจ ปราชญ์ชาวบ้านด้านศิลปหัตถกรรมงานตัดกระดาษ
7. คุณดาเงิน อ้วนคำ ปราชญ์ชาวบ้านผู้เชี่ยวชาญด้านจักสาน
8. คุณสุเทพ ทิพรส ปราชญ์ชาวบ้านเชี่ยวชาญประวัติศาสตร์เมืองเชียงคาน
9. ว่าที่ พ.ต.ดร.ณัฐพล ต้นมิ่ง นักวิชาการและตัวแทนสถานศึกษาเมืองเชียงคาน
10. คุณสุพัตรา สุพรหมจักร ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอเชียงคาน
11. พระครูปิยธรรมนิวิฐ เจ้าอาวาสวัดป่าใต้

การดำเนินการสัมภาษณ์แบบเจาะจงนี้ได้มีการนัดหมายล่วงหน้าซึ่งได้รับการตอบรับที่ดีและได้พูดคุยถึงแนวคิดเพิ่มเติมในเชิงลึกมากขึ้นพร้อมกับอัดเทปและถ่ายภาพในระหว่างการดำเนินการ เมื่อถึงเวลาสัมภาษณ์จึงนำกลุ่มภาพที่แสดงคุณลักษณะที่สำคัญของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานมาวางแบบสุ่มเพื่อให้ผู้ถูกสัมภาษณ์เลือกที่จะกล่าวได้อย่างอิสระถึงในเรื่องต่างๆ ที่คิดว่าเมืองเชียงคานมีความสำคัญและโดดเด่นอย่างไร โดยกลุ่มภาพนั้นได้รับการจัดห้อยอย่างละเอียดให้เป็นหมวดหมู่เพื่อจำแนกบทสัมภาษณ์ที่จะกล่าวถึงได้อย่างชัดเจนเพื่อให้ช่วยยิ่งขึ้นในการจัดลำดับความสัมพันธ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกันหรือสอดคล้องกันเป็นระบบ จากนั้นผู้วิจัยได้ถอดเทปบทสัมภาษณ์เพื่อทำการวิเคราะห์และประมวลผลที่ได้จากการสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยได้แบ่งการนำเสนอผลการวิเคราะห์สถิติดังกล่าวดังตารางที่ 8 ดังนี้

ตารางที่ 8 ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มตัวอย่างกับระดับการรับรู้ด้านความโดดเด่นหรือความสำคัญ
ของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน

รหัส	ความสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติกับ “เมืองเชียงคาน”	โอกาสในการพูดถึง (Probability)	%(Prob)	อันดับที่
ข307-1	ประวัติศาสตร์เมือง / เชียงคานสมัยเก่า / สมัยก่อน	0.6136	61.36	1
ข301-1 ข105	คนลาว / หลวงพระบาง แม่น้ำโขง	0.5909 0.5909	59.09	2
ข306-1	ประเพณีวัฒนธรรม / ฮีต 12 ครอง 14 / วัฒนธรรม สายโขงมูนชน	0.5682	56.82	3
ข206	วัดศรีคุณเมือง	0.3409	34.09	4
ข307-3	คนเชียงคานในประวัติศาสตร์ / ตระกูล บรรพบุรุษ	0.3182	31.82	5
ข303	การดักบาตรข้าวเหนียว	0.2955	29.55	6
ข309-3 ข205 ข201-1	อาชีพทำนา ทำไร่ สวน วัดมหาธาตุ กลุ่มบ้านไม้เก่าจำนวนมาก / บ้านเก่า	0.2500 0.2500 0.2500	25.00	7
ข305-4	วิถีชีวิต / ใช้ชีวิตเรียบง่าย ช้าๆ / พอเพียง	0.2273	22.73	8
ข302-2 ข302-1 ข301-4	ภาษาท้องถิ่น / ภาษาพูด ผ้าถุง เสื้อ ผ้าสไบ / หม่องผ้า ฝรั่งเศส	0.2045 0.2045 0.2045	20.45	9
ข301-3 ข207	คนจีน วัดท่ากก	0.1818 0.1818	18.18	10
ข304-2 ข302-3 ข301-2	พึ่งพาอาศัยกัน / ช่วยเหลือเกื้อกูล / เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ / แบ่งปัน อาหารพื้นเมือง คนเวียงคานม / ญวน	0.1591 0.1591 0.1591	15.91	11
ข309-6 ข306-6 ข304-1 ข204 ข201-2	จักสาน แข่งเรือยาว / แข่งเรือ / ไหลเรือ อยู่กันแบบพี่น้อง / เป็นครอบครัวเดียวกัน วัดโพนชัย ถนนชายโขง	0.1364 0.1364 0.1364 0.1364 0.1364	13.64	12

ตารางที่ 8 (ต่อ)

รหัส	ความสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติกับ “เมืองเชียงคาน”	โอกาสในการพูดถึง (Probability)	%(Prob)	อันดับที่
ข309-5	ประมง / หาปลา	0.0909	9.09	13
ข309-4	ปลูกผักริมน้ำ / ริมตลิ่ง	0.0909		
ข307-2	เมืองคำชะย / สมัยก่อนสินค้า	0.0909		
ข306-9	เพลงประจำเมืองเชียงคาน / รำวงเชียงคาน	0.0909		
ข306-5	ศิลปวัฒนธรรม	0.0909		
ข209-4	คุ้มวัด / บ้านเหนือบ้านใต้	0.0909		
ข208	วัดป่าใต้	0.0909		
ข203-1	บ้านชอย 14	0.0909		
ข309-2	ภูมิปัญญาท้องถิ่น	0.0682	6.82	14
ข309-1	วิถีชีวิตริมน้ำ	0.0682		
ข308-3	ข้าวหลามขาว	0.0682		
ข305-1	ทำธุรกิจบ้านพัก guest house / homestay อย่างง่ายๆ	0.0682		
ข110	แม่น้ำเหือง	0.0682		
ข109	สภาพอากาศเย็นสบาย	0.0682		

ตารางที่ 8 (ต่อ)

รหัส	ความสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติกับ “เมืองเชียงคาน”	โอกาสในการพูดถึง (Probability)	%(Prob)	อันดับที่
ข309-8	ช่างตีเหล็ก ดีคำ ดีทอง	0.0455	4.55	15
ข308-2	มะพร้าวแก้ว	0.0455		
ข308-1	ทำฝั่วนวม	0.0455		
ข307-4	ขุนคาน	0.0455		
ข306-8	เทศกาลท้องถิ่น	0.0455		
ข306-4	อาบนํ้าริมโขง	0.0455		
ข306-3	ฝึชนํ้า	0.0455		
ข304-3	รักสงบ	0.0455		
ข301-7	ไทดำ / ไทลื้อ / ไทพวน	0.0455		
ข301-6	พวงชมพู	0.0455		
ข301-5	พม่า	0.0455		
ข216	วัดป่ากลาง	0.0455		
ข212	วัดศรีพนมมาศ	0.0455		
ข209-1	เมืองสงบเงียบ ไม่ซับซ้อน	0.0455		
ข202-2	บ้านริมตลิ่ง / เรือนริมนํ้า	0.0455		
ข107-2	แก่งคุดคู้	0.0455		
ข106	แม่น้ำเลย	0.0455		
ข103	ผาแบ่น	0.0455		

ตารางที่ 8 (ต่อ)

รหัส	ความสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติกับ “เมืองเชียงคาน”	โอกาสในการพูดถึง (Probability)	%(Prob)	อันดับที่
ข309-9	ป็นหม้อดิน	0.0227	2.27	16
ข309-7	ตัดกระดาด	0.0227		
ข307-5	ตำนาน	0.0227		
ข307	ประวัติศาสตร์เมืองเชียงคานที่ยาวนานกว่า 100 ปี รวมทั้ง คนในประวัติศาสตร์ที่สำคัญอันควรค่าแก่การรำลึก	0.0227		
ข306-7	การเล่นดนตรีพื้นบ้าน	0.0227		
ข305-2	การเดินทางโดยเรือ	0.0227		
ข304-6	ไปมาหาสู่ พบปะพูดคุย ชุมกัน	0.0227		
ข304-5	เมืองมีชีวิตชีวา	0.0227		
ข304-4	อริยาสัณยคติ	0.0227		
ข304	นิสัยใจคอของคนเชียงคานที่ยิ้มแย้มและมีมิตรไมตรีจิต ทำให้เมืองมีชีวิตชีวา	0.0227		
ข301	การผสมผสานหลากหลายกลุ่มชนที่อยู่ร่วมกันมายาวนาน	0.0227		
ข217	ท้องทุ่งนา / ที่นา	0.0227		
ข211	วัดสันติฯ	0.0227		
ข210	วัดท่าแขก	0.0227		
ข209-3	รูปลักษณ์ของเมือง	0.0227		
ข209-2	เมืองปลอดภัย	0.0227		
ข202-1	ทัศนียภาพฝั่งตรงข้ามเมืองเชียงคาน	0.0227		
ข202	ทัศนียภาพความงามบ้านเรือนริมน้ำ เกษตรกรรม การ ประมงในลุ่มแม่น้ำโขงและฝั่งลาวตามทางเดินเลียบริมน้ำ	0.0227		
ข201	ทัศนียภาพความงามบ้านเรือนไม้เก่าเรียงรายสองข้างทาง บนถนนชายโขง	0.0227		
ข114	ภูซางน้อย	0.0227		
ข108-2	พระอาทิตย์ขึ้น – ตก	0.0227		
ข108-1	บรรยากาศดี	0.0227		
ข107-1	โขดหิน	0.0227		
ข107	แก่งคุดคู้ และเกาะแก่งอื่นๆ ในบริเวณ	0.0227		
ข105-1	ริมน้ำ	0.0227		
ข102	ภูควายเงิน	0.0227		

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลการสัมพัทธ์นี้เป็นการวิเคราะห์สถิติเชิงอนุมาน¹ (Inferential Analysis) คือ

1) สถิติ Chi-Square (χ^2 - Test) ที่ใช้ในการทดสอบความเป็นอิสระ (Tests for independence) ซึ่งเป็นการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร 2 ตัว โดยเป็นข้อมูลในระดับนามบัญญัติ (Nominal scale) ซึ่งเป็นข้อมูลที่อยู่ในรูปความถี่ สัดส่วน หรือร้อยละ และตัวแปรแต่ละตัวแบ่งเป็นกลุ่มย่อยๆ ตั้งแต่ 2 กลุ่มขึ้นไป เพื่อใช้ทดสอบสมมติฐานข้อที่ 1 โดยแสดงสูตรได้ดังนี้

$$\chi^2 = \sum_{i=1}^r \sum_{j=1}^c \frac{(O_{ij} - E_{ij})^2}{E_{ij}}, df = (r-1)(c-1)$$

กำหนดให้	χ^2	แทน	ค่า Chi-Square
	O_{ij}	แทน	ค่าความถี่ที่ได้จากข้อมูลแถวที่ i คอลัมน์ที่ j
	E_{ij}	แทน	ค่าความถี่ที่คาดหวังของแถวที่ i คอลัมน์ที่ j

ซึ่ง
$$E_{ij} = \frac{(\text{ผลรวมของความถี่แถวที่ } i) \times (\text{ผลรวมของความถี่คอลัมน์ที่ } j)}{\text{ผลรวมของความถี่ทั้งหมด}}$$

df	แทน	ชั้นความเป็นอิสระ
r	แทน	จำนวนกลุ่มของตัวแปรด้านแถว
c	แทน	จำนวนกลุ่มของตัวแปรด้านคอลัมน์

จาก χ^2 - Test for independent เมื่อทดสอบแล้วพบว่าไม่นัยสำคัญทางสถิติ แต่ไม่สามารถบอกได้ว่า ตัวแปร 2 ตัว นั้นสัมพันธ์กันมากน้อยเพียงใด จึงมีการวัดความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร (Measuring Association) ซึ่งเพียงแต่บอกถึงระดับความสัมพันธ์ แต่ไม่สามารถบอกทิศทางของความสัมพันธ์ได้ โดยสถิติที่นำมาวัดความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร คือ Contingency Coefficient โดยแสดงสูตรได้ดังนี้

$$C = \sqrt{\frac{\chi^2}{\chi^2 + n}}$$

โดยที่ $0 < C < 1$

ถ้า $C = 0$ แสดงว่าตัวแปร 2 ตัว นั้นเป็นอิสระกัน หรือไม่มีความสัมพันธ์กัน

ถ้า C เข้าใกล้ 1 แสดงว่าตัวแปร 2 ตัว ดังกล่าวมีความสัมพันธ์กันมาก

ถ้า C จะมาก หรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับขนาดตาราง ($r \times c$)

¹ กัลยา วานิชย์บัญชา, **หลักสถิติ** (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545), 182-299.

2) สถิติที่ใช้ในการทดสอบระดับความสัมพันธ์ เมื่อพบว่าตัวแปรที่ใช้ทดสอบมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญแล้วในการหาระดับความสัมพันธ์ของตัวแปรจะใช้ค่าสถิติของ Cramer' s V เป็นการหาสัมประสิทธิ์ความสอดคล้องของ Cramer (Cramer's V Contingency Coefficient)

$$V = \sqrt{\frac{\chi^2}{n(Q-1)}}$$

เมื่อ V แทน ค่าสัมประสิทธิ์ Cramer ' s V (มีค่าระหว่าง 0 ถึง 1.0)

χ^2 แทน ค่าไคสแควร์

Q แทน จำนวนแถวบน หรือแถวตั้ง

n แทน จำนวนตัวอย่าง

เกณฑ์การอ่านค่าระดับความสัมพันธ์ของค่าสหสัมพันธ์

ค่าระดับความสัมพันธ์ ระดับความสัมพันธ์

0.81 - 1.00 สูงมาก

0.61 - 0.80 ค่อนข้างสูง

0.41 - 0.60 ปานกลาง

0.21 - 0.40 ค่อนข้างน้อย

0.01 - 0.20 น้อยมาก

ตารางที่ 9 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่าง กลุ่มตัวอย่างกับระดับการรับรู้ด้านความโดดเด่นหรือความสำคัญของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน โดยใช้ ไค-สแควร์ (Chi-Square test)

Chi-Square Tests			
	Value	p-value	Cramer's V
Pearson Chi-Square	951.19*	0.00	0.49

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ดังนั้น ผลที่ได้จากการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ จากตารางที่ 9 พบว่า ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่าง กลุ่มตัวอย่างกับระดับการรับรู้ด้านความโดดเด่นหรือความสำคัญของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน โดยใช้ ไค-สแควร์ (Chi-Square test) ในการทดสอบพบว่า มีค่า $\chi^2 = 951.19$ และค่า p-value = 0.000 < 0.05 หมายความว่า กลุ่มตัวอย่างที่แตกต่างกัน

มีความสัมพันธ์ต่อระดับการรับรู้ด้านความโดดเด่นหรือความสำคัญของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เมื่อทดสอบด้วยวิธีสัมประสิทธิ์ Cramer's V มีค่าความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง เท่ากับ ร้อยละ 49.00

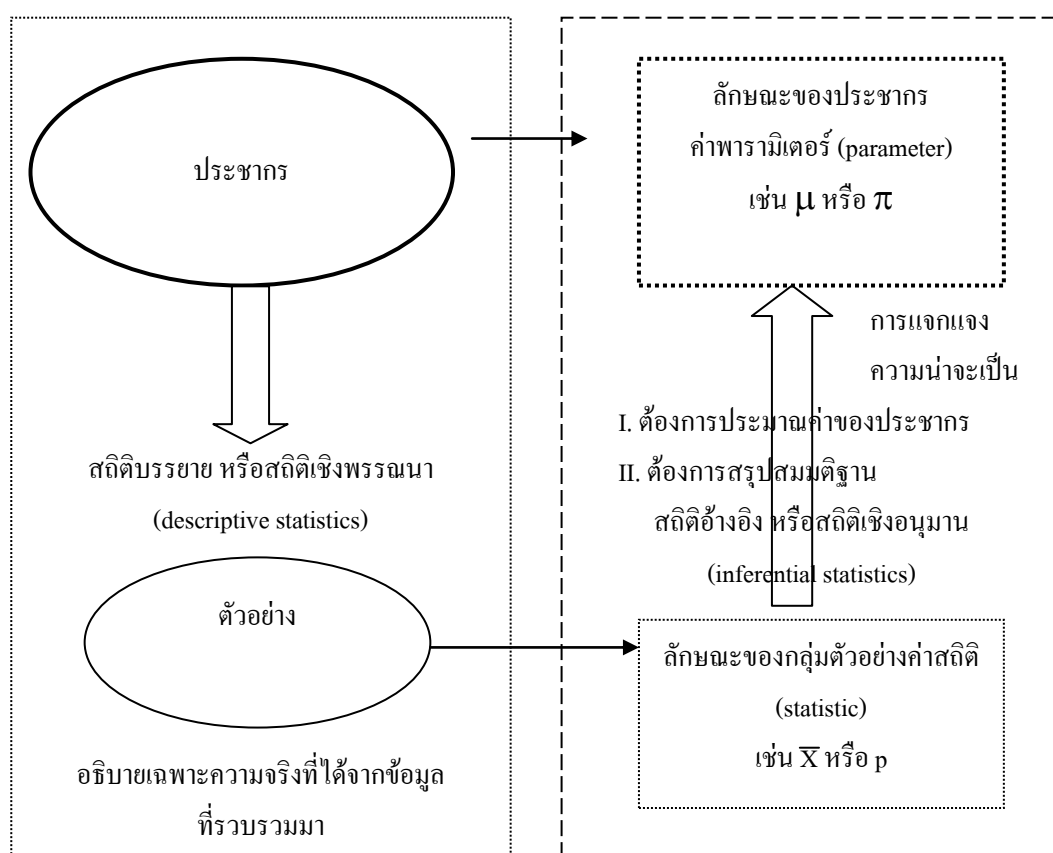
สรุปผลของการวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบจากการสัมภาษณ์โดยใช้สถิติความน่าจะเป็น (probability) ในการเลือกที่จะกล่าวถึงความสำคัญของคุณค่าสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมนั้นๆ ผลที่ได้จากการวิเคราะห์นี้แสดงให้เห็นถึงการลำดับความสำคัญที่กล่าวถึงมากที่สุดตามลำดับ ดังนี้

1. ประวัติศาสตร์เมืองเชียงคาน
2. กลุ่มคนลาว เมืองหลวงพระบาง และแม่น้ำโขง
3. ประเพณีวัฒนธรรม
4. วัดศรีคุณเมือง
5. ต้นตระกูล บรรพบุรุษคนเชียงคานในประวัติศาสตร์
6. การตัดบตรข้าวเหนียว
7. อาชีพทำนา ทำไร่ ทำสวน และวัดมหาธาตุ และกลุ่มบ้านไม้เก่าจำนวนมาก
8. วิถีชีวิต การใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย ช้าๆ และพอเพียง
9. ภาษาท้องถิ่น เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายท้องถิ่น และประวัติศาสตร์ชนชาติฝรั่งเศส
10. ประวัติศาสตร์คนจีน และวัดท่ากอก
11. การพึ่งพาอาศัยกัน อาหารพื้นเมือง และประวัติศาสตร์ชนชนานเวียงคาน
12. ภูมิปัญญาเครื่องจักสาน ประเพณีการแข่งขันเรือยาว การอยู่กันแบบพี่น้อง วัดโพธิ์ชัย และถนนชายโขง
13. ภูมิปัญญาการทำประมง การปลูกผักกิมน้ำ ประวัติศาสตร์การค้าสมัยก่อน เพลงประจำเมืองเชียงคาน ศิลปวัฒนธรรม การปกครองเป็นคุ้มวัด วัดป่าไผ่
14. ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยรวม การใช้ชีวิตริมน้ำ สินค้าท้องถิ่นข้าวหอมมะลิ การทำธุรกิจท่องเที่ยว homestay แม่น้ำเหือง และสภาพอากาศเย็นสบาย
15. ภูมิปัญญาการตีเหล็ก ตีทอง สินค้าท้องถิ่น มะพร้าวแก้ว ผ้านวม คนในประวัติศาสตร์ขุนคาน เทศกาลท้องถิ่นต่างๆ การใช้ชีวิตริมน้ำโขง รักสงบ ชนชาติหลายชนเผ่า วัดป่ากลาง วัดศรีพนมมาศ เมืองสงบเงียบไม่ซับซ้อน บ้านริมตลิ่ง แก่งคุดคู้ แม่น้ำเลย และผาแบ่น
16. ภูมิปัญญาการปั้นหม้อดิน ตัดกระดาษ ด่านาน ประวัติศาสตร์เมืองเชียงคาน การเล่นดนตรีพื้นบ้าน การเดินทางโดยเรือ การชงกาแฟ เมืองมีชีวิตชีวา ผู้คนมีอัธยาศัยดี มีนิสัยใจคอที่ดี ยิ้มแย้มแจ่มใส มีการผสมผสานหลากหลายกลุ่มชน วัดสันติฯ วัดท่าแขก รูปปั้นคนเมือง ทักษิณภาพต่างๆ ภูซางน้อย และภูทอกเงิน

การวิเคราะห์ผลที่ได้

1. การวิเคราะห์ผลที่ได้ทางสถิติเชิงอ้างอิง

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงอ้างอิงนี้เพื่อแสดงให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างของข้อมูลจากแบบสอบถาม สามารถนำมาใช้เป็นตัวแทนของประชากรได้จริง และสามารถที่จะนำข้อเท็จจริงของผลการวิเคราะห์ที่ได้ไปอ้างอิงสู่ประชากรทั้งหมด สถิติเชิงอ้างอิงนี้เป็นการพิสูจน์จากค่ากลางว่ากลุ่มตัวอย่างกับประชากรมีค่ากลางที่อยู่ในช่วงที่รับได้เป็นช่วงเดียวกัน

แผนภูมิที่ 8 แสดงการทดสอบความเชื่อหรือสิ่งที่คาดไว้ เรียกว่า การทดสอบสมมติฐานทางสถิติ
 ที่มา: คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, “บทที่ 8 การวิเคราะห์ความแปรปรวน,” เอกสารประกอบการสอนรายวิชา 562701 การออกแบบวิจัยทางการพยาบาลและการวิเคราะห์ข้อมูล คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2554 [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 1 กุมภาพันธ์ 2555. เข้าถึงได้จาก http://km.nurse.cmu.ac.th/foffice/.../lesson_08A.doc

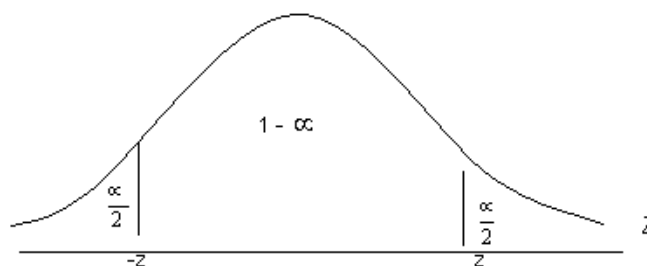
การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพจึงจำเป็นต้องการประมาณค่ากลางของประชากร โดยทดสอบด้วยสถิติทดสอบซี (Z-test Statistic) หรือ Z-test ซึ่งเป็นการทดสอบค่าเกี่ยวกับค่าเฉลี่ยของประชากร ในกรณีที่กลุ่มตัวอย่างมีจำนวนมาก $n \geq 30$ โดยข้อมูลที่น่ามาทดสอบ ต้องเป็นข้อมูลที่ได้จากมาตราวัดมาตราอันตรภาค (interval scale) หรือ มาตราอัตราส่วน (ratio scale) และใช้ทดสอบได้ทั้งกลุ่มตัวอย่างกลุ่มเดียวและสองกลุ่มตัวอย่าง (ยุทธ ไกยวรรณ, 2549 : 133)

การใช้ z-test ในการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างกับค่าเฉลี่ยของประชากร หรือกับเกณฑ์ ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

1. ตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นของสถิติทดสอบซี (z-test) ว่ากลุ่มตัวอย่างได้มาโดยการสุ่มอย่างเป็นอิสระและมีขนาดใหญ่ ($n \geq 30$) ประชากรมีการแจกแจงแบบปกติ ทราบค่าความแปรปรวนของประชากร และข้อมูลอยู่ในมาตราอันตรภาคหรืออัตราส่วน

2. กำหนดสมมติฐานทางสถิติในการทดสอบค่าเฉลี่ย โดยใช้สถิติ Z^2 กำหนดว่าการประมาณค่าเฉลี่ยของประชากร (μ) จะใช้ค่าเฉลี่ยจากตัวแทน ($\bar{X}$) เป็นหลักในการประมาณตามคุณสมบัติที่กล่าวข้างต้น เพื่อที่จะให้ค่าใกล้เคียงความจริงทำได้โดยใช้ขนาดของตัวอย่างใหญ่ หรือ ใช้วิธีเลือกตัวแทนที่ใช้เป็นตัวแทนที่ดีที่สุด ของประชากรได้ อย่างไรก็ตาม เพื่อให้การประมาณมีความมั่นใจและถูกต้องยิ่งขึ้นมักใช้การประมาณแบบช่วง โดยการกำหนดเป็นช่วง เพื่อที่จะบอกสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น (coefficient of confidence) ได้หรือจะบอกได้ว่าโอกาสที่ค่าพารามิเตอร์จะตกในช่วงที่กำหนดเป็นเท่าใด ในการวิจัยนี้ได้ในระดับความเชื่อมั่นเป็น 90% ทั้งนี้การประมาณค่าพารามิเตอร์ต้องอาศัยความรู้เกี่ยวกับการแจกแจงข้อมูลหรือของกลุ่มตัวอย่างที่น่ามาวิจัย คือ การแจกแจงของค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างมีการแจกแจงใกล้เคียงกับการแจกแจงปกติ ที่มีค่าเฉลี่ย $\mu_{\bar{x}} = \mu$ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน $\sigma_{\bar{x}} = \frac{\sigma}{\sqrt{n}}$ และทราบว่า มีการแจกแจงใกล้เคียงกับการแจกแจงแบบปกติเมื่อกำหนดระดับความเชื่อมั่นเท่ากับ $(1 - \alpha)$ 100% เราสามารถหาค่า Z ซึ่งมีพื้นที่ใต้โค้งเท่ากับ $1 - \alpha$ ได้ดังภาพที่ 71

² มหาวิทยาลัยขอนแก่น, การประมาณค่า [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 1 กุมภาพันธ์ 2555. เข้าถึงได้จาก http://home.kku.ac.th/sompo_pu/spweb/230402/23040208.pdf

จากรูปอาจกล่าวได้ว่า $P(-Z_{\frac{\alpha}{2}} < Z < Z_{\frac{\alpha}{2}}) = 1 - \alpha$

หรือ $P(-Z_{\frac{\alpha}{2}} < \frac{\bar{X} - \mu}{\sigma/\sqrt{n}} < Z_{\frac{\alpha}{2}}) = 1 - \alpha$

หรือ $P(-Z_{\frac{\alpha}{2}} \sigma/\sqrt{n} < \bar{X} - \mu < Z_{\frac{\alpha}{2}} \sigma/\sqrt{n}) = 1 - \alpha$

หรือ $P(\bar{X} - Z_{\frac{\alpha}{2}} \sigma/\sqrt{n} < \mu < \bar{X} + Z_{\frac{\alpha}{2}} \sigma/\sqrt{n}) = 1 - \alpha$

หรือกล่าวได้ว่าช่วงการประมาณของ μ ที่ระดับความเชื่อมั่น $(1 - \alpha)$ 100% คือ

$$\bar{X} - Z_{\frac{\alpha}{2}} \sigma/\sqrt{n} < \mu < \bar{X} + Z_{\frac{\alpha}{2}} \sigma/\sqrt{n}$$

ภาพที่ 71 แสดงการกำหนดสมมติฐานทางสถิติในการการประมาณค่าเฉลี่ยของประชากร (μ)

ที่มา: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, การประมาณค่า [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 1 กุมภาพันธ์ 2555. เข้าถึงได้จาก http://home.kku.ac.th/sompo_pu/spweb/230402/23040208.pdf

3. กำหนด σ โดยในการวิจัยนี้มีค่าระดับนัยสำคัญ 0.1 และความเชื่อมั่น 90% เมื่อทราบค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของประชากร (σ) หรือถ้าไม่ทราบค่า σ แต่ขนาดตัวแทนที่ใช้ใหญ่พอ ($n > 30$) จะใช้ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานจากตัวอย่าง (S) แทน σ ในการประมาณค่า และเมื่อกำหนด $1 - \alpha$ ให้จะหาค่า $Z_{\frac{\alpha}{2}}$ ได้จากตารางพื้นที่ใต้โค้งปกติมาตรฐาน

4. คำนวณค่าสถิติทดสอบจากข้อมูลโดยการแทนค่าลงในสมมติฐานทางสถิติ ดังนี้

$$\bar{X} - Z_{\frac{\alpha}{2}} \sigma/\sqrt{n} < \mu < \bar{X} + Z_{\frac{\alpha}{2}} \sigma/\sqrt{n}$$

$$913 - \left(\frac{1.65 \times 1.16}{10} \right) < \mu < 913 + \left(\frac{1.65 \times 1.16}{10} \right)$$

$$8.94 < \mu < 9.32$$

การประมาณค่าเฉลี่ยของประชากร (μ) จากการคำนวณจะอยู่ในช่วง 8.94 ถึง 9.32 โดยค่าเฉลี่ยจากตัวแทน ($\bar{X}$) ที่มีค่าเท่ากับ 9.13 ซึ่งยังคงอยู่ในช่วง 8.94 ถึง 9.32 ตามที่ได้คำนวณเพื่อพิสูจน์ค่ากลางของกลุ่มตัวอย่างกับประชากร ว่ามีค่ากลางที่อยู่ในช่วงที่รับได้ว่าเป็นช่วงเดียวกัน ดังนั้น สถิติเชิงอ้างอิงในการวิจัยนี้มีกลุ่มตัวอย่างของข้อมูลจากแบบสอบถามที่สามารถนำมาใช้เป็นตัวแทนของประชากรได้จริง และสามารถที่จะนำข้อเท็จจริงของผลการวิเคราะห์ที่ได้ไปอ้างอิงสู่ประชากรทั้งหมด

2. การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์

2.1 การวิเคราะห์ผลที่ได้จากแบบสอบถาม จำแนกเป็นตารางเปรียบเทียบ ได้ดังนี้

ตารางที่ 10 สรุปผลของการวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบจากแบบสอบถาม

ประเด็นการศึกษา	ก. โครงสร้างที่ครอบคลุมแสดงถึงลักษณะของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานในภาพเชิงกว้าง	ข. องค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในแต่ละด้านที่สามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจน		
		ข1) สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ	ข2) สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น	ข3) ประวัติศาสตร์วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม
กลุ่มที่ 1 กลุ่มคนในท้องถิ่น				
ระดับคุณค่าความสำคัญ	มาก – มากที่สุด	มาก – มากที่สุด	มาก – มากที่สุด	มาก – มากที่สุด
คุณค่าความสำคัญ	"เชียงคาน เมืองสำคัญทางพุทธศาสนา มีวัดวาอารามคู่บ้านคู่เมืองที่เก่าแก่คงงามตามกรอบวัฒนธรรม และประเพณีที่ดีงาม"	แม่น้ำโขง	วัดศรีคุณเมือง	การดักบาตรข้าวเหนียว

ตารางที่ 10 (ต่อ)

ประเด็นการศึกษา	ก. โครงสร้างที่ครอบคลุมแสดงถึงลักษณะของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานในภาพเชิงกว้าง	ข. องค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในแต่ละด้านที่สามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจน		
		ข1) สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ	ข2) สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น	ข3) ประวัติศาสตร์วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม
กลุ่มที่ 2 กลุ่มคนนอกพื้นที่				
ระดับคุณค่าความสำคัญ	ปานกลาง – มาก	ปานกลาง – มาก	ปานกลาง – มาก	ปานกลาง – มาก
คุณค่าความสำคัญ	"เชียงคาน เมืองเล็กๆ สงบงดงาม ผู้คนยิ้มแย้มแจ่มใส ดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่ายในวิถีช้า"	แม่น้ำโขง	วัดศรีคุณเมือง	ตำนาน ประเพณี เทศกาลท้องถิ่นต่างๆ ที่ทำให้ผู้คนได้พบปะกัน และยังคงสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน เช่น ประเพณีไหลเรือไฟ
กลุ่มที่ 3 กลุ่มนักท่องเที่ยว				
ระดับคุณค่าความสำคัญ	ปานกลาง – มาก	น้อย – ปานกลาง	น้อย – ปานกลาง	ปานกลาง – มาก
คุณค่าความสำคัญ	"เชียงคาน เมืองเล็กๆ สงบงดงาม ผู้คนยิ้มแย้มแจ่มใส ดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่ายในวิถีช้า"	แม่น้ำโขง	สถาปัตยกรรม บ้านเรือนไม้เก่า	นิสัยใจคอของคนเชียงคานที่ยิ้มแย้มและมีมิตรไมตรีจิต ทำให้เมืองมีชีวิตชีวา

ตารางที่ 10 (ต่อ)

ประเด็นการศึกษา	ก. โครงสร้างที่ครอบคลุมแสดงถึงลักษณะของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานในภาพเชิงกว้าง	ข. องค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในแต่ละด้านที่สามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจน		
		ข1) สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ	ข2) สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น	ข3) ประวัติศาสตร์วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม
รวมทั้ง 3 กลุ่ม				
ระดับคุณค่าความสำคัญ	ปานกลาง – มาก	ปานกลาง – มาก	ปานกลาง – มาก	มาก – มากที่สุด
คุณค่าความสำคัญ	"เชียงคาน เมืองสำคัญทางพุทธศาสนา มีวัดวาอารามคู่บ้านคู่เมืองที่เก่าแก่ดงามตามกรอบวัฒนธรรม และประเพณีที่ดีงาม"	แม่น้ำโขง	ทัศนียภาพความงามเมืองเชียงคานโดยรวม (ผังโครงสร้างเมืองเดิม)	การดักบาตรข้าวเหนียว

ผลของการวิเคราะห์ข้อมูลด้านการรับรู้และการยอมรับความสำคัญของเมืองเชียงคานนี้ ได้ใช้วิธีการสำรวจความคิดเห็นจากแบบสอบถามไปยังกลุ่มประชากรที่มีประสบการณ์ในเมืองเชียงคาน เพื่อวัดการรับรู้สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในภาพเชิงกว้างและประเมินความสำคัญขององค์ประกอบที่สามารถรับรู้ได้โดยการประเมินคุณค่าและความสำคัญของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมได้เป็น 3 กลุ่มย่อย คือ

กลุ่มคนใน หรือคนท้องถิ่นในชุมชนที่ให้ระดับคุณค่าความสำคัญไปยังโครงสร้างที่ครอบคลุมแสดงถึงลักษณะของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน ในภาพเชิงกว้างในระดับมากถึงมากที่สุด คือ การที่เชียงคานเป็นเมืองสำคัญทางพุทธศาสนาที่มีวัดวาอารามเก่าแก่คู่บ้านตามกรอบวัฒนธรรม และประเพณีที่ดีงาม ส่วนองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่สามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจนในระดับมากถึงมากที่สุดทั้งด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ คือ “แม่น้ำโขง” ด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น คือ “วัดศรีคุณเมือง” และด้านนามธรรม คือ “การดักบาตรข้าวเหนียว”

กลุ่มคนนอกผู้มาทำงานให้ระดับคุณค่าความสำคัญไปยังโครงสร้างที่ครอบคลุมแสดงถึงลักษณะของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานในภาพเชิงกว้างในระดับปานกลางถึงมาก คือ การที่เชียงคานเป็นเมืองที่สงบงดงาม ผู้คนยิ้มแย้มแจ่มใส ดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่ายในวิถีชีวิตส่วนองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมสามารถรับรู้ได้ในระดับปานกลางถึงมากทั้งด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ คือ “แม่น้ำโขง” ด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น คือ “วัดศรีคุณเมือง” และด้านนามธรรม คือ “ตำนาน ประเพณี เทศกาลท้องถิ่นต่างๆ ที่ทำให้ผู้คนได้พบปะกันและยังคงสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน เช่น ประเพณีไหลเรือไฟ”

กลุ่มคนนอกผู้มาเยือนหรือนักท่องเที่ยวให้ระดับคุณค่าความสำคัญไปยังโครงสร้างที่ครอบคลุมแสดงถึงลักษณะของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานในภาพเชิงกว้างในระดับปานกลางถึงมาก คือ การที่เชียงคานเป็นเมืองที่สงบงดงาม ผู้คนยิ้มแย้มแจ่มใส ดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่ายในวิถีชีวิตส่วนองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมสามารถรับรู้ได้อยู่ในระดับปานกลางถึงมากในด้านนามธรรม คือ “นิสัยใจคอของคนเชียงคานที่ยิ้มแย้มและมีมิตรไมตรีจิต ทำให้เมืองมีชีวิตชีวา” ในขณะที่มีการประเมินคุณค่าความสำคัญในด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ คือ “แม่น้ำโขง” และด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น คือ “สถาปัตยกรรมเรือนแถวไม้เก่า” ในระดับน้อยถึงปานกลาง

สรุปผลการวิเคราะห์ในภาพรวมทั้ง 3 กลุ่มที่ให้ระดับคุณค่าความสำคัญไปยังโครงสร้างที่ครอบคลุมแสดงถึงลักษณะของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานในภาพเชิงกว้างในระดับปานกลางถึงมาก คือ “การที่เชียงคานเป็นเมืองสำคัญทางพุทธศาสนาที่มีวัดวาอารามเก่าแก่คู่บ้านตามกรอบวัฒนธรรม และประเพณีที่ดีงาม” ซึ่งมาจากรหัสที่ได้กำหนดไว้ในภาคผนวก ก โดยสรุปได้ความหมายไว้ในตารางที่ 11 ดังนี้

ตารางที่ 11 โครงสร้างที่ครอบคลุมแสดงถึงลักษณะของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคานในภาพ
เชิงกว้างในระดับปานกลางถึงมาก

รหัสหลัก	“ความเป็นเมืองเชียงคาน”	รหัสย่อย (CODE)
ก4	“เชียงคาน เมืองสำคัญทางพุทธศาสนา มีวัดวาอารามคู่บ้านคู่เมืองที่ เก่าแก่คงตามกรอบวัฒนธรรม และประเพณีที่ดั้งเดิม”	ก4 = ข2 + ข3
	<u>คัดย่อมาจาก</u> เชียงคานเป็นเมืองที่มีวัดวาอารามที่คงความเป็นจำนวนมาก มีอายุเก่าแก่คู่บ้านคู่เมืองของ ชาวเชียงคานที่มีกรอบวัฒนธรรม ประเพณีที่ดั้งเดิมแนบแน่นในพุทธศาสนา	
	- เมืองวัดวาอารามที่คงความเป็นจำนวนมาก - วัดวาอารามคู่บ้านคู่เมืองที่เก่าแก่คงตาม	ข2
	- เมืองสำคัญทางพุทธศาสนา - มีกรอบวัฒนธรรมและประเพณีที่ดั้งเดิม	ข3

โครงสร้างที่ครอบคลุมแสดงถึงลักษณะของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน
ในภาพเชิงกว้างที่ยอมรับโดยทั่วกัน คือ “การที่เชียงคานเป็นเมืองสำคัญทางพุทธศาสนาที่มีวัดวา
อารามเก่าแก่คู่บ้านตามกรอบวัฒนธรรม และประเพณีที่ดั้งเดิม” นั้น มีความหมายถึง ความเป็นเชียง
คานที่เป็นเมืองที่มีวัดวาอารามที่คงความเป็นจำนวนมาก มีอายุเก่าแก่คู่บ้านคู่เมืองของชาวเชียงคานที่มี
กรอบวัฒนธรรม ประเพณีที่ดั้งเดิมแนบแน่นในพุทธศาสนา ซึ่งเกิดจากองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อม
ทางวัฒนธรรมด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น (ข2) ที่สำคัญด้านวัดวาอาราม และด้าน
ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม (ข3) ที่สำคัญทางด้านความเชื่อ
ความศรัทธาในพุทธศาสนา ที่มีกรอบทางประเพณีวัฒนธรรมอันเป็นที่ยึดเหนี่ยวชุมชน ทั้งหมดนี้จึง
เป็นองค์ประกอบหลักในโครงสร้างภาพเชิงกว้างที่ผู้คนรับรู้และยอมรับโดยทั่วกัน

นอกจากนั้นทั้ง 3 กลุ่มยังให้ระดับคุณค่าความสำคัญไปยังองค์ประกอบย่อยของ
สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในด้านต่างๆ ที่สามารถรับรู้ได้โดยทั่วกัน โดยจำแนกเป็นด้าน
สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติในระดับปานกลางถึงมาก คือ “แม่น้ำโขง” และด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์
สร้างขึ้นในระดับปานกลางถึงมากเช่นเดียวกัน คือ “ทัศนียภาพความงามเมืองเชียงคานโดยรวมหรือ
มุมมองจากแม่น้ำโขง” ในขณะที่มีการประเมินคุณค่าความสำคัญด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม
ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรมอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด นั่นคือ “การดักบาตรข้าวเหนียว”

2.2 การวิเคราะห์ผลที่ได้จากข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ จำแนกเป็นตารางตามโครงสร้างและองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในแต่ละด้านที่สามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจน ได้แก่ ด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม ซึ่งมาจากรหัสที่ได้กำหนดไว้ในภาคผนวก ก โดยสรุปได้ความหมายไว้ในตารางที่ 12 ดังนี้

ตารางที่ 12 องค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมในด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นและด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดก วัฒนธรรมทางนามธรรม

รหัสหลัก	ความสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติกับ “เมืองเชียงคาน”	รหัสย่อย (CODE)	
	ข1 : ด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ		
ข105	แม่น้ำโขง		อันดับ 2
	ข2 : ด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น		
ข201	ทัศนียภาพความงามบ้านเรือนไม้เก่าเรียงรายสองข้างทาง บนถนนชายโขง		
	กลุ่มบ้านไม้เก่าจำนวนมาก / บ้านเก่า	ข201-1	อันดับ 7
ข205	วัดมหาธาตุ		อันดับ 7
ข206	วัดศรีคุณเมือง		อันดับ 4
ข207	วัดท่าคก		อันดับ 10
	ข3 : ด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดก วัฒนธรรมทางนามธรรม		
ข301	การผสมผสานหลากหลายกลุ่มชนที่อยู่ร่วมกันมายาวนาน		
	คนลาว / หลวงพระบาง	ข301-1	อันดับ 2
	คนจีน	ข301-3	อันดับ 9
	ฝรั่งเศส	ข301-4	อันดับ 10

ตารางที่ 12 (ต่อ)

รหัสหลัก	ความสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติกับ “เมืองเชียงคาน”	รหัสย่อย (CODE)	
ข302	อาหาร ภาษา เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายท้องถิ่น		
	ผ้าถุง เสื้อ ผ้าสไบ / หม่องผ้า	ข302-1	อันดับ 9
	ภาษาท้องถิ่น / ภาษาพูด	ข302-2	อันดับ 9
	อาหารพื้นเมือง	ข302-3	
ข303	การดักบาตรข้าวเหนียว		อันดับ 6
ข305	การดำเนินชีวิตอย่างช้าๆ และเรียบง่าย ด้วยค่านิยมและ บรรทัดฐานที่ดีงาม		
	วิถีชีวิต / ใช้ชีวิตเรียบง่าย ช้าๆ	ข305-4	อันดับ 8
ข306	ตำนาน ประเพณี เทศกาลท้องถิ่นต่างๆ ที่ทำให้ผู้คนได้ พบปะกันและยังคงสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน เช่น ประเพณีไหลเรือไฟ ฯลฯ		
	ประเพณีวัฒนธรรม / สัต 12 ครอง 14 / วัฒนธรรมสายใย ชุมชน	ข306-1	อันดับ 3
ข307	ประวัติศาสตร์เมืองเชียงคานที่ยาวนานกว่า 100 ปี รวมทั้ง คนในประวัติศาสตร์ที่สำคัญอันควรค่าแก่การรำลึก		
	ประวัติศาสตร์เมือง / เชียงคานสมัยเก่า / สมัยก่อน	ข307-1	อันดับ 1
	คนเชียงคานในประวัติศาสตร์ / ตระกูล บรรพบุรุษ	ข307-3	อันดับ 5
ข309	อาชีพประมง เกษตรกรรมดั้งเดิมและการสร้างสรรค์ด้วย ภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น จักสาน		
	อาชีพทำนา ทำไร่ สวน	ข309-3	อันดับ 7

การวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบจากการสัมภาษณ์โดยใช้สถิติความน่าจะเป็น (probability) ในการเลือกที่จะกล่าวถึงความสำคัญของคุณค่าสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมนั้นๆ เมื่อวิเคราะห์ผลที่ได้จากลำดับความสำคัญที่กล่าวถึงมากที่สุด 10 ลำดับแรก โดยแบ่งไปตามกลุ่มสาระสำคัญขององค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมได้ ดังนี้

1. ด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ที่ได้รับการกล่าวถึงคุณค่าความสำคัญที่เกี่ยวข้องกับเมืองเชียงคานมากที่สุดใน คือ แม่น้ำโขง และได้รับการกล่าวถึงโดยรวมเป็นอันดับ 2

2. ด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ที่ได้รับการกล่าวถึงคุณค่าความสำคัญที่เกี่ยวข้องกับเมืองเชียงคานมากที่สุดในด้านนี้ คือ วัดศรีคุณเมือง ทศนิยภาพความงามบ้านเรือนไม้เก่าเรียงรายสองข้างทางบนถนนชายโขง วัดมหาธาตุ และวัดท่าคก และได้รับการกล่าวถึงอยู่ในระดับปานกลางจากโดยรวมทั้งหมด

3. ด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม ได้รับการกล่าวถึงคุณค่าความสำคัญเป็นในหลายองค์ประกอบย่อยมากที่สุดจากโดยรวมทั้งหมด ได้แก่ การผสมผสานหลากหลายกลุ่มชนที่อยู่ร่วมกันมายาวนาน ตำนาน ประเพณี เทศกาลท้องถิ่นต่างๆ ที่ทำให้ผู้คนได้พบปะกันและยังคงสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน เช่น ประเพณีไหลเรือไฟ การตัดบวบข้าวเหนียว อาชีพประมง เกษตรกรรมดั้งเดิมและการสร้างสรรค์ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น จักสาน การดำเนินชีวิตอย่างช้าๆ และเรียบง่าย ด้วยค่านิยมและบรรทัดฐานที่ดีงาม และอาหาร ภาษา เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายท้องถิ่น โดยเฉพาะประวัติศาสตร์เมืองเชียงคานที่ยาวนานกว่า 100 ปี รวมทั้งคนในประวัติศาสตร์ที่สำคัญอันควรค่าแก่การรำลึกได้รับการกล่าวถึงเป็นอันดับ 1 จากโดยรวมทั้งหมด

3. การสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์กลุ่มประชากรด้วยสถิติเชิงอ้างอิงในการวิจัยนี้มีผลการวิเคราะห์ที่แสดงให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างของข้อมูลจากแบบสอบถามสามารถนำมาใช้เป็นตัวแทนของประชากรได้จริง และสามารถที่จะนำข้อเท็จจริงของผลการวิเคราะห์ที่ได้ไปอ้างอิงสู่ประชากรทั้งหมด สถิติเชิงอ้างอิงนี้เป็นการพิสูจน์จากค่ากลางของกลุ่มตัวอย่างกับประชากรมีค่ากลางที่อยู่ในช่วงที่รับได้ว่าเป็นช่วงเดียวกัน โดยการประมาณค่าเฉลี่ยของประชากร (μ) จากการคำนวณที่จะอยู่ในช่วงที่รับได้ และค่าเฉลี่ยจากตัวแทน ($\bar{X}$) ที่ยังคงอยู่ในช่วงเดียวกันเพื่อพิสูจน์ว่าค่ากลางของกลุ่มตัวอย่างกับประชากรมีค่ากลางที่อยู่ในช่วงที่รับได้ หรืออยู่ในช่วงเดียวกัน ดังนั้น ผลการวิเคราะห์ข้อมูลประชากรโดยสถิติเชิงอ้างอิงในการวิจัยนี้มีกลุ่มตัวอย่างของข้อมูลจากแบบสอบถามที่สามารถนำมาใช้เป็นตัวแทนของประชากรได้จริง และสามารถที่จะนำข้อเท็จจริงของผลการวิเคราะห์ไปอ้างอิงได้

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามในการวิจัยนี้มีผลการวิเคราะห์ที่แสดงความคิดเห็นโดยรวมเกี่ยวกับโครงสร้างและองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมในภาพเชิงกว้างอยู่ในระดับปานกลาง-มาก และให้ความสำคัญองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม มากที่สุด รองลงมา คือ องค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น และองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ตามลำดับ ซึ่งโดยภาพรวมเห็นว่า "เชียงคาน เมืองสำคัญทางพุทธศาสนา มีวัดวาอารามคู่บ้านคู่เมืองที่เก่าแก่งดงามตามกรอบวัฒนธรรม และประเพณีที่ดีงาม" มากที่สุด

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามในการวิจัยนี้มีผลการวิเคราะห์ที่แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมในแต่ละด้านได้ตามกลุ่มสาระสำคัญ ดังนี้

1. ด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยรวมให้ความสำคัญอยู่ในระดับปานกลาง-มาก ได้แก่ แม่น้ำโขง แก่งคุดคู้ และเกาะแก่งอื่นๆ ในบริเวณ บรรยายภาพพระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตกที่สวยงาม และสภาพอากาศเย็นสบาย ตามลำดับ

2. ด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยรวมให้ความสำคัญอยู่ในระดับปานกลาง-มาก ได้แก่ ทัศนียภาพความงามเมืองเชียงคานโดยรวม วัดศรีคุณเมือง สถาปัตยกรรมบ้านเรือนไม้เก่าทรงคุณค่า และทัศนียภาพความงามบ้านเรือนริมน้ำ เกษตรกรรม การประมงในลุ่มแม่น้ำโขง และฝั่ลลาวตามทางเดินเลียบบแม่น้ำ ตามลำดับ

3. ด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม โดยรวมให้ความสำคัญในระดับมาก-มากที่สุด ได้แก่ การดักบาตรข้าวเหนียว สิ้นค้าท้องถิ่น นิสัยใจคอของคนเชียงคาน ดำนาน ประเพณี เทศกาลท้องถิ่นต่างๆ ประวัติศาสตร์เมืองเชียงคานที่ยาวนานกว่า 100 ปี และการดำเนินชีวิตอย่างช้าๆ และเรียบง่าย ตามลำดับ

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามในการวิจัยนี้ยังมีผลการวิเคราะห์ที่แสดงถึงความคิดเห็นโดยจำแนกไปยังกลุ่มประชากรในเมืองเชียงคานเป็น 3 กลุ่มย่อย ดังนี้

1. กลุ่มคนใน หรือคนท้องถิ่นให้ระดับคุณค่าความสำคัญไปยังโครงสร้างที่ครอบคลุมแสดงถึงลักษณะของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคานในภาพเชิงกว้างในระดับมากที่สุด คือ การที่เชียงคานเป็นเมืองสำคัญทางพุทธศาสนาที่มีวัดวาอารามเก่าแก่คู่บ้านตามกรอบวัฒนธรรม และประเพณีที่ดีงาม ส่วนองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมที่สามารถรับรู้ได้อยู่ในระดับมากที่สุดทั้งด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ คือ “แม่น้ำโขง” ด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น คือ “วัดศรีคุณเมือง” และด้านนามธรรม คือ “การดักบาตรข้าวเหนียว”

2. กลุ่มคนนอกผู้มาทำงานหรือผู้ประกอบการและนักลงทุนให้ระดับคุณค่าความสำคัญไปยังโครงสร้างที่ครอบคลุมแสดงถึงลักษณะของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคานในภาพเชิงกว้างในระดับปานกลางถึงมาก คือ การที่เชียงคานเป็นเมืองที่สงบงดงาม ผู้คนยิ้มแย้มแจ่มใส ดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่ายในวิถีช้า ส่วนองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมสามารถรับรู้ได้ในระดับปานกลางถึงมากที่สุดทั้งด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ คือ “แม่น้ำโขง” ด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น คือ “วัดศรีคุณเมือง” และด้านนามธรรม คือ “ดำนาน ประเพณี เทศกาลท้องถิ่นต่างๆ ที่ทำให้ผู้คนได้พบปะกันและยังคงสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน เช่น ประเพณีไหลเรือไฟ”

3. กลุ่มคนนอกผู้มาเยือนหรือนักท่องเที่ยวให้ระดับคุณค่าความสำคัญกับโครงสร้างที่ครอบคลุมลักษณะของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคานในภาพเชิงกว้างในระดับปานกลางถึงมาก คือ การที่เชียงคานเป็นเมืองที่สงบงดงาม ผู้คนยิ้มแย้มแจ่มใส ดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่ายในวิถี

ซ้ำ ส่วนองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมสามารถรับรู้ได้ในระดับปานกลางถึงมากในด้านนามธรรม คือ “นิสัยใจคอของคนเชียงคานที่ยิ้มแย้มและมีมิตรไมตรีจิต ทำให้เมืองมีชีวิตชีวา” ส่วนการประเมินคุณค่าความสำคัญในด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ คือ “แม่น้ำโขง” และด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น คือ “สถาปัตยกรรมเรือนแถวไม้เก่า” ที่อยู่ในระดับน้อยถึงปานกลาง

นอกจากนั้น การวิเคราะห์ข้อมูลจากสัมภาษณ์ในการวิจัยนี้มีผลการวิเคราะห์ที่แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบจากการสัมภาษณ์โดยใช้สถิติความน่าจะเป็น (probability) ในการเลือกที่จะกล่าวถึงความสำคัญของคุณค่าสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมนั้นๆ ผลที่ได้จากการวิเคราะห์นี้แสดงให้เห็นถึงภาพรวมของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่กล่าวถึงความโดดเด่นหรือความสำคัญของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน 6 อันดับแรก คือ 1) ประวัติศาสตร์เมือง / เชียงคานสมัยเก่า / สมัยก่อน 2) คนลาว / หลวงพระบาง และแม่น้ำโขง 3) ประเพณีวัฒนธรรม / ฮีต 12 ครอง 14 / วัฒนธรรมสายใยชุมชน 4) วัดศรีคุณเมือง 5) คนเชียงคานในประวัติศาสตร์ / ตระกูล บรรพบุรุษ และ 6) การตัดบาตรข้าวเหนียว

สรุป

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามนั้น สรุปผลการวิเคราะห์ในภาพรวมทั้ง 3 กลุ่มที่ให้ระดับคุณค่าความสำคัญไปยังโครงสร้างที่ครอบคลุมแสดงถึงลักษณะของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคานในภาพเชิงกว้าง คือ “การที่เชียงคานเป็นเมืองสำคัญทางพุทธศาสนาที่มีวัดวาอารามเก่าแก่คู่บ้านตามกรอบวัฒนธรรม และประเพณีที่ดีงาม” ซึ่งเกิดจากองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นที่สำคัญด้านวัดวาอาราม และด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรมที่สำคัญทางด้านความเชื่อความศรัทธาในพุทธศาสนา ที่มีกรอบทางประเพณีวัฒนธรรมอันเป็นที่ยึดเหนี่ยวชุมชน ทั้งหมดนี้จึงเป็นองค์ประกอบหลักในโครงสร้างภาพเชิงกว้างที่ผู้คนรับรู้และยอมรับโดยทั่วกัน นอกจากนี้ทั้ง 3 กลุ่มยังให้ระดับคุณค่าความสำคัญไปยังองค์ประกอบย่อยของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมในด้านต่างๆ ที่สามารถรับรู้ได้โดยทั่วกัน โดยจำแนกเป็นด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติในระดับปานกลางถึงมาก คือ “แม่น้ำโขง” และด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นในระดับปานกลางถึงมากเช่นเดียวกัน คือ “ทัศนียภาพความงามเมืองเชียงคานโดยรวมหรือมุมมองจากแม่น้ำโขง” ในขณะที่มีการประเมินคุณค่าความสำคัญด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรมอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด นั่นคือ “การตัดบาตรข้าวเหนียว”

ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการสัมภาษณ์นั้น สรุปผลการวิเคราะห์ในด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ที่ได้รับการกล่าวถึงคุณค่าความสำคัญที่เกี่ยวข้องกับเมืองเชียงคานมากที่สุด คือ แม่น้ำโขง และได้รับการกล่าวถึงเป็นอันดับ 2 จากโดยรวมทั้งหมด ด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น คือ

วัดศรีคุณเมือง และได้รับการกล่าวถึงเป็นอันดับ 4 จากโดยรวมทั้งหมด ส่วนด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม คือ การผสมผสานหลากหลายกลุ่มชนที่อยู่ร่วมกันมายาวนาน ดำเนิน ประเพณี เทศกาลท้องถิ่นต่างๆ ที่ทำให้ผู้คนได้พบปะกันและยังคงสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน การดักบาตรข้าวเหนียว ประวัติศาสตร์เมืองเชียงคานที่ยาวนานกว่า 100 ปี รวมทั้งคนในประวัติศาสตร์ที่สำคัญอันควรค่าแก่การรำลึก ได้รับการกล่าวถึงเป็นอันดับ 1 จากโดยรวมทั้งหมด

บทที่ 6

สรุปผลการวิเคราะห์ อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยในบทนี้ได้สรุปผลการวิเคราะห์จากการเก็บข้อมูลภาคสนามซึ่งได้ข้อมูลการประเมินคุณค่าคุณลักษณะสำคัญของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคานจากแบบสอบถาม และจากการสัมภาษณ์ เพื่อสรุปสิ่งที่ค้นพบจากผลการวิเคราะห์ อภิปรายผลที่ได้ และข้อเสนอแนะในการนำผลที่ได้ไปใช้ในการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม ดังนี้

สรุปผลการวิเคราะห์

1. ผลการวิเคราะห์ ข้อมูลการประเมินคุณค่าคุณลักษณะสำคัญของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคานจากแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินคุณค่าคุณลักษณะสำคัญของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคานที่สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันจากแบบสอบถามนั้น ทำให้สามารถค้นหาโครงสร้างและองค์ประกอบคุณลักษณะสำคัญของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคานที่แสดงความคิดเห็นโดยรวมได้ คือ โครงสร้างที่ครอบคลุมแสดงถึงลักษณะของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคานภาพเชิงกว้างที่ได้รับการยอมรับในระดับปานกลางถึงมาก ตามลำดับ คือ

1. การที่เชียงคานเป็นเมืองสำคัญทางพุทธศาสนาที่มีวัดวาอารามเก่าแก่คู่บ้านตามกรอบวัฒนธรรม และประเพณีที่ดีงาม
2. การที่เชียงคานเป็นเมืองเล็กๆ สงบงดงาม ผู้คนยิ้มแย้มแจ่มใส ดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่ายในวิถีชา ตามลำดับ

ส่วนองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคานที่ได้รับการยอมรับนั้นได้ให้ความสำคัญองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรมมากที่สุด โดยสรุปเป็นลำดับไว้ในแต่ละกลุ่มสาระสำคัญ (theme) ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มสิ่งแวดล้อมที่เป็นรูปธรรม ประกอบด้วย

1. คุณลักษณะสำคัญของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ (natural environment) ที่ได้รับการยอมรับในระดับปานกลางถึงมาก คือ

1.1 แม่น้ำโขง

1.2 แก่งคุดู้และแก่งอื่นๆ

- 1.3 ทักษิณภาพพระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตกที่สวยงาม หรือทิวทัศน์โดยรวม
- 1.4 สถาปณมโิอากาศเมืองเชียงคานที่เย็นสบาย
2. คุณลักษณะสำคัญของสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น (built environment) ที่ได้รับการยอมรับในระดับปานกลางถึงมาก คือ
 - 2.1 ทักษิณภาพความงามเมืองเชียงคานโดยรวม
 - 2.2 วัดศรีคุณเมือง
 - 2.3 สถาปัตยกรรมบ้านเรือนไม้เก่าทรงคุณค่า
 - 2.4 ทักษิณภาพความงามบ้านเรือนริมน้ำ เกษตรกรรม การประมงในกลุ่มแม่น้ำโขง และฝั้งลาวตามทางเดินเลียบบแม่น้ำ

กลุ่มที่ 2 กลุ่มสิ่งแวดล้อมที่เป็นนามธรรม คือ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และมรดก วัฒนธรรมทางนามธรรม (intangible heritage) ประกอบด้วย

1. คุณลักษณะสำคัญของสิ่งที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางสังคม (social activity) ที่ได้รับการยอมรับในระดับมากถึงมากที่สุด คือ
 - 1.1 การดักบาตรข้าวเหนียว
 - 1.2 สินค้าท้องถิ่น เช่น ผ้าขาว ผ้าทอพื้นบ้าน มะพร้าวแก้ว ข้าวหลามยาว ฯลฯ
 - 1.3 นิสัยใจคอของคนเชียงคานที่ยิ้มแย้มและมีมิตรไมตรีจิตทำให้เมืองมีชีวิตชีวา การดำเนินชีวิตอย่างช้าๆ และเรียบง่ายด้วยค่านิยมและบรรทัดฐานที่ดีงาม
 - 1.4 ตำนาน ประเพณี เทศกาลท้องถิ่นต่างๆ
 - 1.5 หลักฐานทางประวัติศาสตร์เมืองเชียงคานที่ยาวนานกว่า 100 ปี รวมทั้งคนในประวัติศาสตร์ที่สำคัญอันควรค่าแก่การรำลึก

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามในการวิจัยนี้มียังผลการวิเคราะห์ที่แสดงถึงความคิดเห็นโดยจำแนกไปยังกลุ่มประชากรในเมืองเชียงคานเป็น 3 กลุ่มย่อย ดังนี้

1. กลุ่มคนใน หรือคนท้องถิ่นในชุมชน
 - 1.1 โครงสร้างที่ครอบคลุมแสดงถึงลักษณะของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคานในภาพเชิงกว้างที่ได้รับการยอมรับในระดับมากถึงมากที่สุด คือ การที่เชียงคานเป็นเมืองสำคัญทางพุทธศาสนาที่มีวัดวาอารามเก่าแก่คู่บ้านตามกรอบวัฒนธรรม และประเพณีที่ดีงาม
 - 1.2 องค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมที่ได้รับการยอมรับในระดับมากถึงมากที่สุด ได้แก่
 - 1.2.1 ด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ คือ “แม่น้ำโขง”
 - 1.2.2 ด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น คือ “วัดศรีคุณเมือง”
 - 1.2.3 ด้านนามธรรม คือ “การดักบาตรข้าวเหนียว”

2. กลุ่มคนนอกผู้มาทำงานหรือผู้ประกอบการ

2.1 โครงสร้างที่ครอบคลุมแสดงถึงลักษณะของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคานภาพในเชิงกว้างอยู่ในระดับปานกลางถึงมาก คือ การที่เชียงคานเป็นเมืองที่สงบงดงาม ผู้คนยิ้มแย้มแจ่มใส ดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่ายในวิถีช้า

2.2 องค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมที่ได้รับการยอมรับในระดับปานกลางถึงมาก ได้แก่

2.2.1 ด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ คือ “แม่น้ำโขง”

2.2.2 ด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น คือ “วัดศรีคุณเมือง”

2.2.3 ด้านนามธรรม คือ “ตำนาน ประเพณี เทศกาลท้องถิ่นต่างๆ ที่ทำให้ผู้คนได้พบปะกันและยังคงสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน เช่น ประเพณีไหลเรือไฟ”

3. กลุ่มคนนอกผู้มาเยือนหรือนักท่องเที่ยว

3.1 โครงสร้างที่ครอบคลุมแสดงถึงลักษณะของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคานในภาพเชิงกว้างอยู่ในระดับปานกลางถึงมาก คือ การที่เชียงคานเป็นเมืองที่สงบงดงาม ผู้คนยิ้มแย้มแจ่มใส ดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่ายในวิถีช้า

3.2 องค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมที่ได้รับการยอมรับในระดับปานกลางถึงมากและน้อยถึงปานกลาง ตามลำดับ ได้แก่

3.2.1 ด้านนามธรรม คือ “นิสัยใจคอของคนเชียงคานที่ยิ้มแย้มและมีมิตรไมตรีจิต ทำให้เมืองมีชีวิตชีวา”

3.2.2 ด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ คือ “แม่น้ำโขง”

3.2.3 ด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น คือ “สถาปัตยกรรมเรือนแถวไม้เก่า”

4. สรุปรวมทั้ง 3 กลุ่ม

4.1 โครงสร้างที่ครอบคลุมแสดงถึงลักษณะของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคานในภาพเชิงกว้างอยู่ในระดับปานกลางถึงมาก คือ การที่เชียงคานเป็นเมืองสำคัญทางพุทธศาสนาที่มีวัดวาอารามเก่าแก่คู่บ้านตามกรอบวัฒนธรรม และประเพณีที่ดีงาม

4.2 องค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมที่ได้รับการยอมรับในระดับมากที่สุดและปานกลางถึงมาก ตามลำดับ ได้แก่

4.2.1 ด้านนามธรรม คือ “การต้อนรับชาวเหนียว”

4.2.2 ด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ คือ “แม่น้ำโขง”

4.2.3 ด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น คือ “ทัศนียภาพความงามเมืองเชียงคานโดยรวม”

2. ผลการวิเคราะห์ ข้อมูลการประเมินคุณค่าคุณลักษณะสำคัญของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคานจากการสัมภาษณ์

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบจากการสัมภาษณ์โดยใช้สถิติความน่าจะเป็น (probability) ในการเลือกที่จะกล่าวถึงความสำคัญของคุณค่าสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมนั้นๆ เมื่อวิเคราะห์ผลที่ได้จากลำดับความสำคัญที่กล่าวถึงมากที่สุด 6 ลำดับแรกที่โดดเด่นตามลำดับ คือ 1) ประวัติศาสตร์เมือง / เชียงคานสมัยเก่า / สมัยก่อน 2) คนลาว / หลวงพระบาง และแม่น้ำโขง 3) ประเพณีวัฒนธรรม / ฮีต 12 ครอง 14 / วัฒนธรรมสายใยชุมชน 4) วัดศรีคุณเมือง 5) คนเชียงคานในประวัติศาสตร์ / ตระกูล บรรพบุรุษ และ 6) การตัดขาดข้าวเหนียว โดยแบ่งไปตามกลุ่มสาระสำคัญขององค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรม ได้ ดังนี้

1. ด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ คือ แม่น้ำโขง
2. ด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น คือ วัดศรีคุณเมือง
3. ด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม คือ ประวัติศาสตร์เมืองเชียงคานที่ และคนในประวัติศาสตร์ที่สำคัญ การผสมผสานหลากหลายกลุ่มชนที่อยู่ร่วมกันมายาวนาน วัฒนธรรมประเพณี เทศกาลท้องถิ่นต่างๆ และการตัดขาดข้าวเหนียว

สรุปสิ่งที่ค้นพบจากการวิเคราะห์

สิ่งที่ค้นพบจากการวิเคราะห์ข้อมูลด้านการรับรู้และการยอมรับความสำคัญของเมืองเชียงคานนี้ ที่เกิดจากการใช้วิธีการสำรวจความคิดเห็นด้วยแบบสอบถามไปยังกลุ่มประชากรที่มีประสบการณ์ในเมืองเชียงคาน ที่ใช้วัดการรับรู้สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมในภาพเชิงกว้างและประเมินความสำคัญขององค์ประกอบที่สามารถรับรู้ได้ถึงคุณค่าและความสำคัญของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน โดยโครงสร้างภาพรวมในเชิงกว้างที่มีระดับคุณค่าความสำคัญแสดงถึงลักษณะของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคานมากที่สุด คือ การที่เชียงคานเป็นเมืองสำคัญทางพุทธศาสนาที่มีวัดวาอารามเก่าแก่คู่บ้านตามกรอบวัฒนธรรม และประเพณีที่ดีงาม ซึ่งเกิดจากองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นที่สำคัญด้านวัดวาอาราม และด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรมที่สำคัญทางด้านความเชื่อ ความศรัทธาในพุทธศาสนา ที่มีกรอบทางประเพณีวัฒนธรรมอันเป็นที่ยึดเหนี่ยวชุมชน เห็นได้จากเมืองเชียงคานมีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนทั้งทางด้านศาสนาและการปกครองที่ช่วยในการจัดการดูแลพื้นที่ที่โดยขอบเขตสมมติแบ่งเป็นคุ้มวัดกระจายพื้นที่อย่างทั่วถึง คนเชียงคานจึงมีความผูกพันกับวัดอย่างแน่นแฟ้นเห็นได้จากกิจกรรมทางสังคมที่ยังคงสืบเนื่องกันอยู่จนถึงปัจจุบัน ทั้งหมดนี้จึงเป็นองค์ประกอบหลักในโครงสร้างภาพเชิงกว้างที่ผู้คนรับรู้และยอมรับโดยทั่วกัน

ส่วนองค์ประกอบย่อยของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมในด้านต่างๆ ที่มีระดับคุณค่าความสำคัญสามารถรับรู้ได้โดยทั่วกัน สามารถจำแนกได้เป็นด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่ได้รับการประเมินคุณค่ามากที่สุด คือ “แม่น้ำโขง” ด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นที่ได้รับการประเมินคุณค่ามากที่สุด คือ “ทัศนียภาพความงามเมืองเชียงคาน โดยรวมหรือมุมมองจากแม่น้ำโขง” และด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรมที่ได้รับการประเมินมากที่สุด คือ “การดักบาตรข้าวเหนียว”

ทั้งนี้ โดยมีข้อมูลเชิงลึกสนับสนุนจากการวิเคราะห์ผลการสัมภาษณ์ที่ได้จำแนกตามโครงสร้างและองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมในแต่ละด้านที่สามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจนในการเลือกที่จะกล่าวถึงความสำคัญของคุณค่าสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมนั้นๆ ใน 6 อันดับแรก คือ 1) ประวัติศาสตร์เมืองเชียงคาน 2) กลุ่มคนลาว เมืองหลวงพระบาง และแม่น้ำโขง 3) ประเพณีวัฒนธรรม 4) วัดศรีคุณเมือง 5) ดันตระกุล บรรพบุรุษคนเชียงคานในประวัติศาสตร์ และ 6) การดักบาตรข้าวเหนียว ตามลำดับ เมื่อจำแนกลงไปในองค์ประกอบย่อยแต่ละด้านแสดงให้เห็นว่า ด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ที่ได้รับการกล่าวถึงคุณค่าความสำคัญที่เกี่ยวข้องกับเมืองเชียงคานมากที่สุด คือ แม่น้ำโขง และได้รับการกล่าวถึงเป็นอันดับ 2 จากโดยรวมทั้งหมด ส่วนด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ที่ได้รับการกล่าวถึงคุณค่าความสำคัญที่เกี่ยวข้องกับเมืองเชียงคานมากที่สุด คือ วัดศรีคุณเมือง และท้ายสุดในด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม ที่ได้รับการกล่าวถึงคุณค่าความสำคัญเป็นในหลายองค์ประกอบย่อยมากที่สุดจากโดยรวมทั้งหมด ได้แก่ ประวัติศาสตร์เมืองเชียงคาน รวมทั้งคนในประวัติศาสตร์ที่สำคัญได้รับการกล่าวถึงเป็นอันดับ 1 จากโดยรวมทั้งหมด นอกจากนั้น ยังมีการผสมผสานหลากหลายกลุ่มชนที่อยู่ร่วมกันมายาวนานของกลุ่มคนลาวจากเมืองหลวงพระบาง ดำเนิน ประเพณี เทศกาลท้องถิ่นต่างๆ ที่ทำให้ผู้คนได้พบปะกันและยังคงสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน และการดักบาตรข้าวเหนียว ตามลำดับ

จากการศึกษาทฤษฎีและแนวคิดพบว่าการตั้งถิ่นฐานของชุมชนเชียงคานมีโครงสร้างในรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ตามทฤษฎีของ Ekistic Model คือ ธรรมชาติ และ สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น ที่สอดคล้องไปกับความเชื่อในการตั้งถิ่นฐาน และสิ่งที่ยึดถึงกันในสังคม โดยผสมผสานอยู่ในโครงสร้างความสัมพันธ์ที่สะท้อนออกมาเป็นเอกลักษณ์เมืองโดยรวมทั้งหมด ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบหลักและองค์ประกอบรองที่มีความเกี่ยวพันสนับสนุนกันในสัดส่วนที่แตกต่างกันตามยุคสมัยและแตกต่างกันตามกลุ่มคนที่รับรู้และยอมรับได้ ดังนั้น องค์ประกอบที่เกี่ยวพันกับสิ่งเหล่านี้ทั้งหมดจึงถือว่าเป็นโครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมของเมืองเชียงคานทั้งที่เป็นทั้งรูปธรรมและนามธรรมจากการประเมินคุณค่าความสำคัญในการรับรู้และยอมรับโดยทั่วไป เพื่อเป็นองค์ความรู้พื้นฐานนำไปสู่การวางแผนการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเชียงคานอย่างยั่งยืนต่อไป

การอภิปรายผลที่ได้จากผลการวิเคราะห์

การวิจัยนี้ได้ศึกษานำทฤษฎี และแนวคิดต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมาประมวลผลพร้อมกับข้อมูลเมืองเชียงคานเพื่อวิเคราะห์หาคุณลักษณะที่เด่นชัด และคุณค่าความสำคัญต่อการดำรงรักษาไว้ของโครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน โดยผลสรุปจากการวิเคราะห์นี้ สามารถนำมาอภิปรายได้ถึงนัยสำคัญของข้อเท็จจริงที่แสดงให้เห็นได้ดังนี้

1. ความคิดเห็นในแต่กลุ่มประชากรมีความแตกต่างกัน

ประชากรทั่วไปที่มีประสบการณ์ในเมืองเชียงคานสามารถรับรู้และยอมรับได้ถึงคุณค่าของความเป็นเมืองเชียงคานในภาพเชิงกว้างและคุณค่าในองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมทั้งทางด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น และประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรมในระดับคุณค่าที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะกลุ่มคนท้องถิ่นในชุมชนที่เห็นคุณค่าของตนเองอยู่ในระดับสูงมากกว่ากลุ่มอื่นและในทุกด้านตามประสบการณ์ที่ได้สั่งสมมา และตามการมีส่วนร่วมในสังคมนั้น รองลงมา คือ กลุ่มคนนอกผู้มาทำงานหรือผู้ประกอบการและนักลงทุนที่เล็งเห็นคุณค่าความสำคัญและมีความประทับใจในเมืองเชียงคานเพื่อการอยู่อาศัย การดำเนินชีวิต วิถีชีวิตที่ประทับใจและการประกอบอาชีพเพื่อแสวงหาโอกาสทางธุรกิจ ได้แก่ การเลือกกล่าวถึงคุณค่าของวัดศรีคุณเมือง และตำนาน ประเพณี เทศกาลต่างๆ ส่วนกลุ่มคนที่เห็นคุณค่าความสำคัญในเมืองเชียงคานน้อยที่สุด คือ กลุ่มคนนอกผู้มาเยือนหรือนักท่องเที่ยว เนื่องจากยังไม่เข้าใจลึกซึ้งหรือรับรู้ถึงเมืองเชียงคานเพียงพอจึงประทับใจสิ่งที่สัมผัสได้ง่ายจากลักษณะนิสสัย วิถีชีวิตคนเชียงคาน และการคาดหวังเพื่อการท่องเที่ยวโดยมีภาพลักษณ์ในใจที่ต้องการแล้ว คือ การไปเที่ยวชมสถาปัตยกรรมบ้านเรือนไม้เก่า เป็นต้น

คุณค่าของความเป็นเมืองเชียงคานในภาพเชิงกว้างที่แสดงถึงโครงสร้างของเมืองเชียงคานโดยรวมนั้นให้ความสำคัญกับการที่เชียงคานเป็นเมืองสำคัญทางพุทธศาสนาที่มีวัดวาอารามเก่าแก่คู่บ้านตามกรอบวัฒนธรรม และประเพณีที่ดั่งามอันเกิดจากองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมหลักในด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้าง(วัดวาอาราม) ที่สัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรมที่สำคัญอย่างแนบแน่น (ความเชื่อความศรัทธาในพุทธศาสนาที่มีกรอบทางประเพณีวัฒนธรรมยึดเหนี่ยวชุมชน) โดยการให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมทางนามธรรมและสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นมากกว่าสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ (จากผลสรุปการวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบแบบสอบถามและภาคผนวก ก) ทั้งหมดนี้ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างภาพเชิงกว้างที่ผู้คนรับรู้และยอมรับโดยทั่วกันซึ่งตรงกับความคิดเห็นของกลุ่มคนท้องถิ่น ส่วนกลุ่มคนนอกพื้นที่และนักท่องเที่ยวกลับเห็นความสำคัญประทับใจในลักษณะนิสสัยและวิถีชีวิตคนเชียงคานที่โดดเด่นมากกว่า

คุณค่าขององค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมของเมืองเชียงคานนี้ ประกอบด้วย 1) องค์ประกอบด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่มีคุณค่าทั้งทางกายภาพและจิตวิญญาณที่ลึกซึ้งโดยรวมให้ซึ่งคุณค่ากับแม่น้ำโขง 2) องค์ประกอบด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นให้ความสำคัญกับทัศนียภาพความงามของเมืองเชียงคานโดยรวมที่แสดงให้เห็นรูปแบบโครงสร้างของเมืองเชียงคานที่มีความสำคัญและยังคงไว้ถึงโครงสร้างดั้งเดิมของเมืองริมน้ำโขง 3) องค์ประกอบที่สำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม ที่ให้ความสำคัญกับการดักบาตรข้าวเหนียว ซึ่งเป็นคุณค่าที่สำคัญตกทอดกันมาหลายยุคสมัยที่มีความคล้ายคลึงกับวิถีชีวิตของคนหลวงพระบาง ทั้งหมดนี้เป็นความคิดเห็นโดยรวมมีองค์ประกอบทางธรรมชาติที่ทุกกลุ่มเห็นพ้องกัน ในขณะที่ด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นกลุ่มคนในท้องถิ่นและคนนอกพื้นที่กลับให้ความสำคัญกับวัดศรีคุณเมืองมากกว่าซึ่งเป็นรายละเอียดที่เจาะจงลงไปสัมพันธ์กับวิถีพุทธ ส่วนนักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับสถาปัตยกรรมบ้านเรือนไม้เก่า ถึงอย่างไรก็ดี เมื่อประมวลผลโดยรวมสิ่งที่มีคุณค่ามากที่สุดของการให้ความสำคัญที่เหลี่ยกัน ไปเท่าๆ กัน คือ โครงสร้างเมืองและทัศนียภาพความงามของเมืองเชียงคาน นอกจากนั้นในด้านสิ่งแวดล้อมนามธรรมมีผลสรุปโดยรวมที่ตรงกับความคิดเห็นของกลุ่มคนท้องถิ่น คือ การดักบาตรข้าวเหนียว ในขณะที่กลุ่มคนนอกพื้นที่ที่มาทำงานกลับให้ความสำคัญกับ ดำนา น ประเพณี และเทศกาลต่างๆ และกลุ่มนักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับลักษณะนิสัยใจคอและวิถีชีวิตของคนเชียงคาน

ผลของการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่า การให้ความสำคัญกับโครงสร้างและองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมในความคิดเห็นโดยรวมและความคิดเห็นในแต่ละกลุ่มมีความเห็นพ้องกันบ้าง และแตกต่างกันบ้างในรายละเอียด ซึ่งแสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ในแต่ละด้านและแต่ละของกลุ่มประชากรเห็นคุณค่าตามประสบการณ์ที่ได้รับจากเมืองเชียงคานที่แตกต่างกัน ดังนั้น การที่จะสรุปค้นหาเอกลักษณ์ของสิ่งใดจึงควรพิจารณาถึงกลุ่มสาระสำคัญของโครงสร้างและองค์ประกอบของสิ่งนั้นๆ เพื่อความชัดเจน ตรงประเด็นและตรงกลุ่มประชากรมากที่สุด เพื่อการนำไปใช้งานให้ถูกต้องตามวัตถุประสงค์มากที่สุด การวิจัยนี้จึงได้แสดงให้เห็นถึงมุมมองของความคิดเห็นที่แตกต่างกันทำให้เข้าใจถึงประสบการณ์ในแต่ละกลุ่มและความคาดหวังในแต่ละกลุ่มที่แตกต่างกัน การนำผลการวิจัยไปใช้เป็นฐานข้อมูลต่างๆ จึงสามารถนำมาศึกษาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ กลุ่มสาระสำคัญ (theme) และตามกลุ่มประชากรที่ต้องการได้

ดังนั้น ผลของการวิเคราะห์จากความคิดเห็นโดยรวม และในแต่ละกลุ่มทำให้สามารถอธิบายโครงสร้างความสัมพันธ์ของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานได้หลายแบบตามยุคสมัยของข้อมูลข่าวสาร และจุดมุ่งหมายในการนำเสนอ ในสัดส่วนความเข้มข้นของเนื้อหาในองค์ประกอบที่แตกต่างกัน โดยมีโครงสร้างและองค์ประกอบหลักของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกันตามโครงสร้างของเมือง

2. การให้ความสำคัญข้อมูลประวัติศาสตร์เมืองเชียงคานและการศึกษาวิจัยเพิ่มมากขึ้นในเชิงลึก

เนื่องจากการรับรู้ของแต่ละบุคคลทำให้มองเห็นความสำคัญของเอกลักษณ์แตกต่างกัน บุคคลที่มีความรู้ทางประวัติศาสตร์จะสามารถมองเห็นความสำคัญของสิ่งแวดล้อมทางนามธรรม และทางรูปธรรมที่มากกว่า ซึ่งแตกต่างกับบุคคลที่มีความรู้ทางประวัติศาสตร์น้อยกว่า

ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของเมืองเชียงคานและข้อมูลจากผลการวิจัยเพื่อการศึกษาเพิ่มเติมจะเป็นส่วนการรับรู้ในเชิงลึกที่สามารถหาได้จากการค้นคว้าเอกสารต่างๆ และจากความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญหรือผู้มีประสบการณ์ที่ได้รับการถ่ายทอดมาโดยตรง ซึ่งจะส่งผลกับการรับรู้และยอมรับถึงคุณค่าของคุณลักษณะสำคัญที่โดดเด่นในด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชน และมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม เนื่องจากเป็นฐานข้อมูลที่สำคัญควรได้รับการบันทึก ตรวจสอบ ความถูกต้องอย่างสม่ำเสมอเพื่อการศึกษาวิจัยต่อไปในอนาคต ได้แก่

2.1 แนวคิดการกำเนิดเมืองเชียงคานที่เริ่มต้นจากการอพยพและการตั้งถิ่นฐานของคนหลายกลุ่มมารวมกันเป็นสังคมริมน้ำ เกิดการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่สำคัญคือ แม่น้ำโขง

2.2 การเรียนรู้ชุมชนของตนเองเพื่อตอบสนองปัจจัยขั้นพื้นฐานหรือเกิดการสร้างสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ การสร้างเรือนแถวไม้เก่าที่แสดงถึงสถาปัตยกรรมตามยุคสมัยที่แตกต่างกัน และสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของชุมชนที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญ คือ วัดประจำศูนย์รวมในแต่ละย่านหรือคุ้มวัด โดยเฉพาะวัดศรีคุณเมือง สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นเหล่านี้ได้หล่อหลอมทำให้เกิดเป็นเมืองเชียงคานที่มีรูปแบบเฉพาะผ่านกาลเวลา และยังคงทัศนียภาพความงามของเมืองโดยรวมและมุมมองจากแม่น้ำโขง

2.3 การผสมผสานกันของหลายกลุ่มคนหรือกลุ่มชนที่สังสมกันมาช้านานจนทำให้เกิดความเชื่อ การดำรงชีวิต จนเป็นวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่นของคนเชียงคาน ซึ่งคุณลักษณะสำคัญที่รับรู้ได้ชัดเจนที่สุดทางด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม คือ การดักบาตรข้าวเหนียว

2.4 เรื่องราวในประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับคนลาวและความเป็นเมืองหลวงพระบางที่มีอิทธิพลต่อการสร้างวัดศรีคุณเมือง

2.5 การเกิดประเพณีวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น และการดำรงวิถีชีวิตต่างๆ เช่น การดักบาตรข้าวเหนียวตอนเช้า

2.6 ความสำคัญของเมืองเชียงคานและวัดมหาธาตุ

2.7 ความสำคัญของแม่น้ำโขงชายแดนธรรมชาติและที่ตั้งถิ่นฐาน เป็นต้น

ดังนั้น การให้ความสำคัญข้อมูลประวัติศาสตร์เมืองเชียงคานและการศึกษาวิจัยเพิ่มมากขึ้นในเชิงลึก จะแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกันในการรักษาสมดุลระหว่างองค์ประกอบต่างๆ ของเมืองจนทำให้เกิดความคิดเห็นร่วมกันอันเป็นที่รับรู้และยอมรับโดยทั่วไป ความสัมพันธ์ของส่วนผสมดังกล่าวนี้จะถือว่าเป็นโครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคานที่จะนำไปเป็นฐานข้อมูลสำหรับแนวทางในการอนุรักษ์รักษาเอกลักษณ์ของเมืองและเป็นองค์ความรู้เพื่อวางแผนและแสวงหาแนวทางการพัฒนาเมืองเชียงคาน

ข้อเสนอแนะด้านการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม

โครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคานทั้งรูปธรรมและนามธรรมที่รับรู้และยอมรับโดยทั่วไปนี้สามารถนำมาใช้เป็นกรอบที่จะแสดงถึงคุณค่าแก่การอนุรักษ์และเป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืนโดยแสดงให้เห็นถึงคุณค่าของความเป็นโครงสร้างของเมืองเชียงคานโดยรวมที่เป็นเอกลักษณ์ คือ การเป็นเมืองสำคัญทางพุทธศาสนาที่มีวัดวาอารามเก่าแก่คู่บ้านตามกรอบวัฒนธรรม และประเพณีที่ดั้งเดิม และคุณค่าขององค์ประกอบเอกลักษณ์ของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมในแต่ละด้าน ได้แก่ ด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่มีคุณค่าทั้งทางกายภาพและคุณค่าทางจิตวิญญาณ คือ แม่น้ำโขง ด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น คือ ทศนิยภาพความงามของเมืองเชียงคานโดยรวมหรือมุมมองจากแม่น้ำโขงที่แสดงให้เห็นรูปแบบโครงสร้างของเมืองเชียงคานที่มีความสำคัญและยังคงไว้ถึงโครงสร้างดั้งเดิมของเมืองริมน้ำโขง และด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม คือ การดักบาตรข้าวเหนียว ซึ่งมีคุณค่าที่สำคัญตกทอดกันมาหลายยุคสมัยดำรงอยู่ได้จนถึงปัจจุบันที่แสดงถึงการถ่ายทอดความเชื่อ ประเพณี รวมถึงการดำรงชีวิตที่ยังคงไว้ซึ่งอาจตกทอดกันมาตั้งแต่เริ่มตั้งถิ่นฐาน นอกจากนี้ การวิจัยนี้ยังแสดงให้เห็นว่า การให้ความสำคัญกับโครงสร้างและองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมในความคิดเห็นในรายละเอียดของเอกลักษณ์ในแต่ละด้าน และแต่ละของกลุ่มประชากรที่เห็นคุณค่าตามประสบการณ์ที่ได้รับจากเมืองเชียงคานที่แตกต่างกัน ซึ่งส่งผลให้พิจารณาถึงการที่จะสรุปค้นหาเอกลักษณ์ของสิ่งใดจึงควรพิจารณาถึงกลุ่มสาระสำคัญของโครงสร้างและองค์ประกอบของสิ่งนั้นๆ ในมุมมองของความคิดเห็นที่แตกต่างกันทำให้เข้าใจถึงประสบการณ์ในแต่ละกลุ่มและความคาดหวังในแต่ละกลุ่มที่แตกต่างกันเพื่อความชัดเจนในสัดส่วนของเนื้อหาที่ตรงประเด็นและตรงกลุ่มประชากรมากที่สุด ในการนำข้อมูลไปใช้งานให้ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ ตามกลุ่มสาระสำคัญ (theme) และตามกลุ่มประชากรที่ต้องการได้ ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้ในการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมในแต่ละด้านที่แสดงถึงสัดส่วนในเนื้อหาที่มีผลต่อการรับรู้และยอมรับ ดังนี้

1. ความคิดเห็นเกี่ยวกับเอกลักษณ์ของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมโดยรวม

ผลของการวิเคราะห์ คือ การตัดภาพขาวเหนียว แม่น้ำโขง และทัศนียภาพเมืองโดยรวมหรือผังโครงสร้างเมืองเดิม สามารถนำไปใช้ในเป็นข้อมูลสำหรับการวางแผนเมืองในภาพรวมหรือการวางผังทั่วไป เช่น การวางผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน การวางผังพัฒนาพื้นที่สีเขียว และชุมชนริมน้ำ การวางผังระบบคมนาคมและการขนส่ง เป็นต้น เนื่องจากเป็นความคิดเห็นโดยรวมที่ทุกคนทุกกลุ่มรับรู้และยอมรับมากที่สุด

2. ความคิดเห็นเกี่ยวกับเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมของกลุ่มคนท้องถิ่น

ผลของการวิเคราะห์ คือ การตัดภาพขาวเหนียว แม่น้ำโขง และวัดศรีคุณเมือง สามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลสำหรับการวางแผนอนุรักษ์เมืองที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงหรือพัฒนาวางแผนการอยู่อาศัยร่วมกันของคนเมืองเดียวกันที่สอดคล้องกับการอนุรักษ์ เช่น การวางผังพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์ การวางแผนอนุรักษ์โครงสร้างของคุ้มวัดชุมชน การวางแผนอนุรักษ์เส้นทางวัฒนธรรมตัดภาพขาวเหนียว การอนุรักษ์วัดศรีคุณเมือง การวางแผนเพื่อการใช้ประโยชน์จากแม่น้ำโขงร่วมกัน เป็นต้น เนื่องจากเป็นความคิดเห็นในรายละเอียดป้องกันของคนในพื้นที่ที่มีประสบการณ์ในเมืองเชียงคานที่ลึกซึ้งที่สุด

3. ความคิดเห็นเกี่ยวกับเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมของกลุ่มคนนอกพื้นที่ที่เข้ามาประกอบอาชีพในเมืองเชียงคาน

ผลของการวิเคราะห์ คือ แม่น้ำโขง วัดศรีคุณเมือง และตำนาน ประเพณี เทศกาลท้องถิ่นต่างๆ สามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลสำหรับการวางผังควบคุมการพัฒนาเมืองให้ยังคงรักษาเอกลักษณ์ไว้ หรือการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจของเมือง เช่น การวางผังพัฒนาพื้นที่เฉพาะริมแม่น้ำโขง และการออกเทศบัญญัติควบคุมการสร้างอาคารใหม่หรือปรับปรุงอาคารเดิมที่มีคุณค่าสำหรับการใช้ประโยชน์แบบ homestay และ guesthouse การวางแผนพัฒนาตลาดชุมชน เป็นต้น เนื่องจากเป็นความคิดเห็นของผู้ประกอบการที่จะสร้างเศรษฐกิจที่ดีให้กับเมือง

4. ความคิดเห็นเกี่ยวกับเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมของกลุ่มนักท่องเที่ยว

ผลของการวิเคราะห์ คือ แม่น้ำโขง สถาปัตยกรรมบ้านเรือนไม้เก่า และลักษณะนิสัยของคนเชียงคาน สามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลสำหรับการวางแผนส่งเสริมการท่องเที่ยวได้ เช่น การออกแบบองค์ประกอบทางกายภาพในชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยว การพัฒนาเส้นทางคมนาคมและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยว เป็นต้น เนื่องจากเป็นความคิดเห็นที่ตอบสนองการคาดหวังได้ตรงประเด็นมากที่สุดสำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยว

ถึงอย่างไรก็ดี ความคิดเห็นเกี่ยวกับเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมในแต่ละกลุ่มจะเป็นเพียงสิ่งที่แสดงให้เห็นในสัดส่วนความเข้มข้นของเนื้อหาที่รับรู้และยอมรับได้ที่แตกต่างกัน แต่การนำข้อเสนอแนะไปวางแผนต่อไปนั้นยังคงต้องยึดหลักตามโครงสร้างความคิดเห็นเกี่ยวกับ

เอกลักษณ์ของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมโดยรวมเป็นหลักในยุคนั้นๆ เนื่องจาก โครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองสามารถเป็นได้หลายแบบและเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย หรือเปลี่ยนแปลงตามกฎเกณฑ์ทางสังคมและกฎเกณฑ์ทางธรรมชาติได้ อันมีผลต่อการรับรู้และยอมรับได้ถึงสิ่งควรค่าแก่การอนุรักษ์และใช้เป็นแนวทางในการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมต่อไป

สรุป

สาระสำคัญของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมที่ใช้เป็นประเด็นในการวิจัย ได้แก่ กลุ่มสิ่งแวดล้อมที่เป็นรูปธรรม แบ่งได้เป็น สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น และกลุ่มสิ่งแวดล้อมที่เป็นนามธรรม ได้แก่ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม โดยสิ่งที่ค้นพบในการวิจัยแสดงให้เห็นถึงคุณค่าความสำคัญของโครงสร้างสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคานในภาพเชิงกว้างในด้านที่เชียงคานเป็นเมืองสำคัญทางพุทธศาสนาที่มีวัดวาอารามเก่าแก่คู่บ้านตามกรอบวัฒนธรรม และประเพณีที่ดีงาม ส่วนองค์ประกอบย่อยของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมในด้านต่างๆ ที่สามารถรับรู้ได้โดยทั่วกัน ด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ คือ “แม่น้ำโขง” ด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น คือ “ทัศนียภาพความงามเมืองเชียงคานโดยรวมหรือมุมมองจากแม่น้ำโขง” และด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม คือ “การตักบาตรข้าวเหนียว” ดังนั้น โครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน จังหวัดเลย ที่สามารถรับรู้และยอมรับโดยทั่วไป จึงเป็นกรอบในการคำนึงถึงสิ่งควรค่าแก่การอนุรักษ์และเป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน

บทที่ 7

บทสรุป

การวิจัยเพื่อค้นหาโครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมของเมืองเชียงคานในบทนี้ เป็นการสรุปสาระสำคัญของการวิจัย ขอบกพร่องในการวิจัย และข้อเสนอแนะต่างๆ สำหรับงานวิจัยในขั้นต่อไป

สรุปสาระสำคัญของการวิจัย

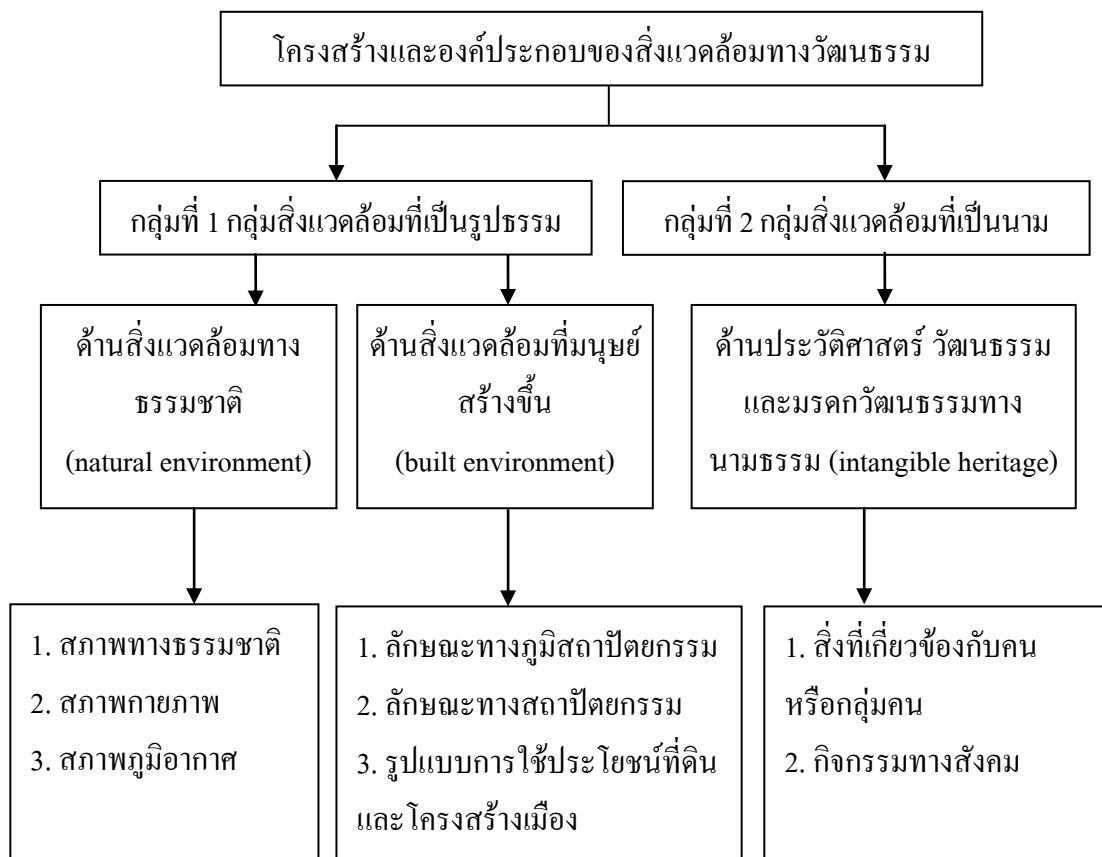
ในการวิจัยนี้มีผลสรุปสาระสำคัญตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยค้นหาโครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมของเมืองเชียงคาน จังหวัดเลย ดังนี้

1. การศึกษาทฤษฎี แนวคิด เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรม ควบคู่กับการศึกษาประวัติศาสตร์เมืองเชียงคานเพื่อแสวงหาโครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน

ผลจากการศึกษาทฤษฎี แนวคิดและงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์และการรับรู้ ความเป็นเมือง สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรม คุณค่าของสภาพแวดล้อมเมือง และการอนุรักษ์เมือง ควบคู่กับการศึกษาประวัติศาสตร์เมืองเชียงคาน การตั้งถิ่นฐานและแหล่งสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมที่ปรากฏในเมืองเชียงคานตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน สามารถสรุปได้เป็นกลุ่มสาระสำคัญ (theme) ของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองที่ใช้เป็นประเด็นในการวิจัยเมืองเชียงคาน ดังในแผนภูมิที่ 8 ซึ่งประกอบด้วย

กลุ่มที่ 1 กลุ่มสิ่งแวดล้อมที่เป็นรูปธรรม แบ่งเป็น ด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ (natural environment) ได้แก่ สภาพทางธรรมชาติ สภาพทางกายภาพ และสภาพภูมิอากาศ และด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้าง (built environment) ได้แก่ ลักษณะทางภูมิทัศน์ ลักษณะทางสถาปัตยกรรม และรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินและโครงสร้างเมือง

กลุ่มที่ 2 กลุ่มสิ่งแวดล้อมที่เป็นนามธรรม คือ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม (intangible heritage) ซึ่งเป็นสิ่งที่กำหนดให้คนในสังคมปฏิบัติตามเพื่อให้เกิดคุณค่าและความภูมิใจ แบ่งเป็น สิ่งที่เกี่ยวข้องกับคนหรือกลุ่มคนและกิจกรรมทางสังคม

แผนภูมิที่ 9 แสดงโครงสร้างและองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่

จากการศึกษาทฤษฎีและแนวคิดพบว่าการตั้งถิ่นฐานของชุมชนเชียงใหม่มีโครงสร้างในการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ที่สามารถอธิบายได้ด้วยทฤษฎีของ Ekistic Model คือ ธรรมชาติและสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น โดยสอดคล้องไปกับการตั้งถิ่นฐานที่มีองค์ประกอบของเมืองในการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ทั้ง 5 ประการ คือ ธรรมชาติ มนุษย์ สังคม โครงสร้างทางกายภาพ และโครงข่ายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งอยู่ในโครงสร้างความสัมพันธ์ที่สะท้อนออกมาเป็นเอกลักษณ์เมืองได้ ทั้งนี้ยังมีการเปรียบเทียบการศึกษากับกรณีศึกษาในพื้นที่อื่นทั้งในประเทศและต่างประเทศที่มีบริบทคล้ายคลึงกัน ทำให้เห็นถึงการพิจารณาตามโครงสร้างและองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านี้

2. การศึกษา วิเคราะห์ และประเมินคุณค่าของแหล่งสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคานเพื่อค้นหาคุณลักษณะสำคัญของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน

ผลการศึกษา วิเคราะห์ และประเมินคุณค่าของแหล่งสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคานที่สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันนี้ สามารถประเมินคุณค่าคุณลักษณะที่โดดเด่นได้จากเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในการประเมินคุณค่าและคัดเลือกคุณลักษณะที่สำคัญอันก่อให้เกิดเอกลักษณ์ให้กับสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน โดยสรุปในรายละเอียดจากบทที่ 2 ดังนี้

1. ความเป็นเอกภาพกลมกลืนในองค์รวม (unity & harmony)
2. ภาพลักษณ์ที่แสดงออกถึงทิศทางของเมืองที่ชัดเจน (orientation)
3. ความสอดคล้องและเข้ากันได้กับเรื่องราวอื่นๆ ภายในชุมชน (compatibility)
4. ส่งเสริมการปฏิสัมพันธ์ในชุมชนเพื่อความเป็นชุมชนที่ดี (dynamic urban space)
5. สร้างความรู้สึkmั่นคงปลอดภัยสำหรับความเป็นอยู่ที่เหมาะสม (security)
6. สร้างความสะดวกสบาย มีชีวิตชีวาเกิดบรรยากาศของเมือง (amenity & vitality)
7. ส่งเสริมกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้กับเมืองหรือชุมชนได้ (economic activity)
8. สร้างสรรค์หรือดำรงไว้ซึ่งความเหมาะสมของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติในที่ตั้ง

(contribute to surrounding)

9. แสดงมิติทางวัฒนธรรม และสังคมที่สะท้อนออกมาชัดเจน (cultural dimension)
10. สร้างประสบการณ์ความรู้สึกร่วมของเมืองประวัติศาสตร์ โดยสามารถถ่ายทอดและสะท้อนเรื่องราวให้กับชุมชนในปัจจุบันได้ (historical experience)

เกณฑ์ทั้ง 10 ข้อนี้ จะสามารถนำไปใช้เป็นเกณฑ์ในการประเมินตามกลุ่มสาระสำคัญ (theme) แบ่งระดับคะแนน และสรุปเป็นผลที่แสดงคุณลักษณะสำคัญของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคานที่ได้รับการประเมินคุณค่าในระดับปานกลางถึงมาก เหลือจำนวน 27 แห่ง ดังนี้ (รายละเอียดคุณลักษณะที่สำคัญในแต่ละแหล่งสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมที่แสดงในบทที่ 4)

กลุ่มที่ 1 กลุ่มสิ่งแวดล้อมที่เป็นรูปธรรม ได้แก่

1. สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ (natural environment) ที่สำคัญ ประกอบด้วย

1.1 สภาพทางกายภาพ ได้แก่ ภูทอก ภูควายเงิน ภูคกงิ้ว และผาแป้น แม่น้ำโขง แม่น้ำเลย แก่งคุดคู้และแก่งอื่นๆ รวมทั้งทิวทัศน์โดยรวม (scenic view)

1.2 สภาพภูมิอากาศ (climate) เมืองเชียงคานที่เย็นสบาย

2. สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น (built environment) ที่สำคัญ ประกอบด้วย

2.1 ลักษณะทางภูมิทัศน์ (urban landscape feature) ได้แก่ ทัศนียภาพความงามบ้านเรือนไม้เก่าเรียงรายสองข้างทางบนถนนชายโขง และทัศนียภาพความงามบ้านเรือนริมน้ำเกษตรกรรม การประมงในกลุ่มแม่น้ำตลอดสายเส้นทางริมแม่น้ำโขง

2.2 ลักษณะทางสถาปัตยกรรม (architectural character) ได้แก่ สถาปัตยกรรม บ้านเรือนไม้เก่า โรงแรมเก่า และโรงภาพยนตร์เก่า

2.3 รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินและโครงสร้างเมือง (urban structure) ที่สำคัญ

2.3.1 วัดสำคัญ ได้แก่ วัดมหาธาตุ วัดท่ากอก วัดป่าใต้ วัดโพธิ์ชัย วัดศรีคุณเมือง

2.3.2 ลักษณะเนื้อเมือง (urban grain) ที่เชื่อมโยงเกี่ยวเนื่องกันเป็นองค์รวม

กลุ่มที่ 2 กลุ่มสิ่งแวดล้อมที่เป็นนามธรรม คือ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และมรดก วัฒนธรรมทางนามธรรม (intangible heritage) ประกอบด้วย

1. สิ่งที่เกี่ยวข้องกับคนหรือกลุ่มคน (human) ที่สำคัญ คือ การผสมผสานหลากหลาย กลุ่มคนหรือกลุ่มชนสำคัญที่อยู่ร่วมกันมายาวนาน และความจำเป็นในการดำรงชีวิตเพื่อตอบสนอง สังคมและพฤติกรรมของมนุษย์ที่สำคัญ คือ ลักษณะอาหารการกินพื้นเมือง ภาษาพูดเขียงคน และ เครื่องแต่งกายชาวเขียงคน

2. กิจกรรมทางสังคมที่สำคัญ (social activity) ที่สำคัญ แบ่งเป็น

2.1 แบบแผนในการดำรงชีวิต (lifestyle) คือ การตัดขาดข้าวเหนียว ลักษณะใจคอของคนท้องถิ่นที่ยิ้มแย้มแจ่มใสและเป็นมิตรทำให้เมืองมีชีวิตชีวา การดำเนินชีวิตด้วยวิถีที่เรียบง่าย และดำเนินชีวิตแบบช้า อีกทั้งหลักฐานทางประวัติศาสตร์เมืองเขียงคนที่สำคัญ

2.2 แบบแผนทางวัฒนธรรม (cultural pattern) ได้แก่ ประเพณี วัฒนธรรม ศิลปวัฒนธรรมต่างๆ และเทศกาลท้องถิ่น รวมทั้งตำนาน ความเชื่อ นิทานพื้นบ้าน การละเล่น ดนตรี พื้นบ้าน เพลงประจำเมืองต่างๆ ที่ทำให้ผู้คนได้พบปะกันและยังคงสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

2.3 แบบแผนทางเศรษฐกิจ (economic pattern) ได้แก่ สินค้าเศรษฐกิจท้องถิ่น หรือ ผลิตภัณฑ์ชุมชน และอาชีพของคนท้องถิ่นเมืองเขียงคน

3. การค้นหาโครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมของ เมืองเขียงคนทั้งที่เป็นทั้งรูปธรรมและนามธรรมตามที่สามารถรับรู้และยอมรับได้โดยทั่วไปเพื่อนำไปสู่การวางแผนการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเขียงคนอย่างยั่งยืนต่อไป

ผลของการวิเคราะห์ค้นหาโครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมของเมืองเขียงคนทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมตามที่สามารถรับรู้และยอมรับได้ โดยทั่วไปนั้น มีโครงสร้างและองค์ประกอบ ซึ่งจำแนกได้เป็น

ส่วนโครงสร้างที่ครอบคลุมแสดงถึงลักษณะของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเขียงคน ภาพเขียงกว้างที่ได้รับการยอมรับในระดับปานกลาง – มาก ตามลำดับ คือ

1. การที่เขียงคนเป็นเมืองสำคัญทางพุทธศาสนาที่มีวัดวาอารามเก่าแก่คู่บ้านตาม กรอบวัฒนธรรม และประเพณีที่ดีงาม

2. การที่เชียงคานเป็นเมืองเล็กๆ สงบงดงาม ผู้คนยิ้มแย้มแจ่มใส ดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่ายในวิถีชา

ส่วนองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคานที่ได้รับการยอมรับนั้น ได้สรุปเป็นลำดับตามคุณค่าความสำคัญของคุณลักษณะที่อยู่ในกรอบกลุ่มสาระสำคัญ (theme) ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มสิ่งแวดล้อมที่เป็นรูปธรรม ประกอบด้วย

1. สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ (natural environment) คือ

- 1.1 แม่น้ำโขง (ได้รับการยอมรับในระดับปานกลาง – มาก)
- 1.2 แก่งคุดู้และแก่งอื่นๆ
- 1.3 ทิวทัศน์โดยรวม (scenic view)
- 1.4 สภาพภูมิอากาศเมืองเชียงคานที่เย็นสบาย

2. สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น (built environment) คือ

2.1 ทศนียภาพความงามเมืองเชียงคานโดยรวม (ได้รับการยอมรับในระดับปานกลาง – มาก)

2.2 วัดศรีคุณเมือง

2.3 สถาปัตยกรรมบ้านเรือนไม้เก่าทรงคุณค่า

2.4 ทศนียภาพความงามบ้านเรือนริมน้ำ เกษตรกรรม การประมงในลุ่มแม่น้ำโขง และฝั่งลาวตามทางเดินเลียบบแม่น้ำ

กลุ่มที่ 2 กลุ่มสิ่งแวดล้อมที่เป็นนามธรรม คือ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และมรดก วัฒนธรรมทางนามธรรม (intangible heritage) ประกอบด้วย

1. สิ่งที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางสังคม (social activity) ที่มีคุณค่าสูงอยู่ในระดับมาก – มากที่สุด คือ

1.1 การดักบาตรข้าวเหนียว (ได้รับการยอมรับในระดับมาก – มากที่สุด)

1.2 สินค้าท้องถิ่น เช่น ผ้าขาว ผ้าทอพื้นบ้าน มะพร้าวแก้ว ข้าวหลามยาว ฯลฯ

1.3 นิสัยใจคอของคนเชียงคานที่ยิ้มแย้มและมีมิตรไมตรีจิตทำให้เมืองมีชีวิตชีวา การดำเนินชีวิตอย่างช้าๆ และเรียบง่ายด้วยค่านิยมและบรรทัดฐานที่ดีงาม

1.4 ตำนาน ประเพณี เทศกาลท้องถิ่นต่างๆ

1.5 หลักฐานทางประวัติศาสตร์เมืองเชียงคานที่ยาวนานกว่า 100 ปี รวมทั้งคนในประวัติศาสตร์ที่สำคัญอันควรค่าแก่การรำลึก

จากผลของการวิเคราะห์สามารถอธิบายเทียบกับทฤษฎีและแนวคิดในบทที่ 2 ได้ว่า ชุมชนเชียงคานมีการอพยพผู้คนหลากหลายกลุ่มชนมาผสมผสานกับกลุ่มคนดั้งเดิมบริเวณริมฝั่งแม่น้ำโขง อันมีสภาพชัยภูมิที่ดี ภูมิอากาศสะดวก มีความอุดมสมบูรณ์สอดคล้องกับการดำรงชีวิต

และช่วยในการติดต่อเผยแพร่วัฒนธรรมของวิถีชีวิตลุ่มแม่น้ำโขง โดยมีการผสมผสานความเชื่อและวิถีชีวิตทำให้เกิดรูปทรงของเมืองที่เริ่มต้นตามแนวยาวริมฝั่งแม่น้ำโขง (river linear settlement) ที่มีตำแหน่งที่ตั้งขององค์ประกอบเมือง โครงสร้างทางกายภาพและโครงข่ายที่เกิดขึ้นไปตามลำดับความสำคัญและช่วงเวลานั้นๆ ซึ่งมีทั้งการคัดแปลงธรรมชาติและสร้างสิ่งแวดล้อมใหม่โดยมนุษย์เพื่อให้เกิดความสมดุลในการดำรงชีวิตที่มีความสัมพันธ์เป็นระบบทั้งธรรมชาติ มนุษย์ สังคม โครงสร้างทางกายภาพ และโครงข่ายในการประกอบกิจกรรมและการอยู่อาศัย ต่อมา เมื่อถนนมีอิทธิพลมากขึ้นจึงเกิดการตั้งบ้านเรือนตามแนวยาวของสองฝั่งถนน (road linear settlement) และการเกิดตั้งบ้านเรือนรูปแบบใหม่ที่ต่อเนื่องกัน ได้แก่ การตั้งถิ่นฐานตามแนวถนนหลักสายเดียว (street village) ที่แผ่ขยายออกไปจากชุมชนเมืองเก่าเชียงคานเดิมไปตามถนนสายสำคัญ จนเกิดการตั้งถิ่นฐานบริเวณที่ถนนเชื่อมต่อกันเป็นตัวที (T-shaped village) เกิดบริเวณเป็นสี่แยกและเกิดกระจายไปตามแนวถนนหลายสาย (loose – knit village) รวมทั้งที่มีการกระจุกตัว (cluster settlement) ของบ้านเรือนอยู่บริเวณจุดตัดของเส้นทางคมนาคมโดยมีศูนย์กลางอยู่ที่วัดวาอารามที่สำคัญ ซึ่งข้อจำกัดในการขยายตัวของเมืองเชียงคานนี้ เกิดจากปัจจัยทางธรรมชาติ คือ แม่น้ำโขง และปัจจัยทางการประกอบอาชีพ องค์ประกอบของเมืองเชียงคานในบริเวณที่เป็นระเบียบจึงเกิดขึ้นเฉพาะในลักษณะพื้นที่ที่มีการกระจายตัวของทรัพยากรธรรมชาติได้ดี และส่วนที่แผ่ขยายออกไปที่มีการตั้งบ้านเรือนแบบกระจายตัว (scatter settlement) ที่อยู่ห่างกันตามที่กำหนดหาถิ่นของตนเอง ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้มีความเชื่อมโยงสอดคล้องกับแนวคิดที่เกี่ยวกับรูปแบบของโครงสร้างการใช้ประโยชน์ที่ดินตามทฤษฎีเมือง ซึ่งเป็นทฤษฎีที่ว่าด้วยการขยายตัวของเมืองโดยเฉพาะรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินแบบเป็นเส้นตรง (linear theory) ที่เกิดขึ้นไปตามแนวถนนหรือแม่น้ำลำคลองที่มักจะเชื่อมต่อกับถนนเชื่อมโยงไปยังศูนย์กลางเมือง และยังสอดคล้องกับแนวคิดของรูปแบบชุมชนริมน้ำ¹ ซึ่งเป็นแนวคิดที่เกี่ยวกับลักษณะการตั้งบ้านเรือนที่มักตั้งอยู่หน้าตลิ่งริมน้ำเป็นแนวแรก และตามด้วยกลุ่มเรือนที่ตั้งอยู่ถัดขึ้นไปอีกหนึ่งหรือสองแถว โดยมีพื้นที่เกษตรกรรมซึ่งเป็นอาชีพดั้งเดิมของชุมชนมานานอยู่ด้านหลังของบ้านเรือนริมน้ำ รวมทั้งศูนย์กลางทางศาสนาหรือวัดจะตั้งอยู่ในบริเวณเดียวกับบ้านเรือนริมน้ำ และบริเวณนี้จะมีการเกาะกลุ่มกันเป็นตลาดขึ้นมา มีการ

¹ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, แหล่งสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมริมคลองอ้อมนนท์ (กรุงเทพฯ: โครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม : กองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2548), 9, อ้างถึงใน สุทธิพร ปรีชา, “การศึกษาองค์ประกอบและกระบวนการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมเพื่อการวางแผนพัฒนาชุมชนตลาดคลองสวน จ.ฉะเชิงเทรา” (การค้นคว้าอิสระปริญญาโทบัณฑิตสาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2551), 16.

พัฒนาการคมนาคมทางบกที่เพิ่มความสำคัญมากยิ่งขึ้นตามลำดับ ในขณะที่การคมนาคมทางน้ำลดบทบาทลงเรื่อยๆ จึงทำให้พัฒนาการของชุมชนริมน้ำได้เปลี่ยนรูปไป

โดยรวมแล้วสิ่งที่เกิดขึ้นในเมืองเชียงคานและสิ่งที่ค้นพบในการวิจัยมีความคล้ายคลึงกันกับจากการศึกษากรณีศึกษา 4 ตัวอย่าง ที่กล่าวถึงการเริ่มต้นตั้งถิ่นฐานในสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่ดีที่เอื้อประโยชน์ในการอยู่อาศัยรวมกันเป็นชุมชน ก่อกำเนิดและดัดแปลงโดยมนุษย์ที่อาศัยในเวลาต่อมาทำให้เกิดสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ได้แก่ การสร้างรูปทรงของตั้งถิ่นฐานเมือง การให้ความสำคัญกับองค์ประกอบเมือง เช่น วัดซึ่งเป็นศูนย์กลางทางสังคม สถาปัตยกรรมและชุมชนที่สะท้อนเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ความเชื่อและความศรัทธาเลื่อมใสได้ โดยมีรากฐานที่เกิดจากการหล่อหลอมรวมวัฒนธรรมทางสังคมของกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ร่วมกันในสาระสำคัญทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรมที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงการมีความเป็นมาหรือประวัติศาสตร์เมืองในอดีตที่สำคัญที่เกิดจากการผสมผสานคติความเชื่อและค่านิยมในแต่ละช่วงเหตุการณ์นั้นๆ ที่แตกต่างกันได้ทำให้เกิดการสังสมเป็นวิถีชีวิตของชุมชนที่สอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติ และยังคงเก็บรักษามรดกของเมืองแบบดั้งเดิมไว้ได้ จนกระทั่งได้แสดงถึงความสำคัญโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ขึ้นมาจนถึงปัจจุบัน โดยสิ่งเหล่านี้เป็นโครงสร้างของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมเป็นผลมาจากการรับรู้ การยอมรับ และการจำสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศน์ ซึ่งทำให้เข้าใจและสามารถประเมินคุณค่าต่อสิ่งที่รับรู้ได้โดยมีการรับรู้โครงสร้างส่วนรวมก่อนแล้วจึงสามารถวิเคราะห์ในส่วนย่อยทีละส่วน หรือองค์ประกอบต่างๆ โดยองค์ประกอบต่างๆ เหล่านี้จะแสดงสัดส่วนในเนื้อหาของเมืองที่แตกต่างกัน ให้ความสำคัญในลำดับความสำคัญที่แตกต่างกันทำให้เมืองต่างๆ มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ในด้านที่มีสัดส่วนเนื้อหาในองค์ประกอบนั้นที่มากกว่า จึงทำให้เมืองจากกรณีศึกษาและเมืองเชียงคานมีชื่อเสียง และมีความสำคัญโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ที่แตกต่างกัน เนื่องจากองค์ประกอบต่างๆ ของเมืองมีสัดส่วนความเข้มข้นของเนื้อหาคุณค่าความสำคัญที่แตกต่างกัน ซึ่งส่งผลต่อการรับรู้และยอมรับได้โดยทั่วไป

ทั้งนี้ ผลของการวิจัยนี้ได้แสดงถึงสิ่งที่มีคุณค่าความสำคัญในลำดับรองลงมาของแต่ละองค์ประกอบต่างๆ ที่สนับสนุนกันจะเป็น collective meaning ที่จะทำให้เกิดการตีความโครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานที่สามารถยืดหยุ่น รองรับความแตกต่างและขัดแย้งได้เพื่อความเหมาะสมกับการพิจารณาในบริบทระดับภูมิภาค และระดับประเทศต่อไป

สาระสำคัญของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย กลุ่มสิ่งแวดล้อมที่เป็นรูปธรรม ซึ่งแบ่งเป็น สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น และกลุ่มสิ่งแวดล้อมที่เป็นนามธรรม ได้แก่ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม ซึ่งเป็นกรอบโครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมของเมืองแต่ละเมือง มีคุณลักษณะสำคัญที่สามารถบ่งชี้คุณค่าของสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ที่มองเห็นเป็นรูปร่างหรือรูปทรงทางกายภาพ โครงสร้าง ขอบเขตและรูปทรงของเมืองที่มีลักษณะเฉพาะพิเศษแตกต่างกันในแต่ละเมือง ซึ่งเป็นผลมาจากรูปแบบของการตั้งถิ่นฐาน คติความเชื่อ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของตนเอง หรือลักษณะเด่นทางภูมิประเทศและธรรมชาติ ที่มีส่วนทำให้การสร้างเมืองและองค์ประกอบทางกายภาพของเมืองมีความน่าสนใจและแตกต่างกัน

สิ่งที่ค้นพบในการวิจัยแสดงให้เห็นถึงคุณค่าความสำคัญของโครงสร้างสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคานในภาพเชิงกว้างด้านที่เชียงคานเป็นเมืองสำคัญทางพุทธศาสนาที่มีวัดวาอารามเก่าแก่คู่บ้านตามกรอบวัฒนธรรม และประเพณีที่ดั้งเดิม ส่วนองค์ประกอบย่อยของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมในด้านต่างๆ ที่สามารถรับรู้ได้ในระดับสูงโดยทั่วกัน ด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ คือ “แม่น้ำโขง” ด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น คือ “ทัศนียภาพความงามเมืองเชียงคานโดยรวมหรือมุมมองจากแม่น้ำโขง” และด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม คือ “การตักบาตรข้าวเหนียว” ดังนั้น โครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคานดังกล่าว จึงสามารถนำไปใช้เป็นกรอบในการกำหนดสิ่งควรค่าแก่การอนุรักษ์ รวมทั้งใช้เป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาเมืองต่อไป

ข้อบกพร่องในการวิจัย

การค้นหาโครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมของเมืองเชียงคานนี้ เป็นการศึกษาเบื้องต้นที่ได้ผลสรุปในขั้นแรกเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ในการวิจัยยังมีข้อบกพร่อง ดังนี้

1. การเก็บข้อมูลภาคสนามที่ระดับความเชื่อมั่นที่น้อยเกินไป ได้แก่

1.1 การสำรวจข้อมูลความคิดเห็นจากแบบสอบถาม ซึ่งได้กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่อ้างอิงไปยังกลุ่มประชากรทั้งหมดที่ระดับความเชื่อมั่น 90% และยอมให้คลาดเคลื่อน 10% ซึ่งเป็นจำนวนประชากรที่ยังต่ำและมีค่าที่จะผิดพลาดจากการคำนวณได้ถึง 10% ซึ่งเป็นค่าที่แสดงความมั่นใจต่อความถูกต้องของผลสรุปเพียง 90%

1.2 การสำรวจข้อมูลความคิดเห็นโดยการสัมภาษณ์ ซึ่งได้กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่อ้างอิงไปยังกลุ่มประชากรทั้งหมดที่ระดับความเชื่อมั่น 90% และยอมให้คลาดเคลื่อน 10% เช่นกัน แต่ด้วยความสะดวกในการเข้าไปสัมภาษณ์และช่วงเวลาที่สำรวจภาคสนามทำให้ได้ไม่สามารถ

สัมภาษณ์ได้ครบจำนวนที่กำหนด จึงทำให้กลุ่มตัวอย่างนี้ยังไม่เหมาะสมที่จะนำมาใช้เป็นตัวแทนของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญได้ จึงเป็นเพียงข้อมูลส่วนหนึ่งในสำรวจความรู้และความคิดเห็นของบุคคลบางส่วนในกลุ่มนี้

2. การไม่ได้นำผลการวิจัยนี้กลับไปตรวจสอบกับความเห็นของชุมชน เนื่องจากการวิจัยเชิงคุณภาพจึงควรนำผลการวิจัยไปตรวจสอบยืนยันความคิดเห็นของชุมชนอีกครั้งหนึ่งว่าครบถ้วน ถูกต้อง หรือเห็นพ้องต้องกันเพียงใดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในด้านต่างๆ

3. การค้นหาข้อมูลการศึกษาในเชิงลึกที่น้อยเกินไป เนื่องจากการวิจัยนี้เป็นการค้นหาโครงสร้างของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมในเชิงกว้าง และค้นหาองค์ประกอบที่มีคุณลักษณะสำคัญให้ครอบคลุมทั้งหมดเท่าที่สามารถค้นคว้าจากเอกสารต่างๆ และสำรวจภาคสนามได้ จึงทำให้การค้นคว้าแต่ละด้านนั้นยังไม่ลึกและละเอียดมากพอในการนำไปใช้ต่อไป

4. ข้อจำกัดเรื่องภาพประกอบที่นำมาเป็นส่วนหนึ่งของเครื่องมือในการวิจัย เนื่องจากรูปภาพต่างๆ ที่คัดเลือกมีผลต่อการอธิบายรูปเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่แตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

จากข้อบกพร่องในการวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะเพิ่มเติมสำหรับการวิจัยที่เกี่ยวกับ โครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคานในขั้นต่อไป ดังนี้

1. การเก็บข้อมูลภาคสนามที่ระดับความเชื่อมั่นที่สูงขึ้น ได้แก่

1.1 การสำรวจความคิดเห็นจากแบบสอบถาม ซึ่งควรกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่อ้างอิงไปยังกลุ่มประชากรทั้งหมดที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และยอมให้คลาดเคลื่อน 5% หรือที่ระดับความเชื่อมั่น 99% และยอมให้คลาดเคลื่อน 1% จะทำให้อำนาจในการเกิดความผิดพลาดจากการคำนวณลดลงได้ ซึ่งจะเป็นค่าที่แสดงความมั่นใจต่อการสรุปผลได้อย่างถูกต้อง

1.2 การสำรวจความคิดเห็นโดยการสัมภาษณ์ ซึ่งควรกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่อ้างอิงไปยังกลุ่มประชากรทั้งหมดที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และยอมให้คลาดเคลื่อน 5% หรือที่ระดับความเชื่อมั่น 99% และยอมให้คลาดเคลื่อน 1% จะทำให้อำนาจในการเกิดความผิดพลาดจากการคำนวณลดลงได้ ซึ่งจะเป็นค่าที่แสดงความมั่นใจต่อการสรุปผลได้อย่างถูกต้อง และพยายามเข้าไปสัมภาษณ์ให้ครบจำนวนที่กำหนดไว้ จะทำให้กลุ่มตัวอย่างนี้สามารถนำมาใช้เป็นตัวแทนของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญได้

เนื่องจากผลของการวิจัยนี้ได้แสดงนัยสำคัญของข้อเท็จจริงในความคิดเห็นของแต่ละกลุ่มประชากรที่มีความแตกต่างกัน ซึ่งส่งผลให้เอกลักษณ์โครงสร้างและองค์ประกอบของแต่ละสิ่ง มีมุมมองของความคิดเห็นที่แตกต่างกันจากความเข้าใจ ประสบการณ์ในแต่ละกลุ่มและความคาดหวังในแต่ละกลุ่มที่แตกต่างกัน ดังนั้น การเก็บข้อมูลภาคสนามที่ระดับความเชื่อมั่นที่สูงขึ้นสามารถนำไปวิจัย

โครงสร้างและองค์ประกอบสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในทัศนะของแต่ละกลุ่มประชากรได้โดยเฉพาะ ซึ่งทำให้แต่ละกลุ่มมีจำนวนประชากรที่มากเพียงพอทำให้อยู่ในระดับความเชื่อมั่นที่ยอมรับได้

2. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory research) เพื่อนำผลการวิจัยนี้ กลับไปตรวจสอบกับความเห็นของชุมชน

การทำวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory research) จะเป็นการนำ ผลการวิจัยนี้กลับไปตรวจสอบกับความเห็นของชุมชนเพื่อสร้างกิจกรรมที่ทำให้ทราบความคิดเห็นที่ หลากหลาย และเป็นการปรับความคิดเห็นของชุมชนร่วมกัน

3. การศึกษาในทางลึกละเอียด

การศึกษาโครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมในทาง ลึกที่ละเอียดมากเพียงพอจะสามารถนำไปใช้เป็นพื้นฐานของการวางแผนและผัง ซึ่งจำเป็นต้องทำเป็น งานวิจัยลึกลงไปในองค์ประกอบแต่ละด้านเพื่อศึกษาหาแนวทางและรูปแบบขององค์ประกอบ เอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมนั้นๆ ได้อย่างถูกต้องดังในข้อเสนอแนะด้านการวางแผนชุมชนเมือง และสภาพแวดล้อมในแต่ละด้านจากบทที่ 6 เช่น

3.1 การศึกษาแนวทางและรูปแบบผังเมืองเชิงκανทางประวัติศาสตร์ที่แสดงการ ตั้งถิ่นฐานและพัฒนาการของชุมชน

3.2 การศึกษาลักษณะสถาปัตยกรรมเมืองเชิงκανในแต่ละยุคสมัย

3.3 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการค้นหารูปแบบโครงสร้างทางกายภาพเมือง

3.4 ระบบการจัดการเอกลักษณ์ของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรม

3.5 แนวทางการอนุรักษ์เอกลักษณ์ของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรม

3.6 แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรม

4. การนำภาพประกอบที่จะใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัย ควรนำไปทดสอบในกลุ่มย่อย ว่าการคัดเลือกภาพเหล่านี้มีไม่ผลต่อการอธิบายรูปเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่แตกต่างกัน

การวิจัยเรื่อง โครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมือง เชียงคานนี้เป็นการศึกษาในรายวิชาสุดท้ายของหลักสูตรการวางแผนชุมชนและสภาพแวดล้อม มหบัณฑิต ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัย และสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ ได้ผลตามที่ คาดว่าจะได้รับทั้ง 3 ข้อ อย่างไรก็ตาม การวิจัยยังมีข้อบกพร่องต่างๆ ซึ่งผู้วิจัยได้เสนอแนะหัวข้อ การวิจัยสำหรับผู้สนใจจะทำการวิจัยต่อไปอีกเพื่อที่จะทำให้การวิจัยในหัวข้อนี้ได้ผลที่สมบูรณ์ ยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กรมโยธาธิการและผังเมือง. “โครงการพัฒนาเมืองเชียงคาน อ.เชียงคาน จ.เลย.” เอกสารในการสัมมนาเรื่องการพัฒนาเมืองเชียงคาน กรมโยธาธิการและผังเมือง, 2554. (อัครสำเนา)

_____. โครงการวางและจัดทำแผนผังพัฒนาพื้นที่เฉพาะ : ชุมชนชายแดนเชียงคาน จังหวัดเลย. กรุงเทพฯ: กรมโยธาธิการและผังเมือง, 2548.

กรมโยธาธิการและผังเมือง. สำนักพัฒนามาตรฐาน. รายงานฉบับสุดท้าย โครงการการศึกษาเพื่อจัดลำดับการพัฒนาเมือง : การค้นหาเมืองคุณภาพด้วยมาตรฐานผังเมือง. กรุงเทพฯ: กรมโยธาธิการและผังเมือง และคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช สำนักอุทยานแห่งชาติ. อ่าวพังงา [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 1 กุมภาพันธ์ 2554. เข้าถึงได้จาก http://park.dnp.go.th/visitor/nationparkshow.php?PTA_CODE=1025.

กรุงเทพธุรกิจ. แม่น้ำเหือง [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 7 เมษายน 2554. เข้าถึงได้จาก <http://www.bangkokbiznews.com/home/detail/lifestyle/lifestyle/20090530/46238/%A4%D4%B4%B6%D6%A7-%B3-%E0%AA%D5%C2%A7%A4%D2%B9.html>.

กัลยา วาณิชยบัญชา. หลักสถิติ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.

กิตติศักดิ์ วิทยาโกมลเลิศ. “การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานจากชุมชนน้ำสู่เมืองบกในพื้นที่เมืองฝางธนบุรี.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนภาค บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.

โกทูเลย.คอม. บ้านชาวไทเลย [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 7 เมษายน 2554. เข้าถึงได้จาก <http://www.gotoloe.com/cmt/read.php?tid=763>.

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 18 เมษายน 2554. เข้าถึงได้จาก <http://webhost.m-culture.go.th/province/loe/default.html>.

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์. รายงานฉบับสุดท้าย โครงการรักษาเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว จังหวัดเลย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2544.

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ผังเมืองและนฤมิตรศิลป์. (ร่าง)รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการจัดทำ
แผนพัฒนาที่อยู่อาศัยและแผนป้องกันการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัด จังหวัดเลย.

มหาสารคาม: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ฯ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์. นำเที่ยวชุมชนอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
โดยทางเดินเท้าและจักรยาน. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท., 2548.

เชียงคาน.คอม [นามแฝง]. เชียงคาน [ออนไลน์]. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์. เข้าถึงเมื่อ 17 เมษายน
2554. เข้าถึงได้จาก <http://www.chiangkan.com>.

ณัฐพล ตันมิ่ง. ประวัติศาสตร์และตระกูลเมืองเชียงคาน. พิมพ์ครั้งที่ 11. เลย: เมืองเลยการพิมพ์,
2552.

คารณี ถวิลพิพัฒน์กุล. กระบวนการเป็นเมืองกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศกำลัง
พัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.

ทวีเดช ทองอ่อน. “การศึกษาคุณค่าสภาพแวดล้อมเมืองและชุมชนกรุงธนบุรีเพื่อการอนุรักษ์.”
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต สาขาวิชาการวางผังเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2538.

บัญชา ชุ่มเกสร. การจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชน. กรุงเทพฯ: สำนักส่งเสริมและเผยแพร่
วัฒนธรรม สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2551.

ปัทมา ชูประเสริฐ. “โครงสร้างและองค์ประกอบทางกายภาพของเมืองแม่ฮ่องสอน.” วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทบริหารบัณฑิต สาขาวิชาการวางผังเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2550.

ภาสกร คำภูแสน. “แนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนริมน้ำจันทบุรี จังหวัด
จันทบุรี.” การค้นคว้าอิสระปริญญาโทบริหารบัณฑิต สาขาวิชาภูมิสถาปัตยกรรม บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2552.

มหาวิทยาลัยขอนแก่น. การประมาณค่า [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 1 กุมภาพันธ์ 2555. เข้าถึงได้จาก
http://home.kku.ac.th/sompo_pu/spweb/230402/23040208.pdf.

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. คณะเกษตรศาสตร์. “บทที่ 8 การวิเคราะห์ความแปรปรวน.” เอกสาร
ประกอบการสอนรายวิชา 562701 การออกแบบวิจัยทางการพยาบาลและการวิเคราะห์
ข้อมูล คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2554. (อัคราณา) เข้าถึงเมื่อ 1
กุมภาพันธ์ 2555. เข้าถึงได้จาก http://km.nurse.cmu.ac.th/fofonoffice/.../lesson_08A.doc.

มูลนิธิชัยพัฒนา. โครงการอัมพวานุรักษ์ [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 18 มกราคม 2554. เข้าถึงได้จาก
<http://www.amphawanurak.com>.

เมืองไทย [นามแฝง]. **แม่น้ำเหือง** [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 7 เมษายน 2554. เข้าถึงได้จาก http://www.muangthai.com/thaidata/11317/%E0%B9%80%E0%B8%8A%E0%B8%B5%E0%B8%A2%E0%B8%87%E0%B8%84%E0%B8%B2%E0%B8%99.html/img_1925.

เรารักหลวงพระบาง [นามแฝง]. **หลวงพระบาง**. เข้าถึงเมื่อ 11 มกราคม 2554. เข้าถึงได้จาก <http://www.louangprabang.net/index.asp>.

รุ่งโรจน์ จุกมงคล. เลย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สารคดี, 2539.

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. **เกาะปันหยี** [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 1 กุมภาพันธ์ 2554. เข้าถึงได้จาก <http://th.wikipedia.org/wiki/>.

_____. **ลี้เจียง** [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 31 มกราคม 2554. เข้าถึงได้จาก <http://th.wikipedia.org/wiki/>.

_____. **หลวงพระบาง** [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 11 มกราคม 2554. เข้าถึงได้จาก <http://th.wikipedia.org/wiki/>.

วิชัย บุญวาต. “ผังเมือง.” เอกสารประกอบการสอนรายวิชา 264 202 ผังเมือง 1 คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2545. (อัคราณา)

วิทยาลัยเทคนิคเลย. **สถิติการท่องเที่ยวจังหวัดเลย ในปี พ.ศ. 2550** [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 7 เมษายน 2554. เข้าถึงได้จาก <http://www.loeitech.ac.th/~datacenter/2551/province.html>.

วิมลสิทธิ์ หรยางกูร. **พฤติกรรมมนุษย์กับสภาพแวดล้อม**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.

ศูนย์พัฒนาทรัพยากรการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. **มนุษย์และสิ่งแวดล้อม** [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 7 เมษายน 2554. เข้าถึงได้จาก <http://wbc.msu.ac.th>.

สำนักงานเจ้าคณะอำเภอคำชะอีชัยธรรมเขต. **วัดศรีสุทธาราวาส** [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 7 เมษายน 2554. เข้าถึงได้จาก <http://phramahacharnchai.siam2web.com/>.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติและคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. **แนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2549.

สำนักงานจังหวัดเลย. **จังหวัดเลย** [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 1 กุมภาพันธ์ 2554. เข้าถึงได้จาก www.loe.go.th

สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเลย. สถานที่ท่องเที่ยว [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 18 เมษายน 2554. เข้าถึงได้จาก <http://loei.mots.go.th/index.php?lay=show&ac=article&Ntype=2>.

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. แผนที่แหล่งสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรสงคราม. กรุงเทพฯ: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2537.

_____. แผนที่มรดกทางวัฒนธรรมชุมชนอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท., 2548.

_____. ระบบเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2548.

สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม. มรดกทางวัฒนธรรม จังหวัดเลย [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 7 เมษายน 2554. เข้าถึงได้จาก <http://www1.mod.go.th/heritage/nation/oldcity/loei4.htm>.

สิทธิพร ภิรมย์รัตน์. “การอนุรักษ์ชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม: แนวคิดหลักการและเหตุผล.” วารสารหน้าจั่ว 20 (พ.ศ. 2546-2547): 40-50.

_____. การวางแผนและผังชุมชนเมือง : ประสบการณ์ของสหรัฐอเมริกา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541.

สุทธิพร ปรีชา. “การศึกษาองค์ประกอบและกระบวนการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมเพื่อการวางแผนพัฒนาชุมชนตลาดคลองสวน จ.ฉะเชิงเทรา.” การค้นคว้าอิสระปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2551.

สุรัสดา นิปรียา. “แนวทางการอนุรักษ์เมืองเก่านครศรีธรรมราช.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

สุวิสาห์ เหล่าเกิด. รายงานทฤษฎีการรับรู้ [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 7 เมษายน 2554. เข้าถึงได้จาก <http://images.numpuang30.multiply.multiplycontent.com/attachment/0/THUOGgooCyAAACCKV441/1%E0%B8%A3%E0%B8%B2%E0%B8%A2%E0%B8%87%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%97%E0%B8%A4%E0%B8%A9%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%A3%E0%B8%B1%E0%B8%9A%E0%B8%A3%E0%B8%B9%E0%B9%89.rar?key=numpuang30:journal:23&nmid=360584330>.

หมู่บ้านไทย. เกาะปันหยี [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 1 กุมภาพันธ์ 2554. เข้าถึงได้จาก <http://khoapunyee.moobanthai.com/>.

องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะปันหยี. **เกาะปันหยี** [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 1 กุมภาพันธ์ 2554. เข้าถึงได้จาก <http://www.kohpanyee.go.th/index.php>.

องค์การบริหารส่วนตำบลเชียงคาน. **วัดภูค่า** [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 7 เมษายน 2554. เข้าถึงได้จาก <http://www.thaitambon.com/tambon/ttrvlist.asp?ID=420902>.

_____. **สถิติจำนวนประชากรในเขต อบต. ปี พ.ศ. 2550** [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 7 เมษายน 2554. เข้าถึงได้จาก <http://www.thaitambon.com/tambon/ttambon.asp?ID=420301>.

ภาษาต่างประเทศ

Cityguide. **Lijiang** [Online]. Accessed 31 January 2011. Available from <http://cityguide.china.org.cn/shop/cate.php?cd=1002&areacode=&streetcode=&order=finer>.

Chapin, F. Stuart Jr.. **Urban Land Use Planning**. 2nd ed. Urbana: University of Illinois Press, 1965.

Garnham, Harry L. **Maintaining the spirit of place : A Process for the preservation of town character**. Mesa: PDA, 1985.

Lao National Tourism Administration. **Luang Prabang** [Online]. Accessed 11 January 2011. Available from <http://www.tourismloos.org/web/index.php>.

Lynch, Kevin. **The Image of The city**. Cambridge: MIT Press, 1979.

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation. "Convention concerning the protection of the World cultural and natural heritage." Adopted by the General Conference at seventeenth session Paris, 16 November 1972 [Online]. Accessed 17 April 2011. Available from <http://whc.unesco.org/archive/convention-en.pdf>.

World Heritage Convention. **Old Town of Lijiang** [Online]. Accessed 31 January 2011. Available from <http://whc.unesco.org/en/list/811>.

_____. **Old Town of Luang Prabang** [Online]. Accessed 11 January 2011. Available from <http://whc.unesco.org/en/list/479/documents/>.

Worskett, Roy. **The Character of Towns: An Approach to Conservation**. London: Architectural Press, 1969.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รหัสจากแบบสอบถามในส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของ “ความเป็นเมืองเชียงตาน”

ภาคผนวก ก

รหัสจากแบบสอบถามในส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของ “ความเป็นเมืองเชียงคาน”

รหัสจากแบบสอบถามในส่วนที่ 2 ที่เกี่ยวกับข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของ “ความเป็นเมืองเชียงคาน” ผู้วิจัยได้กำหนดสร้างแบบจำลองในการศึกษาโครงสร้างที่ครอบคลุมแสดงถึงลักษณะของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานในภาพเชิงกว้าง คือ การนำกรอบโครงสร้างและองค์ประกอบสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในบทที่ 2 มากำหนดไว้เป็นรหัสหลักและรหัสย่อยเพื่อนำรหัสดังกล่าวที่ได้มาประกอบกันเป็นโครงสร้างของแบบสอบถามที่มีใจความครบถ้วนตามเนื้อหาในการวิจัย และปรับปรุงเนื้อหาสาระให้เข้าใจง่ายขึ้นเพื่อความเหมาะสมต่อการทำเป็นแบบสอบถาม โดยมีรหัสโดยรวมที่ใช้ซึ่งแบ่งตามกลุ่มสาระสำคัญ โดยมีรหัสหลักอยู่ในกลุ่มสาระสำคัญนั้นๆ และรหัสย่อยที่แตกรายละเอียดลงไปทีละชั้นในตารางด้านล่าง ดังนี้

ก คือ โครงสร้างที่ครอบคลุมแสดงถึงลักษณะของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานในภาพเชิงกว้าง

ข คือ องค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในแต่ละด้านที่สามารถรับรู้ได้ ซึ่งแบ่งเป็น

ข1 คือ ด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

ข2 คือ ด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น

ข3 คือ ด้านนามธรรม (ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรม)

ก. โครงสร้างที่ครอบคลุมแสดงถึงลักษณะของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานในภาพเชิงกว้าง

รหัสหลัก	“ความเป็นเมืองเชียงคาน”	รหัสย่อย (CODE)
ก1	“เชียงคาน เมืองท่าแห่งการค้าขายของสองฟากฝั่งแม่น้ำโขง บ้านเรือนวัดวาอารามวางเรียงรายทอดยาวไปตามชายฝั่งโขง”	ก1 = ข1 + ข2
	<u>คัดย่อมาจาก</u> เชียงคานเป็นเมืองท่าแห่งการค้าขายที่สำคัญมาก่อนระหว่างผู้คนสองฟากแม่น้ำโขง ตั้งแต่สมัยยังไม่แบ่งแยกดินแดน ลุ่มแม่น้ำโขงจึงมีอิทธิพลต่อการตั้งถิ่นฐาน เกิดเป็นลักษณะบ้านเรือนไม้เชิงพาณิชย์ วัดวาอารามวางเรียงรายเป็นแนวยาวตามแม่น้ำโขง	
	- เมืองริมฝั่งน้ำโขง / ชายฝั่งโขง - แม่น้ำโขงมีอิทธิพลต่อการตั้งถิ่นฐาน	ข1
	- เมืองท่าแห่งการค้าขาย - บ้านเรือนไม้เชิงพาณิชย์ - วัดวาอาราม	ข2

รหัสหลัก	“ความเป็นเมืองเชียงคาน”	รหัสย่อย (CODE)
ก2	“เชียงคาน เมืองธรรมชาติบรรยากาศโรแมนติก ด้วยเกาะแก่งดงาม ภูเขาน้อยใหญ่ วิธีชีวิตเรียบง่ายที่อุดมสมบูรณ์ด้วยแหล่งทำกิน”	ก2 = ข1 + ข3
	<u>คัดย่อมาจาก</u> เชียงคานเป็นเมืองที่ยังคงความเป็นธรรมชาติอย่างครบถ้วน มีเกาะแก่งดงาม อุดมสมบูรณ์ด้วยแหล่งทำมาหากิน ล้อมรอบด้วยภูเขาน้อยใหญ่ อากาศเย็นสบายภายใต้บรรยากาศพระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตกที่แสนโรแมนติก	
	- เมืองที่ยังคงความเป็นธรรมชาติ - เกาะแก่งดงาม ล้อมรอบด้วยภูเขาน้อยใหญ่ - อากาศเย็นสบาย - บรรยากาศพระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตก	ข1
	- วิธีชีวิตเรียบง่าย - แหล่งทำมาหากินอุดมสมบูรณ์	ข3
ก3	“เชียงคาน เมืองมนต์เสน่ห์แห่งถนนสายวัฒนธรรม สถาปัตยกรรมบ้านไม้เก่าที่งดงามในความทรงจำ”	ก3 = ข2 + ข1
	<u>คัดย่อมาจาก</u> เชียงคานเป็นเมืองที่มีเสน่ห์ด้วยถนนสายวัฒนธรรม มีสถาปัตยกรรมบ้านไม้เก่าทรงคุณค่าน่าอนุรักษ์และรักษาสภาพเดิมไว้ บ้านเมืองวางทอดตัวยาวตามแนวแม่น้ำโขง ทำให้เกิดภาพความงดงามในความทรงจำ	
	- เมืองแห่งถนนสายวัฒนธรรม - บ้านเมืองวางทอดยาวเกิดภาพงดงามในความทรงจำ - สถาปัตยกรรมบ้านไม้เก่าทรงคุณค่าน่าอนุรักษ์	ข2
	- แม่น้ำโขงมีอิทธิพลต่อการตั้งถิ่นฐาน	ข1
ก4	“เชียงคาน เมืองสำคัญทางพุทธศาสนา มีวัดวาอารามคู่บ้านคู่เมืองที่เก่าแก่ดงามตามกรอบวัฒนธรรม และประเพณีที่ดีงาม”	ก4 = ข2 + ข3
	<u>คัดย่อมาจาก</u> เชียงคานเป็นเมืองที่มีวัดวาอารามทั้งดงามเป็นจำนวนมาก มีอายุเก่าแก่คู่บ้านคู่เมืองของชาวเชียงคานที่มีมกรอบวัฒนธรรม ประเพณีที่ดีงามแนบแน่นในพุทธศาสนา	
	- เมืองวัดวาอารามทั้งดงามเป็นจำนวนมาก - วัดวาอารามคู่บ้านคู่เมืองที่เก่าแก่ดงาม	ข2
	- เมืองสำคัญทางพุทธศาสนา - มีกรอบวัฒนธรรมและประเพณีที่ดีงาม	ข3

รหัสหลัก	“ความเป็นเมืองเชียงคาน”	รหัสย่อย (CODE)
ก5	“เชียงคาน เมืองท่า 100 ปี ที่มีการผสมผสานของวัฒนธรรมหลากหลายกลุ่มชนของคนริมฝั่งโขง ได้แก่ อาหารการกิน ภาษา การแต่งกายพื้นเมือง ประเพณีและวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นโดยเฉพาะการตักบาตรข้าวเหนียว”	ก5 = ข3 + ข1
	<u>คัดย่อมาจาก</u> เชียงคานเป็นเมืองท่าในประวัติศาสตร์ 100 ปี ที่ได้รับอิทธิพลจากหลายชนชาติแผ่หลายมาตามลำน้ำโขงหล่อหลอมอยู่ร่วมกันจนเป็นวัฒนธรรมชาวเชียงคาน ที่มีลักษณะอาหารการกิน ภาษา การแต่งกายพื้นเมือง ประเพณีและวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น โดยเฉพาะการตักบาตรข้าวเหนียว	
	- เมืองท่าในประวัติศาสตร์ - การผสมผสานของวัฒนธรรมหลากหลายกลุ่มชนร่วมกันจนเป็นวัฒนธรรมชาวเชียงคาน - อาหารการกิน ภาษาท้องถิ่น การแต่งกายพื้นเมือง - ประเพณีและวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น - การตักบาตรข้าวเหนียว	ข3
	- กลุ่มชนคนริมฝั่งโขง	ข1
ก6	“เชียงคาน เมืองเล็กๆ สงบงดงาม ผู้คนยิ้มแย้มแจ่มใส ดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่ายในวิถีช้า”	ก6 = ข3 + ข2
	<u>คัดย่อมาจาก</u> เชียงคานเป็นเมืองเล็กๆ ที่มีสงบเรียบง่าย เมืองไม่ซับซ้อน วัสดุเรียบง่ายแต่ซ่อนความงามตามการดำเนินชีวิตในวิถีช้า อยู่อย่างพอเพียงด้วยอาชีพท้องถิ่น สร้างสรรค์ชีวิตด้วยภูมิปัญญาชาวบ้าน ผู้คนอัธยาศัยดี พึ่งพาอาศัยกัน จึงเป็นเมืองแห่งรอยยิ้มและมิตรภาพ	
	- ผู้คนยิ้มแย้มแจ่มใส อัธยาศัยดี พึ่งพาอาศัยกัน มีมิตรภาพ - ดำเนินชีวิตอย่างช้าไม่เร่งรีบ - วิถีชีวิตเรียบง่าย - ประกอบอาชีพท้องถิ่นที่พอเพียง - มีการสร้างสรรค์ชีวิตด้วยภูมิปัญญาชาวบ้าน	ข3
	- เมืองเล็กๆ สงบเงียบไม่ซับซ้อน - ใช้วัสดุเรียบง่ายตามที่ได้หาได้	ข2
ก7	“เชียงคาน เมืองน่าอยู่”	ก7
ก8	“เชียงคาน เมืองท่องเที่ยว”	ก8

- ข. องค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในแต่ละด้านที่สามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจน ได้แก่ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม

ข1 : ด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

รหัสหลัก	ความสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติกับ “เมืองเชียงคาน”	รหัสย่อย (CODE)
ข101	ภูทอก	
ข102	ภูควายเงิน	
ข103	ผาแบ่น	
ข104	ภูคกั๊ว	
ข105	แม่น้ำโขง	
	ริมน้ำ	ข105-1
ข106	แม่น้ำเลย	
ข107	แก่งคุดคู้และเกาะแก่งอื่นๆ ในบริเวณ	
	โขดหิน	ข107-1
ข108	บรรยากาศพระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตกที่สวยงาม	
	บรรยากาศดี	ข108-1
ข109	สภาพอากาศเย็นสบาย	
ข110	แม่น้ำเหือง	
ข111	พระจันทร์	
ข112	ดวงดาว	
ข113	หมอก	
ข114	ภูซางน้อย	
ข115	ซำทอง	

- ข. องค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในแต่ละด้านที่สามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจน ได้แก่ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม

ข2 : ด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น

รหัสหลัก	ความสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติกับ “เมืองเชียงคาน”	รหัสย่อย (CODE)
ข201	ทัศนียภาพความงามบ้านเรือนไม้เก่าเรียงรายสองข้างทางบนถนนชายโขง	
	กลุ่มบ้านไม้เก่าจำนวนมาก / บ้านเก่า	ข201-1
	ถนนชายโขง	ข201-2
ข202	ทัศนียภาพความงามบ้านเรือนริมน้ำ เกษตรกรรม การประมงในลุ่มแม่น้ำโขงและฝั่งลาวตามทางเดินเลียบริมน้ำ	
	ทัศนียภาพประเทศลาว	ข202-1
	บ้านริมตลิ่ง / เรือนริมน้ำ	ข202-2
	แปลงผัก เรือประมง	
ข203	สถาปัตยกรรมบ้านเรือนไม้เก่าทรงคุณค่า	
	บ้านชอย 14	ข203-1
ข204	วัดโพธิ์ชัย	
ข205	วัดมหาธาตุ	
ข206	วัดศรีคุณเมือง	
ข207	วัดท่ากก	
ข208	วัดป่าไผ่	
ข209	ทัศนียภาพความงามเมืองเชียงคานโดยรวมหรือจากแม่น้ำโขง	
	เมืองสงบเงียบ ไม่ซับซ้อน	ข209-1
	เมืองปลอดภัย	ข209-2
	รูปลักษณ์ของเมือง	ข209-3
	คุ้มวัด	ข209-4
ข210	วัดท่าแขก	
ข211	วัดสันติฯ	
ข212	วัดศรีพนมมาศ	
ข213	บ้านนุสม	
ข214	วัดพระใหญ่ (ภูคกงิ้ว)	
ข215	วัดหอสองนาง	
ข216	วัดป่ากลาง	
ข217	ท้องทุ่งนา / ที่นา	

- ข. องค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในแต่ละด้านที่สามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจน ได้แก่ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม

ข3 : ด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม

รหัสหลัก	ความสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติกับ “เมืองเชียงคาน”	รหัสย่อย (CODE)
ข301	การผสมผสานหลากหลายกลุ่มชนที่อยู่ร่วมกันมายาวนาน	
	คนลาว / หลวงพระบาง	ข301-1
	คนเวียดนาม / ฉวน	ข301-2
	คนจีน	ข301-3
	ฝรั่งเศส	ข301-4
	พม่า	ข301-5
	พวกรวม	ข301-6
	ไทยดำ / ไทยลื้อ / ไทยพวน	ข301-7
ข302	อาหาร ภาษา เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายท้องถิ่น	
	ผ้าถุง เสื้อ ผ้าสไบ / หม่องผ้า	ข302-1
	ภาษาท้องถิ่น / ภาษาพูด	ข302-2
	อาหารพื้นเมือง	ข302-3
ข303	การดักบาตรข้าวเหนียว	
ข304	นิสัยใจคอของคนเชียงคานที่ยิ้มแย้มและมีมิตรไมตรีจิต ทำให้เมืองมีชีวิตชีวา	
	อยู่กันแบบพี่น้อง / เป็นครอบครัวเดียวกัน	ข304-1
	พึ่งพาอาศัยกัน / ช่วยเหลือเกื้อกูล / เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ / แบ่งปัน	ข304-2
	รักสงบ	ข304-3
	อัธยาศัยดี	ข304-4
	เมืองมีชีวิตชีวา	ข304-5
	รักบ้านเกิด	
	สามัคคี	
ข305	การดำเนินชีวิตอย่างช้าๆ และเรียบง่าย ด้วยค่านิยมและบรรทัดฐานที่ดีงาม	
	ทำธุรกิจบ้านพัก guest house / Homestay อย่างง่ายๆ	ข305-1
	การเดินทางโดยเรือ	ข305-2
	จักรยาน	ข305-3
	วิถีชีวิต / ใช้ชีวิตเรียบง่าย ช้าๆ	ข305-4

รหัสหลัก	ความสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติกับ “เมืองเชียงคาน”	รหัสย่อย (CODE)
ข306	ตำนาน ประเพณี เทศกาลท้องถิ่นต่างๆ ที่ทำให้ผู้คนได้พบปะกันและยังคงสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน เช่น ประเพณีไหลเรือไฟ ฯลฯ	
	ประเพณีวัฒนธรรม / ฮีต 12 ครอง 14 / วัฒนธรรมสายโขมยมน	ข306-1
	ความเชื่อท้องถิ่น	ข306-2
	ฝิ่นน้ำ	ข306-3
	อาบนํ้าริมโขง	ข306-4
	ศิลปวัฒนธรรม	ข306-5
	แข่งเรือยาว / แข่งเรือ	ข306-6
	การเล่นดนตรีพื้นบ้าน	ข306-7
	เทศกาลท้องถิ่น	ข306-8
	เพลงประจำเมืองเชียงคาน	ข306-9
ข307	ประวัติศาสตร์เมืองเชียงคานที่ยาวนานกว่า 100 ปี รวมทั้งคนในประวัติศาสตร์ที่สำคัญอันควรค่าแก่การรำลึก	
	ประวัติศาสตร์เมือง / เชียงคานสมัยเก่า / สมัยก่อน	ข307-1
	เมืองคำชาย / สมัยก่อนสินค้า	ข307-2
	คนเชียงคานในประวัติศาสตร์ / ตระกูล บรรพบุรุษ	ข307-3
	ขุนคาน	ข307-4
	ตำนาน	ข307-5
ข308	สินค้าท้องถิ่น ได้แก่ ฝั่วนวม ผ้าทอพื้นบ้าน มะพร้าวแก้ว ข้าวหลามยาว ฯลฯ	
	ทำฝั่วนวม	ข308-1
	มะพร้าวแก้ว	ข308-2
	ข้าวหลามยาว	ข308-3
ข309	อาชีพประมง เกษตรกรรมดั้งเดิมและการสร้างสรรค์ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น จักสาน	
	วิถีชีวิตริมน้ำ	ข309-1
	ภูมิปัญญาท้องถิ่น	ข309-2
	อาชีพทำนา ทำไร่ สวน	ข309-3
	ปลูกผักริมน้ำ / ริมตลิ่ง	ข309-4
	ประมง / หาปลา	ข309-5
	จักสาน	ข309-6

ภาคผนวก ข

แบบสอบถามวิทยานิพนธ์ สำหรับกลุ่มคนในท้องถิ่น (กลุ่มคนเขียงคานตามทะเบียนราษฎร์)

ภาคผนวก ข

แบบสอบถามวิทยานิพนธ์ สำหรับกลุ่มคนในท้องถิ่น (กลุ่มคนเชียงคานตามทะเบียนราษฎร)

แบบสอบถามวิทยานิพนธ์ สำหรับกลุ่มคนในท้องถิ่น (กลุ่มคนเชียงคานตามทะเบียนราษฎร)

วิทยานิพนธ์เรื่อง

“โครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน”

วันที่ _____ รหัส _____
 สถานที่ _____
 ผู้สำรวจ _____

คำชี้แจง

- แบบสอบถามฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ระดับมหาบัณฑิต ตามหลักสูตรปริญญาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมมหาบัณฑิต ภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีการศึกษา 2554 ว่าด้วยเรื่อง “โครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน”
- แบบสอบถามฉบับนี้มีความมุ่งหมาย คือ เพื่อศึกษาและค้นหาโครงสร้างและเอกลักษณ์ของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน และในการเก็บข้อมูลครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ
 - เพื่อวัดการรับรู้ในเรื่องโครงสร้างที่ครอบคลุมแสดงถึงลักษณะของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานในภาพเชิงกว้าง
 - เพื่อประเมินความสำคัญขององค์ประกอบสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในแต่ละด้านที่สามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจน ได้แก่ ด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม
- แบบสอบถามฉบับนี้ ประกอบด้วยชุดคำถามและกลุ่มรูปภาพ
 - ให้ท่านเขียนเครื่องหมาย ✓ เลือกตอบลงในช่อง ☐ ที่กำหนดให้
 - ให้ท่านประเมินค่าคะแนนความคิดเห็นตามหัวข้อต่างๆ โดยเขียนเครื่องหมาย ○ ล้อมรอบคะแนนนั้น
 - สำหรับข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ให้ท่านเติมคำในส่วนที่เว้นช่องว่างและประเมินค่าคะแนนความคิดเห็นตามหัวข้อนั้นๆ โดยเขียนเครื่องหมาย ○ ล้อมรอบคะแนนดังกล่าว
- โปรดตอบแบบสอบถามให้ครบทุกข้อที่ตรงกับความจริงมากที่สุด

ขอขอบพระคุณที่ท่านได้ให้ความร่วมมืออย่างดียิ่ง

(นส. ชุติมา สุรเชษฐพงษ์)

นักศึกษาระดับปริญญาโท

ภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง
มหาวิทยาลัยศิลปากร

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับรายละเอียดส่วนตัว

-
1. เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง
 2. กลุ่มชน ☐ ไทย ☐ ไทย-ลาว ☐ ไทย-เลอ
☐ ไทยอื่นๆ (ระบุ) _____
 3. อายุ ☐ 11-20 ปี ☐ 21-30 ปี ☐ 31-40 ปี
☐ 41-60 ปี ☐ มากกว่า 60 ปี
 5. อาชีพ ☐ รับจ้าง ☐ นักเรียน / นักศึกษา ☐ รับราชการ ☐ พนักงานบริษัทเอกชน
☐ แม่บ้าน ☐ ค้าขาย / ธุรกิจส่วนตัว ระบุ _____
☐ เกษตรกรรม ☐ ไม่ได้ทำงาน ☐ อื่นๆ (ระบุ) _____
 6. การศึกษา ☐ ประถม ☐ มัธยม ☐ อนุปริญญา
☐ ปริญญาตรี ☐ ปริญญาโท ☐ ปริญญาเอก
☐ อื่นๆ (ระบุ) _____
 7. พื้นเพ ในกรณีที่เป็นคนในเชียงคานตามทะเบียนราษฎร ได้อยู่อาศัยในเชียงคานมานานแล้ว _____ ปี

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็น

ก. โครงสร้างที่ครอบคลุมแสดงถึงลักษณะของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคานในภาพเชิงกว้าง

ท่านให้คะแนน “ความเป็นเมืองเชียงคาน” ในแต่ละหัวข้อเท่าใด

ให้ ○ ล้อมรอบค่าคะแนนที่เห็นด้วยนั้น

รายละเอียดความเป็นเมืองเชียงคาน	ประเมินค่าคะแนนตามลำดับความสำคัญ สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมของเมืองเชียงคานในภาพเชิงกว้าง										
	ไม่ทราบมาก่อน/ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	น้อยที่สุด	น้อย-น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง-น้อย	ปานกลาง	ปานกลาง-มาก	มาก	มาก-มากที่สุด	มากที่สุด
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. “เชียงคาน เมืองท่าแห่งการค้าขาย ของสองฟากฝั่งแม่น้ำโขง บ้านเรือนวัดวาอารามวางเรียงราย ทอดยาวไปตามชายฝั่งโขง”	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2. “เชียงคาน เมืองธรรมชาติบรรยากาศ โรแมนติก ด้วยเกาะแก่งดงาม ภูเขา น้อยใหญ่ วิถีชีวิตเรียบง่ายที่อุดม สมบูรณ์ด้วยแหล่งทำกิน”	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
3. “เชียงคาน เมืองมนต์เสน่ห์แห่งถนน สายวัฒนธรรม สถาปัตยกรรมบ้าน ไม้เก่าที่งดงามในความทรงจำ”	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
4. “เชียงคาน เมืองสำคัญทางพุทธ ศาสนา มีวัดวาอารามคู่บ้านคู่เมือง ที่เก่าแก่งดงามตามกรอบ วัฒนธรรม และประเพณีที่ดีงาม”	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
5. “เชียงคาน เมืองท่า 100 ปี ที่มีการ ผสมผสานของวัฒนธรรมธรรม หลายกลุ่มชนของคนริมฝั่งโขง ได้แก่ อาหารการกิน ภาษา การ แต่งกายพื้นเมือง ประเพณีและ วัฒนธรรมประจำท้องถิ่นโดยเฉพาะ การดำกบตาข้าวเหนียว”	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

[illegible]

ข. องค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในแต่ละด้านที่สามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจน ได้แก่ สิ่งแวดล้อมทาง
 ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม

ข1 : ด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

ถ้านึกถึง “เมืองเชียงคาน” ท่านให้ค่าคะแนน “ความสำคัญ” ในแต่ละหัวข้อเท่าใด

ให้ 0 ล้อมรอบค่าคะแนนที่เห็นด้วยนั้น

รายละเอียดสิ่งแวดล้อมทาง ธรรมชาติ	ประเมินค่าคะแนนตามลำดับความสำคัญทาง สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติของเมืองเชียงคาน									
	ไม่ทราบมาก่อน/ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	น้อยที่สุด	น้อย-น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง-น้อย	ปานกลาง	ปานกลาง-มาก	มาก	มากที่สุด
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. ภูทอก	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
2. ภูควายเงิน	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
3. ผาแบ่น	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
4. ภูคกั๊ว	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
5. แม่น้ำโขง	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
6. แม่น้ำเลย	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
7. แก่งกุดคู่และเกาะแก่งอื่นๆ ใน บริเวณ	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
8. บรรยากาษพระอาทิตย์ขึ้นและพระ อาทิตย์ตกที่สวยงาม	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
9. สภาพอากาศเย็นสบาย	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
10. ข้อเสนอแนะอื่นๆ เกี่ยวกับ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่มี ความสัมพันธ์กับความเป็นเมือง เชียงคาน และประเมินค่าคะแนน										
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9

รายละเอียดสิ่งแวดล้อม ที่มนุษย์สร้างขึ้น	ประเมินค่าคะแนนตามลำดับความสำคัญทาง สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นของเมืองชียงคาน										
	ไม่ทราบมาก่อน/ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	น้อยที่สุด	น้อย-น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง-น้อย	ปานกลาง	ปานกลาง-มาก	มาก	มาก-มากที่สุด	มากที่สุด
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

ข. องค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในแต่ละด้านที่สามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจน ได้แก่ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม

ข3 : ด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม

ถ้านึกถึง “เมืองเชียงคาน” ท่านให้ค่าคะแนน “ความสำคัญ” ในแต่ละหัวข้อเท่าใด

ให้ ○ ล้อมรอบค่าคะแนนที่เห็นด้วยนั้น

รายละเอียดประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดก วัฒนธรรมทางนามธรรม	ประเมินค่าคะแนนตามลำดับความสำคัญทาง ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม										
	ไม่ทราบมาก่อน/ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	น้อยที่สุด	น้อย-น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง-น้อย	ปานกลาง	ปานกลาง-มาก	มาก	มาก-มากที่สุด	มากที่สุด
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. การผสมผสานหลากหลายกลุ่มชน ที่อยู่ร่วมกันมายาวนาน	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2. อาหาร ภาษา เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย ท้องถิ่น	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
3. การدابตรข้าวเหนียว	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
4. นิสัยใจคอของคนเชียงคานที่ยึด แน่นและมีมิตรไมตรีจิต ทำให้เมือง มีชีวิตชีวา	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
5. การดำเนินชีวิตอย่างช้าๆ และเรียบง่าย ด้วยค่านิยมและบรรทัดฐานที่ดีงาม	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
6. ตำนาน ประเพณี เทศกาลท้องถิ่น ต่างๆ ที่ทำให้ผู้คนได้พบปะกัน และยังคงสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน เช่น ประเพณีไหลเรือไฟ ฯลฯ	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
7. ประวัติศาสตร์เมืองเชียงคานที่ ยาวนานกว่า 100 ปี รวมทั้งคนใน ประวัติศาสตร์ที่สำคัญอันควรค่า แก่การรำลึก	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
8. สินค้าท้องถิ่น ได้แก่ ผ้าไหม ผ้าทอ พื้นบ้าน มะพร้าวแก้ว ข้าวหลาม ขาว ฯลฯ	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

รายละเอียดประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดก วัฒนธรรมทางนามธรรม	ประเมินค่าคะแนนตามลำดับความสำคัญทาง ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม										
	ไม่ทราบมาก่อน/ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	น้อยที่สุด	น้อย-น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง-น้อย	ปานกลาง	ปานกลาง-มาก	มาก	มาก-มากที่สุด	มากที่สุด
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
9. อาชีพประมง เกษตรกรรมดั้งเดิม และการสร้างสรรค์ด้วยภูมิปัญญา ท้องถิ่น เช่น จักสาน	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
10. ข้อเสนอแนะอื่นๆ เกี่ยวกับใน หัวข้อเดียวกัน ที่มีความสัมพันธ์ กับความเป็นเมืองเชียงคาน และ ประเมินค่าคะแนน											
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

ข. องค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในแต่ละด้านที่สามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจน ได้แก่ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม

ข4 : ข้อเสนอแนะด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

ถ้านึกถึง “เมืองเชียงคาน” ท่านให้ค่าคะแนน “ความสำคัญ” ในแต่ละหัวข้อเท่าใด

ให้ ○ ล้อมรอบค่าคะแนนที่เห็นด้วยนั้น

ข้อเสนอแนะด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง	ประเมินค่าคะแนนตามลำดับความสำคัญใน ข้อเสนอแนะอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับความเป็นเมืองเชียงคาน										
	ไม่ทราบมาก่อน/ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	น้อยที่สุด	น้อย-น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง-น้อย	ปานกลาง	ปานกลาง-มาก	มาก	มาก-มากที่สุด	มากที่สุด
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม _____

ขอขอบพระคุณที่ท่านได้ให้ความร่วมมืออย่างดียิ่ง

นส. ชุตินา สุรเชษฐพงษ์

นักศึกษาระดับปริญญาโท

ภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ภาคผนวก ค

แบบสอบถามวิทยานิพนธ์ สำหรับกลุ่มคนนอกพื้นที่ (กลุ่มคนผู้เข้ามาทำงาน)

ภาคผนวก ค

แบบสอบถามวิทยานิพนธ์ สำหรับกลุ่มคนนอกพื้นที่ (กลุ่มคนผู้เข้ามาทำงาน)

แบบสอบถามวิทยานิพนธ์ สำหรับกลุ่มคนนอกพื้นที่ (กลุ่มคนผู้เข้ามาทำงาน)

วิทยานิพนธ์เรื่อง

“โครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน”

วันที่ _____ รหัส _____

สถานที่ _____

ผู้สำรวจ _____

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับรายละเอียดส่วนตัว

1. เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง
2. กลุ่มชน ☐ ไทย ☐ ไทย-ลาว ☐ ไทย-เลว
☐ ไทยอื่นๆ (ระบุ) _____
3. อายุ ☐ 11-20 ปี ☐ 21-30 ปี ☐ 31-40 ปี
☐ 41-60 ปี ☐ มากกว่า 60 ปี
5. อาชีพ ☐ รับจ้าง ☐ นักเรียน / นักศึกษา ☐ รับราชการ ☐ พนักงานบริษัทเอกชน
☐ แม่บ้าน ☐ ค้าขาย / ธุรกิจส่วนตัว ระบุ _____
☐ เกษตรกรรม ☐ ไม่ได้ทำงาน ☐ อื่นๆ (ระบุ) _____
6. การศึกษา ☐ ประถม ☐ มัธยม ☐ อนุปริญญา
☐ ปริญญาตรี ☐ ปริญญาโท ☐ ปริญญาเอก
☐ อื่นๆ (ระบุ) _____
7. พื้นเพ ในกรณีที่ไม่ได้เป็นคนเชียงคาน ที่อยู่ปัจจุบัน คือ (จังหวัด) _____
8. รู้จักเชียงคานครั้งแรกจาก
☐ คนเชียงคาน ☐ เพื่อนบอกมา ☐ หนังสือแนะนำการท่องเที่ยว
☐ นิตยสารท่องเที่ยว / เดินทาง ☐ อินเทอร์เน็ต ☐ รายการโทรทัศน์
☐ อื่นๆ (ระบุ) _____
8. ความถี่ในการมาเชียงคาน
☐ ทุกวัน ☐ เฉลี่ยอาทิตย์ละ __ หน ☐ เฉลี่ยเดือนละ __ หน
☐ ปีละ __ หน ☐ นานกว่าปีละหน
9. เข้าทำงานมานานแล้ว _____ ปี
10. มาเชียงคานแต่ละครั้งอาศัยอยู่เฉลี่ย _____ วัน

* หมายเหตุ ส่วนประกอบของแบบสอบถามในส่วนของการชี้แจงและส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นมีเนื้อหาเหมือนกับภาคผนวก ข

ภาคผนวก ง

แบบสอบถามวิทยานิพนธ์ สำหรับกลุ่มคนนอกพื้นที่ (กลุ่มคนผู้มาเยือน)

ภาคผนวก ง

แบบสอบถามวิทยานิพนธ์ สำหรับกลุ่มคนนอกพื้นที่ (กลุ่มคนผู้มาเยือน)

แบบสอบถามวิทยานิพนธ์ สำหรับกลุ่มคนนอกพื้นที่ (กลุ่มคนผู้มาเยือน)

วิทยานิพนธ์เรื่อง

“โครงสร้างและองค์ประกอบของเอกลักษณ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน”

วันที่ _____ รหัส _____

สถานที่ _____

ผู้สำรวจ _____

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับรายละเอียดส่วนตัว

1. เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง
2. กลุ่มชน ☐ ไทย ☐ ไทย-ลาว ☐ ไทย-เลว
☐ ไทยอื่นๆ (ระบุ) _____
3. อายุ ☐ 11-20 ปี ☐ 21-30 ปี ☐ 31-40 ปี
☐ 41-60 ปี ☐ มากกว่า 60 ปี
5. อาชีพ ☐ รับจ้าง ☐ นักเรียน / นักศึกษา ☐ รับราชการ ☐ พนักงานบริษัทเอกชน
☐ แม่บ้าน ☐ ค้าขาย / ธุรกิจส่วนตัว ระบุ _____
☐ เกษตรกรรม ☐ ไม่ได้ทำงาน ☐ อื่นๆ (ระบุ) _____
6. การศึกษา ☐ ประถม ☐ มัธยม ☐ อนุปริญญา
☐ ปริญญาตรี ☐ ปริญญาโท ☐ ปริญญาเอก
☐ อื่นๆ (ระบุ) _____
7. พื้นเพ ในกรณีที่ไม่ได้เป็นคนเชียงคาน ที่อยู่ปัจจุบัน คือ (จังหวัด) _____
8. รู้จักเชียงคานครั้งแรกจาก
☐ คนเชียงคาน ☐ เพื่อนบอกมา ☐ หนังสือแนะนำการท่องเที่ยว
☐ นิตยสารท่องเที่ยว / เดินทาง ☐ อินเทอร์เน็ต ☐ รายการโทรทัศน์
☐ อื่นๆ (ระบุ) _____
8. ความถี่ในการมาเชียงคาน
☐ ทุกวัน ☐ เฉลี่ยอาทิตย์ละ __ หน ☐ เฉลี่ยเดือนละ __ หน
☐ ปีละ __ หน ☐ นานกว่าปีละหน
9. เข้าทำงานมานานแล้ว _____ ปี
10. มาเชียงคานแต่ละครั้งอาศัยอยู่เฉลี่ย _____ วัน

* หมายเหตุ ส่วนประกอบของแบบสอบถามในส่วนของการชี้แจงและส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นมีเนื้อหาเหมือนกับภาคผนวก ข

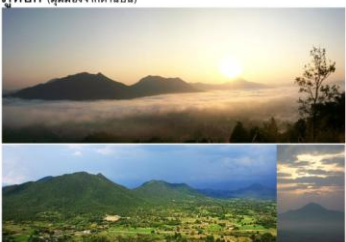
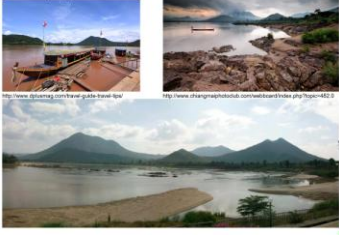
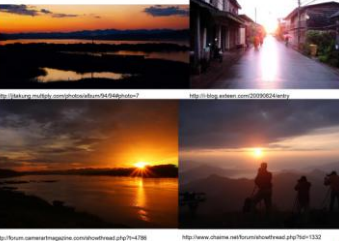
ภาคผนวก จ

แผ่นภาพแสดงคุณลักษณะสำคัญของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน
ที่ใช้ประกอบแบบสอบถามและการสัมภาษณ์

ภาคผนวก จ
แผ่นภาพแสดงคุณลักษณะสำคัญของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน
ที่ใช้ประกอบแบบสอบถามและการสัมภาษณ์

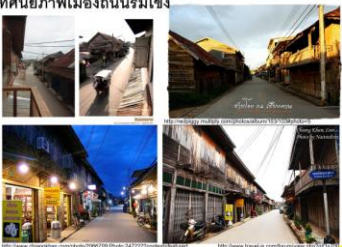
ข. องค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในแต่ละด้านที่สามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจน ได้แก่ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม

ข1 : ด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

ภูทอก (มุมมองจากด้านบน) 	ภูควายเงิน (มุมมองจากด้านบน) 	ผาแบ่น (มุมมองจากด้านบน)
ข101 ภูทอก	ข102 ภูควายเงิน	ข103 ผาแบ่น
ภูคกงิ้ว (มุมมองจากด้านบน) 	แม่น้ำโขง 	แม่น้ำเลย
ข104 ภูคกงิ้ว	ข105 แม่น้ำโขง	ข106 แม่น้ำเลย
แก่งคุดคู้ 	พระอาทิตย์ขึ้นและตก 	อากาศเย็นสบาย
ข107 แก่งคุดคู้	ข108 บรรยากาศธรรมชาติ	ข109 อากาศเย็นสบาย

ข. องค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในแต่ละด้านที่สามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจน ได้แก่ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม

ข2 : ด้านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น

ทัศนียภาพเมืองถนนริมโขง 	ทัศนียภาพบ้านริมโขง เกษตรกรรมและประมง 	สถาปัตยกรรมบ้านไม้เก่า
ข201 ทัศนียภาพเมืองถนนริมโขง	ข202 ทัศนียภาพเมืองริมโขง	ข203 สถาปัตยกรรมบ้านไม้เก่า
วัดโพธิ์ชัย 	วัดมหาธาตุ 	วัดศรีคุณเมือง
ข204 วัดโพธิ์ชัย	ข205 วัดมหาธาตุ	ข206 วัดศรีคุณเมือง
วัดท่าคก 	วัดป่าไผ่ 	ทัศนียภาพเมืองเชียงคานโดยรวม
ข207 วัดท่าคก	ข208 วัดป่าไผ่	ข209 ทัศนียภาพเมืองเชียงคานโดยรวม

ข. องค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในแต่ละด้านที่สามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจน ได้แก่ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม

ข3 : ด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชนและมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม

กลุ่มชนผสมผสาน ไทดำ ชาวไทยเชื้อสายลาว ไทยโยไทย ไทพวน	อาหาร ภาษา เครื่องนุ่งห่มท้องถิ่น 	การใส่บาตรข้าวเหนียว
ข301 ทักษะนิยภาพเมืองถนนริมโขง	ข302 ทักษะนิยภาพเมืองริมโขง	ข303 สถาปัตยกรรมบ้านไม้เก่า
คนอัตลักษณ์ โมตรจิต เมืองมีชีวิตชีวา 	ดำเนินวิถีชีวิตช้าๆ และเรียบง่าย 	ตำนาน ประเพณีความเชื่อ เทศกาลท้องถิ่น
ข304 วัดโพธิ์ชัย	ข305 วัดมหาธาตุ	ข306 วัดศรีคุณเมือง
ประวัติศาสตร์เมืองเชียงคาน 	สินค้าโอท็อป 	อาชีพ ภูมิปัญญาท้องถิ่น
ข307 วัดท่าคก	ข308 วัดป่าไผ่	ข309 ทักษะนิยภาพเมืองโดยรวม

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล นางสาว ชุตติมา สุรเชษฐพงษ์

รหัสประจำตัวนักศึกษา 52058304

ที่อยู่ 136/166 หมู่บ้าน รติรมย์เพลส ตำบล มหาสวัสดิ์ อำเภอ บางกรวย
จังหวัด นนทบุรี 11130

โทรศัพท์ (086) 5390333

E-Mail : chutiima@gmail.com

วันเดือนปีเกิด 2 มกราคม 2519

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2542 สำเร็จการศึกษาปริญญาภูมิสถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต
สาขาวิชา ภูมิสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2544 สำเร็จการศึกษาประกาศนียบัตร สาขาวิชา Business Advertising
RMIT Melbourne AUSTRALIA

พ.ศ. 2551 ศึกษาต่อระดับปริญญาโท สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและ
สภาพแวดล้อม ภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง คณะ
สถาปัตยกรรมศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ประวัติการทำงาน

พ.ศ. 2543-2544 ภูมิสถาปนิกที่ บริษัท Garden Idea , กทม.

พ.ศ. 2545-2548 ภูมิสถาปนิกที่ บริษัท Ian Lyell Design and Ian Lyell & Associates P/L,
Melbourne AUSTRALIA

พ.ศ. 2548-ปัจจุบัน ภูมิสถาปนิกอิสระ , กทม.